

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Traumatiserende natuur: De visualisatie van klimaatverandering en het traumatiserende effect hiervan op fotografen en filmmakers

Kok, Maxime

Citation

Kok, M. (2023). *Traumatiserende natuur: De visualisatie van klimaatverandering en het traumatiserende effect hiervan op fotografen en filmmakers*.

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master thesis in the Leiden University Student Repository](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3608157>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

TRAUMATISERENDE NATUUR

De visualisatie van klimaatverandering en het
traumatiserende effect hiervan op fotografen en
filmmakers

MA Scriptie JNM
Maxime Kok
Begeleider: Dr. J.P. Burger
Tweede lezer: Prof. dr. J.C. de Jong
S1624687
31-3-2023

Samenvatting

Klimaatverandering is een groeiend probleem en komt daarom steeds vaker in het nieuws. Bij deze verslaggeving wordt er ook in grotere mate gebruik gemaakt van foto's en video's die klimaatverandering moet afbeelden. De fotografen en filmmakers die deze beelden maken worden in hun werk blootgesteld aan traumatische gebeurtenissen en hebben contact met slachtoffers hiervan. Echter, er is nog weinig onderzoek gedaan naar de effecten van dit werk op de fotografen en filmmakers die dit werk doen.

Deze scriptie richt zich op de visualisering van klimaatverandering en of dit werk als traumatiserend wordt ervaren. Om dit te onderzoeken is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd: In hoeverre kan het visualiseren van klimaatverandering traumatische effecten hebben op de fotografen en filmmakers die deze beelden vastleggen en welke copingstrategieën gebruiken zij om hiermee om te gaan? Hiervoor zijn interviews gehouden met fotografen en filmmakers die klimaatverandering visualiseren. Zij zijn gevraagd naar de manier van visualisatie, de impact die dat op hun heeft, het oplopen van trauma en hoe zij hiermee omgaan. Ook zijn er ook foto-elicitation interviews gehouden om de context van een drietal beelden dieper te onderzoeken. De kwalitatieve data is geanalyseerd aan de hand van concepten die in de literatuurstudie geformuleerd zijn.

Uit het onderzoek blijkt dat de respondenten klimaatverandering visualiseren door het afbeelden van een concrete impact, mensen en dieren. Om dit op beeld vast te leggen gaan respondenten naar gebieden die geteisterd worden door natuurrampen, spreken zij slachtoffers en fotografen en filmen zij deze mensen. In dit werk lopen zij primair trauma op door de situaties waarin zij terechtkomen en de gebeurtenissen die zij ervaren. Ook ervaren zij secundair trauma door de gesprekken die zij hebben met slachtoffers. De respondenten vertonen copingstrategieën in de interviews om het werk een plek te geven. Ook vertonen respondenten ontwijkend gedrag en een distantiëring van emoties.

Op basis van de resultaten van dit onderzoek wordt geconcludeerd dat het visualiseren van klimaatverandering traumatiserend kan zijn voor de mensen die dit op beeld vastleggen. Zij lopen in hun werk primair en secundair trauma op vanwege de gebeurtenissen die zij ervaren en de slachtoffers die zij spreken. Dit is een oriënterend onderzoek en biedt daarmee veel ruimte voor vervolgonderzoek, zowel kwalitatief onderzoek dat dieper ingaat op het oplopen van en copen met trauma bij het visualiseren van klimaatverandering als kwantitatief onderzoek onder een bredere groep fotografen en filmmakers die dit in beeld brengen.

Inhoud

Samenvatting	1
1. Inleiding	5
1.1 Hoofdvraag	5
1.2 Wetenschappelijke relevantie	6
1.3 Maatschappelijke relevantie	6
1.4 Opbouw onderzoek	7
1.5 Opbouw scriptie	7
2. Theoretisch kader	9
2.1 Het communiceren van klimaatverandering	9
2.2 De visualisering van klimaatverandering	11
2.3 Journalisten en natuurrampen	14
2.4 Copingstrategieën van journalisten	17
3. Methoden	20
4. Resultaten	25
4.1 Het communiceren van klimaatverandering	25
4.1.1 Belangrijke aspecten van klimaatveranderingscommunicatie	25
4.1.2 Problemen bij klimaatveranderingscommunicatie	27
4.1.3 Het belang van klimaatveranderingscommunicatie	27
4.2 De visualisatie van klimaatverandering	28
4.2.1 Concrete impact	29
4.2.2 Personificatie	30
4.2.3 Grafische weergaven	31
4.2.4 Dieren	32
4.2.5 Emoties en afschrikking	33
4.3 Impact op respondenten	34
4.3.1 Primair trauma	34
4.3.2 Secundair trauma	35
4.3.3 Rolperceptie	36

4.4 Copingstrategieën	36
4.4.1 Narratieve copingstrategieën	37
4.4.2 Praktische copingstrategieën	38
5. Conclusie en discussie	39
Literatuur	46
Bijlage 1: Coderingstabellen	48
1. Communiceren van klimaatverandering	48
1.1 Problemen bij klimaatveranderingscommunicatie	48
1.2 Belang van communicatie	49
1.3 Belangrijke aspecten binnen communicatie en geloofwaardigheid	50
2. Visualisatie	51
2.1 Concrete rampen	51
2.2 Personificatie	54
2.3 Grafische weergaven	57
2.4 Dieren	57
2.5 Angst voor afschrikking	58
2.6 Oproepen van emoties	59
2.7 Manier van visualiseren	60
3. Natuurrampen	62
3.1 Niet-abrupte natuurrampen	62
3.2 Abrupte natuurrampen	64
4. Trauma & Rolperceptie	65
4.1 Primair trauma	65
4.2 Secundair trauma	66
4.3 Rolperceptie	67
4.4 Impact	68
5. Coping strategieën: Narratieve strategieën (Dworznic)	72
5.1 Het werk een doel geven	72
5.2 Waardeoordeel geven	73

5.3 Zelfverbetering	73
6. Coping strategieën: in praktijk (Buchanan & Keats)	74
6.1 Ontwijkend gedrag	74
6.2 Distantiatie van emoties	75
Bijlage 2: Coderingscodex	76
Communiceren van klimaatverandering	76
Visualisatie van klimaatverandering:	76
Manier van visualiseren	76
Journalisten en Natuurrampen	76
Impact	76
Copingstrategieën	76
Bijlage 3: Interviews	78
Respondent 1	78
Respondent 2	88
Respondent 3	97
Respondent 4	103
Respondent 5	119
Respondent 6	130
Respondent 7	141

1. Inleiding

Negatieve gebeurtenissen en het nieuws zijn onlosmakelijk verbonden. Rampen, aanslagen en onrecht zijn regelmatig het onderwerp van verslaggeving door nieuwsmedia. Journalisten krijgen daarbij veelvuldig te maken met trauma in hun werk (Dworznik 2006: 534-535). Fotografen, filmmakers en verslaggevers worden geregeld geconfronteerd met traumatische ervaringen door de beelden die zij hiervan vastleggen. De gebeurtenissen en de beelden die deze journalisten te zien krijgen kunnen ingrijpend zijn en een langdurig effect hebben op hun mentale gezondheid. Er is al veel onderzoek uitgevoerd naar de effecten van traumatische gebeurtenissen op journalisten. Hierbij ligt de focus op aangrijpende beelden en gebeurtenissen in de samenleving, van ongelukken en schietpartijen tot verschillende soorten onrecht (Dworznik 2006, Buchanan & Keats 2011). Echter, een sociaal probleem dat in deze tijden groots is wordt onderbelicht. Hoewel het onderwerp ‘klimaatverandering’ al lange tijd door wetenschappers wordt onderzocht, is er nog weinig onderzoek uitgevoerd naar de communicatie van klimaatverandering naar het grote publiek door middel van visualisaties van dit probleem.

1.1 Hoofdvraag

De beelden die klimaatverandering moeten afbeelden zijn divers en vaak ingrijpend. Om deze reden focust dit onderzoek op de volgende vraag:

‘In hoeverre kan het visualiseren van klimaatverandering traumatische effecten hebben op de fotografen en filmmakers die deze beelden vastleggen en welke copingstrategieën gebruiken zij om hiermee om te gaan?’

Om deze vraag te beantwoorden worden een aantal thema's bekeken. Allereerst is het belangrijk om een beeld te hebben van de communicatie van klimaatverandering in het algemeen, hoe het probleem naar het publiek gecommuniceerd wordt en welke aspecten hierbij van belang zijn. Daarna wordt de manier waarop fotografen en filmmakers klimaatverandering visualiseren bekeken. Dit omvat hoe zij dit in beeld brengen, welke onderwerpen hierbij een rol spelen en welk verhaal ze met deze visualisaties willen vertellen. Daarna wordt onderzocht welke effecten dit werk heeft op de fotografen en filmmakers. De vraag is of zij gevolgen ervaren van hun werk en of het werk een negatieve impact kan hebben op de fotografen en filmmakers. Als laatste wordt gekeken naar de mogelijke copingstrategieën die de respondenten gebruiken, hoe zij omgaan met het werk in het veld en hoe zij dit werk een plek proberen te geven bij thuiskomst.

1.2 Wetenschappelijke relevantie

De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek is evident: er is nog geen onderzoek uitgevoerd naar de effecten van het visualiseren van klimaatverandering op journalisten. Er is al veelvuldig onderzoek uitgevoerd naar de ervaringen van journalisten die verslag uitbrengen van gewelddadige en traumatische gebeurtenissen en hoe dit traumatisch kan zijn voor deze journalisten. Hierbij ligt de focus echter op geweldsincidenten, ongelukken, rampen en onrecht. Er is ook al onderzoek uitgevoerd naar de vormen van visualisatie die worden gebruikt bij klimaatverandering en de impact die fotografen en filmmakers hiermee willen hebben. Het effect van het werk en het maken van deze visualisaties op de fotografen en filmmakers zelf is echter nog niet onderzocht. In het huidige literatuuronderzoek komt ook regelmatig naar voren dat er nog weinig onderzoek is uitgevoerd naar het visualiseren van klimaatverandering en de effecten van deze beelden (Moser 2010: 42, Sheppard 2005: 638, 641). Bestaande onderzoeken over visualisatie zijn gericht op de effecten van de beelden op het publiek en de mate waarin deze beelden overtuigend kunnen werken (Manzo 2010, Sheppard 2005). Echter, hoe fotografen of filmmakers het maken van deze beelden ervaren en de mogelijke negatieve effecten die dit werk op deze mensen kan hebben is tot op heden niet onderzocht. Om dit te onderzoeken wordt gekeken naar hoe journalisten klimaatverandering visualiseren en hoe zij omgaan met trauma tijdens de verslaggeving en in de periode daarna.

Aangezien nog geen onderzoek is uitgevoerd naar de impact van visualisaties van klimaatverandering op fotografen en filmmakers, wordt het visualiseren van klimaatverandering nog niet als traumatisch gezien. Daarom is er ook geen onderzoek beschikbaar dat is gericht op de copingstrategieën die zij gebruiken bij deze gebeurtenissen. Er zijn bestaande onderzoeken naar copingstrategieën van journalisten die werken met traditionele traumatiserende beelden, ofwel beelden waarvan reeds bekend is dat deze een traumatiserend effect kunnen hebben op journalisten, zoals wordt benoemd in het werk van Dworznik (2006) en Buchanan en Keats (2011). Er is echter nog geen onderzoek uitgevoerd naar hoe journalisten die klimaatverandering visualiseren omgaan met hun werk. Het maken van beelden van klimaatverandering zal waarschijnlijk een andere impact hebben op journalisten dan het visualiseren van geweld en verlies, omdat de bron van het geweld hierbij anders is.

1.3 Maatschappelijke relevantie

De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek ligt in de huidige staat van de wereld. Het veranderende klimaat speelt een steeds grotere rol in het politieke en maatschappelijke debat. Er is wereldwijd een toename van natuurrampen en de intensiteit hiervan. Ook wetenschappelijk onderzoek wordt steeds duidelijker over de gevolgen van klimaatverandering en de mogelijkheden om deze

verandering te stoppen. Verschillende landen proberen via verdragen zoals het Klimaatakkoord van Parijs een verandering teweeg te brengen in de manier waarop wordt omgegaan met het klimaat. De EU probeert de CO₂-uitstoot te verminderen, en alle lidstaten dragen hieraan bij. Ook Nederland spant zich in om de klimaatdoelen te verwezenlijken, waardoor een toename zichtbaar is van nationaal nieuws dat is gericht op het klimaat^{1,2}: van verslaggeving over de veranderingen in het klimaat, zoals afwijkende temperaturen, tot nieuws over beleidsplannen van de overheid en hoe deze invloed hebben op zowel het klimaat als de economie en maatschappij.

Ook beelden zullen een steeds grotere rol gaan spelen: media maken steeds meer gebruik van foto's en video's, en op sociale media wordt hier soms zo goed als alleen gebruik van gemaakt. Hoewel klimaatverandering een traag proces is dat soms moeilijk in beeld te brengen is, zijn extreme gevallen en de consequenties daarvan wel degelijk te visualiseren.

1.4 Opbouw onderzoek

Om dit onderzoek uit te voeren is eerst gekeken naar bestaande literatuur over de visualisatie van klimaatverandering. Klimaatverandering is een langzaam proces, maar uitingen hiervan zijn natuurrampen die in intensiteit en frequentie toenemen, met steeds meer slachtoffers. Omdat deze natuurrampen een grote rol spelen binnen de concretisering van klimaatverandering moet de verslaggeving van natuurrampen worden bekeken. Ook de rolperceptie van fotografen speelt een belangrijke rol binnen dit onderzoek. De vraag is hoe fotografen zich in het veld zien ten tijde van een natuurramp en welke rol zij op dat moment spelen. De scheidslijn tussen werk en privé en de rollen van journalist en hulpverlener lopen hierbij soms in elkaar over en daarom wordt dit ook verder onderzocht in de literatuur en dit onderzoek. Op basis van literatuur over hoe journalisten omgaan met traditionele traumatiserende beelden worden de copingstrategieën geformuleerd die gebruikt worden om de interviews in dit onderzoek mee te analyseren, omdat hiermee een basis kan worden gevormd voor hoe gebeurtenissen een impact kunnen hebben op journalisten en hoe zij omgaan met beelden en ervaringen.

1.5 Opbouw scriptie

Allereerst zal de literatuur besproken worden die dit onderzoek zijn context geeft. Dit wordt behandeld aan de hand van vier thema's: klimaatveranderingscommunicatie, de visualisatie hiervan, hoe journalisten omgaan met natuurrampen en hoe zij omgaan met trauma. Daarna wordt in de methoden

¹ [De klimaatcrisis is hét verhaal van deze tijd – De Groene Amsterdammer](#) (Geraadpleegd: 13-4-2021)

² [‘We hadden dit eerder serieuzer moeten nemen’ – De Groene Amsterdammer](#) (Geraadpleegd: 13-4-2021)

uitgelicht hoe het onderzoek is uitgevoerd en op grond van welke kenmerken de respondenten zijn gekozen. De afgenomen interviews zijn geanalyseerd en gecodeerd en deze worden aan de hand van de in de literatuur gevormde concepten besproken in de resultaten. Hierna wordt de conclusie gepresenteerd op basis van de resultaten en worden aanbevelingen gedaan voor verder onderzoek. Deze scriptie bevat ook drie bijlagen. Dit zijn de coderingstabellen met daarin de uitspraken van respondenten die georganiseerd zijn naar de concepten uit de literatuur, de coderingscodex met deze concepten en de interviews met de respondenten.

2. Theoretisch kader

In dit onderzoek zijn er vier belangrijke concepten die bestudeerd moeten worden. Allereerst is het belangrijk om te kijken naar de manier waarop klimaatverandering gecommuniceerd wordt in de media. Hierna wordt gekeken naar de specifieke vorm van communicatie die centraal staat in dit onderzoek: de manier waarop klimaatverandering gevisualiseerd wordt. Daarop aansluitend is het belangrijk om te bekijken hoe journalisten omgaan met natuurrampen, een van de meest kenmerkende concrete uitingen van klimaatverandering. Om vervolgens te onderzoeken hoe journalisten omgaan met trauma wordt geanalyseerd welke copingstrategieën zij gebruiken in hun werk.

2.1 Het communiceren van klimaatverandering

De vraag is hoe het publiek geïnformeerd kan worden over een probleem dat zich zo traag ontwikkelt als klimaatverandering. Klimaatverandering is voor de mensheid een te langzaam bewegend probleem om te observeren, terwijl het relatief aan het normale gedrag van het klimaat erg snel gaat (Sachs 2015: 395). Om te onderzoeken hoe het probleem van klimaatverandering gecommuniceerd wordt, moet begrepen worden dat het een sociaal probleem is: een omstandigheid die de mensheid als gemeenschap als problematisch ervaart, zoals racisme en seksisme (Best 2008: 9). Sociale problemen worden zichtbaar door claims die gemaakt worden over het betreffende onderwerp (ibid.: 15). Deze claims worden geuit door mensen die het sociale probleem willen agenderen. Het proces van het concretiseren van deze claims wordt ‘claims-making’ genoemd, waarbij ideeën en narratieven in de publieke sferen worden gebracht om mensen ervan te overtuigen dat deze een problematische conditie betreffen (DiFrancesco & Young 2010: 519, Best 2008: 30). In dit onderzoek zijn de fotografen die klimaatverandering visualiseren de claims-makers. Claims-making gebeurt op grond van drie stappen: ‘grounds’, ‘warrants’ en ‘conclusions’ (Best 2008: 31). Hierbij wordt een problematische gebeurtenis, zoals de stijgende zeespiegel, gebruikt als de grounds (ibid.: 31-36). Daarna wordt aangegeven waarom dit problematisch is, ofwel de warrant, gevolgd met een conclusie van wat gedaan zou moeten worden om dit probleem op te lossen (ibid.: 36, 39). Bij het schrijven over wetenschap en het klimaat worden vergelijkbare stappen doorlopen: het onderzoeken van problemen, dit vertalen naar goed leesbare taal en uitleggen waarom dit onderwerp of probleem belangrijk is (DiFrancesco & Young 2010: 519).

Al sinds klimaatverandering in de late jaren 80 bij het brede publiek bekend is geworden speelt de manier van communiceren hierover een belangrijke rol in het discours van klimaatverandering (Moser 2010: 32). Deze communicatie verliep voorheen via wetenschapsredacteurs: onderzoeken en rapporten werden besproken op grond van de conclusies die hierin waren genoteerd (ibid.). Echter, de manier van communiceren verandert naarmate de effecten van klimaatverandering en de bijbehorende gevolgen een grotere impact krijgen op het dagelijks

leven, en er komt meer focus te liggen op de manier waarop klimaatverandering gecommuniceerd kan worden (ibid.).

Bij het communiceren van klimaatverandering is het belangrijk om de uitdagingen in deze communicatie duidelijk te maken. Allereerst betreft dit de zichtbaarheid van het probleem: alleen de gevolgen van klimaatverandering zijn zichtbaar, en het probleem is onzichtbaar buiten de data die het kenbaar maken (ibid.: 33, Sheppard 2005: 641). Daarnaast zijn de gevolgen van klimaatverandering veelal het heftigst op afstand in twee dimensies: tijd en geografie.

De gevolgen van klimaatverandering zijn moeilijk te ervaren, omdat deze voorkomen op een langere termijn in vergelijking met dagelijkse weersveranderingen en omdat deze gevolgen vaak het best en heftigst te zien zijn op afgelegen plekken, zoals de poolkappen en koraalriffen (Moser 2010: 33, Sheppard 2005: 641). Deze afstand is voor de urbane mens nog groter: zowel de afstand tot natuur als een leven in klimaat-gecontroleerde gebouwen zorgt ervoor dat mensen in steden minder merken van dit probleem (Moser 2010: 33). De gevolgen van klimaatverandering op afstand worden serieuzer genomen (Spence & Pidgeon 2010: 657), tenzij de personen die ondervraagd worden een sterke band met de omgeving hebben (Scannell & Gifford 2013: 76). Uit een onderzoek onder slachtoffers van orkaan Katrina blijkt ook dat beelden van de hierdoor getroffen regio door deze slachtoffers als emotioneler en impactvoller worden ervaren (Miller & Roberts 2010: 36-37).

Niet alleen de gevolgen van klimaatverandering op de lange termijn zijn moeilijk te observeren, ook de gevolgen van klimaatmitigatie zijn uitgespreid over veel tijd (Moser 2010: 33). Doordat de effecten van klimaatmitigatie moeilijk te zien zijn, is het niet eenvoudig om het publiek aan te zetten tot structurele veranderingen van het gedrag. Deze afstand tussen de mens en de gevolgen van klimaatverandering en -mitigatie kunnen ook leiden tot een groter probleem, namelijk dat mensen niet kunnen begrijpen hoe individueel gedrag bijdraagt aan het probleem en kan bijdragen aan een oplossing (ibid.). Deze onduidelijkheid kan ervoor zorgen dat mensen andere prioriteiten stellen boven klimaatmitigatie en speelt daarnaast een rol in het frame van ontkenners van klimaatverandering (ibid.: 35, 36).

Op basis van deze problemen in de communicatie van klimaatverandering kan geconcludeerd worden dat deze communicatie duidelijk en juist geframed moet zijn om een specifiek publiek aan te spreken (ibid.: 36, Spence & Pidgeon 2010: 657). Echter, er moet niet van uitgegaan worden dat goede informatie iedereen overtuigt, en de context en andere prioriteiten van een samenleving en individuen moeten niet vergeten worden (Moser 2010: 36). Actoren die dit probleem willen communiceren moeten goed nadenken over het doel van hun boodschap, zoals het informeren of activeren van een

publiek, welk publiek zij met deze boodschap willen aanspreken en de manier waarop ze de boodschap vormgeven voor het publiek (ibid.: 37-40). In de manier waarop deze informatie gecommuniceerd wordt kan worden nagedacht over een 'gain' of 'loss' frame van klimaatmitigatie, oftewel de verdienste van mitigatie tegenover de gevolgen van een afwezigheid van mitigatie. Spence en Pidgeon (2010) hebben onderzoek uitgevoerd naar deze twee frames en concluderen dat hoewel een 'loss' frame zorgt voor meer informatieretentie, een 'gain' frame een positiever effect heeft op respondenten om te participeren in klimaatmitigatie (Spence & Pidgeon 2010: 662, Scannell & Gifford 2013: 63). Ook Miller en Roberts (2010) bevestigen de kracht van een 'loss' frame en informatieretentie bij traumatische en emotionele beelden (Miller & Roberts 2010: 33). Zij beargumenteren dat deze beelden een overlevingsinstinct in individuen aanwakkeren en dat respondenten zich niet alleen in de slachtoffers inleven, maar ook in de positie waarin deze slachtoffers zich bevinden (ibid.).

De geloofwaardigheid van de boodschap is naast de vorm van de geleverde informatie afhankelijk van de boodschapper zelf (Moser 2010: 40). Deze boodschapper moet een geloofwaardigheid hebben bij het publiek om de geloofwaardigheid van de boodschap te ondersteunen (ibid.: 40-41). Naast al deze punten moeten actoren rekening houden met de manier waarop de informatie gedeeld wordt: geschreven, verbaal of non-verbaal met beelden (ibid.). Het communiceren van een boodschap op een non-verbale manier, zoals door middel van visualisaties van klimaatverandering, is een tot op heden nog onderbelichte vorm van klimaatveranderingscommunicatie in wetenschappelijk onderzoek (ibid.: 42-43).

2.2 De visualisering van klimaatverandering

Beelden spelen een rol in de claims-making van klimaatverandering. Ze geven vaak een typerend voorbeeld van de situatie weer, dat gebruikt kan worden als de grounds van de claim (Best 2008: 32). Dit komt doordat beelden van klimaatproblemen een concreet voorbeeld kunnen zijn, waarbij ze de sociale constructie van het concept kunnen versterken en het probleem kunnen comprimeren in een visualisatie (Hannigan 2006: 77-78, DiFrancesco & Young 2010: 519). Beelden kunnen het publiek ook emotioneren, gevoelens opwekken en een beter idee geven van het risico dat het publiek loopt doordat deze een concreet voorbeeld weergeven (Smith & Joffe 2009: 648, DiFrancesco & Young 2010: 519, Sheppard 2005: 637). Dit risico hangt samen met het idee van de warrant, waarbij claims-makers willen laten zien dat een sociaal probleem een risico vormt voor het publiek (Best 2008: 36). Hiernaast zorgen beelden voor een sterkere band tussen de lezer en het onderwerp en kan beargumenteerd worden dat beelden een sterkere emotionele lading kunnen overbrengen dan tekst, omdat beelden eenvoudiger opgenomen worden en meer emotie oproepen (DiFrancesco & Young 2010: 520, Graber 1996, Sheppard 2005: 638). Het visualiseren van klimaatverandering kan personen op meerdere manieren raken. Zo kan het een cognitief effect hebben, waarbij een beroep wordt gedaan

op de kennis van een individu over het probleem (Sheppard 2005: 638). Ook kan het invloed hebben op de emoties van mensen en het gedrag van een individu en kunnen lichamelijke reacties gemeten worden (ibid.). De invloed van deze visualisaties op het gedrag van mensen is echter nog weinig onderzocht (ibid.: 640, Manzo 2010: 100).

Een kanttekening bij de emoties die beelden kunnen opwekken is dat beelden lezers ook kunnen afschrikken en ontmoedigen door een gevoel van hulpeloosheid aan te wakkeren (DiFrancesco & Young 2010: 521, O'Neill & Nicholson-Cole 2009: 369-374, Spence & Pidgeon 2010: 658). Deze moeheid van het publiek is ook al ter sprake gekomen bij de klimaatveranderingscommunicatie als groter geheel.

Nu is bepaald hoe beelden een rol spelen in de claims-making omtrent het probleem van klimaatverandering moet worden bekeken welke visualisaties gebruikt worden om het probleem weer te geven. In onderzoeken naar de visualisatie van klimaatverandering komen drie soorten beelden aanbod die gebruikt worden in de verslaggeving over klimaatverandering.

Allereerst wordt klimaatverandering vaak afgebeeld met een directe en concrete impact. Voorbeelden hiervan zijn natuurrampen zoals droogte, overstromingen en de zeespiegelstijging (Sheppard 2005: 641, Manzo 2010: 98). In het onderzoek van Smith en Joffe (2009) is deze directe impact het vaakst voorkomende thema in de onderzochte beelden. Dit onderzoek is gericht op de visualisatie van klimaatverandering in Britse media, waarbij beelden van overstromingen het grootste deel van de visualisaties vormen (Smith & Joffe 2009: 652-653). Ook beelden van brekende ijsbergen en verdwijnende gletsjers kwamen veel voor. Deze directe impact is ook de meest concrete visualisatie van een typerend voorbeeld binnen de claims-making, omdat het direct laat zien wat er gebeurt aan de hand van een voorbeeld (ibid.: 658, Best 2008: 32).

Een belangrijke toevoeging bij het gebruik van een directe impact als visualisatie is dat er een onderscheid wordt gemaakt tussen lokale en globale impact. In het onderzoek van Smith en Joffe betreft een groot aantal van de foto's die een impact weergeven lokale foto's van onder andere overstromingen. Smith en Joffe geven hierbij als reden dat de beelden daardoor beter de effecten van klimaatverandering dicht bij huis laten zien en het probleem niet wordt geframed als een probleem dat buiten de landsgrenzen plaatsvindt (Smith & Joffe 2009: 653). Doordat de visualisatie lokaal of nationaal is, wordt de band tussen de lezer en de gebeurtenis sterker. Ook in het onderzoek van DiFrancesco en Young (2010: 532) zijn lokale beelden het meest voorkomende onderwerp van een impact in Canadese media. Dit betreft het tonen van de nationale oliezanden. DiFrancesco en Young maken echter wel de kanttekening dat deze focus op oliezanden ook een gevolg is van het nieuws in de onderzoeksperiode, waarin er veel discussie was over deze oliezanden (ibid.). Hoewel dit niet wordt besproken in het onderzoek van Smith en Joffe kan de focus op overstromingen in Britse media ook het effect zijn van toenemende overstromingen in Groot-Brittannië. In tegenstelling tot de

onderzoeken van Smith en Joffe en DiFrancesco en Young benoemen andere onderzoeken een grotere invloed door beelden van een globale impact of een concretisering ver weg (Spence & Pidgeon 2010: 657, Manzo 2010: 100). Scannell en Gifford (2013) nuanceren deze onderzoeken door de band tussen individuen en de omgeving aan te duiden als belangrijk element voor een grotere impact bij lokale beelden (Scannell & Gifford 2013: 76).

Naast deze directe impact wordt klimaatverandering ook vaak afgebeeld aan de hand van personificatie. Personificatie richt zich op een vermenschelijking van de problemen.

Allereerst is een personificatie zichtbaar in foto's van mensen die getroffen zijn door natuurrampen. Dit zijn beelden van onder andere overstromingen, droogte en natuurgeweld zoals orkanen, waarmee de impact van klimaatverandering op personen wordt getoond (Smith & Joffe 2009: 654, Manzo 2010: 98). Deze personificatie is ook te zien in de verslaggeving van tien jaar na de kernramp in Chernobyl, waarbij uit een contentanalyse van tweehonderd foto's blijkt dat de media nadruk legden op foto's van mensen om hiermee de impact op deze mensen te benadrukken (Boholm 1998 in Smith & Joffe 2009: 650, 654, 659). Bij de verslaggeving van orkaan Katrina speelden mensen ook een grote rol in de visualisatie van deze ramp (Dahmen & Miller 2012: 14), waarbij de nadruk lag op de overlevenden (Borah 2009: 52). In het onderzoek van Borah (2009) komt echter wel naar voren dat bij de verslaggeving van de tsunami in de Indische Oceaan in 2004 het 'lives-lost' frame, ofwel een focus op de overleden slachtoffers, vaker voorkwam in Amerikaanse nationale media dan bij de verslaggeving van Katrina, waarbij het 'lives-saved' frame en beelden van hulp en steun vaker voorkwamen (ibid.: 53-54).

Met het weergeven van mensen, met daarbij de nadruk op slachtoffers van rampen, spelen deze beelden een belangrijke rol in het tonen van de risico's van klimaatverandering met het doel om emotie op te roepen bij lezers en kijkers (ibid.: 654, 659). De mensen zijn voorbeelden van de kwetsbaarheid van het leven en het probleem dat klimaatverandering vormt (Manzo 2010: 100). Bij sociale problemen zijn er vaak groepen mensen die het slachtoffer zijn van het probleem, waardoor ze een rol kunnen spelen in het claims-making-proces (Best 2008: 35).

Niet alleen slachtoffers worden afgebeeld in de media. Best (2008: 35) benoemt dat de rol van mensen in claims-making vaak is verdeeld in slachtoffer en 'dader'. Echter, de rol van dader sluit vaak niet helemaal aan bij het probleem van klimaatverandering. De andere functie van personificatie in de media is gecentreerd op mensen met macht. Invloedrijke figuren zoals politici en activisten spelen een grote rol in het visualiseren van klimaatverandering volgens zowel het onderzoek van Smith en Joffe naar Britse media als het onderzoek van DiFrancesco en Young naar Canadese media (Smith & Joffe: 655-656, DiFrancesco & Young 2010: 532). Hierbij nam personificatie in Canadese media de grootste hoeveelheid aan beelden in beslag en kwam het in Britse media op de tweede plek, na het tonen van een concrete impact. Hoewel klimaatverandering binnen het wetenschappelijke debat valt, heeft deze kwestie in de media ook al snel een politieke kant gekregen (DiFrancesco & Young 2010: 520).

De derde vorm van visualisatie zijn grafische weergaven van klimaatverandering om op een georganiseerde manier veel data te presenteren (Smith & Joffe 2009: 656-657, Sheppard 2005: 638). Klimaatverandering is een concept dat nog veel in cijfers wordt uitgedrukt. De hoeveelheid broeikasgassen, verhoging van de zeespiegel en stijgende temperaturen zijn soms moeilijk af te beelden met foto's, maar zijn goed uit te drukken door middel van grafische beelden. Cijfers spelen veelal een rol binnen het proces van claims-making om met kwantitatieve data te laten zien dat klimaatverandering een probleem is (Best 2008: 32). Ook het artificieel visualiseren van mogelijke toekomstscenario's biedt mogelijkheden om de impact van klimaatverandering te laten zien en om een publiek te overtuigen van de effecten van dit probleem (Sheppard 2005: 639, 645). Om een emotioneel appel te maken met deze visualisaties is het belangrijk om de beelden reëel te houden, een lokale omgeving te visualiseren die beïnvloed wordt, een tijdsspanne te geven en eventueel mensen en diens rollen in het probleem van klimaatverandering en de eventuele mitigatie hiervan af te beelden (ibid.: 646). Een andere manier van datavisualisatie is het op kaarten tonen van de effecten van klimaatverandering, zoals een veranderende landkaart na een zeespiegelstijging (Manzo 2010: 98).

Samengevat zijn er drie vormen van visualisatie die terugkomen bij het afbeelden van klimaatverandering in de media: beelden van de directe impact op de wereld, beelden van mensen en grafische visualisaties van cijfers. Een overkoepelend thema binnen deze drie vormen van visualisatie is een gevoel van kwetsbaarheid van de natuur, mens en status quo (Manzo 2010: 99). In deze scriptie wordt onderzoek gedaan naar fotografen en beeldredacteuren, waarbij de verwachting is dat de beelden van mensen en impacts de overhand zullen hebben in de manieren waarop respondenten klimaatverandering visualiseren.

2.3 Journalisten en natuurrampen

Media hebben moeite met de actuele verslaggeving van langzaam groeiende problemen zoals klimaatproblemen, waardoor zij zich voornamelijk focussen op de voorgenoemde thema's: gebeurtenissen in de natuur zoals natuurrampen, menselijke en dierlijke slachtoffers van deze rampen en ander natuurgeweld, politieke gebeurtenissen zoals bijeenkomsten en verdragen en wetenschappelijk werk zoals publicaties en onderzoeken (DiFrancesco & Young 2010: 520, Boykoff 2007: 437). Fotografen spelen een rol in het voortbrengen van dit nieuws door het tonen van de directe impact en de slachtoffers van dit natuurgeweld. Om deze reden is het belangrijk dat er gekeken wordt naar de ervaring van journalisten die verslaggeven over natuurrampen. Hierbij is het belangrijk om duidelijk te maken welke invloed deze ervaringen kunnen hebben op de journalisten. Ook wordt een onderscheid gemaakt tussen abrupte en niet-abrupte natuurrampen. Abrupte natuurrampen zijn rampen die plotseling aanwezig zijn, zoals aardbevingen, vulkaanuitbarstingen en overstromingen. Niet-

abrupte natuurrampen zijn rampen die langzamer ontwikkelen, zoals droogte en stijgende waterniveaus.

Niet-abrupte natuurrampen zijn moeilijker weer te geven dan abrupte natuurrampen. Om deze reden speelt het concept van claims-making hierbij een grotere rol (Best 2008: 15). Niet-abrupte natuurrampen moeten geagendeerd worden; het is aan claims-makers zoals journalisten om de natuurramp in de aanloop hiervan op de kaart te zetten. Een voorbeeld hiervan is droogte, zoals is onderzocht in het literatuuronderzoek van Ewart naar lokale en nationale verslaggeving over droogte in Australië (Ewart 2020). Droogte zal steeds vaker voorkomen door klimaatverandering, omdat kleine veranderingen in de temperatuur vaak een groot verschil kunnen maken (Sachs 2015: 408-413). De aanloop naar droogte en de effecten hiervan zijn moeilijk af te beelden, omdat dit niet een directe noodsituatie is (Ewart 2020: 73). De nationale media in Australië deden hierbij vooral verslag over hoe de droogte op dat moment een crisis was, bijvoorbeeld met verhalen over hoe het boeren op dat moment beïnvloedde. Dit liet echter niet zien dat het in de afgelopen decennia al vaker een probleem was (ibid.: 68). De lokale nieuwsmedia legden de focus vaker op het delen van informatie om hulp te bieden aan getroffen gebieden, terwijl nationale nieuwsmedia eerder een sensationeel beeld schetsten (ibid.: 71). Ook was er in de lokale media vaker aandacht voor klimaatproblemen en achterliggende problemen bij natuurrampen dan in de nationale media (ibid.: 72).

Abrupte natuurrampen hebben een andere impact op journalisten, omdat zij bij abrupte natuurrampen vaak ook zelf slachtoffer zijn. Daarom is het belangrijk om eerst de focus te leggen op de manieren waarop journalisten geconfronteerd kunnen worden met trauma's. Dit kan primair trauma zijn, ofwel een directe confrontatie zoals het zijn van een slachtoffer van een ramp of worden aangevallen en overvallen (Dworznic 2006: 541), maar is veelal secundair trauma, ofwel een indirecte confrontatie zoals het voeren van gesprekken met familieleden, fotograferen van een plaats delict of interviewen van slachtoffers (ibid.: 536). Deze indirecte confrontaties met trauma kunnen zorgen voor een vorm van een posttraumatische stressstoornis die 'secundaire traumatische stress' of een 'empathisch teveel' (compassion fatigue) heet (ibid.). Deze secundaire traumatische stress treedt op wanneer iemand vaak wordt blootgesteld aan trauma's van andere personen, waardoor sommige beroepsgroepen, zoals hulpverleners die met traumapatiënten werken, hier vaker mee te maken hebben (Salston & Figley 2003). Ook kunnen de verhalen van slachtoffers bij de journalist het gevoel opwekken dat diegene er zelf bij is geweest (Dworznic 2006: 536).

Veel journalisten ervaren echter een combinatie van primair en secundair trauma, omdat zij in situaties terecht kunnen komen die invloed kunnen hebben op hen als persoon en de verhalen van andere slachtoffers aanhoren. Deze combinatie van primair en secundair trauma speelt ook een grote

rol in de verslaggeving van abrupte natuurrampen. Een voorbeeld hiervan is de aardbeving in Nepal in 2015 en de lokale verslaggeving hiervan, die is bestudeerd in het onderzoek van Sreedharan en Thorsen (2020). De journalisten die aanwezig waren bij deze aardbeving in Nepal waren veelal lokale journalisten, en zij kwamen uit het getroffen gebied. Wanneer journalisten zich in een rampgebied bevinden, worden zij blootgesteld aan zowel primair als secundair trauma (Sreedharan & Thorsen 2020: 40). Dit is primair trauma als slachtoffer van deze aardbeving, waarbij zij ook de effecten en consequenties hiervan ervaren, en secundair trauma door het werk dat zij uitvoeren, in het aanhoren van de verhalen van de mensen die zij interviewen (ibid.). Journalisten benoemen een gevoelloosheid in deze periode, weten niet goed of zij voor hun gezin of hun werk moeten kiezen en ervaren hierdoor ook een vermindering in de kwaliteit van het nieuws dat zij voortbrengen (ibid.: 42-43). De moeilijk stelbare grens tussen werk en familie is het gevolg van een hechte familie- en vriendenband in Nepal, ofwel de afno manche (ibid.: 38-39). Een van de geïnterviewden benoemt bij deze situatie het volgende: “als journalist heb ik een verantwoordelijkheid naar de gemeenschap, als zoon heb ik een verantwoordelijkheid naar mijn ouders” (ibid.: 43). Journalisten proberen bij een natuurramp ook hun werk in te zetten om te helpen. Zo probeerde een journalist hulp af te dwingen door te dreigen de ongelijkheid die speelde te filmen en vertelde een andere journalist dat die zijn werk direct doorstuurde naar een nationaal portaal voor schade (ibid.). Het inzetten van het werk van een journalist om deze rampen, maar ook niet-abrupte natuurrampen, aan te kaarten komt vaker terug. Bij orkaan Katrina zijn ook voornamelijk dramatische beelden in media gedeeld om de attentie van kijkers en lezers te krijgen voor deze natuurramp (Miller & Roberts 2010: 43).

Het gedeelde primaire en secundaire trauma komt ook terug in het onderzoek van Tandoc en Takahashi (2016). Zij onderzochten journalisten die verslag deden van tyfoon Haiyan in de Filipijnen in 2013. Ook zij berichten over primair trauma dat journalisten oplopen als slachtoffers van de ramp en secundair trauma dat ontstaat door de verhalen die zij aanhoren. Ook de rol die journalisten innemen komt terug: zij zijn zowel journalist als slachtoffer en moeten hierbij een professionele standaard en de eigen ervaring van de ramp balanceren (Tandoc & Takahashi 2016: 929).

De rolperceptie van de respondenten als journalist komt in beide onderzoeken terug (Tandoc & Takahashi 2016: 929, Sreedharan & Thorsen 2020: 44). Zij namen een professionele rol in om de mensen om hen heen te helpen met de capaciteiten die zij hadden als journalist (Sreedharan & Thorsen 2020: 44).

Natuurrampen hebben op meerdere niveaus effect: zowel op persoonlijk niveau bij slachtoffers als op maatschappelijk niveau. Lokale journalisten hebben echter vaak te maken met internationale en nationale journalisten die verhaal komen halen en de lokale context niet zien. In Nepal ontstond hierdoor een afkeer tegen internationale journalisten onder de lokale journalisten (Sreedharan &

Thorsen 2020: 46). Lokale journalisten vonden dat deze internationale journalisten zich niet genoeg inzetten voor de lokale gemeenschap, de context van het land en de cultuur niet meenamen en voornamelijk aanwezig waren vanuit het egocentrische oogpunt om zelf een goed verhaal te halen (ibid.). Ewart (2020: 72, 75) beschrijft hoe nationale media zich vooral focussen op de ramp die afspeelt en zich niet richten op de factoren die hieraan bijdragen of de langdurige gevolgen voor betrokken partijen. Ook is er in lokale media vaker ruimte voor klimaatproblemen en achterliggende problemen bij natuurrampen dan in nationale media (ibid.: 72). Nationale journalisten die een mindere tot geen band met de lokale bevolking en problemen hebben overschrijden ook sneller ethische grenzen (Ewart 2020: 72, 77). Lokale nieuwsmedia zijn daarentegen gevoeliger voor hun eigen gemeenschap en de problemen die hierin spelen (ibid.: 77). Zowel bij de aardbeving in Nepal als de droogte in Australië is zichtbaar dat lokale nieuwsmedia een helpende hand bieden aan de bevolking. Door de verslaggeving en rol als journalist proberen zij de lokale bevolking door een abrupte en niet-abrupte noodsituatie heen te helpen (Ewart 2020: 71, Sreedharan & Thorsen 2020: 43).

Concluderend is de verslaggeving over natuurrampen soms werken tussen nationaal nieuws en lokale belangen, en journalisten moeten omgaan met primair en secundair trauma. Niet-abrupte natuurrampen vergen daarnaast een proces van claims-making in de verslaggeving, omdat deze langzaam ontwikkelende trajecten vormen die moeilijker op beeld vast te leggen zijn. Het agenderen van abrupte natuurrampen is door de omvang en actualiteit hiervan eenvoudiger, en journalisten spelen hierbij een vitale rol in het ondersteunen van de lokale bevolking in een noodsituatie en moeten vaak omgaan met zowel primair als secundair trauma tijdens de verslaggeving.

2.4 Copingstrategieën van journalisten

Journalisten worden soms geconfronteerd met traumatische ervaringen die als erg impactvol ervaren kunnen worden. Tijdens hun werk kunnen journalisten zowel primair als secundair trauma oplopen, en vaak gaan deze twee soorten trauma gepaard. Het is daarom belangrijk om te onderzoeken hoe journalisten zich trachten te verweren tegen het ervaren van dit trauma en welke mechanismen zij gebruiken om te *copen* met het primaire en secundaire trauma dat zij tegenkomen in het werk dat zij uitvoeren.

Journalisten gaan op verschillende manieren om met het trauma dat zij tegenkomen tijdens hun werk. Trauma dat voorbij is proberen zij een plek te geven. Dworznik (2006) heeft onderzoek uitgevoerd naar journalisten en trauma-coping. Zij heeft gevraagd of journalisten over de meest ingrijpende gebeurtenis konden vertellen die zij hebben ervaren tijdens hun werkzaamheden als journalist (Dworznik 2006: 538-539). Deze verhalen heeft zij geanalyseerd aan de hand van vier concepten van

Baumeister en Newman (1994). Journalisten kunnen de gebeurtenissen een doel geven, bijvoorbeeld door te redeneren dat zij met hun werk iemand hebben geholpen (Dworznik 2006: 540-541, Baumeister & Newman 1994: 681). Ook kunnen zij het een waardeoordeel geven door te redeneren dat zij juist hebben gehandeld of dat het trauma het waard was, omdat ze er iets bruikbaar uit gewonnen hebben (Dworznik 2006: 542, Baumeister & Newman 1994: 683). De journalisten proberen in hun verhaal ook de controle over de situatie terug te nemen om zo macht over het trauma te krijgen (Dworznik 2006: 545, Baumeister & Newman 1994: 685). Als laatste middel proberen journalisten te redeneren dat zij zichzelf hebben verbeterd door de ervaring, zoals met een promotie of levensles (Dworznik 2006: 548, Baumeister & Newman 1994: 686). Vaak maken journalisten niet enkel gebruik van een van deze vier concepten, maar komen er meerdere terug in een verhaal (Dworznik 2006: 550-551).

De narratieve strategieën van Baumeister en Newman (1994) zijn copingstrategieën die worden ingezet door journalisten om het trauma dat zij ervaren te verwoorden en daarmee een plek te geven. Wanneer journalisten echter veelvuldig met trauma werken, ontwikkelen zij manieren om hiermee om te gaan (Buchanan & Keats 2011: 128). Deze copingstrategieën worden ingezet om ruimte te creëren tussen de journalist en het trauma. Voor dit onderzoek is het belangrijk om een aantal copingstrategieën te beschrijven, zodat deze gebruikt kunnen worden in de analyse van de interviews met de respondenten. Hiervoor wordt het onderzoek van Buchanan en Keats (2011) bekeken. Zij hebben onderzoek uitgevoerd naar Canadese journalisten door middel van 31 diepte-interviews en observaties op een redactie.

Allereerst hebben Buchanan en Keats (2011: 130) ontwijkend gedrag gezien bij de journalisten. Op deze manier proberen journalisten traumatisch werk te ontwijken. Zo beschrijven Buchanan en Keats hoe een journalist probeerde om niet uitgezonden te worden naar oorlogssituaties en hoe een andere journalist politie-scanners negeerde wanneer emotioneel zware berichten langskwamen (ibid.). Dit ontwijkende gedrag wordt zowel preventief als achteraf ingezet. Naast dat journalisten moeilijke situaties ontwijken, ontwijken zij ook herinneringen aan deze opdrachten in gesprekken met anderen, maar ook de locatie van het voorval (ibid.: 130-131).

Naast ontwijkend gedrag gebruiken journalisten meerdere copingstrategieën om zichzelf te distantiëren van ervaringen. Journalisten geven aan dat zij gebruikmaken van zwarte humor. Dit wil zeggen dat zij tijdens hun werk de focus proberen te verleggen van iets gruwelijks naar iets komisch (ibid.: 131). Sommige journalisten proberen zich ook te distantiëren van de emoties die zij ervaren door zich niet te laten overweldigen door deze ervaringen (ibid.: 131). Veelal geldt de onbesproken regel onder journalisten dat zij niet te veel moeten meegaan in verhalen en trauma voorkomen door zich professioneel op te stellen en afstand te houden van het verhaal (Dworznik 2006: 537). Dit is ook zichtbaar in de rolperceptie van de journalisten in Nepal en de Filipijnen, waarbij zij zich focussen op hun rol en de capaciteiten waarover zij hierdoor beschikken (Tandoc & Takahashi 2016: 929,

Sreedharan & Thorsen 2020: 44). Zij maken een onderscheid tussen hun persoonlijke leven en hun werk en proberen op die manier niet beïnvloed te worden door het trauma dat zij meemaken. Zo proberen zij zichzelf te distantiëren van de emoties die zij ervaren. Echter, in bijvoorbeeld het onderzoek van Sreedharan en Thorsen (2020: 42-43) blijkt dat dit onderscheid vaak een moeilijke grens is in noodsituaties.

Ook een focus op technische details, zoals het camerawerk, is een manier voor journalisten om een soort schild tussen zichzelf en het trauma te plaatsen (Buchanan & Keats 2011: 132). Daarnaast geven sommige journalisten aan dat zij fysieke activiteiten zoals sport als copingstrategieën gebruiken om stress te verminderen en even weg te zijn van de redactie (ibid.: 132).

De laatste copingstrategie die Buchanan en Keats (2011: 133) zijn tegengekomen in hun onderzoek is het gebruik van verdovende middelen, zoals alcohol en drugs. Een toename in het gebruik van verdovende middelen werd door de journalisten beschreven als een manier om met moeilijke ervaringen, zoals de dood van een collega, om te gaan of intrusieve gedachten te smoren (ibid.).

In de onderzoeken van Dworznik (2006) en Buchanan en Keats (2011) komen meerdere copingstrategieën aan bod. Dit zijn zowel narratieve copingstrategieën als copingstrategieën die journalisten inzetten bij hun werk en de gebeurtenissen die zij hierbij ervaren. De narratieve copingstrategieën worden in dit onderzoek gebruikt om de interviews met de fotografen en beeldredacteuren te analyseren. Daarnaast is gevraagd naar het gebruik copingstrategieën die geanalyseerd worden aan de hand van het werk van Buchanan en Keats (2011).

3. Methoden

De respondenten in dit onderzoek zijn benaderd op grond van werk dat zij hebben uitgevoerd binnen het thema klimaatverandering. Dit kunnen foto's of films zijn die de respondenten hebben gemaakt, waarbij zij zelf aangeven dat klimaatverandering een rol speelt. Hiervoor is gezocht op de websites van kranten, tijdschriften en de respondenten. Er zijn ook een aantal organisaties benaderd met de vraag of fotografen of filmmakers die aan hen gelieerd zijn willen participeren in dit onderzoek. Ook is de respondenten tijdens de interviews gevraagd of zij andere fotografen of filmmakers kunnen aanraden, volgens de zogenoemde 'sneeuwbalmethode' (Bryman 2016: 188).

Voor dit onderzoek zijn uiteindelijk zeven respondenten geïnterviewd. Zes van deze respondenten visualiseren klimaatverandering door fotografie en twee respondenten maken ook gebruik van film. Bij het maken van deze beelden worden verschillende technieken ingezet: er worden beelden gemaakt met fotocamera's, filmcamera's en drones en in een geval met een apparaat dat rondom een cocon kan filmen. De respondenten werken op verschillende continenten en maken beelden in verschillende landen in Afrika en Zuidoost-Azië, in Mexico en op de poolkappen. Daarnaast maken de respondenten beelden in verschillende landen in Europa, waaronder Nederland. Vijf van de zeven respondenten hebben de Nederlandse nationaliteit. De andere respondenten hebben de Belgische en Ugandese nationaliteit. Zes van de zeven respondenten spreken Nederlands en zijn daarom in het Nederlands geïnterviewd. Eén respondent spreekt Engels en is in het Engels geïnterviewd. Twee van de zeven respondenten identificeren zichzelf als vrouwen en de andere vijf respondenten identificeren zichzelf als mannen. De leeftijden van de respondenten zijn uiteenlopend: zes respondenten zijn van middelbare leeftijd en een respondent is gepensioneerd maar nog steeds creatief actief. Ook de vooropleidingen wisselen en betreffen tweemaal journalistiek en een maal antropologie, politicologie, ecologie, graphic design en de filmacademie. In dit onderzoek zijn namen geanonimiseerd, en de deelnemers zijn in bijlage 3 benoemd als respondent 1 tot en met 7.

Vanwege de kleine groep respondenten is de generaliseerbaarheid van dit onderzoek minimaal. Deze groep is te klein om te generaliseren over het vakgebied. Echter, dit is een oriënterend onderzoek naar het onderwerp trauma bij het visualiseren van klimaatverandering, en dit is nog niet nader onderzocht. Daarom geeft dit onderzoek geen generaliserende informatie, maar een eerste inzage in het werk van de respondenten en de impact die het visualiseren van klimaatverandering op hen kan hebben.

Er zijn semigestructureerde interviews afgenomen bij de respondenten om antwoorden te verkrijgen die geanalyseerd zijn aan de hand van het theoretisch kader (ibid.: 467). Semigestructureerde

interviews zijn een geschikte manier om nieuwe onderwerpen uit te diepen en daarmee concepten te vormen voor verder onderzoek (Koetsenruijter & Van Hout 2018: 26). Bij deze manier van interviewen kan doorgevraagd worden om dieper op onderwerpen in te gaan, in tegenstelling tot de mogelijkheden van surveys en focusgroepen (ibid.). Tijdens de semigestructureerde interviews zijn vragen gesteld die opgedeeld kunnen worden in de volgende zeven thema's: introductie van de respondent, hoe diegene klimaatverandering visualiseert, de impact hiervan op de respondent, vragen over trauma, hoe diegene hiermee omgaat, een snowballvraag en foto-elicatievragen. De gestelde vragen zijn hieronder weergegeven. Deze vragen zijn gebruikt als uitgangspunt, en waar nodig is doorgevraagd bij interessante antwoorden.

- **Introductie:**
 - Allereerst, kunt u wat over uzelf vertellen? Wie bent u en wat voor werk doet u?
 - Hoe speelt klimaatverandering een rol in uw werk?
- **Visualisatie klimaatverandering:**
 - U maakt [content]. Brengt u hierbij ook klimaatverandering in beeld?
Zo ja, op welke manier brengt u klimaatverandering in beeld?
 - Wat is belangrijk voor u om klimaatverandering te visualiseren?
 - Op welk gebied (geografisch) richt u zich qua content? Welke geografische gebieden wilt u belichten?
- **Impact op fotograaf:**
 - Deze beelden van klimaatverandering, welke gevoelens komen hierbij op?
 - Wat voor een impact hebben deze beelden op u als fotograaf?
 - Kunt u een voorbeeld geven van een specifiek impactvol moment in uw werk?
 - Indien veldwerk bij natuurrampen: hoe ervaart u uw werk als fotograaf in deze situaties?
 - Hoe gaat u om met de mensen die worden gefotografeerd?
- **Trauma:**
 - Welke emoties ervaart u tijdens uw werk?
 - Is het emotioneel zwaar om deze beelden vast te leggen?
Zo ja, welke gevoelens komen in u op tijdens dit werk?
 - Wat zijn uw gevoelens en gedachten over klimaatverandering en het klimaat bij dit werk?
Is dit veranderd tijdens uw werk?
 - Heeft u een specifiek voorbeeld van een traumatische ervaring tijdens uw werk?
- **Coping:**
 - Hoe gaat u om met de gevoelens die u bij deze beelden krijgt?
 - Hoe gaat u hiermee om tijdens uw werk en na uw werk?

- Foto-elicatie, per foto worden dezelfde vragen gesteld:
 - Wat is de context van deze foto?
 - Waarom visualiseert deze foto klimaatverandering voor u?
 - Welke gevoelens komen bij u op als u deze foto ziet?
- Snowball:
 - Ik ben nog op zoek naar meer respondenten. Kent u collega's of andere fotografen die ook klimaatverandering vastleggen? Zo ja, kunt u mij helpen om in contact te komen met deze mensen?

Aan het einde van de interviews is gebruikgemaakt van foto-elicatie. Dit is een onderzoeksmethode waarbij foto's aan de fotograaf worden voorgelegd met de vraag welke gedachten, gevoelens en contexten opkomen (Bryman 2016: 476). Foto's kunnen herinneringen voortbrengen die de fotografen voorheen over het hoofd zouden zien, omdat de foto's een concreet beeld van het uitgevoerde werk tonen (ibid.). Door de context van foto's en de herinneringen van fotografen bij deze foto's kan een foto-elicatie-interview verbreedend werken (Marion & Crowder 2013: 127). In dit onderzoek wordt gebruikgemaakt van foto-elicatie om een dieper inzicht te krijgen in het werk van de respondenten en de gevoelens die ze hierbij hebben. Aan de respondenten is gevraagd om drie foto's uit hun eigen portfolio te selecteren die voor hen klimaatverandering visualiseren. Omdat visualisaties van klimaatverandering vaak een context nodig hebben, is ervoor gekozen om de respondenten zelf beelden te laten selecteren. Bij deze beelden is gevraagd wat de context hiervan is, op welke manier ze klimaatverandering communiceren en welke gevoelens de respondenten hierbij hebben, zowel toen deze gemaakt zijn als bij het terugzien hiervan. Doordat is gevraagd naar het eigen werk van de respondenten speelt de context van de afbeeldingen een rol in het interview (Pink 2013: 99). Bij de respondent die alleen gebruikt maak van film is er gekozen voor drie fragmenten uit diens werk.

De data zijn geanalyseerd en gecodeerd aan de hand van de concepten die uiteen zijn gezet in het theoretisch kader. Deze zijn opgedeeld in vijf thema's: communiceren van klimaatverandering, visualisatie van klimaatverandering, werken met natuurrampen en trauma dat kan worden opgelopen door respondenten, de impact hiervan op de respondenten en manieren waarop de respondenten hiermee omgaan. Met deze verdeling ziet de codering er als volgt uit:

Communiceren van klimaatverandering:

- angst voor afschrikking;
- emoties oproepen;
- problemen van klimaatveranderingscommunicatie;

- belang van communicatie en benadrukken gevaar;
- belangrijke aspecten van communicatie en geloofwaardigheid.

Visualisatie van klimaatverandering:

- directe en concrete impact (rampen);
- personificatie mensen;
- personificatie dieren;
- grafische weergaven.

Journalisten en natuurrampen:

- niet-abrupte natuurrampen;
- abrupte natuurrampen;
- primair trauma (zelf meegemaakt);
- secundair trauma (mensen gesproken die primair trauma hebben opgelopen);
- rolperceptie als journalist.

Impact:

- emotionele zwaarte of impactvol;
- traumatiserend.

Copingstrategieën:

- Dworznik (narratieve copingstrategieën)
 - het werk een doel geven;
 - waardeoordeel geven, het trauma was het waard;
 - controle over de situatie door het werk;
 - zelfverbetering.
- Buchanan en Keats (copingstrategieën in praktijk)
 - ontwijkend gedrag tijdens en na werk;
 - gebruik van zwarte humor;
 - distantiëren van emoties, rolperceptie als journalist versus verhaal;
 - focus op techniek;
 - gebruik verdovende middelen.

Alle interviews zijn tweemaal onderzocht en gecodeerd in verband met een herziening van dit onderzoek. Door het tweemaal onderzoeken zijn meer aspecten uit de interviews naar voren gekomen. Alle coderingen zijn door dezelfde persoon uitgevoerd.

Koetsenruijter en Van Hout (2018) benoemen als nadeel van interviews als onderzoeksmethode dat de geïnterviewde bij gevoelige onderwerpen mogelijk slechts een deel van het verhaal vertelt in verband met schaamte of sociale wenselijkheid (ibid.). Dit is een belangrijk kritiekpunt binnen dit onderzoek, omdat slechts één interview bij de respondenten is afgenomen. In sommige gevallen zijn twee interviews afgenomen. In eerste instantie is ervoor gekozen om de foto-eliciterende-interviews los af te nemen om het contact te spreiden. In latere interviews zijn de foto-eliciterende-interviews verwerkt in het grotere interview. Dworznik (2006: 539) benoemt ook het probleem van respondenten die gevoelige informatie achterhouden in haar onderzoek en probeert dit te vermijden door niet te vragen naar de effecten van traumatische ervaringen op journalisten, maar naar de meest ingrijpende verhalen van de journalisten en een gedetailleerde uitleg hiervan. Koetsenruijter en Van Hout maken ook de kanttekening dat vragen naar herinneringen een slechte betrouwbaarheid kan hebben, omdat de feitelijkheid van de gebeurtenissen hierbij minder accuraat is (Koetsenruijter & Van Hout 2018: 26). Dit wordt echter niet als een probleem beschouwd binnen dit onderzoek, omdat dit niet is gericht op de feitelijke gebeurtenissen waar respondenten mee te maken hebben, maar op hoe zij deze gebeurtenissen ervaren en hoe dit een impact op hen heeft gehad. De ervaringen van de respondenten zijn subjectief, maar de individuele ervaringen staan centraal in het onderzoek en niet de objectieve gebeurtenis.

Twee interviews zijn in persoon afgenomen, twee interviews zijn afgenomen via een telefoonverbinding en drie interviews hebben plaatsgevonden via het online videochatprogramma Zoom. Deze interviews duurden tussen de drie kwartier en een uur. De interviews die via Zoom en telefonisch zijn afgenomen zijn zo tot stand gekomen in verband met de COVID-19-pandemie en doordat een aantal respondenten in het buitenland waren tijdens de interviews. Interviewen op afstand via een video- of audioverbinding heeft een aantal positieve eigenschappen, zoals een eenvoudige planning door het ontbreken van reistijd, maar creëert ook hinder door de fluctuerende kwaliteit van de online verbinding en een minder hechte band tussen de interviewer en geïnterviewde doordat zij niet fysiek tegenover elkaar zitten (Bryman 2016: 492).

Alle interviews zijn opgenomen en getranscribeerd. De opnames zijn gemaakt met een audio-opname-apparaat bij de interviews die in persoon en via de telefoon zijn afgenomen. De interviews die via Zoom zijn afgenomen zijn met hetzelfde programma opgenomen. De transcripten van deze interviews staan in bijlage 3 van dit onderzoek. De transcripten zijn zo goed mogelijk gebaseerd op de audio, en hierdoor bevatten deze soms raar lopende zinnen en stopwoorden.

4. Resultaten

Om de resultaten te categoriseren zijn deze opgedeeld in vier overkoepelende onderwerpen: de communicatie van klimaatverandering, de visualisatie van klimaatverandering en natuurrampen, de impact van het werk op de fotografen en de omgang met het werk door de fotografen. Door de interviews te analyseren aan de hand van deze vier thema's ontstaat een beeld van de werkwijze van de fotografen, hoe dit werk hen kan beïnvloeden en hoe zij hiermee omgaan.

4.1 Het communiceren van klimaatverandering

Voordat de manier waarop de respondenten klimaatverandering visualiseren wordt bekeken is het relevant om te analyseren hoe de respondenten het probleemstuk van klimaatverandering zien. Het visualiseren van klimaatverandering is een onderdeel van het communiceren van het probleem van klimaatverandering, en daarom wordt op grond van literatuur over klimaatveranderingscommunicatie bekeken wat de respondenten belangrijk vinden in de communicatie, tegen welke problemen zij aanlopen in het communiceren van klimaatverandering en wat het belang van deze communicatie is.

4.1.1 Belangrijke aspecten van klimaatveranderingscommunicatie

In de interviews komen een aantal aspecten naar voren die de respondenten belangrijk achten binnen het communiceren van klimaatverandering. Belangrijke aspecten binnen klimaatveranderingscommunicatie hangen in dit onderzoek vrij dicht samen met belangrijke aspecten in de visualisatie van klimaatverandering. Echter, er zijn een aantal aspecten die losser staan van visualisatie, en daarom worden deze hier besproken. Hierbij geldt nog steeds een band met het visualiseren van klimaatverandering, omdat dit de manier van communiceren is die in dit onderzoek centraal staat.

Dit betreft de geloofwaardigheid van de boodschapper, het benoemen van klimaatverandering als een aspect bij andere problemen, het meenemen van de emoties van makers en kijkers en het belang van het vertellen van positieve verhalen.

Allereerst zijn er een aantal respondenten die de geloofwaardigheid van de boodschapper benadrukken. Zo geeft een van de respondenten aan zich naast fotografie bezig te houden met het schrijven van artikelen. Andere respondenten baseren deze geloofwaardigheid op afgeronde studies. Een respondent heeft onderzoek uitgevoerd naar de effecten van klimaatverandering op toendravegetaties, en een andere respondent benoemt diens achtergrond in culturele antropologie en geeft aan hoe dit een rol speelt in het maken van verhalen over de effecten van klimaatverandering in

een toename van kindhuwelijken in Bangladesh. Het benadrukken van deze kwalificaties versterkt de geloofwaardigheid van de respondenten en hun rol als boodschapper.

De respondenten richten zich vaak niet alleen op klimaatverandering, maar dit speelt wel vaak een rol binnen de verhalen die zij vertellen. Zo speelt het een rol bij bodemdaling, is het een probleem dat gevechten tussen groepen in Somalië versterkt en zorgt het voor de migratie van olifanten in Centraal-Afrika. Op deze manier vertellen zij verhalen die de aandacht van de kijker trekken en benadrukken hoe klimaatverandering een rol speelt binnen deze verhalen.

Het aanspreken van de emoties van kijkers komt ook bij een aantal respondenten ter sprake. Een aantrekkelijk verhaal presenteren is essentieel om een publiek te bereiken. Dit wordt op meerdere manieren gedaan. Zo proberen de respondenten hun eigen emoties te verwerken in het beeld dat zij vastleggen met de hoop deze emoties bij het publiek op te roepen. Ook het ‘kleiner maken’ van een verhaal komt voor: met een nadruk op personen in plaats van een groter probleem wordt een band tussen deze personen en het publiek gecreëerd. Deze personificatie wordt behandeld bij de analyse van de vormen van visualisatie.

De angst voor afschrikking, hetgeen ook bij visualisatie speelt en waarop bij de analyse van visualisaties dieper wordt ingegaan, speelt ook bij de respondenten een rol. Om deze reden zijn er meerdere respondenten die juist een positief verhaal willen neerzetten. Dit kan een tegenreactie, maar ook de essentie van het werk van de respondenten zijn. Bij de tegenreactie gebruiken respondenten positieve beelden die binnen een negatief verhaal horen om zo dit verhaal minder zwaar te maken. Zo geeft een respondent aan dat diegene tijdens het fotograferen van de effecten van droogte tegen een groep gezonde dieren aanliep:

This place has a drought almost every year, about the same time of the year. But in this particular image, actually when we went out to document this, we expected to see animals that were dirty and dying, which was happening in some areas farther afield. But in this particular area the animals seemed to be healthy, that was the contrast here. (Respondent 3)

Andere respondenten houden zich alleen bezig met positieve beelden. Deze respondenten richten zich liever op het creëren van een positief beeld van de natuur in tegenstelling tot het tonen van de negatieve effecten van klimaatverandering. Op deze manier willen zij de puurheid van de natuur tonen en mensen aanzetten tot het beschermen hiervan: “Wat ik wil aantonen is dat de aarde nog steeds een hele pure natuur heeft, onaangetast en onherbergzaam, echt zuiver. En dat we daar ook nog voor moeten vechten” (Respondent 1).

4.1.2 Problemen bij klimaatveranderingscommunicatie

Bij het visualiseren van klimaatverandering lopen de respondenten ook tegen problemen aan. Deze problemen betreffen de abstractie van het thema, het draagvlak voor het sociale probleem, het idee bij het publiek dat het geen invloed heeft op de situatie en het negatieve aspect van het onderwerp.

Een van de grootste problemen bij klimaatverandering is ook een probleem waar de respondenten tegenaan lopen: de abstractie van het onderwerp. Sommige beelden zeggen op zichzelf niets over klimaatverandering, en het belang van de context bij beelden wordt benadrukt door meerdere respondenten. Beelden van de natuur kunnen impactvol zijn, maar pas in combinatie met de context komt de relatie met klimaatverandering naar voren. Ook de schaal van het probleem is problematisch. De respondenten hebben moeite om een groot probleem zoals klimaatverandering in beeld te brengen en over te brengen aan de kijker. Zo beschrijft een van de respondenten het volgende over het fotograferen van een gebied dat door droogte getroffen is: “Een groot veld wat heel droog is, ja, dat ziet er niet heel spannend uit. Daar kan je ook misschien niet helemaal goed de schaal van het probleem zien, ofzo” (Respondent 6).

Bij het bereiken van het publiek ervaren de respondenten twee problemen: het draagvlak en moeheid bij het publiek. Het draagvlak heeft te maken met de aandacht die het publiek aan een probleem wil geven. Het belang van het probleem wordt niet altijd gedeeld en kijkers vinden het soms een ‘ver-van-je-bedshow’, ofwel een probleem dat op een te grote afstand voorkomt. Ook geven de respondenten aan dat de focus vaak elders ligt. Soms hebben zij hier begrip voor, zoals bij het focussen op andere sociale en maatschappelijke problemen, maar de respondenten hebben ook kritiek. Zo gaat het bij de verslaggeving over hittegolven vaak nog over mooie stranddagen met beelden van watersport in plaats van de door het veranderende klimaat toenemende temperatuur.

Het laatste probleem waar de respondenten tegenaan lopen is het negatieve aspect van het onderwerp. Dit is een ander onderdeel dan de angst voor afschrikking, waar later nog op wordt ingegaan bij paragraaf 4.2.5. In tegenstelling tot de angst voor afschrikking, dat is gericht op het werk van de respondenten, beschrijven respondenten dat klimaatverandering op zichzelf een negatieve sfeer heeft en meebrengt. Het zijn geen ‘luchtige of vlotte onderwerpen’ die media vaak vragen. Ook een moeheid omtrent het thema, of zoals een respondent het beschrijft, een ‘overkill’, zorgt ervoor dat het thema minder snel onder de aandacht komt en minder tractie heeft bij kijkers.

4.1.3 Het belang van klimaatveranderingscommunicatie

Uit de interviews komen een aantal eigenschappen van klimaatveranderingscommunicatie naar voren die de respondenten belangrijk achten. Deze kunnen ingedeeld worden in bewustwording, het helpen aan een oplossing en inspiratie.

Bewustwording is nog steeds een groot thema binnen de klimaatveranderingscommunicatie van de respondenten. Zij willen door middel van hun werk meer aandacht voor het onderwerp creëren en laten zien dat het niet alleen op afstand, maar ook dichtbij plaatsvindt. Ook personificatie speelt hierin een rol door te laten zien hoe klimaatverandering invloed kan hebben op het leven van mensen. Daarnaast benoemt een respondent het aanzetten tot een andere levensstijl om klimaatverandering te mitigeren.

Het meewerken aan oplossingen wordt door een aantal respondenten benoemd. Zo spreekt een respondent over het bijdragen aan een conferentie en de hoop op verandering:

Ik heb bijvoorbeeld in 2019, op de klimaatconferentie was ik lid van de Belgische delegatie en dat is voor mij dan ook weer aanzet om door het inzicht van ‘hey, ik ben hier echt tot het wereldplatform waar beslissingen genomen worden’. (Respondent 1)

Dit idee is ook zichtbaar in de copingstrategieën, waarbij de respondenten het werk een doel willen geven en daarmee anderen willen aanzetten tot veranderingen en verbeteringen.

Als laatste willen de respondenten met hun verhalen en beelden ook inspiratie bieden, vaak door het gebruik van positieve beelden van de natuur. Zoals eerder is benoemd willen de respondenten hiermee mensen aansporen tot natuurbescherming. Ook het tonen van veerkracht door te laten zien hoe gemeenschappen omgaan met klimaatverandering wordt door een aantal respondenten benoemd.

4.2 De visualisatie van klimaatverandering

De respondenten brengen klimaatverandering op verschillende manieren in beeld. Op basis van de literatuur zijn drie manieren gedefinieerd waarop klimaatverandering gevisualiseerd kan worden: het tonen van een concrete impact zoals een natuurramp, de personificatie van klimaatverandering door het tonen van personen die aangedaan zijn door de effecten van klimaatverandering en grafische weergaven van data die klimaatverandering beschrijven. Deze drie concepten zijn de leidraad voor de codering van de interviews, en voor het grootste gedeelte vallen de vormen van visualisatie ook binnen deze concepten. De nadruk ligt hierbij vooral op de concrete impact en personificatie. Onder de respondenten is maar één keer sprake geweest van een grafische weergave.

Op grond van de interviews die zijn afgenomen kan een extra manier van visualisatie toegevoegd worden, namelijk het visualiseren van klimaatverandering door het tonen van dieren. Deze vorm van visualisatie ligt tussen de concrete impact en de personificatie in, omdat deze is gericht op de effecten van klimaatverandering in de natuur en de fotograaf hiermee een band met de lezers probeert op te roepen door een levend wezen te gebruiken.

4.2.1 Concrete impact

Allereerst wordt klimaatverandering gevisualiseerd door het tonen van een concrete impact. Bijna alle respondenten spreken over het afbeelden van de effecten van klimaatverandering door middel van het tonen van natuur. Een van de manieren waarop dit wordt vastgelegd is het fotograferen van natuurrampen, zoals cyclonen, droogtes en overstromingen. Bij sommige projecten is de link tussen de concrete impact en klimaatverandering heel duidelijk, zoals een respondent beschrijft:

Zoals je op deze foto ziet, zie je dat er een overstroming is. Dat zie je gelijk. Je ziet iets met een meetlat, dus iedereen kan daar iets in zien van stijging, van een overstroming en een stijging. Die bomen die daar half onder water staan, het bordje waar je niet meer bij kan komen, dit pontje is buiten gebruik, dat zie je heel duidelijk. Het is vies, dus het roept iets op van onheil. (Respondent 7)

Bij andere projecten, die te maken hebben met niet-abrupte natuurrampen, is de visualisatie minder duidelijk. Gebieden die te maken hebben met droogte zijn moeilijker te visualiseren, zoals een respondent in Afrika ook aangeeft: “Een groot veld wat heel droog is, ja, dat ziet er niet heel spannend uit” (Respondent 6).

Het fotograferen van abrupte en niet-abrupte natuurrampen wordt gedaan om verschillende redenen. Sommige respondenten maken beelden in de poolregio, omdat de effecten van opwarming hier goed zichtbaar zijn. Andere respondenten bevinden zich in Afrika, waar het veranderende klimaat verscheidene gevolgen heeft, van droogte die zorgt voor klimaatmigratie van mensen en dieren tot gebiedsconflicten met branden en doden als gevolg. Een respondent in Afrika vat dit als volgt samen: “klimaatverandering speelt in zo ongeveer elk verhaal dat ik hier maak wel een rol. Dat komt eigenlijk vooral doordat klimaatverandering overal in Afrika merkbaar is” (Respondent 6).

Naast in de poolgebieden en Afrika hebben respondenten verhalen gemaakt in deltaregio's, zoals Indonesië, Bangladesh en Nederland, over het stijgende water, verzilting en bodemdaling. Ondanks dat dit niet-abrupte natuurrampen zijn, werd een project over stijgend water wel gevisualiseerd door middel van abrupte natuurrampen, namelijk overstromingen in de IJsselvallei.

De respondenten die zijn geïnterviewd werken bijna allemaal in het buitenland en visualiseren dan ook klimaatverandering buiten Nederland. Dit wijkt af van het idee van Smith en Joffe (2009: 653), die aangeven dat er veelal een lokale focus is om de band met het publiek aan te spreken. In dit onderzoek is echter gesproken met fotografen en filmmakers en niet met beeldredacteurs, hetgeen niets zegt over de uiteindelijke beelden die gepubliceerd worden door media. De visualisatie van klimaatverandering door het tonen van een concrete impact hoeft echter niet altijd een negatieve ervaring te zijn. Naast het feit dat meerdere respondenten zich afhouden van het maken van afschrikkende beelden, een thema dat in paragraaf 4.2.5 in diepte wordt behandeld, zijn er ook

respondenten die juist een positief beeld van de natuur naar voren willen brengen om het belang hiervan te benadrukken. Het creëren van bewustzijn over het veranderende klimaat is hierbij het doel.

Het visualiseren van klimaatverandering door het tonen van een concrete impact is geen eenvoudige en altijd duidelijke zaak, hetgeen ook is beaamd door meerdere respondenten. Het belang van een bijschrift is regelmatig benadrukt. De context van een foto en het verhaal dat hierbij hoort zijn volgens de respondenten vaak noodzakelijk om de link met klimaatverandering te leggen, omdat het in eerste instantie niet meteen duidelijk is dat het om klimaatverandering gaat. Beelden van droogte zijn gekoppeld aan de context van een aanhoudende afwezigheid van regenval, en migrerende mensen en dieren zijn verbonden aan de context van klimaatmigratie.

Om deze concrete impact te visualiseren gebruiken de respondenten verschillende middelen. De impact wordt met camera's vastgelegd om beelden op oogniveau te tonen. Daarnaast worden drones gebruikt om beelden van bovenaf te maken, waarbij een groter gebied afgebeeld kan worden. Met dit vogelperspectief kan de impact op een grotere schaal worden weergegeven. Ook metaforische beelden worden gebruikt, zoals bij het project over overstromingen in de IJsselvallei. De uiterwaarden dienen hierbij als voorbeeld van de impact die het stijgende water op mensen kan hebben.

4.2.2 Personificatie

Een tweede veelgebruikte manier om klimaatverandering te visualiseren is het in beeld brengen van personen. De respondenten houden zich vooral bezig met de mensen die te maken hebben met de effecten van klimaatverandering, ofwel de slachtoffers van het probleem. De zogenoemde 'daders' en andere actoren binnen het probleem worden niet door de respondenten in beeld gebracht.

De groepen mensen die te maken hebben met klimaatverandering zijn uiteenlopend. Een deel van de mensen die gefotografeerd zijn heeft te maken met abrupte natuurrampen en ervaart directe problemen door natuurgeweld. Dit zijn bijvoorbeeld slachtoffers van overstromingen en cyclonen die hun familie en bezittingen zoeken te midden van deze rampen. Ook de migratie die het gevolg is van deze overstromingen wordt door de respondenten gevisualiseerd. Een ander voorbeeld is migratie door aanhoudende droogte. Droogte is op zichzelf een niet-abrupte ramp, maar wanneer dit een kritiek punt bereikt zorgt het voor migratie, zowel binnen een land als naar het buitenland.

De respondenten maken ook veel beelden van mensen die op een meer indirecte wijze te maken hebben met klimaatverandering. Onder andere in Afrika spelen meerdere conflicten waarbij klimaatverandering een drijfveer is. Dit kan geweld zijn tussen herders en boeren die strijden om stukken nog voedzame bodem, of bijvoorbeeld jihadistische organisaties die gedijen op klimaatverandering en meer steun genieten door aanhoudende problemen in groepen die moeite hebben om te overleven. Eén respondent heeft onderzoek uitgevoerd naar de toename van

kindhuwelijkten in Bangladesh. Deze voorheen afnemende traditie neemt nu toe doordat land belangrijker wordt in verband met het stijgende zeeniveau in de delta's. Deze verhalen lijken in eerste instantie geen verband te hebben met klimaatverandering, maar in de context van de verhalen komt dit probleem telkens terug.

Net als bij het visualiseren van een concrete impact proberen respondenten ook personen op een positievere manier te tonen. De weerbaarheid van gemeenschappen en het overleven van mensen in noodsituaties wordt door de respondenten aangehaald als voorbeelden van positievere beelden om juist een goed verhaal mee te vertellen, te laten zien hoe mensen omgaan met klimaatproblemen en de negativiteit van het grotere verhaal weg te halen.

De fotografen benoemen verschillende redenen voor het afbeelden van mensen in hun werk. Ze laten mensen onder andere zien om de impact van klimaatverandering te concretiseren. Zoals eerder is besproken is klimaatverandering niet altijd eenvoudig op beeld vast te leggen, maar door middel van het tonen van de slachtoffers van klimaatverandering kunnen fotografen en journalisten verhalen vertellen over het veranderende klimaat. Wat ook een grote rol speelt in de personificatie van klimaatverandering is het creëren van een connectie tussen het subject in de foto en de kijker. Een respondent vat dit als volgt samen: “Maar ook verhalen over ontbossing bijvoorbeeld in Afrika: wat voor consequenties dat heeft op een menselijk niveau, zodat je uiteindelijk ook verhalen kan maken waarbij mensen zich kunnen relateren aan andere mensen elders op de wereld” (Respondent 5).

Het visualiseren van klimaatverandering aan de hand van personen kan het probleem dichterbij brengen en zo meer emotie oproepen bij de kijker door een band te vormen tussen de kijker en de personen in de visualisatie. Ook herkenning in de personen op het beeld zorgt voor een connectie tussen de kijker en de gevisualiseerde. De respondenten willen met deze beelden mensen aanspreken en bewegen om het thema serieus te nemen. De beelden laten ook zien dat klimaatverandering grote en ingrijpende consequenties kan hebben voor het leven van mensen, zowel op afstand als dichtbij. Dit roept ook herkenning op bij mensen, om hen het gevoel te geven dat zij ook het slachtoffer kunnen worden van dergelijke rampen.

4.2.3 Grafische weergaven

Het weergeven van data die klimaatveranderingscommunicatie ondersteunen is een belangrijke manier om ingewikkelde en abstracte gegevens op een duidelijke manier te communiceren aan mensen. In dit onderzoek is niet gesproken met redacteuren die zich bezighouden met het grafisch weergeven van klimaatverandering. Echter, er is één respondent die heeft aangegeven jongeren te informeren over bodemdaling door middel van animaties. Hierbij is het doel om deze groep te bereiken met informatie

die voorheen alleen in data was uitgedrukt en om deze informatie duidelijk en begrijpelijk aan jongeren aan te bieden.

4.2.4 Dieren

Tijdens de interviews is het opgevallen dat een aantal respondenten klimaatverandering visualiseren door het tonen van dieren. Deze categorie zou in eerste instantie passen bij concrete impact, omdat het de gevolgen van klimaatverandering in de natuur betreft. Echter, het doel bij deze foto's is vaak om bepaalde gevoelens bij de kijker op te roepen en een aanspraak te doen op een bepaalde band met deze kijker, hetgeen eerder terug is gezien in de personificatie van klimaatverandering. Om deze manier van visualiseren binnen het concept van een sociaal probleem te plaatsen: door dieren op deze manier op beeld te zetten worden zij ook slachtoffers van het probleem. Ook conflicten tussen mensen en dieren, zoals dieren die zich op menselijk terrein als wegen en rails begeven, is een thema dat terugkomt bij de respondenten. Dit bouwt ook voort op de slachtofferrol van dieren in het klimaatprobleem en de rol die de mens daarin speelt als 'dader'.

De respondenten maken beelden van dieren op verschillende plekken, zowel in Europa, bijvoorbeeld bij het visualiseren van migrerende vlinders, als daarbuiten, bijvoorbeeld bij het vastleggen van vossen en zeehonden op de poolkappen en aangereden olifanten in Centraal-Afrika. Hierbij worden verschillende manieren van visualisatie gebruikt. Zo heeft een respondent een machine laten ontwikkelen om rondom een vlinderpop te kunnen filmen terwijl deze uitkomt.

Het doel van deze beelden wisselt per respondent. Sommige respondenten willen met positieve beelden van dieren een verhaal vertellen dat aansluit bij klimaatmitigatie en natuurbescherming. Zo heeft een van de respondenten een foto van een keizerspinguïn op diens visitekaart staan, waarmee diegene de focus wil leggen op de schoonheid van de natuur en daarmee meer bewustzijn hiervoor wil creëren.

Andere respondenten laten met het visualiseren van dieren juist de impact van klimaatverandering zien. Dit zijn vaak negatieve beelden van gewonde of gestorven dieren die bijvoorbeeld zijn aangereden door een trein of zijn overleden door droogte. Hiermee willen de respondenten de impact van het probleem en de gevolgen van klimaatverandering tonen. Hoewel dit negatieve beelden zijn, willen de respondenten hier niet mee choqueren. Wanneer een keuze moet worden gemaakt over welke beelden gepubliceerd worden, kiezen respondenten vaak voor de beelden die minder intens en bloederig zijn.

4.2.5 Emoties en afschrikking

Het maken van beelden is een manier om niet alleen informatie, maar ook gevoelens over te brengen. De fotograaf of filmmaker kan diens gevoel in het werk vastleggen en dit overbrengen op de kijker, maar het werk van de respondenten op zichzelf kan ook gevoelens oproepen bij een publiek. De gevoelens die deze beelden oproepen kunnen positieve en negatieve effecten hebben: ze kunnen emoties oproepen bij het publiek om mensen te betrekken en activeren, maar deze beelden en emoties kunnen ook afschrikkend werken.

Emoties zijn verbindend en kunnen een band creëren tussen het publiek en hetgeen dat op beeld staat. De respondenten benoemen herkenning tussen het subject en de kijker, zoals bij personificaties, als manier om deze band aan te spreken en vervolgens emoties op te roepen. Ook willen de respondenten bewustzijn over klimaatverandering creëren door het tonen van natuurgeweld. De emoties waar aanspraak op wordt gemaakt wisselen van positieve emoties over de natuur tot negatieve emoties over de verandering van het klimaat en de gevolgen hiervan op de natuur en mensheid. De uiteindelijke keuze in welke beelden worden ingezet ligt echter niet altijd bij de respondenten. Een respondent geeft aan dat diegene daarin veel samen moet werken met beeldredacteurs van media in Nederland en benoemt de keuzes die deze redacteurs maken. Daarbij is het probleem van herhalende beelden ter sprake gekomen:

Ik merkte zelf wel toen ik nog in Nederland woonde, maar ook toen ik naar Kenia kwam, dat beeldredacteurs, omroepen en kranten vaak opmerkelijke beelden kiezen als het gaat om klimaatverandering. En ook op een gegeven moment, omdat ze niet zo goed wisten hoe ze klimaatverandering in beeld moest brengen, heel vaak voor dezelfde beelden kozen, waardoor je eigenlijk telkens dezelfde foto ziet. (Respondent 6)

Meerdere respondenten hebben ook aangegeven dat zij zich bewust zijn van het afschrikkende effect dat de beelden kunnen hebben. Een aantal respondenten hebben daarbij ook aangegeven dat zij zich willen afhouden van het delen van afschrikkende beelden met een breder publiek, omdat zij bang zijn dat deze beelden mensen afschrikken en zouden demotiveren. Ook een 'overkill' of teveel aan negatieve beelden is een angst van respondenten, omdat dit berichten minder kracht zou geven en mensen hiervan zou afkeren.

Dit negatieve gevoel begint soms bij de respondenten zelf: een respondent geeft aan dat diegene zelf soms ook liever niet naar bepaalde beelden kijkt. Het gevoel dat deze beelden oproept, de herinnering aan het maken van deze beelden en hetgeen op beeld staat kunnen ervoor zorgen dat de respondent de beelden liever niet terugziet: "Ik kijk niet graag naar dit beeld, maar ik vind het wel belangrijk. Hij is bijvoorbeeld ook niet meegenomen in de publicatie van National Geographic, gewoon omdat het een foto is waardoor mensen heel snel wegstijven" (Respondent 5).

4.3 Impact op respondentent

Nu de manier waarop klimaatverandering gevisualiseerd wordt en de belangrijke aspecten hiervan zijn besproken, kan de impact die dit werk op de fotografen heeft worden bekeken. In tegenstelling tot klimaatjournalisten die op redacties werken zijn fotografen en filmmakers werkzaam in het veld en komen zij daardoor vaker in aanraking met de slachtoffers van natuurgeweld en de gevolgen van klimaatverandering. Het aanschouwen van natuurgeweld en de effecten hiervan op een ecosysteem en gemeenschappen kan veel impact hebben op fotografen. Dit wordt opgedeeld in primair en secundair trauma, oftewel een persoonlijke ervaring met veel impact en het aanhoren van verhalen van slachtoffers die veel impact hebben op de fotografen.

4.3.1 Primair trauma

Een groot gedeelte van de respondenten geeft aan dat het werk dat zij doen soms emotioneel zwaar kan zijn. Zij geven aan dat er momenten zijn die hen ontroeren en verdriet brengen, bijvoorbeeld door de mensen die zij vastleggen en de omstandigheden waarin deze mensen verkeren. Een respondent beschrijft hoe die een moeder en kind op beeld heeft vastgelegd, waarbij het kind zwaar ondervoed was. Toen de respondent de volgende dag met een groep mensen terugkwam om het kind naar een kliniek te brengen bleek het te laat te zijn, omdat het kind was overleden. De respondent geeft aan dat dit heel impactvol was, zeker omdat die eigen kinderen heeft.

Ook de gevolgen van natuurrampen op de natuur of op dieren kunnen respondenten ontroeren. De respondenten benoemen een zee vol dode vissen en het aanschouwen van het doden van een aangereden olifant als zware beelden en ervaringen. De impact van het veranderende klimaat en het geweld dat hiermee gepaard gaat blijft de respondenten bij en ontroert hen.

Twee respondenten geven daarentegen aan dat zij geen last ervaren van het werk dat zij uitvoeren. Zo heeft een respondent de vraag of het soms zwaar emotioneel werk is beantwoord met: “Nou, op het gebied van de klimaatverandering niet” (Respondent 2). De redenen waarom deze respondenten geen negatieve effecten van hun werk ervaren verschillen. Eén respondent focust zich op de positieve aspecten van de natuur om daarmee een verhaal te vertellen. Dit zou ervoor kunnen zorgen dat er minder snel sprake is van traumatische ervaringen. Een andere respondent maakt wel beelden in rampgebieden, maar geeft aan een normalisatie te ervaren: de mensen die de respondent in beeld brengt zien de overstromingen als een deel van hun leven en maken zich er niet zozeer druk om, waardoor de respondent dit zelf ook zo ervaart.

In dit onderzoek is niet gesproken met journalisten die verslag hebben gedaan van een noodsituatie in hun thuisregio. De respondenten in dit onderzoek maken beelden van natuurgeweld buiten hun eigen woonplaats en ervaren daarom niet de gedeelde last als slachtoffer en verslaggever.

4.3.2 Secundair trauma

Naast primair trauma kunnen de respondenten secundair trauma oplopen. Uit de interviews blijkt dat de respondenten die uitingen van secundair trauma tonen dit koppelen aan werk waarin de personificatie van klimaatverandering een rol speelt. In dit onderzoek is geen secundair trauma ter sprake gekomen dat gebaseerd is op een concrete visualisatie of de visualisatie van dieren. Deze vormen van visualisatie betreffen geen communicatie tussen het subject en de respondent, waardoor de impact bij deze vormen van visualisatie wordt geuit in primair trauma.

Het oplopen van secundair trauma door de personificatie van klimaatverandering heeft te maken met het verzamelen en verwerken van de verhalen van slachtoffers en daarmee met het inleven in het trauma van het subject door de respondenten. De personen die deze verhalen delen met de respondenten zijn slachtoffers van niet-abrupte of abrupte natuurrampen. Een fotograaf vat het oplopen van secundair trauma als volgt samen: “As long as it is human beings going through tragedy, I think a part of me will always share in that and I think that's where the trauma comes from” (Respondent 3).

De respondenten voelen ook zwaarte bij de verhalen die zij aanhoren van mensen in hun werkgebied. Er is een gevoel van verantwoordelijkheid bij sommige respondenten om het verhaal van deze mensen te delen en daarmee een vorm van hulp te bieden. Een respondent beschrijft hierbij het volgende:

Je vraagt soms van mensen om een heel belangrijk deel van hun leven te delen, of de ellende die ze op dat moment meemaken. Dus daar moet je met heel veel respect en met menselijke waardigheid mee omgaan denk ik. Dat is onze rol als journalist, om daar met een juiste manier mee om te gaan. En dat kan wel zwaar zijn, ja. Wat ze delen, het vertrouwen wat ze in je geven. (Respondent 7)

Sommige emoties komen sneller binnen. Zo beschrijft een respondent dat een verhaal dat die geproduceerd heeft over ondervoede kinderen harder binnenkomt nu die zelf een vader is. Dit verhaal, dat beschreven is bij primair trauma, laat de combinatie van trauma's zien: het verhaal omvat een primaire ervaring en secundaire ervaringen. Ook laat het zien dat de context van de respondent belangrijk is voor de ervaringen en het toekennen van emoties aan deze ervaringen.

4.3.3 Rolperceptie

De rolperceptie van de respondenten is een belangrijke manier om afstand te bewaren tussen de subjecten en beeldmakers. Zij plaatsen zichzelf in deze professionele rol om verschillende redenen, zoals het werk een doel geven en het bewaren van een veilige afstand tussen het subject en zichzelf.

Sommige respondenten leggen de nadruk op het helpen van slachtoffers door hun verhalen te delen en zien zichzelf als een schakel tussen de slachtoffers en een breder publiek. Bij abrupte en niet-abrupte natuurrampen speelt dit een belangrijke rol, omdat de respondenten hierbij aandacht willen vragen voor het probleem en de slachtoffers hiervan. Het belang van hulp bieden overstijgt hierbij redactionele keuzes, zoals een respondent vertelt: “Humanitarian need became very emphasized at the time. I mean, going beyond my editorial objectives of whatever story angle I was looking for” (Respondent 3).

De respondenten vragen niet alleen aandacht voor de concrete uitingen van klimaatverandering en de slachtoffers hiervan. Bij acute rampen heeft klimaatverandering vaak slechts een bijrol, maar het naar voren brengen van dit aspect is belangrijk voor de respondenten. Het sensibiliseren van het publiek en innemen van een standpunt omtrent klimaatverandering door middel van visualisatie zijn belangrijke aspecten voor meerdere respondenten. Zij zien het als hun taak om dit te communiceren naar het publiek.

De scheidslijn tussen werk en privé is voor sommige respondenten erg belangrijk, maar dit is niet voor elke respondent even concreet. Sommige respondenten proberen een duidelijke scheiding aan te houden. Dit kan zijn om het werk niet ‘mee naar huis te nemen’ en op deze manier een afstand tussen het privéleven en werkleven te bewaren. Ook tijdens het uitvoeren van hun werkzaamheden proberen respondenten zich hiervan te distantieëren. Dit is ook een vorm van coping, waar later op ingegaan wordt. Andere respondenten beschrijven echter dat een duidelijke scheiding tussen werk en privé voor hen niet geldt en benadrukken het belang van de verwerking van emoties in de periode na het project. Een respondent beschrijft het belang van een persoonlijke noot in de verslaggeving. Door emoties te verwerken in het werk worden deze doorgegeven aan het publiek: “Ik heb de laatste route gekozen, omdat het verhalen vertellen mij goed ligt en om het persoonlijk te maken” (Respondent 5).

4.4 Copingstrategieën

Uit de interviews met de respondenten komen een aantal in de literatuur benoemde copingstrategieën naar voren. Deze worden behandeld op basis van de literatuur, waarbij eerst de narratieve copingstrategieën worden bekeken. Daarna worden de praktische copingstrategieën behandeld.

Meerdere respondenten geven ook aan dat zij het werk zelf verwerken. Zij spreken met

vrienden en familie over de gebeurtenissen en nemen de tijd tussen opdrachten om deze eerst te verwerken.

4.4.1 Narratieve copingstrategieën

In de interviews zijn drie van de vier narratieve copingstrategieën ter sprake gekomen: het werk een doel geven, het werk een waardeoordeel geven en zelfverbetering door het werk. De vierde strategie, controle over de situatie, is niet waargenomen tijdens de interviews en wordt daarom niet behandeld.

Het merendeel van de respondenten spreekt over het werk een doel geven en het trauma dat wordt ervaren. Sommige respondenten willen humanitaire hulp bieden door middel van hun werk en andere respondenten richten zich op het creëren van bewustzijn over klimaatverandering en de gevolgen hiervan. Door het werk dat zij doen een doel te geven, hebben de respondenten het gevoel dat zij de mensen die ze vastleggen en de natuur die ze in beeld brengen kunnen helpen door de gevoelens die zij ervaren tijdens hun werk hiervoor in te zetten. Zoals een respondent aangeeft: “het is een onderdeel van je werk, je kunt ook wat met wat je hebt ervaren” (Respondent 7).

Een aantal respondenten verbinden een waardeoordeel aan het werk dat zij doen. Zo hebben zij aangegeven dat hun werk het waard is, omdat ze hiermee het probleem van klimaatverandering beter kenbaar hebben gemaakt. Een van de respondenten gaf ook een waardeoordeel aan diens werk in relatie tot diens *carbon footprint*, waarbij die aangaf dat hoewel die veel vliegt voor diens werk, dit het waard was om het thema van klimaatverandering meer aandacht te geven.

Alle respondenten geven ook aan een persoonlijke groei te ervaren door het werk dat zij doen. Dit kan een verrijking zijn van het leven van de respondenten, maar ook een verrijking van hun werk. Zo geven meerdere respondenten aan dat hun emoties verwerkt zijn in hun werk en dat het daarom belangrijk is om als fotograaf of filmmaker die emoties te voelen. Een respondent beschrijft de combinatie van hetgeen te zien is en het gevoel dat daaraan vastzit als volgt:

Als het goed is, worden die onderdeel van de foto. Want ik denk dat een goede foto of een goede fotograaf maakt, is dat op het moment dat hij het beeld maakt, hij vastlegt wat hij voelt in plaats van wat hij ziet. En dat het idealiter een combinatie daarvan is. (Respondent 5)

Ook het verwerken van de ervaringen van de respondenten kan een vorm van zelfverbetering zijn. Een aantal respondenten geven aan dat zij soms na een opdracht de tijd nemen om de emoties en ervaringen hierbij te verwerken, hetgeen hen sterkt in het verhaal dat zij willen delen.

4.4.2 Praktische copingstrategieën

In de interviews met de respondenten zijn in dit onderzoek slechts twee van de zes praktische copingstrategieën naar voren gekomen. De respondenten hebben niet gesproken over of gebruikgemaakt van zwarte humor, hebben niet aangegeven zich te focussen op techniek in een moeilijke situatie en hebben niet gesproken over sport als een vorm van coping. Ook het gebruik van verdovende middelen is niet ter sprake gekomen. Ontwijkend gedrag en een distantiëring van emoties zijn wel benoemd tijdens de interviews en worden daarom behandeld.

Meerdere respondenten vertonen ontwijkend gedrag, zowel tijdens hun werk als daarna. Zo heeft een respondent ervoor gekozen om niet naar een locatie te gaan waarvan die wist dat er lijken lagen om zichzelf te beschermen. Deze respondent kan zich goed voorstellen dat fotografen die daar wel naartoe gaan hier mentale last van ervaren. Ook na het werk ontwijken respondenten soms hun eigen beelden. Eén respondent refereert naar een foto van een olifant die met hakbijlen om het leven wordt gebracht nadat het dier een aanrijding met een trein heeft overleefd. De respondent heeft aangegeven liever niet naar het eigen beeld te kijken vanwege de herinneringen die het oproept en de zichtbare bloederigheid.

Eén respondent heeft echter ook aangegeven dat het niet mogelijk is om compleet te ontsnappen aan de emoties. Deze respondent gaf aan dat er overal wel menselijk lijden is en dat daar geen ontkomen aan is.

Naast het ontwijken van trauma in de praktijk en achteraf proberen respondenten zich te distantiëren van emoties. Zo geeft een van de respondenten aan dat natuurgeweld ook normaliserend kan zijn. De respondent heeft onderzoek uitgevoerd naar bodemdaling in deltaregio's en ervaren normalisatie in het natuurgeweld: de slachtoffers maken zich minder of niet meer druk om de overstromingen. Zowel de slachtoffers als uiteindelijk de respondent begonnen het als een normale omstandigheid te zien.

Ook het wegstoppen van emoties door de focus te leggen op het werk dat gedaan moet worden is een manier van coping die door de respondenten wordt gebruikt. Door te focussen op het werk proberen de respondenten een afstand te bewaren tussen het subject, de gebeurtenis en zichzelf. Een respondent beschrijft dit als volgt: “Als je dan hele nare dingen ziet of hoort of, nou ja, in situaties terecht komt die heftig zijn, ben je toch uiteindelijk heel erg aan het werk en bewaar je heel erg die afstand als journalist” (Respondent 6).

Deze vorm van ontwijking zou ook kunnen vallen onder het focussen op techniek, maar de focus ligt bij deze respondent niet op de technische eigenschappen van het werk maar op het werk zelf.

5. Conclusie en discussie

Op basis van dit onderzoek kunnen conclusies worden getrokken over de manier van visualisatie die gebruikt wordt bij het afbeelden van klimaatverandering, de impact die het werk kan hebben op fotografen en hoe fotografen omgaan met de ervaringen die zij opdoen tijdens het werk. In verband met het aantal respondenten in dit onderzoek kunnen geen generaliseerbare en kwantitatieve conclusies getrokken worden. Dit is een oriënterend onderzoek, en het geeft daarmee eerste inzichten in hoe de respondenten te werk gaan en hoe het werk invloed op hen kan hebben binnen het werken met en visualiseren van klimaatverandering.

In het communiceren van klimaatverandering, buiten het visualiseren hiervan, zien de respondenten veel belang. Zij willen bewustwording voor het probleem creëren bij het publiek en meer mensen op de hoogte brengen van klimaatverandering en de gevolgen hiervan. Daarnaast willen de respondenten meewerken aan een oplossing voor het probleem en het publiek inspireren om zich in te zetten voor klimaatmitigatie en natuurbehoud.

De respondenten benoemen een aantal belangrijke aspecten van klimaatveranderingscommunicatie. Het belang van de boodschapper en diens autoriteit om de boodschap meer kracht te geven wordt door sommige respondenten benadrukt. Ook wordt klimaatverandering binnen een groter verhaal geplaatst, waardoor wordt getoond hoe verschillende problemen samenhangen. Daarnaast worden de emoties van het publiek aangesproken om deze beter mee te nemen in het verhaal. De rol van emoties is ook zichtbaar in de personificatie van klimaatverandering. Het laatste aspect dat door een aantal respondenten is benoemd is het tonen van positieve beelden om de moeheid rond het thema tegen te gaan en de weerbaarheid en veerkracht van de natuur, mensen en dieren te laten zien.

Er zijn een aantal problemen waar respondenten tegenaan lopen in de communicatie over klimaatverandering. De abstractie van het thema is een struikelpunt: het is soms erg moeilijk om een dergelijk groot thema in een verhaal samen te vatten. Het belang van een bijschrift om het verhaal goed over te brengen op het publiek speelt hierbij een grote rol. Ook het draagvlak voor het sociale probleem maakt het overbrengen van het verhaal soms moeilijk. Vanwege de negatieve connotaties rond het thema wordt het soms ontweken door het publiek of redacties. Dit kan ook zorgen voor een moeheid bij het publiek, waardoor het minder steun biedt bij klimaatmitigatie.

De visualisaties van klimaatverandering door de respondenten passen binnen de drie vormen van visualisatie, maar op basis van de resultaten is een extra vorm van visualisatie opgesteld. De respondenten visualiseren klimaatverandering door middel van het concreet tonen van de impact

hiervan op de natuur, door de personificatie van klimaatverandering door het tonen van slachtoffers van niet-abrupte en abrupte natuurrampen en in een enkel geval door data grafisch weer te geven. De vierde vorm van visualisatie is het tonen van dieren die het slachtoffer zijn van klimaatverandering.

De visualisatie van een concrete impact wordt door respondenten ingezet om zowel het natuurgeweld als de puurheid van de natuur weer te geven. De onderwerpen van deze visualisaties zijn vaak gevolgen van abrupte en niet-abrupte natuurrampen, zoals gebieden die worden geteisterd door droogte, overstromingen en cyclonen. Dit zijn concrete beelden met een negatieve connotatie, ofwel een ‘loss’ frame, maar een aantal respondenten proberen ook een positief verhaal over te brengen door onaangetaste natuur te tonen of te focussen op de weerbaarheid van de natuur middels een ‘gain’ frame. Met deze beelden pleiten de respondenten voor natuurbescherming in plaats van klimaatmitigatie, hetgeen ook terug is te zien in de visualisatie van dieren.

De personificatie van klimaatverandering wordt gebruikt om een band tussen het subject en de kijker te creëren en om het publiek zich te laten identificeren met de slachtoffers van klimaatverandering. Deze slachtoffers worden op beeld gezet bij abrupte en niet-abrupte natuurrampen, maar zij worden ook afgebeeld op meer indirecte manieren zoals het fotograferen van mensen die het slachtoffer zijn van conflicten of migratie waarbij klimaatverandering een rol speelt. Ook de concretisering van klimaatverandering door het tonen van het effect hiervan op mensen is een beweegreden voor personificatie. Op deze manier wordt het probleem dichterbij het publiek gebracht. De respondenten benoemen als doel van deze beelden het oproepen van emoties bij het publiek, hetgeen overeenkomt met het theoretisch kader. Bij de personificatie wordt soms dan ook gekozen voor een positieve insteek, waarbij de veerkracht van gemeenschappen een terugkerend thema is. In tegenstelling tot hetgeen in de literatuur benoemd is geen visualisatie van andere actoren zichtbaar in het proces, zoals politieke of activistische personen. Ook worden er geen ‘daders’ op beeld vastgelegd.

De visualisatie van klimaatverandering aan de hand van dieren is een categorie die is opgesteld op basis van de interviews die zijn afgenomen. Deze categorie ligt tussen de concrete aanpak en personificatie in: het is een vorm van personificatie van de natuur. Het laat de gevolgen van klimaatverandering in de natuur zien, en door het tonen van levende wezens wordt er ook een band gecreëerd tussen het publiek en het subject. De herkenning van het publiek is anders dan bij beelden van mensen, omdat zij zich niet identificeren met deze dieren maar wel een band voelen als levende wezens. De focus op dieren laat naast natuurgeweld het door klimaatverandering veroorzaakte geweld tussen mensen en dieren zien, zoals de strijd om land en voedsel. Ook bij deze categorie wordt gekozen voor positieve of negatieve beelden. Beelden die de weerstand of schoonheid van dieren tonen betreffen natuurbescherming en beelden van gestorven dieren zijn gericht op bewustmaking van de gevolgen van klimaatverandering.

Hoewel het grafisch weergeven van data slechts één keer is voorgekomen in de interviews, is het gebruik hiervan in lijn met de literatuur en is het ingezet om ingewikkelde data op een duidelijke manier te communiceren met het publiek. Op deze manier kan data een rol spelen bij het overtuigen van het publiek dat klimaatverandering een probleem is, zoals ook is benoemd door Sheppard (2005: 639, 645). Dat deze vorm van visualisatie niet veel voorkomt heeft te maken met de selectie van respondenten, omdat deze selectie voornamelijk is gericht op visualisatie door middel van fotografie en film. Er is geprobeerd contact op te nemen met journalisten die datavisualisatie gebruiken, maar dit heeft geen respondenten opgeleverd.

De beelden van de respondenten zijn op verschillende plaatsen wereldwijd vastgelegd, hetgeen ingaat tegen het idee van Smith en Joffe (2009) dat er vaak een lokale focus is bij dit soort beelden. Slechts twee respondenten hebben beelden in Nederland gemaakt. De meerderheid van de respondenten heeft beelden buiten Europa gemaakt, op verschillende continenten. Ook het belang van een bijschrift komt bij meerdere respondenten ter sprake: het is in het bijschrift waar vaak de link met klimaatverandering gelegd moet worden, omdat de beelden dit niet direct uitdragen. Klimaatverandering is een onderdeel van de verhalen die de respondenten vertellen, en zelfs als het een centrale rol in een verhaal speelt, moet dit nog in het bijschrift uitgelegd worden.

Van de respondenten maakt de meerderheid gebruik van een ‘loss’ frame, waarbij de gevolgen van klimaatverandering worden getoond. Ze laten zien wat de mensheid kwijtraakt of kwijt kan raken. Een klein deel van de respondenten gebruikt een ‘gain’ frame om mensen te laten zien wat kan worden gered door mitigatie. Door alle respondenten wordt ingespeeld op emoties door het publiek te ontroeren of laten schrikken of door compassie op te roepen. De angst voor afschrikking is daarbij wel een aspect dat de respondenten ervan weerhoudt om nog intensere foto’s in te zetten.

Het visualiseren van klimaatverandering kan een negatieve impact hebben op de mensen die dit uitvoeren. In de interviews met de respondenten komen meerdere mogelijkheden naar voren: sommige respondenten geven aan geen last te hebben van hun werk, sommige respondenten ervaren vormen van secundair trauma en een kleine groep geeft aan ook vormen van primair trauma te ervaren.

Allereerst zijn er de respondenten die aangeven geen negatieve effecten te ervaren van het werk dat zij doen. Twee respondenten hebben dit aangegeven. Een respondent richt zich voornamelijk op een ‘gain’ frame en maakt hierbij veel positieve beelden. Door de focus op positieve verhalen te leggen kan trauma vermeden worden. Een andere respondent beschrijft zowel een afstand tot de situatie als een normalisatie van natuurgeweld. Door afstand te bewaren tussen het subject en de respondent wordt de mogelijkheid tot het oplopen van secundair trauma verminderd. Het normaliseren van natuurgeweld op basis van de ervaringen van subjecten zorgt er bij deze respondent voor dat het probleem als minder heftig wordt ervaren.

Respondenten met secundair trauma hebben dit opgelopen bij het visualiseren van klimaatverandering door personificatie. Bij het spreken met mensen en het aanhoren en vertellen van hun verhalen worden verschillende emoties geraakt. Deze ervaringen veroorzaken ontroering en verdriet bij de respondenten. Zij horen van mensen over het verlies dat zij lijden, de veranderende omgeving en woonsituatie en het trauma dat zij oplopen door deze soms gewelddadige gebeurtenissen. Secundair trauma wordt opgelopen door het communiceren met mensen. Om deze reden is geen secundair trauma zichtbaar bij het visualiseren van een concrete impact.

Een aantal respondenten ervaren ook primair trauma in het veld. Soms is dit samen met secundair trauma, bijvoorbeeld wanneer respondenten met mensen spreken over situaties die nog steeds erg intens zijn. Dit kan plaatsvinden op plekken die getroffen zijn door abrupte natuurrampen, zoals een cycloon, maar ook door niet-abrupte natuurrampen, zoals het spreken met mensen in vluchtelingenkampen die migreren door de gevolgen van droogte. Respondenten ervaren hierbij zelf heftige gebeurtenissen en geven ook aan sommige gebieden te vermijden om niet nog heftigere beelden te zien. In het visualiseren van een concrete impact of dieren kan niet gecommuniceerd worden met een subject, waardoor respondenten die zich hierop focussen meer kenmerken vertonen van primair trauma. De gevolgen voor de natuur of gevolgen van klimaatverandering op dieren en hun leefomgeving worden door respondenten als heftig en ontroerend ervaren.

In de rolperceptie van de respondenten is zichtbaar hoe het delen van informatie met het publiek een belangrijke rol heeft. De respondenten vertalen de gebeurtenissen die zij aanschouwen naar visualisaties die het probleem moeten tonen. Zij zien het als hun taak om het probleem van klimaatverandering kenbaar te maken bij het publiek en om dit publiek aan te moedigen om zich hiervoor in te zetten, zowel via natuurbescherming als klimaatveranderingsmitigatie.

De respondenten willen in een aantal gevallen ook informatie over abrupte en niet-abrupte natuurrampen en verhalen van de slachtoffers van deze rampen delen. Het delen van deze informatie met het publiek speelt een belangrijke rol bij het kenbaar maken van het probleem. In deze gevallen worden de respondenten gedreven door een humanitaire rol.

De rolperceptie van de respondenten is ook een eerste element in de verdediging tegen trauma. Door een duidelijke grens te stellen tussen het werk dat zij doen en hun privéleven willen zij zich weerhouden van het 'mee naar huis nemen' van intense gebeurtenissen. Zij stellen een grens op om zich te distantiëren van ervaringen. Echter, er zijn ook respondenten die deze distinctie niet omarmen. Zij benadrukken het belang van het verwerken van de gebeurtenissen in een privésetting en geven aan dat het stellen van een harde grens tussen het werk en het privéleven niet eenvoudig is. Ook het verwerken van persoonlijke gevoelens in het werk dat zij doen speelt bij de respondenten een rol. Op deze manier willen zij hun werk meer emotie geven.

De respondenten maken in hun werk en in de gesprekken over hun werk gebruik van verschillende copingstrategieën. Deze zijn in dit onderzoek onderverdeeld in narratieve en praktische copingstrategieën. Niet alle copingstrategieën die in de literatuur gedefinieerd zijn worden door de respondenten getoond of benoemd. Van de narratieve copingstrategieën is alleen controle over de situatie niet benoemd.

De respondenten geven veelvuldig aan dat hun ervaringen en de lasten hiervan een doel hebben. Zo speelt het creëren van bewustzijn of het bieden van hulp een belangrijke rol in het geven van een doel aan de ervaringen. Dit geeft de respondenten het gevoel dat zij hulp kunnen bieden aan de mensen die zij spreken of de natuur die zij op beeld vastleggen.

Daarnaast geven de respondenten een waardeoordeel aan het werk, omdat zij hiermee een groter publiek informeren. Het waardeoordeel speelt bij een van de respondenten ook een rol in het verantwoorden van diens eigen reizen. De CO₂-uitstoot van de respondent wordt op deze manier gemitigeerd door het werk dat de diegene doet.

Zelfverbetering is bij alle respondenten ter sprake gekomen. Zij geven allen aan een persoonlijke groei en verrijking te ervaren door het werk dat zij doen. Zij geven aan dat het nuttig is om de emoties die zij ervaren te verwerken en daardoor te groeien. Ook voegen de emoties die zij ervaren meer diepte toe aan de beelden die zij maken. De ervaringen die zij opdoen sterken de respondenten ook in het verhaal dat ze willen delen en hun overtuiging van het probleem van klimaatverandering.

Van de praktische copingstrategieën zijn alleen ontwijkend gedrag en distantiëring van emoties voorgekomen in de interviews. Dit sluit andere praktische copingstrategieën echter niet uit: deze copingstrategieën zijn op basis van vaak één interview met de respondent en zoals benoemd in de methoden is het daarom goed mogelijk dat respondenten niet zo open zijn over hun emoties en hoe zij daarmee omgaan. In meerdere interviews met respondenten kunnen andere copingstrategieën naar voren komen.

Het ontwijkende gedrag is tijdens en na het werk voorgekomen. Sommige respondenten hebben tijdens het werk een aantal locaties vermeden, zoals conflictgebieden of gebieden waar mogelijk lijken liggen. Ook worden bepaalde beelden door respondenten vermeden vanwege hetgeen erop staat en de hiermee gepaarde emoties. Een van de respondenten heeft echter aangegeven dat het compleet ontwijken van trauma soms niet mogelijk is, omdat traumatische gebeurtenissen overal gebeuren en veel in het nieuws komen.

De respondenten hebben ook aangegeven zich tijdens het werk te distantiëren van emoties. Dit gebeurt bijvoorbeeld door het normaliseren van de omstandigheden. Een van de respondenten geeft aan dat de hierdoor getroffen mensen overstromingen normaliseren, en heeft dit gedrag overgenomen. Ook de rolperceptie van de fotografen is een manier om te distantiëren: door een scheiding te maken tussen het werk en het privéleven en door een professionele houding aan te nemen creëren respondenten ruimte tussen de situatie en zichzelf.

Op basis van de resultaten uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat het visualiseren van klimaatverandering met beelden van natuur, mensen en dieren een negatieve impact kan hebben op fotografen en filmmakers en dat zij zowel primair als secundair trauma ervaren door het werk dat zij doen. Om het verhaal van klimaatverandering en de gevolgen hiervan op beeld vast te leggen moeten de respondenten het veld in. Hier maken zij beelden van de impact van klimaatverandering op de natuur, mensen en dieren, en in een enkel geval maken zij een grafische weergave van het probleem. Zij vinden het maken van deze visualisaties een belangrijke zaak, omdat zij hiermee het probleem kenbaar willen maken, de verhalen van de mensen die zij hierover spreken willen vertellen en deze mensen willen helpen door hun verhaal te verspreiden. Het visualiseren hiervan wordt door de respondenten als emotioneel zwaar ervaren. Dit gebeurt zowel op primair niveau, door de situaties waarin de respondenten terechtkomen en hetgeen zij hierbij zien en meemaken, als op secundair niveau, door het aanhoren van de verhalen van de mensen die zij op beeld vastleggen. Deze ervaringen zijn intens en blijven de respondenten bij na hun werk. Tijdens het werk en in de periode daarna proberen respondenten zich te weren tegen dergelijke ervaringen door bepaalde plekken en beelden te vermijden en door zich te distantiëren van het werk met een scheidslijn tussen werk en privé. In de interviews met respondenten gaan zij met deze gebeurtenissen om door deze een duidelijk doel te geven en zich te richten op de hulp die ze kunnen bieden en het creëren van bewustzijn. Daarnaast geven ze waarde aan het werk dat zij doen door het verspreiden van verhalen. Ook de persoonlijke groei die voortkomt uit het werk wordt als belangrijk ervaren, waarbij de impact van het werk wordt omgezet in de groei van het individu en het werk dat diegene levert.

Dit onderzoek is begrensd door het aantal respondenten. Vanwege de kleine groep kunnen geen grote conclusies getrokken worden en blijft dit onderzoek oriënterend. Het heeft veel moeite gekost om de respondenten te vinden, en deze inzet heeft slechts zeven respondenten opgeleverd. Dit heeft onder andere te maken met het type respondent dat nodig was voor dit onderzoek: er zijn niet veel fotografen en filmmakers die zich met dit thema bezighouden. Daarnaast heeft van de benaderde fotografen en filmmakers maar een klein aantal gereageerd. Er is in dit onderzoek alleen gesproken met deze twee groepen en niet met beeldredacteuren en redacteuren die zich richten op grafische weergaven. In

vervolgonderzoek kan gekeken worden naar redacteurs die grafische weergaven van klimaatverandering maken en het effect dat dit op deze redacteurs heeft. Door een uitbreiding van het aantal respondenten kunnen verder generaliseerbare en kwantificeerbare conclusies worden getrokken uit het onderzoek. Zo kan een kwantitatief onderzoek over het gebruik van verschillende vormen van visualisatie of het gebruik van verschillende copingstrategieën onder respondenten een beter beeld geven van het gebruik van visualisaties en hoe respondenten hiermee omgaan.

Een ander kritiekpunt betreft de raadpleging van de respondenten. De respondenten zijn slechts een of twee keer geïnterviewd. Doordat vaak een enkel gesprek heeft plaatsgevonden is de diepgang beperkt. Bij langdurig contact met respondenten, zoals door meerdere gesprekken, geven zij veelal meer vrij dan bij een enkel gesprek. Met name privé-situaties zoals trauma en copingstrategieën komen in diepere gesprekken vaak beter ter sprake. Voor vervolgonderzoek is het daarom een passend idee om respondenten gedurende een langere periode te spreken.

Aangezien dit een oriënterend onderzoek is, is er veel ruimte voor verder onderzoek. De manier van visualisatie en het belang van het maken van beelden die klimaatverandering visualiseren bieden ruimte voor dieper onderzoek, vooral naar de beweegredenen achter bepaalde visualisaties en hoe zij deze beelden maken. Dieper onderzoek naar het trauma dat de respondenten kunnen oplopen is zeer zeker ook nader onderzoekwaardig, zoals hierboven is beschreven. Ook de copingstrategieën kunnen breder onderzocht worden, zoals in het onderzoek van Dworznik (2006).

Literatuur

Baumeister, R. F. & L. S. Newman (1994). How Stories Make Sense of Personal Experiences: motives that shape autobiographical narratives. *Personality and Social Psychology Bulletin* 20(6), 676-690.

Best, J. (2008). *Social Problems*. New York: Norton.

Boholm, A. (1998). Visual Images and Risk Messages: Commemorating Chernobyl. *Risk, Decision and Policy* 3(2), 125-143.

Borah, P. (2009). Comparing Visual Framing in Newspapers: Hurricane Katrina versus Tsunami. *Newspaper Research Journal* 30(1), 50-57.

Boykoff, M. (2009). We Speak for the Trees: Media Reporting on the Environment. *Annual Review of Environment and Resources* 34, 431-457.

Bryman, A. (2016). *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.

Buchanan, M. & P. Keats (2011). Coping with traumatic stress in journalism: A critical ethnographic study. *International Journal of Psychology* 46(2), 127-135.

Dahmen, N. S. & A. Miller (2012). Redefining Iconicity: A Five-Year Study of Visual Themes of Hurricane Katrina. *Visual Communication Quarterly* 19(1), 4-19.

DiFrancesco, D. A. & N. Young (2010). Seeing climate change: the visual construction of global warming in Canadian national print media. *cultural geographies* 18(4), 517-536.

Dworznik, G. (2006). Journalism and Trauma. *Journalism Studies* 7(4), 534-553.

Ewart, J. (2020). Drought Is a Disaster in the City: Local News Media's Role in Communicating Disasters in Australia. In J. Matthews & E. Thorsen (Red.), *Media, Journalism and Disaster Communities* (pp. 67-82). Cham: Springer International Publishing AG.

Graber, D. (1996). Say it with Pictures. *Annals of the Academy of Political and Social Science* 546(1), 85-96.

Hannigan, J. (2006) *Environmental Sociology*. London: Routledge.

Koetsenruijter, W. & T. Van Hout (2018). *Methoden voor journalism studies*. Amsterdam: Boom uitgevers.

Manzo, K. (2010). Imaging vulnerability: the iconography of climate change. *Area* 42(1), 96-107.

Marion, J. S. & J. W. Crowder (2013). *Visual Research: A Concise Introduction to Thinking Visually*. London: Bloomsbury.

Miller, A. & S. Roberts (2010). Visual Agenda-Setting & Proximity after Hurricane Katrina: A Study of Those Closest to the Event. *Visual Communication Quarterly* 17(1), 31-46.

Moser, S. C. (2010). Communicating climate change: history, challenges, process and future directions. *Wiley Interdisciplinary Reviews. Climate Change* 1(1), 31–53.

O’Neill, S. & S. Nicholson-Cole (2009). Fear Won’t Do It: Promoting Positive Engagement with Climate Change through Visual and Iconic Representations. *Science Communication* 30(3), 355–379.

Pink, S. (2013). *Doing Visual Ethnography*. London: Sage.

Sachs, J. D. (2015). *The Age of Sustainable Development*. New York: Columbia University Press.

Salston, M. D. & C. R. Figley (2003). Secondary Traumatic Stress Effects of Working with Survivors of Criminal Victimization. *Journal of Traumatic Stress* 16(2), 167-174.

Scannell, L. & R. Gifford (2013). Personally Relevant Climate Change: The Role of Place Attachment and Local Versus Global message Framing in Engagement. *Environment and Behavior* 45(1), 60-85.

Sheppard, S. R. J. (2005). Landscape visualisation and climate change: the potential for influencing perceptions and behaviour. *Environmental Science & Policy* 8, 637-654.

Smith, N. W. & H. Joffe (2009). Climate Change in the British Press: The Role of the Visual. *Journal of Risk Research* 12(5), 647–663.

Spence, A. & N. Pidgeon (2010). Framing and communicating climate change: The effects of distance and outcome frame manipulations *Global Environmental Change* 20, 656-667.

Sreedharan, C. & E. Thorsen (2020). Reporting from the ‘Inner Circle’: Afno Manche and Commitment to Community in Post-earthquake Nepal. In J. Matthews & E. Thorsen (Red.), *Media, Journalism and Disaster Communities* (pp. 35-82). Cham: Springer International Publishing AG.

Tandoc, E. C. & B. Takahashi. (2016). Journalists are Humans, too: A phenomenology of covering the strongest storm on earth. *Journalism* 19(7), 917-933.

Bijlage 1: Coderingstabellen

1. Communiceren van klimaatverandering

1.1 Problemen bij klimaatveranderingscommunicatie

<p>In Kiribati is het hoogste punt 3 meter, daar neem je dan een foto van: dat zegt op zich niks dus ik ga dat ook waarschijnlijk niet gebruiken, maar dat heb ik voor een presentatie om mijn verhaal te ondersteunen. Want ja, je ziet gewoon alleen een heuveltje van drie meter. Dus dat is niet hoe je mensen kan sensibiliseren, maar het is wel een verhaal.</p>
<p>Omdat iedereen eigenlijk een steentje bij te dragen heeft, gaat een mens, wat eigenlijk een egoïstisch dier is, denken "Goh, wat kan ik nu eigenlijk veranderen? Als ik een papiertje op straat gooi, wat maakt mijn papiertje dan uit?" Maar hoe ga ik daar mee om? Door nog meer pure natuur eigenlijk te gaan opzoeken.</p>
<p>Want bodemdaling in Jakarta is een complex probleem wat zich zonder uitleg niet in beeld laat vatten, maar dat kan wel heel goed in een animatie.</p>
<p>Het is niet zozeer een waarschuwing geven, maar ik denk dat veel mensen zich daar niet bewust van zijn. Het staat ook heel laag op politieke agenda's, ook in Nederland.</p>
<p>Wat het voor mij moeilijk maakt, dat is wanneer je denkt, wanneer je het een belangrijk onderwerp vindt, om daar concreet financiering voor te krijgen. Dat vind ik soms wel verbazend. Dan denk ik ja, hoe belangrijk wil je het hebben? Of hoe relevant en urgent. En dan ik ja, dat vind ik nog wel eens lastig.</p>
<p>climate change many times is an abstract until we get to be confronted by the actual impacts.</p>
<p>Ik kwam er toen achter dat wetenschappelijk onderzoek heel belangrijk is, maar ook heel lastig om uiteindelijk je verhaal te vertellen, omdat het echt een ding is van de lange adem. En op het moment dat je uiteindelijk publicatie doet, dan is er altijd wel weer een publicatie die het tegendeel bewijst. En ik had het gevoel dat ik op die manier te weinig invloed kon hebben op het publiek debat en de conversaties rondom dit thema.</p>
<p>Nou, dat is een heel lastig iets natuurlijk, omdat klimaatsverandering een heel groot thema is en voor velen van ons bijvoorbeeld in Nederland nog echt wel een ver van je bed show is.</p>
<p>Want je hoort het, van ja de poolkappen smelten en het gaat slecht met de ijsbeer, maar ja ik merk hier zelf eigenlijk vrij weinig van. Sterker nog, we hebben een hele koude winter [winter '21- '22], dus ja waar hebben we het over.</p>
<p>En ik merk ook op dat een overkill daaraan ook niet echt bijdraagt, je merkt dat nu ook met de met de oorlog in Oekraïne, dat op een gegeven moment mensen moe zijn van de beelden of eigenlijk gaan weg te kijken.</p>
<p>Maar wat ik er eerder al zei, ja daarvan heb ik gemerkt dat mensen daar, hoe erg ze het ook vinden, ze lezen dat graag, ze geven daar wel om, maar vervolgens gaan ze heel snel weer door tot de orde van de dag. Eigenlijk omdat die menselijke relatie ontbreekt. Die is wat lastiger aan te brengen in dunbevolkte gebieden.</p>
<p>Maar soms word je best moedeloos van dat soort dingen. En zeker als je dan ook nog ziet dat, als je mij zou vragen van ja wat zijn de grote vraagstukken voor de komende decennia, dan is dat klimaatverandering, dat is er één van en we worden continu afgeleid door allemaal bijzaken. En dan heb je het over zo'n pandemie die dan voorbijkomt en dat is geen bijzaak in de zin van dat ik het niet belangrijk vindt, maar we worden we worden continu afgeleid en de politiek die houdt zich continu met andere zaken bezig, waardoor zo'n groot issue als dit, wat juist zo ongrijpbaar lijkt en waar we met z'n allen ons voor in moeten zetten, dan naar de achtergrond lijkt te verdwijnen.</p>

Weet je wat ook grappig is: als ik nou ook zo met jou gesprek ben en we hebben het ook over klimaatverandering, het zijn vaak ook zwaar themathema's he. Vaak denken we aan kommer en kwel, dus als je nu ook vraagt aan ja heb je een verhaal, dan zijn dat de verhalen die als eerste naar boven komen.

En dat komt eigenlijk omdat ik ook wel merkt dat er in Nederland wel vaak een beetje een moeheid is als het over klimaatverandering gaat, omdat er gewoon al veel over is geschreven en omdat het niet een heel sexy onderwerp is. Het is een soort van heel groot, alles omvattend onderwerp, want de wereld gaat naar zijn grootje. Dus het is niet een heel luchtig of vlot onderwerp waar je als krant of als tijdschrift of als televisiezender makkelijk mee om kan springen.

Een groot veld wat heel droog is, ja dat ziet er niet heel spannend uit. Daar kan je ook misschien niet helemaal goed de schaal van het probleem zien ofzo.

En dat is dan nog een soort van goed voorbeeld, want dat is nog wel een impactvolle foto, maar ik heb ook nog wel gezien dat krantennieuws brachten waarin het dan ging over de warmste zomer ooit, de warmste mei ooit, de warmste maand april ooit, weet ik veel, december ooit. En dat daar nog foto's bij kwamen te staan van kinderen die dan speelde in een fontein ofzo. Of de foto's van een zonnetje in de tuin of weet ik veel wat. Mensen die in de zon zitten. Ja en dan denk ik van ja, we hebben het over klimaatverandering. Wat ik eerder ook al zei, het is het grootste probleem van onze tijd. Daar horen betere foto's bij, daar horen verhalen bij, daar horen foto's bij die verhalen vertellen. Toch zie ik steeds weer die oude foto's zag ik steeds weer voorbijkomen. Ik merk wel dat er een beetje verandering in aan het komen is, maar naar mijn smaak mag er echt nog wel meer aandacht gaan naar klimaatverandering wereldwijd en dan bijvoorbeeld ook in Afrika, waar je echt een beetje op de frontlinie zit als het gaat over klimaatverandering.

En dat is denk ik ook het probleem met het visualiseren van klimaatverandering: die context heb je ergens wel nodig.

Dus ik kan wel zeggen van "ja jongens het gaat slecht met de wereld, kijk uit, zet je nou toch op die manier in." Maar op het moment dat je dat niet kan backen met goede verhalen die mensen raken, dan vind ik het een beetje een loze boodschap. Want ja, een van de dingen die kenmerkend denk ik is voor de mensen in zijn algemeenheid is dat we redelijk hypocriet zijn en dat we ergens iets vinden, maar tegelijkertijd net zo hard meedoen aan een beweging of juist niet meedoen waar we wel mee zouden moeten doen.

1.2 Belang van communicatie

En ik ben ervan overtuigd dat juist door de schoonheid en de puurheid en de kwetsbaarheid te tonen, dat op die manier mensen ook doet aanzetten tot een andere levensstijl, tot bewustzijn, want alles spreekt vanuit bewustzijn.

Je moet het zien vanuit bewustzijn en eigen belang: mensen zijn een egoïstisch dier en het is belangrijk dat we beseffen dat we allemaal op die kleine planeet zitten, want groot is ze echt niet en dat we ook allemaal verbonden zijn. Wat ik eigenlijk wil zeggen is dat ik een positieve benadering aanhoud.

Want de mens is zodanig aan het domesticeren, aan het beïnvloeden, aan het manipuleren, dat we echt denken dat we heerser zijn van een planeet. Daardoor gaat die biodiversiteit maar omlaag en ook voor onze eigen voedsel en zijn we eigenlijk bezig met een soort ecologische zelfmoord. Dat zijn zo de hersenspinsels die ik daar binnen in die zadenbank had en dat heeft dan mijn verhaal mee gevormd.

Dus ik wil nog meer van die zaken in beeld brengen om openlijk te kunnen bijdragen aan een oplossing.

Ik heb bijvoorbeeld in 2019 op de klimaatconferentie was ik lid van de Belgische delegatie en dat is voor mij dan ook weer aanzet om door het inzicht van "Hey, ik ben hier echt tot het wereldplatform waar beslissingen genomen worden."

Nou, ik denk wel dat er in de laatste, hoe lang ben ik hier nu mee bezig, dat er wel de laatste jaren veel meer aandacht voor is dan in 2013/2014. Daar zit echt een enorm verschil in.
I think for me, climate change has got to move from being just a theme or a topic to the point where it actually begins to impact on people's livelihoods.
En dat het dan juist ook belangrijk is om dit soort verhalen onder de aandacht te brengen, omdat als we niet weten, dan kunnen we ook zo moeilijk iets doen. Dus het is in die zin wel belangrijk denk ik voor mij om die vertaalslag van wetenschap naar beeld en naar een groter publiek te blijft maken.
Als mensen die foto's zouden zien, dan zouden ze gewoon zeggen "ja olifant aangereden door een trein, domme pech, ja jammer zonde zo'n mooi dier." Maar op het moment dat je dus beseft, doordat wij hardhouten kozijnen willen hebben en er de dus gekapt wordt in zo'n bos en dat daardoor de regendynamiek is veranderd in het regenwoud en dat je daardoor een hele cascade aan verandering krijgt in zo'n habitat. In dit geval ook temperatuurstijgingen, waardoor uiteindelijk die bomen geen fruit meer lijken te gaan produceren of niet worden aangezet tot fruit productie, ja dan is die olifant die aangereden wordt door de trein, die was al om hulp aan schreeuwen zeg maar. Die was als z'n natuurlijke gedrag of z'n natuurlijke habitat aan het verlaten.
Het zijn allemaal best wel zware dingen, terwijl er ook heel veel mooie en hoopvolle verhalen zijn van gemeenschappen in landen met veel armoede die zich volledig inzetten tot het herplanten van een volksbos, waardoor ze niet meer hoeven te kappen. Dus dan hoeven ze niet meer in het in het oorspronkelijke bos te gaan kappen, omdat ze eens in de zoveel tijd gewoon een oogst kunnen halen uit het volksbos dat ze zelf hebben aangeplant. Dat is prachtig mooi om daar deel van uit te maken en de blijdschap die er dan is in gemeenschap, dat zij iets voor elkaar kunnen betekenen door middel van samenwerking. Ja dat inspireert en dat maakt blij en dat zijn vaak de dingen die we vergeten en dat zijn wel dingen die ook op de op het, voor wat mij betreft, ook op de dezelfde lijn vallen als de verhalen over klimaatverandering, want dit zijn mensen die veerkracht tonen. En op die manier klimaatverandering bestrijden door en zich aan te passen. En dat is ook heel belangrijk denk ik.
Maar dat betekent dus ook dat ik op een podium voor twee en half duizend mensen een verhaal sta te doen over deze thema's. En dat gaat van groot publiek, zoals bijvoorbeeld zo'n televisieprogramma of een volle zaal, tot aan de gesprekken die je gewoon hebt op de hoek van de straat met iemand.
Dus ja, ik heb eigenlijk bij elk verhaal wel een klimaatsverandering link. [Context: als Afrika correspondent]

1.3 Belangrijke aspecten binnen communicatie en geloofwaardigheid

Dus heel belangrijk is ook dat ik schrijf: als je m'n website doorneemt dan zul je zien dat ik ook heel wat artikelen heb gepubliceerd. Dus ik ben eigenlijk meer dan fotograaf, ik schrijf ook wat ik zie en hoe ik dat beleef.
Het doel is eigenlijk om bewustwording te creëren, dus mensen eigenlijk sensibiliseren.
Ik heb duizenden beelden die dat ook weergeven, maar die zet ik eigenlijk bijna nooit in. Tijdens een presentatie kan ik dat inzetten als ik meer vertel over achter liggende verhalen, maar dat is niet de essentie voor mij. Wat ik wil aantonen is dat de aarde nog steeds een hele puur natuur heeft, onaangetast en onherbergzaam, echt zuiver. En dat we daar ook nog voor moeten vechten.
Het is een dreigend beeld, op gevoel kun je afleiden dat daar sowieso geen heuvel of zoiets is.
Wat ik dus eigenlijk juist probeer is om mijn niet te focussen op klimaatverandering, maar ik wil het veel liever hebben over een dalende bodem, waarvan de dreiging groter is dan een veranderend klimaat. ... Dus bij mij is het, nou ik wil niet zeggen dat het een hoofdzaak is, want het gaat niet over de zeespiegel, de rijzende zeespiegel of de extreme droogte, alleen het versterkt vaak wel de gevolgen van de bodemdaling.

Want zeker de delta steden waar bodemdaling extra voorkomt, ja dat is eigenlijk een voorbode of een proeftuin van hoe het eruit komt te zien als de zeespiegel echt enorm gaat stijgen.
This place has a drought almost every year, about the same time of the year. But in this particular image, actually when we went out to document this, we expected to see animals that were dirty & dying, which was happening in some areas farther afield. But in this particular area the animals seemed to be healthy, that was the contrast here.
Ik onderbouw de waarden van de kijkers. In hoeverre zij aanleiding kunnen vinden in mijn film om daar bewondering, dus bescherming. En ook belang van hunzelf, van mensen zelf
Ik vertaal vaak wat ik zie in de natuur, in hoe ik zelf functioneer of hoe ik zelf denk.
Waarbij mijn studie onderzoek ook ging naar de effecten van klimaatverandering op toendra vegetaties, dus ik heb een achtergrond in het werkveld waar jij het over hebben.
En daarnaast dat er ook oog moet zijn voor verhalen die hoop bieden, dat het niet alleen maar kommer en kwel is, maar je ook kan laten zien van ja, je kan verhalen vertellen over klimaatverandering en wat voor mogelijkheden dat biedt of hoe mensen zich hebben aangepast of hoe mensen zich inzetten. ... Dat zijn zeker ook verhalen die gehoord moeten worden, omdat die een nieuwe generatie maar ook de huidige generatie kunnen aanzetten tot actie.
Ja qua regio maakt het me eigenlijk niet zo heel erg veel uit, ik kies m'n verhalen echt gebaseerd op hetgeen wat mij raakt of wat op mijn pad komt en dat ik op dat moment belangrijk vindt. Maar als je dan kijk naar geografische gebieden in relatie tot klimaatverandering, want ik doe ook dingen die buiten dat thema vallen, dan denk ik dat het met name Europa en Afrika is, waarbij Nederland ook gewoon een rol speelt in en binnen Europa.
Want je gebruikt kennis die je hebt, je ziet feitelijk zie je iets, maar je probeert er ook je gevoel in te leggen en in die zin kan je kan je daar ook mee sturen natuurlijk. Op het moment dat je heel blij wordt van iets, dan leg je iets op een andere manier vast dan dat je heel somber wordt. Dus je persoonlijke gevoel...
Omdat je ervoor wilt zorgen dat je impact maakt met je beelden wil je ook impactvolle beelden hebben en wilt een soort van het verhaal in beelden kunnen vangen.
En ik heb heel erg gemerkt dat klimaatverandering in heel veel vormen en maten komt.
Je moet die verhalen klein proberen te maken, zodat mensen snappen waarom het zo erg is. Afrika is een continent dat heel dicht bij Europa ligt, het ligt naast Europa, maar mensen hebben altijd over een ver van je bed show en die voelen, ook omdat mensen er anders uitzien, geen empathie en weet ik veel wat allemaal.
Nou ik denk dus het verhaal. Je moet een bepaald concept hebben of verhaal hebben wat je kan brengen. Dat verhaal met enerzijds was dat dus dat verzilting verhaal, dus je moet ergens op inzoomen om het ook voor een publiek toegankelijk te maken en begrijpbaar te maken.
Ik heb nu natuurlijk lang aan de nieuw kust gewerkt, daarin ben ik heel erg op zoek gegaan naar van wat vervreemd ergens een beetje en wat roept vragen op ook juist. ... Ja, het moet vragen oproepen denk ik. Dat is voor mij wel belangrijk.
En het project in Nederland ben ik ook anders aangegaan. Daarmee probeer ik mensen op een wat poëtische manier dat verhaal in te brengen.

2. Visualisatie

2.1 Concrete rampen

So it was that complexity around an already sensitive ecosystem.
just the destruction, the utter destruction in that neighbourhood and then these people trying.

I see impact, because for me and also maybe artistically, it's like the image speaks to me of a sense of there is nowhere that we can go away from the effects of climate change. Everyone is heading to where they think it's better.
I think the drought was probably its worst and so what you see in the image is a well that has been dug out from...They are on the riverbed: that is the river, that's where the river is supposed to be. for both animals and humans, and then you find that also because of maybe it's not a time when people are going to have a lot of food, then you find humans fishing in the same waters, animals drinking water in the same water and humans fetching water from the same water. So it was that complexity around an already sensitive ecosystem.
Water is altijd het terugkomende element in mijn werk. En dus omdat in beeld te brengen ben ik ervan overtuigd dat poolgebieden een soort barometers zijn van het klimaat en dat dus eigenlijk de grootste impact waarneembaar is. ... Dus dan zitten we bij biodiversiteit en klimaatopwarming of 'global warming' en dat zijn de thema's eigenlijk in mijn werk.
Het grotere plaatje is om de vijf oceanen, ook de arctische en de zuidelijke oceaan (de poolgebieden), zo veel mogelijk in beeld te brengen.
Door de schoonheid en de puurheid en de kwetsbaarheid te tonen, dat op die manier mensen ook doet aanzetten tot een andere levensstijl, tot bewustzijn, want alles spreekt vanuit bewustzijn.
Ik ga daar naartoe om dus dat pure te laten zien en impact is inderdaad het best waarneembaar rond die plaatsen. Dus het een volgt op het ander.
Dat ik op de poolgebieden en die afgelegen eilanden en kwetsbare ecosystemen dat dat eigenlijk de plek is waar je de impact het beste kan waarnemen, waarop de impact het grootst is.
'Kiribati'. En dat is een heel goed voorbeeld van één van dan die eilanden die sowieso gedoemd zijn te verdwijnen want het hoogste punt dat is drie meter dus dat is, ja, zo goed als niks. Dat is zo beangstigend.
Nou ja zeker, want zeker de delta steden waar bodemdaling extra voorkomt, ja dat is eigenlijk een voorbode of een proeftuin van hoe het eruit komt te zien als de zeespiegel echt enorm gaat stijgen. Het is een omgekeerd effect, dus je kan nu al zien wat de toekomst gaat worden voor andere steden. Dus in die zin is het een voorbode van wat er nog gaat komen.
En op elke manier visualiseert dit dan klimaatverandering? Nou niet, want je kan niks aan de foto zien. Dus daar heb je echt het bijschrift voor, het voorbeeld en het bijschrift voor nodig. [Context/bijschrift nodig voor visualisatie]
En ja om te zeggen, concreet, dit is de het gevolg van een veranderend klimaat, dat is natuurlijk heel moeilijk te zeggen. Alleen het feit dat het gebeurt, het gebeurt vaker, laat ik het zo zeggen.
Ik denk dat op het moment dat klimaatverandering voor het eerst een beetje in beeld kwam, dan ging het over smeltende poolkappen en dergelijke. En voor het merendeel van de Nederlandse bevolking die nog nooit op de op de polen is geweest en dus geen idee heeft hoe dat er oorspronkelijk uit heeft gezien en hoe dat er enkele decennia geleden uitzag, zijn dat eigenlijk ja een soort waarschuwingssignalen die die gek genoeg dan ook weer verdwijnen van je netvlies.
En we hebben dat nu natuurlijk in Nederland hebben we dat recent gezien met die overstromingen en dergelijke: dat zijn consequenties van het veranderen van het klimaat, waarbij je verhalen kan vertellen waardoor mensen in je omgeving direct geraakt worden door wat er gaande is en dat het allemaal wat duidelijker binnen komt nu bij mensen.
Die olifant is aangereden door een trein, ja dat is zielig, maar de grote vraag is waarom loopt die olifant eigenlijk daar langs het spoor? Die olifant die loopt langs het spoor omdat er in dat bos geen vrucht te vinden is of minder vruchten te vinden zijn en hij dus zijn natuurlijk habitat moet verlaten en dan in aanraking komt met ons. En daar ontstaan dus mens-dier conflictsituaties. ... In feite was hij een 'climate change refugee' en hij was op weg naar een ander gebied, op zoek naar eten. En ja daar wordt ie dan uiteindelijk aangereden door een trein. Uiteindelijk, als je dat dus gaat zien, dat zijn hele heftige dingen die wel even op je netvlies blijven zitten.

<p>We staan er dus nu net na de regentijd en eigenlijk zou het water dus ja tot aan de rand van dat van het huis moeten staan, maar dat staat het niet. Dat gewoon met drie à vier meter lager en ja dit is een beeld wat de droogte laat zien in het gebied. Zambia had op dat moment, het was 2019, last van de ergste droogte in afgelopen 30 jaar.</p>
<p>De kapitein die is al tot 40 jaar op dat schip en hij was nog nooit in mei zo ver noordelijk gekomen, want we kwamen maar geen ijs tegen. En het ijs dat we tegenkwamen zag er zo uit als dit. Dus dat is dat is wat je ziet.</p>
<p>Eigenlijk merk ik dat klimaatverandering in zo ongeveer elk verhaal dat ik hier maak wel een rol speelt. Dat komt eigenlijk vooral doordat klimaatverandering overal in Afrika merkbaar is.</p>
<p>Dus ja, een keer in de zoveel tijd wil je dan ook alsnog foto's en video's hebben van de ravage die droogte aanricht, dus die beelden maak je ook heus wel, maar ik denk dat we ook heel erg willen focussen op wat die droogte of wat die conflicten nou voor invloed hebben op mensen.</p>
<p>Nou, je hebt eigenlijk altijd wel beelden nodig, ook als je een menselijk verhaal vastlegt, van de omgeving. Dus je moet altijd goed letten op dat je daar ook wel beeld van maakt.</p>
<p>Maar daar tussendoor moet je ook wel foto's hebben van die droogte en dat is best wel lastig om goed in beeld te krijgen. Dus soms heb je hele droge aarde, wat altijd wel goed kan werken is een opgedroogde rivierbedding of zoiets. Omdat mensen altijd wel snappen dat het een rivierbedding is en dat daar ooit water doorheen stroomde, maar dat die nu helemaal is opgedroogd. Een groot veld wat heel droog is, ja dat ziet er niet heel spannend uit.</p>
<p>Wat is Somalië heel fijn was, dat klinkt een beetje raar misschien, maar was heel het was heel fijn dat daar ook heel veel dode dieren langs de kant van de weg lagen die ik ook op kunnen fotograferen.</p>
<p>Nu in Nederland een heel groot project over de mogelijke impact van klimaatverandering in Nederland en dan met name de zeespiegelstijging en dat heet "De nieuwe kust" waar jij mij mee hebt gevonden.</p>
<p>Dus dat was dus enerzijds verzilting, nou dat zijn mensen die doen onderzoek naar plantjes en hoe die reageren op zout. Daar kun je dat grotere verhaal weer mee vertellen. Dat is hoe ik in ieder geval dit probeer in beeld te vangen en daar een verhaal mee te maken en dat was met kind huwelijken ook zo. Je kan dan heel simpel dat kind huwelijk, dat sprak, iedereen heeft daar gelijk een gevoel en een idee bij. Een meisje van vijftien die uitgehuwelijkt wordt. En daar kun je dan achteraan het verhaal van klimaatverandering vertellen.</p>
<p>Daar gaat de nieuwe kust ook over. Hoelang is het houdbaar op hoe we nu wonen, hoelang kunnen we de kust waar die nu zit behouden? Als we het hebben over twee meter, ja oké dat kunnen we aan, maar over nu of 100 jaar. Maar als dat 8 of twaalf of vijftien of twintig wordt, wat voor getallen je soms wel eens hoort of nog meer, ja dan moet je in een badkuip gaan wonen.</p>
<p>Dat verbeelden was de grootste uitdaging daarmee. Dat is hier in Nederland ook niet heel duidelijk ergens. Maar we hebben natuurlijk die droge zomers gehad. Afgelopen jaar de overstromingen. Dus ja...</p>
<p>Dus ik zei "Dit is dus iets wat van klimaatverandering is, we moeten de straat op." En al vrij snel kwamen we op dit drukke kruispunt waar iedereen tot de kniehoog, middelhoog door het water heen waadde met hun riksja's.</p>
<p>Wat is de impact, wat gaat die impact van zeespiegelstijging doen? Dat gaan we over 100-200 jaar misschien meemaken, dus hoe ga je dat visualiseren? Dat was het aller moeilijkste punt voor mij om te doen. Dus mijn idee was toen al vrij snel van ik ga dan beginnen met hoog water, hier in de IJssel.</p>
<p>Zoals je deze foto ziet, zie je dat er een overstroming is: dat zie je gelijk, en zie je iets met een meetlat, dus iedereen kan daar iets in zien van stijging, van een overstroming en een stijging. Die bomen die daar half onder water staan, het bordje waar je niet meer bij kan komen, dit pondje is buiten gebruik, dat zie je heel duidelijk. Het is vies. Dus het roept iets op van onheil ofzo. Dus ik vond het heel erg passen, dus heb ik op mijn sluiters gedrukt.</p>

Klimaatverandering gaat natuurlijk niet alleen over water of zeespiegelstijging. In Nederland hebben we heel veel droogte gehad ook. Dit is een stofwolk wat over een zandvlakte zegt maar heen waait. Dus voor mij was dit heel duidelijk van “Hey, het is heel droog en het zand waait op, dus droogte.” Dus dit spreekt over de droogte in Nederland en over de aanhoudende droogte, de impact die dat mogelijk kan hebben.

Dus dan krijg je ook heel snel foto's van gletsjers die smelten, ijsberen die van strategie moeten veranderen.

Dit is onderdeel van het project de nieuwe kust, waarin ik de denkbeeldige nieuwe kustlijn van Nederland volg om aandacht te vragen voor de mogelijke impact van de zeespiegelstijging.

2.2 Personificatie

I want to believe it's a bit the same, because when we are dealing with human tragedies, because it looks, it might be yes [quote unquote] “climate change”, but at the end of the day we are talking about human beings and if there is this level of disruption to human life, if there's loss of human life, disruption to livelihoods, I think for me without even going into individual stories I think that the trauma is the same, because we're dealing with human beings.

I think for me, climate change has got to move from being just a theme or a topic to the point where it actually begins to impact on people's livelihoods. ... this for me puts a face to it and I'm seeing at a direct, place where livelihoods and communities are actually on the front lines of this.

for me this image puts a human face, because when I imagine this image without the humans and only the cows, it could pass for a beautiful image. I see a community, without pushing it or successionalizing it so much, but I feel like with the community still trying to cope in the context of diminishing resources.

The droughts have been longer, much like in the case of the western aero river in Kenya. Even in this community, the droughts have been longer and more harsh. And so seeing this speaks volumes and entire communities, I see women, I see children, I see... Everyone is in one place here, still trying to cope, still trying to survive.

And you can feel that these are people faced with a force that is catastrophic and immense force that in whose face they stand no chance really.

For me, it looks like an image just after a cyclone, but it also shows migration. In one image I'm able to see a natural catastrophe, but at the same time I am seeing a human response to it. ... But the bigger picture for me seeing these people with their luggage of their heads is how extreme climate events force people to move and even in the context of a city like Beira I can see the migration happening in this one image.

When I look at this image time and time again I get to see that there's people heading in every direction: there's people walking towards the camera, there's people walking away from the camera with luggage, there's people walking from the left and to the right and everyone seems to either going about their business or using it figuratively. Everyone is heading to where they think it's better.

Zeker omdat je op zo'n eiland gelijk wordt opgevangen door een of andere familie die je ook behandelen als familie en dan creëer je ook een band met die mensen en dan zie je ook dat die mensen het slachtoffer zijn van een westerse levensstijl, de uitvinding van plastics en noem maar op en dat die mensen dat eigenlijk helemaal niks mee te maken hebben.

En dat project spits ik eigenlijk toe op de impact op lokale gemeenschappen van de stijging van zeeniveau en verzilting van grondwater; dus allemaal eigenlijk directe effecten van de klimaatwijziging.

Dat meisje is een slachtoffer, zonder dat je er iets aan kan doen.

De context is dat het een op een eenduidige manier het effect van klimaatverandering weergeeft op die mensen hun woongebied. Die dame die is niet aan het zwemmen, die heeft een band vast.

<p>... Je hebt de stijging van het zeeniveau, dat is de belangrijkste en grootste bedreiging daar en alles wat eraan vast hangt, dat is het uitsterven van soorten, biodiversiteit, het uitsterven van koraal, wat ook weer meebrengt dat er heel veel vispopulaties en populaties dieren in het algemeen, fauna, die de koralen nodig hebben. ... Op die momenten besef je zelf als westerling dat het niet 'for granted' is, dat het niet vanzelfsprekend is.</p>
<p>Als fotograaf focus ik me meer op onderwerpen die invloed hebben op mensen en dat kunnen zijn politieke, economische of omgevingsfactoren. En klimaat gaat een steeds grotere rol spelen op het leven van mensen, dus komt het ook vaker voor in mijn onderwerpen.</p>
<p>Ja ik volg altijd vanuit het perspectief van die mensen, dus de mensen die zijn mijn gids in het verhaal.</p>
<p>Die tendens die eerste een beetje voor lange tijd en toen kwam tot mijn besef dat je om dit te communiceren, je of heel langdurig deze materie moet fotograferen, zodat je echt gevolg een consequentie in beeld kan brengen, of dat je verhalen moet maken waarbij je een thema als klimaatverandering dichterbij de mensen kan brengen.</p>
<p>En we hebben dat nu natuurlijk in Nederland hebben we dat recent gezien met die overstromingen en dergelijke: dat zijn consequenties van het veranderen van het klimaat, waarbij je verhalen kan vertellen waardoor mensen in je omgeving direct geraakt worden door wat er gaande is en dat het allemaal wat duidelijker binnen komt nu bij mensen.</p>
<p>Maar ook verhalen over ontbossing bijvoorbeeld in Afrika: wat voor consequenties dat heeft op een menselijk niveau, zodat je uiteindelijk ook verhalen kan maken waarbij mensen zich kunnen relateren aan andere mensen elders op de wereld.</p>
<p>Ik denk dat die menselijke factor in dat verhaal van klimaatverandering heel belangrijk is, want we verliezen dagelijks soorten en ik heb gemerkt dat je wel kan zeggen van ja de ijsbeer heeft het slecht, maar ja daar liggen mensen niet echt wakker van. Maar op het moment dan je kan laten zien van ja dit is een familie die moeite heeft om in hun levensonderhoud te voorzien, omwille van klimaatverandering en mede ook door wat wij doen met de planeet, dan opeens wordt een heel ander verhaal. En dan zijn mensen wel bereid wat te doen, omdat het dichterbij komt.</p>
<p>Hoewel ik ben begonnen in de noordpoolregio, dat ik daar eigenlijk een beetje weg blijf. Mede omdat er minder mensen wonen en het op die plekken moeilijker is om de verhalen menselijk te maken.</p>
<p>Maar wat ik er eerder al zei, ja daarvan heb ik gemerkt dat mensen daar, hoe erg ze het ook vinden, ze lezen dat graag, ze geven daar wel om, maar vervolgens gaan ze heel snel weer door tot de orde van de dag. Eigenlijk omdat die menselijke relatie ontbreekt. Die is wat lastiger aan te brengen in dunbevolkte gebieden.</p>
<p>Als die floodplains in water verliezen en watercapaciteit verliezen, dan uiteindelijk valt gewoon het land in de droge periode compleet droog en dan zijn er vele honderdduizenden mensen die afhankelijk zijn van water, die zijn daar slachtoffer van. Dit is dus ook zo'n foto die eigenlijk meer de menselijke kant laat zien van wat klimaatverandering uiteindelijk is.</p>
<p>Die jihadi's hebben bijvoorbeeld een goede voedingsbodem om jonge jongens te werven voor hun organisatie, omdat er bijvoorbeeld heel erg veel droogte is in Somalia en het Noordoosten van Kenia. Nu is er ook weer een enorme droogte gaande die ook weer voor een groot deel veroorzaakt wordt door klimaatverandering, zo niet helemaal wordt veroorzaakt door klimaatverandering.</p>
<p>Dus of je nou een verhaal maakt over Al-Shabaab, een jihadistische organisatie die hier aanslagen pleegt in Nairobi, of dat je een verhaal maakt over een conflict tussen herders en boeren in Nigeria: eigenlijk kom je er altijd wel achter dat klimaatverandering een factor is in het verhaal.</p>
<p>We proberen eigenlijk altijd in onze verhalen klimaatverandering wat kleiner te maken, om het wat behapbaarder te maken. Dus als er een sprinkhanenplaag door Oost-Afrika trekt, of door Kenia trekt, dan proberen we niet alleen maar foto's te maken van die sprinkhanen en alleen maar experts te spreken die vertellen hoe erg het is en wat voor ravages er allemaal aanrichten. Maar ook juist te beginnen en vaak ook te eindigen met een boer die z'n gewassen verliest. Of als we</p>

naar Nigeria gaan, waar je een heel groot conflict hebt over het gebrek aan land, dan proberen we daar aan beide kanten iemand te spreken die kan vertellen wat nou die effecten zijn geweest van het conflict en hoe dat volgens hem of haar met klimaatverandering zit.

Ik denk ook dat als ik klimaatverandering in beeld breng, dat ik dat eigenlijk vooral doe op een menselijke manier. Ik probeer altijd op zoek te gaan naar een menselijk, klein verhaal, waar mensen in Nederland zich er ook mee zouden kunnen u te identificeren.

Dan kan je altijd nog daaromheen wel andere bronnen spreken, maar het is heel goed om het menselijke verhaal in beeld te brengen. Dus ik denk ook dat als ik klimaatverandering in beeld breng, dat ik dat eigenlijk vooral toe op een menselijke manier.

Mensen in Afrika zijn niet heel erg anders in de basis dan mensen in Nederland. Die hebben ook gewoon gezinnen, die hebben ook gewoon boerderijen, die hebben ook gewoon dromen en een dagelijkse levens. Dus daar proberen we dan een beetje op te focussen en dan kun je later altijd nog een beetje uitzoeken.

Ik ben net terug uit Somalië, daar is nu een hele grote droogte gaande. Daar heb ik foto's gemaakt in vluchtelingenkampen, waar mensen in zitten, waar niet genoeg eten is en te weinig water is. Die verhalen probeer je dan in beeld te vangen, dus dan probeer je laten zien van "Ah, mensen hebben honger, mensen zijn verdrietig, het gaat niet goed." Mensen wonen in krakkemikkige huisjes, die wil je ook foto's hebben, want daar wordt ook over geklaagd, dat zijn gewoon erbarmelijke omstandigheden. En je wilt ook hun problemen laten zien, dus veel gezinnen hebben kinderen die ernstig ondervoed zijn, die heb ik gefotografeerd, uiteraard met toestemming van de mensen die de ouders zijn of de verzorgers zijn van de kinderen.

Dat was ook wel ergens wel prettig om de ernst van de situatie te laten zien en om te laten zien dat in een land waar heel veel mensen afhankelijk zijn van dat vee en heel veel mensen afhankelijk zijn van de inkomsten die ze krijgen door het verkopen van melk of door het verkopen van vlees of door het verkopen van die beesten zelf, dat ze nu in de problemen komen.

Dit vind ik een goed voorbeeld van een foto waar je de gevolgen van klimaatverandering kan zien in een menselijk verhaal waar je misschien meer mee kan vereenzelvigen als je in Nederland bent, dan een foto van een droog gebied of gewoon droge bomen bij elkaar of zoiets.

Dan is de link met klimaatverandering is iets verder weg, want die brand is niet veroorzaakt door klimaatverandering, maar doordat er dus te weinig, ik had het er net ook al eventjes over, doordat er dus te weinig land is voor herders die met hun vee rondtrekken, komen die herders met hun vee in de gebieden van boeren die op een plateau wonen. ... Doordat er steeds meer gebied rondom dat plateau opdroogt door klimaatverandering, krijg je steeds meer conflicten en dan komen ze dus uiteindelijk, komen ze dan dus elkaar opzoeken en elkaars dorpen in de fik zetten en dat is iets wat hier ook is gebeurd.

Deze mensen zijn dus net gevlucht of net gered door een boot uit het ondergelopen gebied en die mevrouw, die kan ik me nog goed herinneren, die zit daar met haar kinderen, met drie kinderen, die heeft een week vastgezet op een dak en heeft niks kunnen eten.

Dit hele scenario speelt zich af in Luglow, dat is een dorpje waarbij een heel groot kamp voor IDP's is ingericht, Internally Displaced Persons. Dat betekent dat mensen die daar zitten weliswaar vluchteling zijn, klimaatvluchtelingen in dit geval zijn, want ze zijn gevlucht voor de droogte die nu heel erg bezig is en huishoudt en aanhoudt in Somalië, maar dat ze nog wel binnen Somalië blijven.

Maar als je haar hoofd ziet en haar gezicht ziet en die gezichtsuitdrukking ziet en je hoort dat zij heeft moeten vluchten terwijl ze dat helemaal niet wilde, dat haar hele hebben en houden haar is afgenomen door die droogte en ze daar nu staat te bedelen terwijl ze al drie dagen niet heeft gegeten voor een beetje water. En dat ze dat gewoon een kut situatie vindt waar ze helemaal niet in wil zitten, dat kan je ook zien. Ja dan denk ik dat heel veel mensen wel snappen hoe dat zou moeten zijn. Mensen kunnen zich dat wel een beetje voorstellen van hoe ellendig dat zou moeten zijn, ook al woont ze in een ander land en ook al is het zo ver weg en ook al is het iets wat in Nederland misschien niet heel snel zal gebeuren, zo'n enorme droogte.

[Ik heb] heel veel in het buitenland gewerkt, heel veel in begin in Guatemala gewerkt, over mensenrechtenschendingen en milieuproblematiek

Ik ben toen onderzoek gaan doen en stuitte toen op een onderzoek van human right watch dat onder invloed van klimaatverandering er steeds meer kind huwelijken weer plaatsvonden. ... Omdat mensen ook grond kwijtraken en land kwijtraken door overstromingen. Zeewater binnenkomt, waardoor ze geen eten meer kunnen verbouwen. Dus simpelweg minder voedsel hebben en dus eerder geneigd zijn om hun dochters uit te huwelijken. ... en uiteindelijk zo ver dat ik met een fixer, ergens in het zuiden, bij een kind huwelijk kon zijn ook. ... Het mocht niet zomaar een huwelijk zijn, het moest ook een huwelijk zijn waarbij dus de vader of het familieland verloren was door dat soort oorzaken, omdat verband te kunnen leggen.

Dat is een foto in Bangladesh op een kruispunt wat gewoon, je ziet mensen tot bijna hun middel door het water heen lopen. Dat was voor mij toe een hele duidelijke aanwijzing en iedereen op straat ook aangesproken en iedereen zei hetzelfde: het was niet normaal, dit komt niet voor in deze tijd van het jaar.

Dus dat was dus enerzijds verzilting, nou dat zijn mensen die doen onderzoek naar plantjes en hoe die reageren op zout. Daar kun je dat grotere verhaal weer mee vertellen. Dat is hoe ik in ieder geval dit probeer in beeld te vangen en daar een verhaal mee te maken en dat was met kind huwelijken ook zo. Je kan dan heel simpel dat kind huwelijk, dat sprak, iedereen heeft daar gelijk een gevoel en een idee bij. Een meisje van vijftien die uitgehuwelijkt wordt. En daar kun je dan achteraan het verhaal van klimaatverandering vertellen.

2.3 Grafische weergaven

Toen ik in Indonesië werkte aan een project over bodemdaling, was dat een bewustwording en een informatiecampagne gericht op de jongeren in Jakarta. En om dan iets in beeld te kunnen brengen en te communiceren waar het over gaat, wanneer dat niet lukt in foto's, dan kun je dat wel laten zien in een animatie van een minuut of een paar seconden. Dus het heeft, om een verhaal te vertellen en om iets te bereiken, wanneer dat niet lukt in foto of in video op een korte manier, maar je kan dat wel vrij eenvoudig in een animatie doen.

2.4 Dieren

Die olifant is aangereden door een trein, ja dat is zielig, maar de grote vraag is waarom loopt die olifant eigenlijk daar langs het spoor? Die olifant die loopt langs het spoor omdat er in dat bos geen vrucht te vinden is of minder vruchten te vinden zijn en hij dus zijn natuurlijk habitat moet verlaten en dan in aanraking komt met ons. En daar ontstaan dus mens-dier conflictsituaties. ... In feite was hij een 'climate change refugee' en hij was op weg naar een ander gebied, op zoek naar eten. En ja daar wordt ie dan uiteindelijk aangereden door een trein. Uiteindelijk, als je dat dus gaat zien, dat zijn hele heftige dingen die wel even op je netvlies blijven zitten.

Ik fotografeerde poolvossen, ik fotografeerde ijsberen. Ja dan kon ik in het bijschrift wel wat zeggen over het feit dat de ijsbeer geraakt werd door het veranderende klimaat en dat de poolvos het moeilijke kreeg omdat de rode vos aan het optrekken was in die gebieden door klimaatverandering, maar beelden lieten dat verder niet zien.

[Bijschrift!]

En wat ik net al tegen je zei, van ja dit is typisch zo'n foto die in eerste instantie zou zeggen "ja de olifant is aangereden door trein, wat vreselijk, wat een gruwelijk beeld: nou ja dat is het." Maar ja, het is wel degelijk een beeld wat dus gerelateerd is aan klimaatverandering. Als je die

bijschrift informatie gaat kijken, in die zin zijn beeld en bijschrift voor mij ook wel essentieel, die gaan hand in hand. [Bijschrift!]
Uiteindelijk is dus deze zeehond slachtoffer worden van een ijsbeer. Dat hebben we ook gezien een paar dagen later, daarom zei ik van ik heb hem ook in een andere, minder schattige variant. ... Ja het ziet er prachtig mooi uit, die foto die ik net liet zien. En dit is super schattig, want ja zo'n jong: ja hoe mooi wil het hebben. Maar helaas zijn dit dus verhalen... Het feit ik deze foto kon maken überhaupt, is een verhaal van klimaatverandering.
Onlangs zijn ze daarachter gekomen, in een publicatie in Science twee jaar geleden dat dus een temperatuurstijging van ongeveer 1 graad ervoor heeft gezorgd dat 80% minder fruit wordt geproduceerd. Dat is een langdurig studie geweest die de afgelopen decennia heeft plaatsgevonden, de langstlopende plantenstudie op Afrikaans grondgebied. Dat bos produceert dus minder fruit en fruit is het hoofdbestanddeel van het dieet van olifanten, van de bosolifant in Centraal Afrika. Die heeft dus steeds minder eten en die zie je fysiek achteruitgaan, die dieren zijn zwaar vermagerd en die moeten dus op zoek naar andere mogelijkheden. Die verlaten daarmee hun natuurlijke habitat en die komen aan de grenzen van het nationaal park, komen ze in aanraking met de mens. Waarbij de trein dan een van de doodsoorzaken is. En ja op die manier wordt het toch een klimaatverandering verhaal in plaats van alleen maar een aanrijding door een trein.
Je ziet wel veranderingen nu, want heel veel atlantas die krijg je het voor elkaar hier te overwinteren. Terwijl zij dus eigenlijk een truc hebben bedacht omdat migreren te doen door naar het zuiden naar een warm land te gaan, terwijl de vosjes en de dagpauwogen die blijven hier.
Kijk, nou, dat weet natuurlijk niet iedereen die niet met vlinders bezig is maar de Vanessa atalanta is dus een trekvlinder die op dit moment eigenlijk niet meer trekt, kun je zeggen. ... doordat de klimaatverandering heeft plaatsgevonden.
This place has a drought almost every year, about the same time of the year. But in this particular image, actually when we went out to document this, we expected to see animals that were dirty & dying, which was happening in some areas farther afield. But in this particular area the animals seemed to be healthy, that was the contrast here
Ook in die vlinder film hoor je heel veel in de teksten vooral, met connecties met ons menselijk leven.
Ja, het is echt wel vanuit de vlinder gedacht.

2.5 Angst voor afschrikking

Het worden natuurlijk al heel snel hele traumatische situaties, denk aan overstromingen en denk aan situaties na ontbossing en dat soort dingen. En ik merk ook op dat een overkill daaraan ook niet echt bijdraagt, je merkt dat nu ook met de met de oorlog in Oekraïne, dat op een gegeven moment mensen moe zijn van de beelden of eigenlijk gaan weg te kijken.
En daarnaast dat er ook oog moet zijn voor verhalen die hoop bieden, dat het niet alleen maar kommer en kwel is, maar je ook kan laten zien van ja, je kan verhalen vertellen over klimaatverandering en wat voor mogelijkheden dat biedt of hoe mensen zich hebben aangepast of hoe mensen zich inzetten om verandering teweeg te brengen. Dat zijn zeker ook verhalen die gehoord moeten worden, omdat die een nieuwe generatie maar ook de huidige generatie kunnen aanzetten tot actie.
Nou bijvoorbeeld net met zo'n overstroming: dat komt ook echt dichtbij en dat vinden mensen eng. Dus ik denk dat mensen over het algemeen best geïntimideerd zijn door die beelden, maar daardoor is juist ook zo belangrijk om ook andere dingen te laat zien zoals ik net al zei. Van dingen die hoop geven en mensen aan kunnen zetten tot actie en dat kunnen hele kleine dingen

zijn. En ik hoop dat die beelden dat teweegbrengen, dat mensen zich geïnspireerd voelen om te kunnen gaan doen en dat ze niet hopeloos hoeven toe te kijken hoe het alsmaar slechter gaat.
En zonder dat belerende vingertje, want ik denk dat dat echt niet helpt.
Dus ja ik kijk niet graag naar dit beeld, maar ik vind het wel belangrijk en hij is ook bijvoorbeeld niet meegenomen in de publicatie van National Geographic, gewoon omdat het een foto is waardoor mensen heel snel weg kijken en we hebben een alternatief gevonden die makkelijker is om naar te kijken, maar nog steeds zo'n verhaal verteld. Ik vind het heel belangrijk dat het wel verteld kan worden.
Dit is wat ik zei, "Ja we kunnen foto's laat zien van ijs en van ijsberen." Ja dit is wat het is. In dit soort foto's, daar kunnen we zo weinig aan doen in de zin van "ja wat moeten jij en ik nu gaan doen om te zorgen dat dit verandert?" Dit is zo groot, dat je op een gegeven moment misschien ook moet zeggen van "Ja, het is wat het is."
Oké ik zal je geen vervelende foto laten zien, die heb ik ook. Ik heb deze ook in een vervelende uitvoering, maar we maken er een blij moment van, gewoon om af te sluiten.
En dat komt eigenlijk omdat ik ook wel merkt dat er in Nederland wel vaak een beetje een moeheid is als het over klimaatverandering gaat, omdat er gewoon al veel over is geschreven en omdat het niet een heel sexy onderwerp is. Het is een soort van heel groot, alles omvattend onderwerp, want de wereld gaat naar zijn grootje. Dus het is niet een heel luchtig of vlot onderwerp waar je als krant of als tijdschrift of als televisiezender makkelijk mee om kan springen.
Ik kom langzaam tot de overtuiging dat je alleen met shockeren niet iets... Dat je eerder een soort afstand creëert dan dat je mensen ergens in meeneemt waarmee ze zelf vragen gaan stellen over bijvoorbeeld een eigen gedrag of over wat voor een functie of wat het systeem doet.
Dat vind ik heel goed passen in het project en ik wil niet een hele harde schreeuwende ongemakkelijkheid brengen, of shockeren wat ik daarstraks ook zei. Mensen moeten er, ik denk wel iets voor doen als kijker om ook de essentie ervan te voelen.
Kijk ik ben niet iemand die tegen de schenen wil schoppen of heel duidelijk dat gaat benoemen, want dan vind ik al... Je moet bewondering in de eerste plaats hebben of het moet je aanspreken, het onderwerp.

2.6 Oproepen van emoties

Wat ik eigenlijk wil zeggen is dat ik een positieve benadering aanhoud. Ik heb beelden van dieren die verstrengeld zitten in plastics en gestikt zijn, vissen die dood drijven en zowel dieren als plastic dat aanspoelt op stranden. Ik heb duizenden beelden die dat ook weergeven, maar die zet ik eigenlijk bijna nooit in. Tijdens een presentatie kan ik dat inzetten als ik meer vertel over achter liggende verhalen, maar dat is niet de essentie voor mij. Wat ik wil aantonen is dat de aarde nog steeds een hele puur natuur heeft, onaangetast en onherbergzaam, echt zuiver. En dat we daar ook nog voor moeten vechten.
Voor mij toont dat beeld dat dubbele en dat dubbele is wat ik probeer te brengen in mijn werk. Ik toon een kwetsbaarheid, een puurheid, een fragiliteit en een soort nostalgisch gevoel. Ik probeer ook te tonen hoe die ecosystemen, dat ecologische natuurpracht, hoe dat dan eigenlijk toch ook al aangetast wordt telkens. Dat is wat dat beeld voor mij symboliseert.
Je ziet een droefheid, die pinguïn straalt iets uit, wellicht door zijn pose ook. Maar het toont ook een soort nostalgisch gegeven en voor mij is dat heel mijn verhaal op een indirecte manier. Dat zijn gewoon lagen van betekening die je in een beeld steekt en daar speel ik graag mee. Voor mij is dat een diepere laag van betekenis in dat beeld.
Dat dier staat daar helemaal in zijn eentje, helemaal alleen en dat reflecteert en ademt daarna in poëtische zin een puurheid. ... Alles rondom is zo puur en onaangetast en dan toch had ik het gevoel, vooral bij het maken van die foto en dat aanschouwen van dat dier, dat het dier dat zo

<p>ver weg is van de mens, ondervindt ook al last van de impact van wat wij eigenlijk op drie à vier generaties eigenlijk teweeg hebben gebracht.</p>
<p>Dus dat beeld van allemaal beton tussen een biotoop, een omgeving, waar mens zich integreert in natuur- want die natuur is in dreiging door een toedoen van de mens.</p>
<p>Het gevoel van empathie, compassie eigenlijk. ... ze hebben dat niet veroorzaakt, zij dragen de consequenties van westerse landen die eigenlijk echt wel die klimaat wijziging hebben veroorzaakt. Waar wij nu de vruchten van plukken eigenlijk en zij eigenlijk, hoe zeg je het dan, de tegensteller van vruchten. De consequenties van dragen.</p>
<p>Dus ik kan wel zeggen van "ja jongens het gaat slecht met de wereld, kijk uit, zet je nou toch die manier in." Maar op het moment dat je dat niet kan backen met goede verhalen die mensen raken, dan vind ik het een beetje een loze boodschap.</p>
<p>Hoe schattig is dit? Het ziet er heel lief uit, maar helaas is dit ook weer een verhaal van klimaatverandering en eigenlijk ook heel direct.</p>
<p>Daarom zeg ik ook van ja foto en bijschrift zijn in die zin ook heel belangrijk, want als ik de half opgegeten zeehond had laten zien, dan heb jij meteen zoiets van "oh wat is hier aan de hand?" en je gaat het bijschrift lezen, dan is je gevoel al bezig met een soort negatieve tendens. Terwijl als je deze nu ziet dan is je gevoel heel happy van zo schattig en dan lees je vervolgens het bijschrift en dan is het een enorme domper. Soms is juist dat contrast dus heel belangrijk, daar kan je gebruik van maken om te spelen met die emoties en mensen een bepaalde richting in te krijgen.</p>
<p>Omdat je ervoor wilt zorgen dat je impact maakt met je beelden wil je ook impactvolle beelden hebben en wilt een soort van het verhaal in beelden kunnen vangen.</p>
<p>Ik merkte zelf ook wel toen ik nog in Nederland woonde, maar ook toen ik naar Kenia kwam, dat beeldredacteur, omroepen, kranten vaak opmerkelijke beelden kiezen als het gaat om klimaatverandering. En ook, op een gegeven moment, omdat ze niet zo goed wisten hoe ze klimaatverandering in beeld moest brengen, ook heel vaak voor dezelfde beelden kozen, waardoor je eigenlijk dezelfde foto ziet. Dus ik heb heel vaak de foto's gezien van de ijsbeer op een schots, op een ijsschots die die heel klein is. Of een ijsbeer die zwemt in de zee waar eigenlijk het ijs zou moeten zijn. ... Ik vind dat er echt wel meer impactvolle klimaat foto's geplaatst zouden moeten worden.</p>
<p>Je wil, tenminste voor dit project, je wil beelden maken waar mensen een idee bij krijgen wat voor impact het kan gaan hebben in Nederland, dus het moet toch ergens...</p>

2.7 Manier van visualiseren

<p>Dus ik ben eigenlijk meer dan fotograaf, ik schrijf ook wat ik zie en hoe ik dat beleef.</p>
<p>Ik kan niet met statistieken gooien, maar ik denk dat veel fotografen, belangenverenigingen en natuurgerichte verenigingen op een hele beperkte manier die visuele communicatie overbrengen.</p>
<p>In Kiribati is het hoogste punt 3 meter, daar neem je dan een foto van: dat zegt zich niks dus ik ga dat ook waarschijnlijk niet gebruiken, maar dat heb ik voor een presentatie om mijn verhaal te ondersteunen. Want ja, je ziet gewoon alleen een heuveltje van drie meter.</p>
<p>Het onderzoeken en het fotograferen, die twee zaken, en ook die gebieden kunnen bezichtigen, dat breng ik allemaal samen in wat ik doe.</p>
<p>Dat is een heel sterk beeld dat in een drone zat, hé een dronebeeld. 90 graden loodrecht naar beneden en met dat beeld toon ik op een visueel aangename en symbolische manier hoe smal en laag gelegen, want dat is een noodzakelijk gevolg dat je ziet. Dat hoe smaller iets is, dan kan het ook geen hoogte hebben, hé. Hoe smal dat sommige van die eilanden en atollen en eilandengroepen zijn, vooral in de Stille Oceaan. Dus dat is mijn- dat die foto's dan hebben wat ik noem: 'The Pacific Project'.</p>

<p>En wat je dus ziet is de lagune aan de ene zijde. De lagune die wordt gebroken door koraalriffen, de golfslag wordt gebroken maar het water blijft dreigend bij storm. En aan de andere kant heb je open ocean.</p>
<p>Deze foto's heb ik gemaakt in Polynesië, hoewel Tuvalu denkt dat het mogelijk nog Micronesië is,</p>
<p>Dus dat het in eerste instantie die foto die vertelt- visueel, is dat een prachtig beeld. Je ziet een ritmiek, je ziet een lijnenspel. De drie grote, allee ik haal wat voor mijn geestesoog nu, de drie grote tanden zeg maar. Je hebt die verhouding tussen zee, land en terug zee en dus visueel oogt dat mooi. En als je dan goed kijkt, dan zie je daar die weg en je ziet daar stukjes wat dan duidelijk huizen zijn dus. Dus als we één van die foto eigenlijk in series maakt- en dat is dan de kracht van visuele communicatie en de manier hoe ik vaker elk een betekenis wil geven.</p>
<p>Maar op een meer poëtisch, kunstzinnige manier hebben heel veel mensen aan wie ik dat kaartje geeft, dus voor mij is dat een soort bevestiging wat ik nu wil zeggen, zeggen van tja, wat een pracht, een schitterende natuurfoto niets op aan te merken.</p>
<p>Dat is de kracht van fotografie, dat je op een directe manier iets kan weergeven, dus denk aan alle foto's die ik maak.</p>
<p>, een jaar of vijf is dat veel multimedialer geworden en veel meer komt er geluid bij en maak ik animaties, is het veel breder dan alleen het fotograferen.</p>
<p>In that period the swamp shrinks in size, so the areas that you're looking at in the middle ground of the image are probably part of the swamp in a normal season.</p>
<p>And then whatever litter they had left is destroyed to nothing, but then again, they are still salvaging. That's what you think which will mean nothing, there is still value in there. So, there's a lot of conflict for me in this image and I feel it speaks a lot.</p>
<p>In one frame, because there I see people who are clearly moving from one area to another okay. Whichever direction they're heading. On the right there's a woman carrying iron sheets and right above in there on the right upper background you see a house that lost iron sheets. There's a lot of complexities for me about this image as iron sheets were being moved from houses in the upper scale parts of the city, people in the Praia nova area are gathering these very iron sheets to rebuild and this is happening right the next morning after the cyclone, you know.</p>
<p>Dat is best ze best een heftige film[?], met een tekst er onder die ik zelf geschreven heb en ja daar leg ik toch, of ik maak eigenlijk de vergelijking met mensen oorlog.</p>
<p>. Ook omdat het dus iets met de natuur laat zien en de verschillen in landschappen, van vooral aan de kust, want die vlinder, de Atlanta, vliegt langs de kust.</p>
<p>Ik moest natuurlijk voor die film ook verschillende vlinders hebben en ik had een methode bedacht, ook voor onderweg, om opnames te kunnen maken. Dus ik had natuurlijk ook binnen in de studio terrariums waar ik een opstelling had gemaakt met een camera die rond kon om die pop te filmen.</p>
<p>De opnames daar is het van afhankelijk de sfeer van het licht, het zijn vaak dingen die bijna niet kunt benoemen, maar je kunt ook heel veel veranderen wat ik ook heel vaak doe, zoals animaties of door het verbouwen van de kleur van het licht. Je kunt heel veel aanbrengen, maar je moet toch de lijn van de film in je hoofd hebben wil je de goede opnames kunnen maken. ... Je kunt alles bewerken hoor: je kunt daglicht nacht en nacht daglicht maken en allemaal geen punt. Maar het is wel, je ziet toch dat eraan gewerkt is dan. Dus het is heel belangrijk vind ik ook.</p>
<p>Dus je bent eigenlijk de hele tijd een beetje aan het kijken naar "Oké, wat is het verhaal in tekst, wat is het verhaal in video, of een audio, en hoe kunnen we dat ook visueel maken?"</p>
<p>En wat je op de foto ziet, is de vrouw die in haar woning staat en haar woning is voor groot gedeelte verwoest, omdat er ook bijvoorbeeld geen dak meer op zit. Je ziet dat er aan de muur allerlei dingen hingen. Ze had allemaal platen van gebedsheren en dat soort dingen allemaal aan de muur hangen. Die zijn allemaal verbrand. Op de grond zie je dat er allemaal as ligt en eigenlijk het enige wat die brand heeft overleefd, zijn muren van het gebouw. Voor de rest is alles in huis is weggebrand en opgefikt. De golfplaten die op het dak lagen, die liggen nu in het huis. En zo waren er heel veel verschillende huizen die er zo aan toe waren.</p>

Het is een gymzaaltje waar je inderdaad allemaal verschillende mensen ziet zitten, mannen en vrouwen en kinderen, die net zijn gered uit een ondergelopen gebied in de buurt van die stad.
Deze foto is genomen in Somalië, een paar weken geleden. Je kan het net niet zien, maar die vrouw in het midden, die houdt een jerrycan vast, een gele jerrycan waarmee ze water gaat halen. Daarachter kan je de watertruck zien die net is aangekomen. Dat is een watertruck van een NGO die daar water komt brengen and als zo'n watertruck komt, dan moet je je voorstellen dat er echt een paar honderd van die jerrycans op de grond staan. Al die jerrycans die hebben een soort van lintje met een soort van stukje doek aan het handvat zitten zodat eigenaren kunnen herkennen van wie die is. Dus ze staan eigenlijk niet zelf in de rij, maar die jerrycans staan voor ze in de rij. Elke keer als het water op is, dan verschuiven die jerrycans ook weer iets dichterbij het waterpunt zodat er een soort van rij is die doorloopt. Ook al heb je de ene keer geen water gekregen, dan hoop je dat je dan misschien de volgende keer wel water krijgt.
En ik weet niet, zowel dat citaat als dat verhaal als die emoties die in dat verhaal zitten, zit volgens mij ook allemaal wel redelijk in deze foto.

3. Natuurrampen

3.1 Niet-abrupte natuurrampen

climate change many times is an abstract until we get to be confronted by the actual impacts.
I was trying to do a story on the resilience of communities and seeing how they have been prepared before the storm and see how those resilience efforts have helped them weather the storm.
most of the stories that we do is documenting something that has happened or forecasting something that is about to happen.
this is in a community that's predominantly cattle keepers and so this community experiences severe drought, I think about every year.
Wat ik dus eigenlijk juist probeer is om mijn niet te focussen op klimaatverandering, maar ik wil het veel liever hebben over een dalende bodem, waarvan de dreiging groter is dan een veranderend klimaat. Dat is helemaal lastig om in beeld te brengen, want hoe breng je een daling in beeld? Dat is bijna niet te doen. En klimaatverandering heeft daarop invloed, omdat de gevolgen van een bodemdaling versterkt worden door een veranderend klimaat. En daardoor merk je ook vaak wat de gevolgen van die bodemdaling zijn.
Toen ik in Indonesië werkte aan een project over bodemdaling, was dat een bewustwording en een informatiecampagne gericht op de jongeren in Jakarta. En om dan iets in beeld te kunnen brengen en te communiceren waar het over gaat, wanneer dat niet lukt in foto's, dan kun je dat wel laten zien in een animatie van een minuut of een paar seconden. Dus het heeft, om een verhaal te vertellen en om iets te bereiken, wanneer dat niet lukt in foto of in video op een korte manier, maar je kan dat wel vrij eenvoudig in een animatie doen.
Wanneer een bodem, nou bijvoorbeeld in Jakarta, die bodem die daalt. Het ligt aan zee, de zeespiegel stijgt, de bodem daalt met 25 centimeter, de zeespiegel stijgt met een paar millimeter. Is niet heel veel, maar de combinatie is niet ideaal. Daarbij komt ook, wanneer je grotere periode heftige regenbuien krijgt, die heb je daar altijd, want het is ieder jaar regenseizoen. Alleen omdat het nu intenser wordt en die stad een soort omgekeerd aquarium is geworden, worden die overstromingen erger.
Nou ja zeker, want zeker de delta steden waar bodemdaling extra voorkomt, ja dat is eigenlijk een voorbode of een proeftuin van hoe het eruit komt te zien als de zeespiegel echt enorm gaat stijgen. Het is een omgekeerd effect, dus je kan nu al zien wat de toekomst gaat worden voor andere steden. Dus in die zin is het een voorbode van wat er nog gaat komen.

Het is niet zozeer een waarschuwing geven, maar ik denk dat veel mensen zich daar niet bewust van zijn. Het staat ook heel laag op politieke agenda's, ook in Nederland.
Hoort er natuurlijk helemaal niet bij [red: de overstromingen], want het wordt steeds erger, maar ja... Het is geen ramp, ik ga niet naar rampgebieden toe. Dus er is niet een cycloon of extreme bosbranden...
Nee. Ik heb wel eens gehoord, die wetenschappers die noemen het een silent killer. Heel weinig aandacht voor, niemand weet het, maar heel langzaam gebeurt het. Heel langzaam, het gaat steeds sneller.
Nou die zijn zich er niet van bewust waardoor dingen komen. Dus die merken wel dat het vaker regent of harder regent. Maar of dat nu door klimaatverandering, een dalende bodem of wat dan ook komen. Die zijn gewoon, ja het is zo. En het heeft ook niet zoveel om je af te vragen waardoor het komt. Die zijn met hun dagelijkse dingen bezig, dus de mensen die het daar concreet treft, ja. Een enkeling heeft dat wel, maar de bodemdaling daar, het feit is niet bekend.
En ja om te zeggen, concreet, dit is de het gevolg van een veranderend klimaat, dat is natuurlijk heel moeilijk te zeggen. Alleen het feit dat het gebeurt, het gebeurt vaker, laat ik het zo zeggen.
Nee. Kijk, als het conflictgebieden zijn of het gaat echt... extreme confrontaties op leven en dood, dan is dat anders. Maar met klimaatverandering in dit onderwerp heb ik dat niet.
Zij vindt dat dit niet ernstig is, terwijl dat het eigenlijk wel is. En het feit dat zij dat niet vindt, ja dat vind ik storend.
Het consultatiebureau merkt op dat, in de droge periode is het een stuk rustiger qua baby's die daar gebracht worden. En in de natte periode zijn het meer baby's, maar ze merken daar een verhoging van het aantal baby's in de laatste jaren in de natte perioden. Dat betekent dus ook dat, behalve het water, dat het veel meer met zich meebrengt en dat er daar dus een verandering gaande is laatste jaren. Ik kan niet zeggen, ik heb dat niet onderzocht, ik kan niet zeggen dat dat toe te schrijven is aan een veranderend klimaat of iets, alleen het is wel opvallend, op zijn minst.
Die tendens die eerste een beetje voor lange tijd en toen kwam tot mijn beseft dat je om dit te communiceren, je of heel langdurig deze materie moet fotograferen, zodat je echt gevolg een consequentie in beeld kan brengen, of dat je verhalen moet maken waarbij je een thema als klimaatverandering dichterbij de mensen kan brengen.
Dan loop je in zo'n bos en dan ben je die beelden aan het maken, twee maanden lang, en dan begin je het systeem, ook met mijn achtergrond begin je het systeem te begrijpen en hoe complex alles in elkaar zit en hoe mooi die puzzelstukjes allemaal in elkaar zitten. En je beseft je dan ook dat dat kapot is, dat systeem. En dat het iets heel groots is wat kapot is, dat het niet iets is van we zetten morgen een knop om of we zetten er een stelletje engineers op en het is morgen gerepareerd.
Het gaat over een beeld waarbij je een dode olifant langs een treinspoor ziet liggen. De olifant is aangereden door een trein. Heel dramatisch verhaal van wat er daarna plaatsvond, maar eigenlijk niet zo heel belangrijk, want wat ik daar mee aan wil geven is dat... We denken aan klimaatverandering, zoals ik al zei, aan smeltende polen, aan overstromingen en droogtes, dat soort dingen. Maar heel veel van dit soort dingen zijn ook indirecte impact. En die zijn eigenlijk misschien nog wel, als je daarnaar gaat kijken, dan wordt pas duidelijk hoe schrijnend de zaak eigenlijk is.
En we hebben dat nu natuurlijk in Nederland hebben we dat recent gezien met die overstromingen en dergelijke: dat zijn consequenties van het veranderen van de het klimaat,
Ik merk zelf, aan mezelf, dat als ik een verhaal maak over iets waar klimaatverandering een factor is, dan noem ik het als een van de factoren, net zoals ik het ook net tegen jou zei.
Eigenlijk is die droogte natuurlijk ook een natuurverschijnsel, ook natuurramp. Maar dan gaat het veel langzamer en daar spelen nog veel meer factoren mee waardoor het zo'n ramp is, dus er wordt laat behandeld, er is te weinig geld, er is te weinig aandacht vanuit de overheid.
Weer dat conflict met die jihadistische organisatie, dus daar zit meer omheen, maar het is alsnog ook voor een heel groot gedeelte een natuurramp, omdat het daar gewoon veel te lang, veel te

droog. Het heeft daar drie regenseizoenen lang niet geregend. Dus dat is wel echt een soort van weer van klimaat verhaal.
Ja, dan krab je jezelf wel achter je oren. Dat je denkt van ja shit, hoe kan dit nou zo ver zijn gekomen, hoe kan dit nou zo uit hand zijn gelopen.
. Dat is een conflict dat al sinds 2001 gaande is en nu door klimaatverandering steeds meer uit hand loopt. Dus het was altijd al een probleem, er was altijd al gedoe tussen die twee groepen.
Dat ze het gewoon best wel breed hadden en dat ze zich nooit zorgen hoefde te maken. Totdat die droogte kwam en dus al die beesten heeft toen laten doodgaan, waardoor ze uiteindelijk geen andere kans zag om naar het kamp te gaan om daar te kijken of ze hulp kon krijgen van NGO's of andere mensen.
Nou ik heb een verhaal gemaakt in Bangladesh dat op twee pilaren stoelde. Dat was enerzijds, was ik al even bezig met de impact van verzilting: het wordt een steeds groter probleem wereldwijd door aanhoudende droogte en ook zeespiegelstijging.
Kijk, wanneer is iets echt iets van klimaatverandering? Het is zo'n groot thema, dat dat het ergens heel moeilijk is om dat in beeld te brengen.
Ja dat dit dus een moment is waarop het normaal niet zo hard regent. Overstromingen zijn in Bangladesh veel voorkomend, in ieder geval niet ongewoon, maar met klimaatverandering, ik denk dat je altijd een bepaalde context of onderschrift nodig hebt om het helemaal te vatten wat het is. Als je dit ziet, kan je ook denken "Het is een gewone regenbui." Maar dat dit dus voor die tijd van het jaar ongewoon is, maakt dat het onderdeel is van klimaatverandering.
Wat is de impact, wat gaat die impact van zeespiegelstijging doen? Dat gaan we over 100-200 jaar misschien meemaken, dus hoe ga je dat visualiseren? Dat was het aller moeilijkste punt voor mij om te doen. Dus mijn idee was toen al vrij snel van ik ga dan beginnen met hoog water, hier in de IJssel.
Klimaatverandering gaat natuurlijk niet alleen over water of zeespiegelstijging. In Nederland hebben we heel veel droogte gehad ook.
Maar nu doen ze dat heel vaak niet meer. Je ziet al door die één graad of anderhalf, weten ze al: "Nou, we kunnen hier blijven". Kijk als die winters hier in Nederland twee weken zeven graden onder nul zijn of tien graden onder nul, dan weten ze het wel. Dan blijven ze hier. Dan is het veel makkelijker.

3.2 Abrupte natuurrampen

but when you have a natural disaster that can be attributed to a changing climate then climate change begins to speak for itself and the least that I do as a photographer is just to be a witness. I just relay that message across
And for me I think the peculiarity about cyclone Idai I think I was probably one of the very few photographers that got trapped that was not one of the locals that got trapped in in the city of Beira, which allowed me to one get a very fast hand first-hand impressions of what had happened in the immediacy of the disaster.
This picture was taken I think the day or two after cyclon Idai. Actually, the morning after, not a day or two. It was the very morning after in a neighborhood of Beira city.
Als je kijkt naar de ramp in Beira, waar ik ben geweest, in Mozambique, waarin je een orkaan hebt gehad die over het land raasde. En ja, dan ga je toch uiteindelijk ook weer beetje hetzelfde te werk. Dus dan ga je toch weer kijken naar: hoe zorg je ervoor dat je een menselijk kan opschrijven, kan vangen, om het grotere verhaal te vertellen.
Heel veel mensen die denken toch, en ik denk dat ik daar eentje van was, toch als je aan klimaatverandering denkt, denk je aan droogte en aan hongersnoden zoals in Somalië nu het geval is als gevolg van een droogte. Maar ook dat extreme weer, dus hele harde regenbuien waardoor er in een keer heel veel regen valt waardoor je een flash flood krijgt, die dus in een

keer heel veel regen met zich meebrengt waardoor mensen verdrinken en huizen instorten. Of kust erosie, waardoor hele delen van de kust afbrokkelen en in de zee verdwijnen. Of als je denkt aan erosie door regen, dat is ook nog wel echt een probleem. Er zijn dus gewoon heel veel verschillende vormen van de gevolgen van klimaatverandering die meespelen hier in Afrika.

Je moet je voorstellen dat er een cycloon overheen is geraasd, heel veel gebouwen kapot heeft gemaakt, daaromheen liggen heel veel boerderij, daar wonen mensen in best wel afgelegen gebieden die niet heel goed toegankelijk zijn en daar is die cycloon ook overeengekomen. Die huizen zijn allemaal stuk gaan. Vervolgens is die cycloon helemaal doorgetrokken tot Malawi en Zimbabwe en daar heeft het nog een hele tijd gestormd en al het regenwater wat daar is gevallen is vervolgens weer terugkomen via de rivieren naar Mozambique, naar Beira. Daardoor zijn, nadat alles daar was verwoest, ook nog eens de gebieden helemaal ondergelopen met water. Dat komt door klimaatverandering, is een voorbeeld van extreem weer, van een extremere weer omstandigheid, die nu veel vaker en steeds heftiger terugkomt.

Ik had via een contact dat ik had in Nepal, waar ik gewerkt had, een goede fixer kunnen vinden in Dhaka. Dus daar had ik mee afgesproken in m'n hotel en het regende heel hard, dus die jongen kwam echt anderhalf tot twee uur te laat. Dus hij verontschuldigde zich en een van de eerste dingen die hij zei was "dit is niet normaal." Ik zeg hoezo, hij zegt "dit regent nooit en al helemaal niet zo hard in deze tijd." Het is gewoon niet normaal. Oké, dat is dus een verschijnsel van klimaatverandering. Dus hij zegt "We kunnen dus niet werken." Dus ik zei "Maar juist wel! We moeten nu naar buiten! Dit wil ik dus vastleggen."

Maar dat kan je niet plannen, dat zoiets gebeurt. Dus in die zin is het heel lastig om dat in beeld te brengen. En dit soort dingen heb je dan geluk mee.

4. Trauma & Rolperceptie

4.1 Primair trauma

the extent of destruction that I saw, was beyond what I also expected to see.

I think there's a little bit of trauma associated with documenting such occurrences, especially when it involves the loss of human life or unprecedented destruction to property. So, there's a trauma that is hard to package and for me that's something I think I'm still processing. I've done a couple of projects and I've had more harrowing stories I've recorded and done, but I think it's an ongoing thing

Ik ben daar dagen soms niet goed van geweest. Ik heb een eiland bezocht en alle vissen van kilometers voor aankomst voor anker gingen, want ze konden niet aanmeren. Alle vissen overal dreven dood op de oppervlakte. Dan denk je ook "Wow!", ik werd er stil van. Ik kreeg er tranen van in mijn ogen. Dat is vreselijk, want dat is maar een element uit heel die voedselketen, dus de vis die dan die vis eet wordt dan ook ziek. Dat is wat mensen ook te weinig zien, dat alles aan elkaar hangt.

Is het soms zwaar werk, emotioneel?

Nou, op het gebied van de klimaatverandering, niet.

Welke emoties ervaar jij tijdens je werk als fotograaf?

Alles denk ik, van pure blijdschap tot diepe bedroefdheid, kwaadheid, frustratie: het passeert allemaal de revue, afhankelijk van wat het onderwerp is, maar ook afhankelijk van wat je zelf hebt meegemaakt denk ik daarvoor. Ja ik schoot laatst vol bij iets, ik was bij iemand op bezoek (Ik kan er verder nog niet al te veel over zeggen, omdat het onderdeel uitmaakt van televisieproductie). Maar ik was bij iemand op bezoek en uiteindelijk schoot ik vol en barst ik echt in tranen uit bij iets wat ja eigenlijk heel klein en mooi was. En dat je dan denkt van ja waarom staat dan zo'n iemand te janken daarbij. Maar het was juist omdat ik zo geraakt werd

door de liefde die iemand gaf, of hoe bereidt iemand zich voelde om zich in te zetten voor onze wereld of voor anderen, terwijl je dus daarvoor het absolute tegenovergestelde hebt gezien. Dus ja alle emoties die passeren de revue op die manier.
Een van die mensen die dan op ons afkwamen, was een vrouw die haar kind liet zien. En dat kind was ernstig ondervoed, was vier jaar oud maar zag eruit als een baby. Hele dunne armen, ribbenkast kon je heel goed zien. Ja, dat is wel een heftig moment. En dat zijn wel van die momenten waar je later nog eventjes aan denkt als je dus inderdaad weer thuis bent. En wat nog heftiger was, is dat het meisje de volgende dag is overleden. Dus toen we de volgende dag terugkwamen om te kijken of we met dat meisje en die moeder naar het ziekenhuis konden gaan zodat we daar ook nog dat gedeelte van het verhaal konden vangen, want die vrouw kwam dus naar een soort van mobiele kliniek om haar vierjarige kindje te laten opmeten en te laten wegen en te laten checken door doctoren. En die zeiden je moet zo snel mogelijk naar het ziekenhuis, dat zou de volgende dag zijn, maar dat kind heeft dat niet gehaald. Dus ja, dat was wel een impactvol moment dat ik niet zo heel snel zal vergeten.
Welk gevoel roept het bij jou op? Als je nu de foto's terugziet?
Nou ja, Bangladesh is wat meer directe, misschien in die water foto's wat meer van overweldiging, een soort shock ofzo.
Ja, dat is bijzonder, dat je daarin zit. Het is ook heftig weet je, hier is het moeilijk voor te stellen. Dat is natuurlijk afgelopen zomer gewoon gebeurt in Limburg. Water is gewoon een hele verwoestende kracht. Het is overweldigd ook. En ergens ook wel beangstigend.
Het neemt niet weg dat je soms thuiskomt en in zak en as zit ofzo, maar veel praten met vrienden en met mensen die je goed kent.

4.2 Secundair trauma

But in the case of cyclone Idai, I happen to be there, so in many ways it was also my story, because I was there before during and after the storm. That gave me a much deeper insight, not only into photography, but into the events of that time, because I could relate at a deeper level than I would typically have on a on another project or assignment.
I feel like I connect with the subjects as I look through these images (which I do quite a bit).
So, for as long as it is human beings going through tragedy, I think a part of me will always share in that and I think that's where the trauma comes from.
Ik denk dat de angst overheerst, omdat het ongrijpbaar is. Het zijn ongrijpbare thema's, waarbij je vaak te maken met een kettingreactie die onomkeerbaar lijkt op een gegeven moment. En dat boezemt angst in.
Weet je wat ook grappig is: als ik nou ook zo met jou gesprek ben en we hebben het ook over klimaatverandering, het zijn vaak ook zwaar thema he. Vaak denken we aan kommer en kwel, dus als je nu ook vraagt aan ja heb je een verhaal, dan zijn dat de verhalen die als eerste naar boven komen.
Kijkt het is fotojournalistiek, maar je kan nooit helemaal loskomen van je persoonlijke gevoel. En ik denk uiteindelijk dat het gevoel essentieel is bij overdragen naar andere.
Ik zie hier hele schrijnende gevolgen van klimaatverandering en dan is klimaatverandering ook nog iets wat voor een groot gedeelte niet in deze regio is veroorzaakt. Deze mensen hebben daar eigenlijk niet echt een bijgedragen.
Ja dat is soort van constante cyclus van geweld heb je daar, van wraak, van mensen die elkaar uitmoorden, omdat er gewoon te weinig land is. Dat is één van de grootste drijfveren achter dat conflict. Dat zijn wel pittige verhalen, dan moet je wel... Ja, dan krab je jezelf wel achter je oren.
En hetzelfde denk je natuurlijk ook als je gaat kijken naar Somalië, waar je kinderen met ernstige ondervoeding ziet. Ja, dat gaat je niet in je koude kleren zitten, helemaal niet als je zelf vader bent geworden onlangs, wat ik dan ben. Die beeld komen wel binnen.

Dus als ik een emotie aan die foto zou moeten koppelen, is het toch wel de angst die ik niet per se zelf voelde, maar heel erg voelde vanuit de mensen die wij daar hebben gesproken, omdat ze gewoon helemaal niet wisten wat er met hun dierbare is gebeurd. Deze vrouw had haar kinderen meegenomen, maar we hebben nog iemand anders gesproken die haar negenjarig zoontje kwijt was. Die ook daar ergens nog in die ondergelopen gebieden zit. Zij kon er dus al een week niet bij, al een week niet zoeken naar dat jongetje. En ja, dat zijn dan wel schrijvende verhalen. Dat je denkt jeetje, hoe zou je daarmee omgaan en hoe zou dat zijn als je dat zelf zou meemaken. Toen had ik nog geen kinderen, dus dat is gedachte die ik nu hebt, van wat zou je doen als je je kind opeens kwijt bent.
Dus ik heb medelijden met haar, dat is ook wel echt een gevoel dat ik wel kan uitdrukken. Als je die foto ziet, dan denk je van jeetje, die vrouw heeft gewoon echt wel dikke pech gehad en het zijn echte omstandigheden die haar hebben gedwongen om naar het kamp te komen. En ja, wat ik net ook al een beetje zei, je kan je dus ook heel goed in haar verplaatsen en ik denk dat dat ook heel sterk is in die foto en ik denk dat als je het hebt over klimaatverandering en waarom beelden van klimaatverandering zo belangrijk zijn, is dat je het menselijk moet maken.
Maar ja, die angst van al die mensen daar, de omvang van die ramp niet kennen en niet weten wat er met je familie en dierbaren is gebeurd, die kan ik nog wel goed voor de geest halen. En alle telefoonmasten en internetnetwerken lagen er allemaal uit, dus niemand kon ook even bellen, dus iedereen zat helemaal in de onzekerheid.
Je vraagt soms van mensen om een heel belangrijk deel van hun leven te delen of de ellende die ze op dat moment meemaken. Dus daar moet je met heel veel respect en met menselijke waardigheid mee om gaan denk ik. Dat is onze rol als journalist, om daar met een juiste manier mee om te gaan. En dat kan wel zwaar zijn ja. Wat ze delen, het vertrouwen wat ze in je geven.
Het concreetste voorbeeld was dat kind huwelijk waarin Sonja uitgehuwelijkt werd en weggegeven werd door haar vader. Die vader moest enorm huilen, Sonja moest enorm huilen. Dat je daarbij mag zijn en dat ik dat mocht vastleggen. Die situatie was gewoon heftig. Je voelde gewoon de emoties bij de familie.
Ik ben iemand die dan vaak wat langer ergens is, om mensen ook meer te leren kennen en de situatie en de context beter te leren kennen. En dat maakt het soms ook moeilijker, maar op het moment dat je dan dus die dingen ervaart, ben je ook gewoon daar en hoort dat erbij.

4.3 Rolperceptie

but when you have a natural disaster that can be attributed to a changing climate then climate change begins to speak for itself and the least that I do as a photographer is just to be a witness. I just relay that message across
so, I just seem to be the first-hand witness and my role is to relay a message to the public.
humanitarian need became very emphasized at the time. I mean, going beyond my editorial objectives of whatever story angle I was looking for.
But the scale of this disaster meant that my little story never counted anymore, and it was a matter of saving lives now.
Het doel is eigenlijk om bewustwording te creëren, dus mensen eigenlijk sensibiliseren.
Dat is een moeilijke vraag, want je voelt je eigenlijk machteloos. Je voelt je machteloos, want iedereen heeft een steentje bij te dragen en dat is ook de kern van het probleem.
Het onderzoeken en het fotograferen, die twee zaken, en ook die gebieden kunnen bezichtigen, dat breng ik allemaal samen in wat ik doe. En de impact van wat ik zie heeft het verhaal mee geschapen.
Ik ga mijn leven wijden aan de relatie tussen mens en natuur en die zaken dus in beeld brengen en in woord en dat delen met mensen.

Ik ben geen activist, ik doe niet aan politiek (dat is mij een heel veel keren gevraagd geweest), zodat ik kan zeggen dat ik onafhankelijk ben. En eigenlijk werk ik voor de planeet. Ik ben een soort filantroop kan je zeggen.
Ik weet ondertussen dat ik een talent heb, daarom ben ik ook professioneel fotograaf geworden.
En dat zorgt er wel voor dat af en toe de moed je in je schoenen zinkt. Maar tegelijkertijd, omdat je die schoonheid dan zo ervaart en ook ervaart hoe mooi het dan allemaal in elkaar zit, heb je ook wel zo iets dat je daarvoor wilt vechten. En dat het dan juist ook belangrijk is om dit soort verhalen onder de aandacht te brengen, omdat als we niet weten, dan kunnen we ook zo moeilijk iets doen.
Dus dat naast je werk, hoe ga je daar naast je werkt mee om, dat hele naast je werk bestaat eigenlijk niet zo denk ik. Die twee, privé en werk, zijn daarmee verweven.
En ik denk dat ik de laatste route heb gekozen, omdat het verhalen vertellen mij goed licht, om het persoonlijk te maken.
Maar dat betekent dus ook dat ik op een podium voor twee en half duizend mensen een verhaal sta te doen over deze thema's. En dat gaat van groot publiek, zoals bijvoorbeeld zo'n televisieprogramma of een volle zaal, tot aan de gesprekken die je gewoon hebt op de hoek van de straat met iemand. Dat zit gewoon in wie je bent, denk ik.
Dus als je dan hele nare dingen ziet of hoort of, nou ja, in situaties terechtkomt die heftig zijn, ben je toch uiteindelijk heel erg aan het werk en bewaar je heel erg die afstand als journalist.
Ik denk dat je dan zo gefocust bent om het uiterste, het onderste uit de kan te halen om de best mogelijke foto op dat moment te maken, dat je je daarvoor afsluit.
Voor mij is het onderzoek doen, je moet heel goed weten: waar ga je heen, wat speelt er lokaal en wat zijn dan dingen die afwijken en dus in lijn kunnen liggen met wat klimaatverandering is of gaat doen. Het is natuurlijk wat ik al eerder zei, het is zo'n groot, ergens abstract thema, dat het niet makkelijk is.
Ergens denk ik dat ik eerder mezelf bijna buiten beschouwing laat en meer probeer te voelen wat het voor sfeer, wat voor gevoel het oproept ofzo.
Weet je, je bent niet als toerist ergens dat je iets meemaakt. Het is voor je werk, je gebruikt het uiteindelijk om je stuk mee te maken. In die zin heeft het ergens een doel en betekenis en dat maakt dat je daarmee overweg kan.
Voor mij is het ook wel belangrijk, tenminste dat vind ik in ieder geval belangrijk, is dat er een bepaalde uitwisseling is met de mensen waar je mee werkt. Het gaat om respect en ik vind het altijd zo dat het niet een eenrichtingsverkeer hoeft te zijn.
Ik moet er altijd iets van maken. Ik ben zo gefocust op mijn vak uiteindelijk, daar ben ik voor opgeleid en dat dat moet ik ook gewoon doen, anders dan zit ik toch te rommelen en te prutsen.
Nou, ik ben begonnen als documentaire fotograaf, of eigenlijk journalistiek fotograaf. Echt fotojournalistiek.

4.4 Impact

the extent of destruction that I saw, was beyond what I also expected to see.
So, there's a trauma that is hard to package and for me that's something I think I'm still processing. I've done a couple of projects and I've had more harrowing stories I've recorded and done, but I think it's an ongoing thing.
But I cannot seem to get over what some of these people went through.
So, I get a feeling of resilience, I feel like there's a celebration of the human spirit, if you would say.

<p>To this day when I look at some of the photos, for example that I took on that beach at the port of Beira, a part of me wants to know what emotions, what was going on in the lives of some of these people.</p>
<p>it's one of worry, because I get to think "how many fish can you catch if you're a thousand people fishing in the same pond?" It seems to be a swamp or anything, but it's just a little puddle. So, I get a feeling of scarcity, I get a feeling of challenge, I get a feeling, a sense of struggle, in spite of the smiles on their faces. And also, a bit of worry for the ecosystem, because this, like I said, remains a very delicate ecosystem. Many of these trumps have shrunk in size, due to human activity, so seeing the last remaining bit in a dry season, but still human activity is depending on that for their survival. So, it's a bit worrisome.</p>
<p>When I look at these pictures, this particular picture, it is depressing, because sometimes as a photographer there's work that I look at and just gives me these negative vibes. I feel it's depressing just, there's a sense of hopelessness.</p>
<p>Nowhere to run. They cannot go anywhere. Also, a sense of empathy. Empathy for the people in this image. You see, they are victims of the changing climate. This force of nature [the cyclone] effects everyone there.</p>
<p>I can feel a sense of powerlessness when you look at the utter destruction considering these are people already on the edge of the city struggling to make a living you know.</p>
<p>Mijn punt is dat ik erg goed moet opletten ter plaatse wanneer ik dus foto's maak van bepaalde omstandigheden, dat ik ook zeer goed vooraf mijn huiswerk moet maken,</p>
<p>Hoe meer ik die zaken zie en meemaak door bij mensen thuis te komen op Kiribati en te zien hoe hun landgoed telkens overstroomd bij stormen en dergelijke. En dat ze met koraalstenen een muurtje bouwen en dergelijke. Ja dat maakt wel indruk en dat beïnvloedt mij.</p>
<p>Ik ben daar dagen soms niet goed van geweest. Ik heb een eiland bezocht en alle vissen van kilometers voor aankomst voor anker gingen, want ze konden niet aanmeren. Alle vissen overal dreven dood op de oppervlakte. Dan denk je ook "Wow!", ik werd er stil van. Ik kreeg er tranen van in mijn ogen. Dat is vreselijk, want dat is maar een element uit heel die voedselketen, dus de vis die dan die vis eet wordt dan ook ziek. Dat is wat mensen ook te weinig zien, dat alles aan elkaar hangt. ... De grootste impact voor mij was het inzicht vooral in het feit dat alles verbonden is.</p>
<p>Voor mij is het een gevoel van, ja letterlijk, benauwd. Het eerste het eerste woord dat bij mij opkomt is benauwd, dus dat is: je voelt je echt vastzitten, letterlijk. Een kleine kamer, verdrinking, dat zijn allemaal associaties bij dat woord benauwd. Geen lucht, geen ruimte, geen vrijheid, dus een vrijheidsbeperking op zee, in zekere zin.</p>
<p>En dat is misschien dan wel het meest, nou ja schokkerende, zoals, ik loop even vooruit: die vrouw die met de voeten in het water zit. Ik had aan haar gevraagd van "Bel me wanneer het hier overstroomd." Ja dat is goed. Nou, het had dagen geregend en de hele stad stond blank. Maar zij belde niet. Ik denk, kan niet! Dus ik belde haar op en ik vraag of er overstromingen zijn. "Nee, waren er niet." Nou schots onmogelijk, dat moet. Ik ernaartoe en ja hoor, die wijk stond helemaal blank. Ik stond echt tot mijn nek in het water, door waden om er te komen. Dus ik kom bij dat huisje en ik zie haar met de voeten op die stoel zitten en de rest van de meubels was naar boven gebracht. En ik kijk haar aan en ik vraag "Banjir?" wat dus overstroming betekent. "No, ____." Dat is dus eigenlijk het schokkende. Dat zei dat dus niet vindt, maar dat is het natuurlijk wel. En dat is dan het gene waar ik mijn eigenlijk over verbaas.</p>
<p>Ik weet wel dat ik bij ernstige overstromingen in een wijk liep aan de rand van de rivier, op de rivier bank. En het stroomde daar heel erg, want die oevers die waren veel breder geworden. En wat je dan, wat ik me eigenlijk niet had gerealiseerd, is dat door die stroming en er stroomt van alles door dat water heen. Kunnen plastic zakken zijn, het kunnen takken zijn, het kunnen leguanen zijn, het kunnen ratten zijn, slangen zijn. En toen dacht ik wel van "Oh, ja..." Dat vond ik niet zo heel prettig, maar ook dat al het ongedierte houdt ook niet van water. Dus alles gaat omhoog. Op het moment dat jij ergens loopt, dan zijn die hele muren zwart van al het ongedierte</p>

dat weg probeert te komen en wat dan naar beneden valt. En op het moment dat jij daar met een camera tas of met een camera loopt en jezelf staande probeert te houden door de stroming, is het niet een fijne ervaring. Dan realiseer je dus “oh, dit had ik mij even niet zo ervaren.”
Ik denk dat de angst overheerst, omdat het ongrijpbaar is. Het zijn ongrijpbare thema's, waarbij je vaak te maken met een kettingreactie die onomkeerbaar lijkt op een gegeven moment. En dat boezemt angst in
Van een vrouw die de plantage heeft moeten verplaatsen naar de rivierbedding, omdat het land gewoon zo droog is geworden dat een drooggevalle rivierbedding het enige nog is wat water biedt waar zij haar gezin van levensonderhoud kan voorzien.
Ja ik denk dat je dat wel kan inbeelden dat ik dat ik deze foto niet graag zie. Dat komt ook mede omdat de olifant niet dood was op het moment dat die aangereden werd door de trein. Hij geraakt en z'n heup was verbrijzeld en toe moest hij worden afgeschoten en dat ging niet helemaal goed. Uiteindelijk hebben ze hem dus om het leven moeten helpen met machetes en een hakbijl en daar ben ik al die tijd bij geweest.
Dus dit is een foto die me doet kijken naar de toekomst, die me laat nadenken over de toekomst. En dat is wel heel zorgwekkend denk ik. Dus het is een foto die me zorgen baart.
We vonden het heel moeilijk om een paar dagen later dat dode zeehondje te vinden die half opgegeten door die ijsbeer en op dat moment slaat klimaatverandering je met een klap in je gezicht.
Ik was daar, ik zag een zeehond en ik kon dichtbij komen. Fantastisch, foto's gemaakt en een paar dagen later vind je hem opgegeten door een ijsbeer. Dus je krijgt echt een klap in je gezicht en ja we hebben toen wel staan huilen, maar of dat nu, of die foto...
Welke gevoelens komen er dan bij jou op, welke impact heeft op jou? Nou misschien ook wel angst.
Op het moment dat je daar oog voor krijgt, voor die indirecte impact van klimaatverandering, dat zijn juist de momenten dat de moed je in de schoenen zakt, omdat je dan al ziet hoever zo'n systeem naar de knoppen is op een of andere manier.
Welke emoties ervaar jij tijdens je werk als fotograaf? Alles denk ik, van pure blijdschap tot diepe bedroefdheid, kwaadheid, frustratie: het passeert allemaal de revue, afhankelijk van wat het onderwerp is, maar ook afhankelijk van wat je zelf hebt meegemaakt denk ik daarvoor. Ja ik schoot plaats vol bij iets, ik was bij iemand op bezoek (Ik kan er verder nog niet al te veel over zeggen, omdat het onderdeel uitmaakt van televisieproductie). Maar ik was bij iemand op bezoek en uiteindelijk schoot ik vol en barst ik echt in tranen uit bij iets wat ja eigenlijk heel klein en mooi was. En dat je dan denkt van ja waarom staat dan zo'n iemand te janken daarbij. Maar het was juist omdat ik zo geraakt werd door de liefde die iemand gaf, of hoe bereidt iemand zich voelde om zich in te zetten voor onze wereld of voor anderen, terwijl je dus daarvoor het absolute tegenovergestelde hebt gezien. Dus ja alle emoties die passeren de revue op die manier
Ja, dat kan best wel heftig zijn. We gaan het er zo ook nog wel over hebben, maar ik heb in Nigeria verhalen gemaakt in een conflict regio waar boeren en herders elkaar aanvallen en op grote schaal vermoorden ook, omdat er te weinig land is waar ze op kunnen verbouwen en waar het vee op moet lopen. En dan krijg je wel echt hele schrijnende verhalen te horen van kinderen die per ongeluk zijn neergeschoten, of expres zijn neergeschoten. Van jonge jongens die wraak wilde nemen, maar zelf zijn vermoord. Ja dat is soort van constante cyclus van geweld heb je daar, van wraak, van mensen die elkaar uitmoorden, omdat er gewoon te weinig land is. Dat is één van de grootste drijfveren achter dat conflict. Dat zijn wel pittige verhalen, dan moet je wel... Ja, dan krab je jezelf wel achter je oren.
En hetzelfde denk je natuurlijk ook als je gaat kijken naar Somalië, waar je kinderen met ernstige ondervoeding ziet. Ja, dat gaat je niet in je koude kleren zitten, helemaal niet als je zelf vader bent geworden onlangs, wat ik dan ben. Die beeld komen wel binnen.

<p>Bijvoorbeeld laatst in Somalië, daar heb je een groot probleem als het aankomt op veiligheid. Dus we reden rond in gepantserde voertuigen, we werden de hele tijd bewaakt door 12 mannen met Kalashnikovs, we hadden in die kampen waar die klimaatvluchtelingen zitten, daar zit die terroristische organisatie vlakbij. Die kunnen heel veel geld verdienen als ze je te pakken krijgen en daar zijn dan die gewapende auto's en mannen voor om te zorgen dat dat niet gebeurt.</p>
<p>Een van die mensen die dan op ons afkwamen, was een vrouw die haar kind liet zien. En dat kind was ernstig ondervoed, was vier jaar oud maar zag eruit als een baby. Hele dunne armen, ribbenkast kon je heel goed zien. Ja, dat is wel een heftig moment. En dat zijn wel van die momenten waar je later nog eventjes aan denkt als je dus inderdaad weer thuis bent. En wat nog heftiger was, is dat het meisje de volgende dag is overleden. Dus toen we de volgende dag terugkwamen om te kijken of we met dat meisje en die moeder naar het ziekenhuis konden gaan zodat we daar ook nog dat gedeelte van het verhaal konden vangen, want die vrouw kwam dus naar een soort van mobiele kliniek om haar vierjarige kindje te laten opmeten en te laten wegen en te laten checken door doctoren. En die zeiden je moet zo snel mogelijk naar het ziekenhuis, dat zou de volgende dag zijn, maar dat kind heeft dat niet gehaald. Dus ja, dat was wel een impactvol moment dat ik niet zo heel snel zal vergeten.</p>
<p>Ik weet nog dat we daar ook redelijk snel weg moesten en dat er ook op een van die dorpen waar we zijn geweest dat daar ook een aanslag op is geweest, een aantal op is geweest. En dat wij niet wisten of dat wij niet wisten of dat door ons kwam of niet. Dus je voelt je ergens ook, als je daaraan terugdenkt, het is nog wel een tijd geweest dat ik dacht van misschien hebben wij daar wel schuld aan gehad, dat daar misschien mensen gewond zijn geraakt. Ik heb nooit gehoord of daar nou uiteindelijk iets is gebeurd en of er mensen zijn overleden.</p>
<p>Je bent natuurlijk een target als je daar rondloopt en je brengt ook mensen in gevaar door je aanwezigheid. En we hebben dat geprobeerd om zo veel mogelijk te minimaliseren, maar ja je weet het nooit helemaal zeker, omdat het een gebied waar veel wordt gevochten, dus dat is ook nog wel een gevoel dat ergens ook nog wel zit.</p>
<p>Ik kan me nog wel goed herinneren dat toen ik deze foto maakte, dat iedereen heel vermoeid was. Dat het best wel een beetje een smerige zaal was, omdat daar allemaal mensen bij elkaar liggen, er waren geen toiletten dus mensen gingen in de gang hun behoeftes doen. Dus dat was wel een beetje onhygiënisch en ranzig. Ik kan me ook nog goed herinneren dat alle mensen die we spraken, bang waren.</p>
<p>Ja, dat is bijzonder, dat je daarin zit. Het is ook heftig weet je, hier is het moeilijk voor te stellen. Dat is natuurlijk afgelopen zomer gewoon gebeurt in Limburg. Water is gewoon een hele verwoestende kracht. Het is overweldigd ook. En ergens ook wel beangstigend.</p>
<p>Ik ben me meer bewust van het idee dat er dus veel kan gaan komen en dat het een enorme impact kan gaan hebben op heel veel mensen hun leven, dat vind ik wel beangstigend ja. Dat vind ik wel zorgwekkend.</p>
<p>Ik ben wel doordrongen van de ernst van de zaak. Dus die zorgelijk zit er zeker nog in. Een soort zorg die ik heb over wat er komen gaat en wat voor 'n invloed het kan gaan hebben op ons leven, op het leven van kinderen en kleinkinderen. Wij zien de eerste tekenen ook al en het wordt waarschijnlijk alleen nog maar heftiger als we niet grootschalig dingen gaan veranderen. Dat is wel zorgwekkend ergens.</p>
<p>Dat is mijn achtergrond, ik ben heel erg me bewust van de situatie waar wij in leven. Ik zie hoe kwetsbaar de natuur is, hoe kwetsbaar ik zelf ben.</p>
<p>Het concreetste voorbeeld was dat kind huwelijk waarin Sonja uitgehuwelijkt werd en weggegeven werd door haar vader. Die vader moest enorm huilen, Sonja moest enorm huilen. Dat je daarbij mag zijn en dat ik dat mocht vastleggen. Die situatie was gewoon heftig. Je voelde gewoon de emoties bij de familie.</p>
<p>En dan, welke gevoelens komen er bij je op als je dit beeld weer ziet? Ja dit is nog steeds heftig. Heftig, bizar. Wat maakt het zo heftig?</p>

Zoveel water in zo'n korte tijd: het was, ik weet het niet meer precies, een aantal uur en dan staan gewoon de straten blank.

5. Coping strategieën: Narratieve strategieën (Dworznik)

5.1 Het werk een doel geven

the least that I do as a photographer is just to be a witness. I just relay that message across.
it was a matter of saving lives now. There was a new urgency to everything.
for me I think this is my comfort, that I want to believe that my images in going viral played a huge part in raising awareness. Now for me that becomes my consolation as a photographer. So, I'm not just creating art out of people's unfortunate circumstances, but that I'm actually making a difference. So, I want to believe that I had a bit of an impact and that lives were actually saved through this effort, however small that was.
I think for me mine is: one, to know that to the extent that I'm involved in an assignment: I try to focus on what contribution I am making.
Het doel is eigenlijk om bewustwording te creëren, dus mensen eigenlijk sensibiliseren.
Maar mijn punt is dat ik altijd wel moet oppassen, want in wezen ben ik ook eigenlijk ook een stukje journalist, omdat ik natuurlijk een doel heb en dat doel heeft ook te maken met de mens en dat doel heeft te maken met een verhaal dat ik wil verspreiden. ... Ik wil een meerwaarde bieden met wat ik doe in mijn leven.
Een levensdoel, maar elk project is ook een doel. Maar het grotere doel is eigenlijk mijn levenswerk, dat is echt zo. Ik wijt mijn leven eraan. Ik wil heel graag kinderen, maar dat gaat niet, want dan kan ik dit ook niet doen.
Ik fotografeerde op dat moment al en dacht dat fotografie dan misschien wel juist het juiste medium zou kunnen zijn, omdat de impact wat directer is en dat ik met behulp van mijn achtergrondkennis rondom dit thema en andere thema's rondom natuur en mens relaties ik wel een belangrijke rol zou kunnen spelen in de vertaalslag van wetenschap naar het grote publiek.
Het allerbelangrijkste is wat ik die mensen moet duidelijk maken, is dat ik er ben om te helpen en om een bijdrage te kunnen leveren. Om en een verhaal uiteindelijk een podium te geven.
Dus je maakt die foto's, dat is misschien mijn werk, maar mijn werk is net zo goed het overbrengen van die boodschap. En het ondersteunen van iemand anders z'n boodschap.
Ik denk dat je dat en een beetje weggestopt. Ik denk dat je dan zo gefocust bent om het uiterste, het onderste uit de kan te halen om de best mogelijke foto op dat moment te maken, dat je je daarvoor afsluit. Door wat je allemaal ziet en hoort en dat je dat eigenlijk later pas binnen laatst komen.
Je vraagt soms van mensen om een heel belangrijk deel van hun leven te delen of de ellende die ze op dat moment meemaken. Dus daar moet je met heel veel respect en met menselijke waardigheid mee om gaan denk ik. Dat is onze rol als journalist, om daar met een juiste manier mee om te gaan. En dat kan wel zwaar zijn ja. Wat ze delen, het vertrouwen wat ze in je geven.
Weet je, je bent niet als toerist ergens dat je iets meemaakt. Het is voor je werk, je gebruikt het uiteindelijk om je stuk mee te maken. In die zin heeft het ergens een doel en betekenis en dat maakt dat je daarmee overweg kan. Het neemt niet weg dat je soms thuiskomt en in zak en as zit ofzo, maar veel praten met vrienden en met mensen die je goed kent.
En dan bij thuiskomst, om daarop terug te komen, heb ik wel geleerd om daar ook over te praten met mensen, niet alleen maar bij je te houden. En nogmaals is het een onderdeel van je werk, je kunt ook wat met wat je hebt ervaren. Dat kun je in je verhaal kwijt. [Goed verwerken!]

5.2 Waardeoordeel geven

I think for me the effect transcends photography or whatever assignment I was there to do.
Het is ook altijd op dubbel omdat ik natuurlijk ook bewust ben van mijn eigen afdruk: ik moet daar ook aankomen. Maar ik probeer er ook iets mee te doen en zonder mij gaat dat vliegtuig ook.
Dus je kent waarschijnlijk, ik denk dat Aristoteles was, met de term 'Catharsis'. Dus het ontdoen van alle emotionele lading na het beleven of het zien of het ervaren van een toch wel zwaar emotioneel iets. Die catharsis voor mij is een genezende natuur. Dat is een genezing maar dat is ook een inspiratie, een vertrekpunt maar ook een eindpunt voor mij. Want als ik emotioneel geladen ben door het zien van dode dieren met plastic en noem maar op, dan ga ik misschien nog meer om me te genezen van die pijn en het zien en het ervaren daarvan, wil ik nog meer pure natuur gaan opzoeken en in beeld brengen en eigenlijk versterkt dat mijn verhaal telkens. Hoe meer ik beleef en zien en de problemen in beeld en woord breng, hoe meer ik dat wil gaan doen. ... Ja, dat sterkt mijn verhaal. Dat sterkt mij in het maken van dat verhaal. Dat zet mij alleen verder op dreef om meer te doen.
En dat zorgt er wel voor dat af en toe de moed je in je schoenen zinkt. Maar tegelijkertijd, omdat je die schoonheid dan zo ervaart en ook ervaart hoe mooi het dan allemaal in elkaar zit, heb je ook wel zoiets dat je daarvoor wilt vechten. En dat het dan juist ook belangrijk is om dit soort verhalen onder de aandacht te brengen, omdat als we niet weten, dan kunnen we ook zo moeilijk iets doen.
Dus het enige dat je soms kan doen is het kenbaar maken en kenbaar maken tot aan het punt dat het onderdeel gaat uitmaken van een politiek debat wat misschien kan aan leiden tot de verandering.
Ik heb een afspraak moeten maken met de lokale burgemeester, een heel gedoe, maar uiteindelijk is dat wel gelukt. Is dat ook best wel wijd gepubliceerd in allerlei magazine en kranten.

5.3 Zelfverbetering

But number two in dealing with the trauma, of course every time I'm confronted with a story that I feel I cannot take in as easily I always make it a point to time out, especially when I'm done. Just take some time out and reflect on these things and see how to make sense of them. Yeah, and for me that becomes my therapy.
And in many ways, I think it begins to shape not only your world view but to continue challenging you as a human being, beyond the photographer. I think for me the effect transcends photography or whatever assignment I was there to do.
I take it as an honour, being able to see first-hand and package whatever I'm seeing for different audiences.
Maar ik heb daar een missie aangekoppeld en dan professioneel ook. Dus het is mijn grootste passie: het onderzoeken en het fotograferen, die twee zaken, en ook die gebieden kunnen bezichtigen, dat breng ik allemaal samen in wat ik doe. En de impact van wat ik zie heeft het verhaal mee geschapen.
Een levensdoel, maar elk project is ook een doel. Maar het grotere doel is eigenlijk mijn levenswerk, dat is echt zo. Ik wijt mijn leven eraan. Ik wil heel graag kinderen, maar dat gaat niet, want dan kan ik dit ook niet doen.
Als ik op pad ben, aan het fotograferen, en dat is het kleinste gedeelte van mijn werk, dat vind ik echt een verrijking. Om met andere mensen te kunnen omgaan, te spreken en te leren kennen, dat is echt, dat is waarom ik het doe. Omdat ik er zelf blij van word.

Ja, dat is wel pittig af en toe. En dat blijft wel hangen. Maar de tegelijkertijd ben ik altijd heel dankbaar dat ik dat soort dingen mag meemaken, omdat het me ook sterkt in m'n missie, want ik geloof er niet zo in om met een wijzend vingertje of van alarmerend vingertje verhalen te gaan vertellen over dingen die ik niet zelf hebt meegemaakt.
Dus ja, ik denk dat het heel belangrijk is om die verhalen mee te maken en dan is het soms moeilijk, maar het is dat is dan maar zo. Het hoort erbij en tegelijkertijd heb ik hele mooie dingen mogen meemaken en maak ik ook minder leuke dingen mee die ik niemand zou toewensen. Maar ja, dat hoort erbij en ik vind het wel belangrijk om dat te doen. En zolang ik dat aan mezelf op die manier kan verkopen, dan kan ik het ook aan zeg maar. Het is niet dat ik zielig ben en met allemaal psychologen rond de tafel zit van "hoe kom ik hier nou weer uit." Dat absoluut niet, maar het is af en toe wel pittig.
Als het goed is worden die onderdeel van de foto. Want ik denk dat een goede foto of een goede fotograaf in ieder geval het moment dat hij het beeld maakt, vastlegt wat hij voelt in plaats van wat hij ziet. En dat het idealiter is het een combinatie daarvan.
Die verhalen, daar besteed je vaak langere tijd aan en zeker omdat ze zo in het verlengstuk liggen van wat ik belangrijk vind, worden die verhalen onderdeel van wie je bent.
Maar dan misschien 's avonds, of wat ik wel vaak merk, als je dan weer terug bent in je veilige huis en je bent weer naar de foto's aan het kijken of je bent aan die verhalen aan het werken, dan is het altijd wel verstandig om wat tijd te nemen om dat allemaal te verwerken. En ook als je het gevoel hebt dat het je niet zo heel veel doet, is het toch wel slim om niet meteen weer een andere klus aan te nemen, omdat je toch ook in je onderbewustzijn tijd moet nemen om dat soort dingen te verwerken .
Nou ja, dat onderga je. Je kunt niet anders. Ik denk dat het ook de enige manier is om dit werk te kunnen doen. Want ik wil dat verhaal vertellen, dus je moet naar dat soort plekken toe, dus daar moet je doorheen. Ik kan niet dat soort beelden maken als ik daar niet doorheen gaan. Ik moet dat ook allemaal voelen, omdat ik daarmee ook dat verhaal kan vertellen. Dat is ook tegelijkertijd denk ik ergens je schild of ergens je...
Als er iets gebeurt, dan zoek ik ook troost of rust en dat zijn hele belangrijke dingen in je leven. Vooral als je ouder wordt.
Ja tijdens het filmen, omdat ik uiteindelijk doe wat mij het meeste aantrekt. Wat mijn doel eigenlijk, wat mijn passie, wat mijn leven is, is in de natuur zijn

6. Coping strategieën: in praktijk (Buchanan & Keats)

6.1 Ontwikkend gedrag

I think the reality of our world is that human suffering is part and parcel of this life in my thinking. I think for me we cannot entirely block our human suffering from our hearts or our minds because every time you turn on the television there is one form or another of human suffering, whether afflicted by nature or inflicted by human beings
Dus ja ik kijk niet graag naar dit beeld, maar ik vind het wel belangrijk en hij is ook bijvoorbeeld niet meegenomen in de publicatie van National Geographic, gewoon omdat het een foto is waardoor mensen heel snel weg kijken en we hebben een alternatief gevonden die makkelijker is om naar te kijken, maar nog steeds zo'n verhaal verteld.
De eerste keer dat ik dat zag, had het nog wel wat impact. Toen dacht ik wel van "Shit, dit is een probleem en." Maar later werden die foto's en die beelden zo vaak gebruikt, dat het bij mij eigenlijk niet zo heel veel meer opriep.
Zoals bijvoorbeeld toen in Mozambique heb ik mezelf ook wel een beetje in bescherming genomen, om bijvoorbeeld niet naar de plek te gaan waar nog allemaal dode mensen in het

<p>water lagen of op daken lagen of in bomen hingen. Maar er zijn wel fotografen geweest die dat wel hebben gedaan en ik kan me voorstellen dat die misschien meer last hebben gehad, ook daarna. Ik denk dat als je lijken hebt gezien of, ja er zaten ook krokodillen in het water. Ja, de kans dat zij daar dingen hebben gezien waar je psychologisch last van kan krijgen is best wel groot.</p>
<p>Bij mij is dat altijd nog wel meegevallen, maar ook omdat dus zelf wel soort van voorzorgsmaatregelen daarin neem. Ik ga bijvoorbeeld ook niet naar oorlogen toe. Ik ga dan naar conflictregio's, dus dat zijn dan gebieden waar mogelijk iets zou kunnen gebeuren, maar ik ga niet naar een frontlinie hier in Ethiopië nu. Of ik ga niet naar Oekraïne om daar foto's te maken tussen de schietende mensen.</p>

6.2 Distantiatie van emoties

<p>Ik denk dat je dat en een beetje weggestopt. Ik denk dat je dan zo gefocust bent om het uiterste, het onderste uit de kan te halen om de best mogelijke foto op dat moment te maken, dat je je daarvoor afsluit. Door wat je allemaal ziet en hoort en dat je dat eigenlijk later pas binnen laatst komen.</p>
<p>De eerste keer dat ik dat zag, had het nog wel wat impact. Toen dacht ik wel van "Shit, dit is een probleem en." Maar later werden die foto's en die beelden zo vaak gebruikt, dat het bij mij eigenlijk niet zo heel veel meer opriep.</p>
<p>Ergens denk ik dat ik eerder mezelf bijna buiten beschouwing laat en meer probeer te voelen wat het voor sfeer, wat voor gevoel het oproept ofzo.</p>
<p>Wanneer het gaat over die overstromingen, dat zijn dingen die zijn daar aan de orde van de dag, dus daar verbaas je ook niet over. Want je weet dat het heel erg is en je weet dat het er zo is. En om je heen schreeuwt niemand moord en brand, maar hoort dat erbij.</p>
<p>Ik geef wel eens in Nederland lezingen en dan laat ik beelden zien en dan wordt er geeht en geaht bij bepaalde foto's. En wanneer ik die daar zien, ja, die kan iedereen met zijn smartphone bij wijs van spreken 6 keer per maand op de hoek van elke straat komt dat voorbij.</p>
<p>Voor mij is dit de manier hoe mensen met de overlast omgaan. En dat is niet dat er hysterisch moeilijk gedaan wordt, om het water te vermijden of uit te kijken voor een brommer. Maar dat mensen, ja, die gaan heel gemoedelijk, zonder dat er agressie vormt, getoeterd wordt, die zorgen daar een soort alternatieve manier om ermee om te gaan.</p>

Bijlage 2: Coderingscodex

Communiceren van klimaatverandering

- Angst voor afschrikking
- Emoties oproepen
- Problemen van klimaatveranderingscommunicatie
- Belang van communicatie/Benadrukken gevaar
- Belangrijke aspecten van communicatie en geloofwaardigheid

Visualisatie van klimaatverandering:

- Directe/concrete impact (rampen)
- Personificatie mensen
- Personificatie dieren
- Grafische weergaven

Manier van visualiseren

- Manier van visualiseren

Journalisten en Natuurrampen

- Niet-abrupte natuurrampen
- Abrupte natuurrampen
- Primair trauma (zelf meegemaakt)
- Secundair trauma (mensen gesproken die het hebben meegemaakt)
- Rolperceptie als journalist

Impact

- Emotionele zwaarte/impactvol
- Traumatiserend

Copingstrategieën

- Dworznik (Narratieve coping strategieën)
 - Het werk een doel geven
 - Waardeoordeel geven, het trauma was het waard
 - Controle over de situatie door het werk
 - Zelfverbetering
- Buchanan & Keats (coping strategieën in praktijk)

- Ontwijkend gedrag (tijdens en na werk)
- Gebruik van zwarte humor
- Distantiëren van emoties, rolperceptie als journalist vs. verhaal
- Focus op techniek
- Gebruik verdovende middelen

Bijlage 3: Interviews

Respondent 1

Allereerst een introducerende vraag: kunt u wat over jezelf vertellen? Wie bent u en wat voor werk doet u?

Mijn naam is _____, ik ben beroepsfotograaf en ik focus me eigenlijk op de impact van mens op natuur, maar niet alleen impact, in bredere zin de relatie tussen mens en natuur met als thema poolgebieden en oceanen, dus het element water. **Water is altijd het terugkomende element in mijn werk. En dus omdat in beeld te brengen ben ik ervan overtuigd dat poolgebieden een soort barometers zijn van het klimaat en dat dus eigenlijk de grootste impact waarneembaar is.** En **ook dus eilanden die kwetsbaar zijn, die dus kwetsbare ecosystemen hebben die veraf liggen. Een eiland op zich is altijd een interessant gegeven, omdat het eigenlijk een weerspiegeling is van een hele wereld op zich waar al dan niet geïntroduceerde diersoorten een heel gebalanceerd systeem kunnen ontwrichten en dat zijn zaken die mij boeien.** Dus dan zitten we bij biodiversiteit en klimaatopwarming of 'global warming' en dat zijn de thema's eigenlijk in mijn werk. Dus heel belangrijk is ook dat ik schrijf: als je m'n website doornemt dan zul je zien dat ik ook heel wat artikelen heb gepubliceerd. Dus ik ben eigenlijk meer dan **fotograaf**, ik schrijf ook wat ik zie en hoe ik dat beleef.

Klinkt heel interessant. Mijn volgende vraag werd al lichtelijk genoemd: op welke manier breng je klimaatverandering in beeld, hoe probeer je dat visualiseren aan de hand van beelden?

Het doel is eigenlijk om **bewustwording te creëren, dus mensen eigenlijk sensibiliseren.** En ik ben er ook van overtuigd dat mijn benadering heel anders is dan velen. **Ik kan niet met statistieken gooien, maar ik denk dat veel fotografen, belangenverenigingen en natuurgerichte verenigingen op een hele beperkte manier die visuele communicatie overbrengen.** En ik ben ervan overtuigd dat juist **door de schoonheid en de puurheid en de kwetsbaarheid te tonen,** dat op die manier mensen ook doet aanzetten tot een andere levensstijl, tot bewustzijn, want alles spreekt vanuit bewustzijn. Je moet het zien vanuit bewustzijn en eigen belang: mensen zijn een egoïstisch dier en het is belangrijk dat we beseffen dat we allemaal op die kleine planeet zitten, want groot is ze echt niet en dat we ook allemaal verbonden zijn. Wat ik eigenlijk wil zeggen is dat ik een positieve benadering aanhoud. **Ik heb beelden van dieren die verstrengeld zitten in plastics en gestikt zijn, vissen die dood drijven en zowel dieren als plastic dat aanspoelt op stranden.** Ik heb duizenden beelden die dat ook weergeven, maar die zet ik eigenlijk bijna nooit in. Tijdens een presentatie kan ik dat inzetten als ik meer vertel over achter liggende verhalen, maar dat is niet de essentie voor mij. Wat ik wil aantonen is dat de aarde nog steeds een hele puur natuur heeft, onaangetast en onherbergzaam, echt zuiver. En dat we daar ook nog voor moeten vechten.

Okay, dus een positief benadering: juist laten zien wat zo mooi is om dan daarmee bewustwording te creëren.

Klopt. En ook natuurlijk het een volgt op het andere. **Dat ik op de poolgebieden en die afgelegen eilanden en kwetsbare ecosystemen dat dat eigenlijk de plek is waar je de impact het beste kan waarnemen, waarop de impact het grootst is.** Dus dat is dan wat ik in beeld breng. Dan zie je ook de puurheid ervan. Als je kijkt naar de expedities die ik gemaakt heb, los van de poolgebieden, die eilanden [namen van eilanden], dat zijn gebieden waar mensen zo goed als niet komen. **Ik ga daar naartoe om dus dat pure te laten zien en impact is inderdaad het best waarneembaar rond die plaatsen. Dus het een volgt op het ander.**

Jij bent dus ook naar paar van die eilandstaten geweest, zoals Kiribati. Hoe is dat om als fotograaf op die eilanden te zijn en die je die kwetsbaarheid waar te nemen?

Heel dubbel, want er is ook altijd een politiek verhaal. Jij gebruikt wat ik nu zeg je toch anoniem he?

Ja dat is allemaal anoniem ja.

Oké, want het is zo dat je daar **echt in de problemen komt als je nu naar Kiribati gaat.** Ik heb een Zwitser ontmoet die het land werd uitgezet enzo omdat die dus hetzelfde deed als ik eigenlijk. Ik was me ervan bewust, maar hij heeft op voorhand gezegd **“oppassen met u link met Anote Tong.”** De voormalige president die ik ook bij hem thuis heb geïnterviewd. Die dus ook op het wereldtoneel bij de Verenigde Naties in New York de wereld wakker schudde met “Wij zullen de eerste klimaatvluchtelingen hebben.” **In Kiribati is het hoogste punt 3 meter, daar neem je dan een foto van: dat zegt zich niks dus ik ga dat ook waarschijnlijk niet gebruiken, maar dat heb ik voor een presentatie om mijn verhaal te ondersteunen. Want ja, je ziet gewoon alleen een heuveltje van drie meter.** Dus dat is niet hoe je mensen kan sensibiliseren, maar het is wel een verhaal. Ik vertel het jou en je visualiseert een heuvel van drie meter hoog met de zee rondom. Dat is de kracht ook eigenlijk van het woord. **Maar mijn punt is dat ik altijd wel moet oppassen, want in wezen ben ik ook eigenlijk ook een stukje journalist, omdat ik natuurlijk een doel heb en dat doel heeft ook te maken met de mens en dat doel heeft te maken met een verhaal dat ik wil verspreiden. Ik ben geen activist, ik doe niet aan politiek (dat is mij een heel veel keren gevraagd geweest). Zodat ik kan zeggen dat ik onafhankelijk ben. En eigenlijk werk ik voor de planeet. Ik ben een soort filantroop kan je zeggen. Ik wil een meerwaarde bieden met wat ik doe in mijn leven.** Dus ik wil ervan kunnen leven: dat is natuurlijk de dagelijkse strijd, want het is een droom om van fotografie te kunnen leven, maar het is ook heel moeilijk. **Mijn punt is dat ik erg goed moet opletten ter plaatse wanneer ik dus foto's maak van bepaalde omstandigheden, dat ik ook zeer goed vooraf mijn huiswerk moet maken,** dat het moet weten op welke plekken hoe de politieke situatie is, moet ik daar toestemming voor vragen en zo ja, aan wie? Wat als

ik geen toestemming vraag en ik maak een beeld en ik zet dat beeld in achteraf? Dat zijn allemaal toch wel belangrijke zaken.

Hoe hebben deze beelden impact op jou als persoon? Hoe jij dat als persoon ervaart om naar die kwetsbaar plekken te gaan?

Ja dat is dat is een hele goede vraag. Een vraag die niemand mij eigenlijk ooit gesteld heeft. Ik ben beetje atypisch: van kinds af aan ben ik een reiziger. Ik heb 117 landen gezien, dus ik ben wel graag onderweg. Maar ik heb daar een missie aangekoppeld en dan professioneel ook. Dus het is mijn grootste passie: het onderzoeken en het fotograferen, die twee zaken, en ook die gebieden kunnen bezichtigen, dat breng ik allemaal samen in wat ik doe. En de impact van wat ik zie heeft het verhaal mee geschapen. Dat is heel belangrijk om te vermelden. Het is begonnen bij mij in 2013, dat ik op Spitsbergen dus die ingang zag van de Global Seed Vault. En 8 maanden later, acht maanden van heel veel moeite (bellen en schrijven) ben ik daarbinnen geraakt. En in die Global Seed Vault is het voor mij begonnen. Toen heb ik gedacht “de essentie van waar ik nu ben is de relatie tussen mens en natuur.” Want de mens is zodanig aan het domesticeren, aan het beïnvloeden, aan het manipuleren, dat we echt denken dat we heersers zijn van een planeet. Daardoor gaat die biodiversiteit maar omlaag en ook voor onze eigen voedsel en zijn we eigenlijk bezig met een soort ecologische zelfmoord. Dat zijn zo de hersenspinsels die ik daar binnen in die zadenbank had en dat heeft dan mijn verhaal mee gevormd. Ik ga mijn leven wijden aan de relatie tussen mens en natuur en die zaken dus in beeld brengen en in woord en dat delen met mensen.

Dus om je vraag te beantwoorden: hoe meer ik die zaken zie en meemaak door bij mensen thuis te komen op Kiribati en te zien hoe hun landgoed telkens overstroomd bij stormen en dergelijke. En dat ze met koraalstenen een muurtje bouwen en dergelijke. Ja dat maakt wel indruk en dat beïnvloedt mij. Dus ik wil nog meer van die zaken in beeld brengen om openlijk te kunnen bijdragen aan een oplossing.

Die ervaringen bij die mensen dat ook een beetje een indruk maakt, ervaar je dat ook als een zware ervaring?

Ja, emotioneel natuurlijk uiteraard, stof tot nadenken. Het is ook altijd op dubbel omdat ik natuurlijk ook bewust ben van mijn eigen afdruk: ik moet daar ook aankomen. Maar ik probeer er ook iets mee te doen en zonder mij gaat dat vliegtuig ook. En ik weet dat het een foute redenering is, maar uiteindelijk draagt het bij tot zelfbewustzijn en draagt het bij tot een emotionele impact ook. Zeker omdat je op zo'n eiland gelijk wordt opgevangen door een of andere familie die je ook behandelen als familie en dan creëer je ook een band met die mensen en dan zie je ook dat die mensen het slachtoffer zijn van een westerse levensstijl, de uitvinding van plastics en noem maar op en dat die mensen dat eigenlijk helemaal niks mee te maken hebben. Zo is het ook heel vaak in Afrika en in ontwikkelingslanden

sowieso. Het zet aan tot een boosheid naar het kapitalistische gegeven. Ik ben niet communist, ik wil het niet daarover hebben, maar het probleem dat wij zoveel keuzevrijheid hebben en zo veel aanbod en zoveel consumptie, die consumptie altijd. Maarja, heel ons systeem is daarop gebaseerd en ik ben ook geen communist ofzo, dat zeker niet. Daar ben ik ook erg mee bezig geweest, ik ben politicoloog van opleiding, dus dat is nog minder de uitkomst voor het welzijn van onze planeet denk ik.

Het is dus meer een soort van woede naar het consumentisme, maar het is voornamelijk ook...

Het idee dat ik heb is dat je een doel voor ogen hebt waar vanuit je werkt?

Ja, altijd. Een levensdoel, maar elk project is ook een doel. Het grotere plaatje is om de vijf oceanen, ook de arctische en de zuidelijke oceaan (de poolgebieden), zo veel mogelijk in beeld te brengen. Ik weet ondertussen dat ik een talent heb, daarom ben ik ook professioneel fotograaf geworden. Ik heb helemaal geen opleiding [in fotografie] genoten, dat is allemaal zelf studie. Gewoon door ervaring heb ik het geleerd. Maar het grotere doel is eigenlijk mijn levenswerk, dat is echt zo. Ik wijt mijn leven eraan. Ik wil heel graag kinderen, maar dat gaat niet, want dan kan ik dit ook niet doen.

Dan heb ik nog twee vragen. Je werk is voornamelijk gericht op de mooie kant van natuur, maar je geeft aan dat je ook wel wat negatieve beelden van bijvoorbeeld vis en plastic hebt. Die negatieve beelden, hoe ervaar je het om die vast te leggen?

Ik ben daar dagen soms niet goed van geweest. Ik heb een eiland bezocht en alle vissen van kilometers voor aankomst voor anker gingen, want ze konden niet aanmeren. Alle vissen overal dreven dood op de oppervlakte. Dan denk je ook "Wow!", ik werd er stil van. Ik kreeg er tranen van in mijn ogen. Dat is vreselijk, want dat is maar een element uit heel die voedselketen, dus de vis die dan die vis eet wordt dan ook ziek. Dat is wat mensen ook te weinig zien, dat alles aan elkaar hangt. Alles is verbonden, dat is gewoon zo. Dat zijn zaken waar ik dan heel erg over nadenk, dat alles verbonden is en dat wij mensen en die doden vissen ook verbonden zijn. Niet enkel in termen van voedsel, maar het maakt allemaal deel uit van diezelfde natuur. Dat is een organisch gegeven, er is altijd een balans. Dat is het mooie aan de natuur, die evenwicht. De grootste impact voor mij was het inzicht vooral in het feit dat alles verbonden is.

Bij dit soort ervaringen die echt indruk maken of die emotioneel wat zwaarder kunnen zijn: hoe ga je om met die ervaringen? Hoe probeer je dat een beetje een plek geven in jezelf?

Dat is een moeilijke vraag, want je voelt je eigenlijk machteloos. Je voelt je machteloos, want iedereen heeft een steentje bij te dragen en dat is ook de kern van het probleem. Omdat iedereen eigenlijk een steentje bij te dragen heeft, gaat een mens, wat eigenlijk een egoïstisch dier is, denken "Goh, wat kan ik nu eigenlijk veranderen? Als ik een papiertje op straat gooi, wat maakt mijn papiertje dan uit?" Maar hoe ga ik daar mee om? Door nog meer pure natuur eigenlijk te gaan opzoeken. Je studeert ook politicologie ofzo?

Ik studeer nu journalistiek en ik heb hiervoor antropologie gestudeerd.

Ah ja interessant. Dus je kent waarschijnlijk, ik denk dat Aristoteles was, met de term 'Catharsis'. Dus het ontdoen van alle emotionele lading na het beleven of het zien of het ervaren van een toch wel zwaar emotioneel iets. Die catharsis voor mij is een genezende natuur. Dat is een genezing maar dat is ook een inspiratie, een vertrekpunt maar ook een eindpunt voor mij. Want als ik emotioneel geladen ben door het zien van dode dieren met plastic en noem maar op, dan ga ik misschien nog meer om me te genezen van die pijn en het zien en het ervaren daarvan, wil ik nog meer pure natuur gaan opzoeken en in beeld brengen en eigenlijk versterkt dat mijn verhaal telkens. Hoe meer ik beleef en zien en de problemen in beeld en woord breng, hoe meer ik dat wil gaan doen. Dus dat is een soort exponentieel gegeven. Dat verhaal maakt zichzelf, dat geeft zichzelf vorm. Ik heb bijvoorbeeld in 2019 op de klimaatconferentie was ik lid van de Belgische delegatie en dat is voor mij dan ook weer aanzet om door het inzicht van "Hey, ik ben hier echt tot het wereldplatform waar beslissingen genomen worden." Ja, dat sterkt mijn verhaal. Dat sterkt mij in het maken van dat verhaal. Dat zet mij alleen verder op dreef om meer te doen.

Nee, dan zal ik het zeker doorsturen.

Ja, ik vind het fantastisch wat je doet ook. Dus laten we even de foto's- ik probeer ze hier op m'n phone, maar ik kan dus niet de foto's opvragen en terwijl bellen dus kan jij even beschrijven wat je ziet en dan zal ik- want ik weet natuurlijk welke beelden ik heb doorgestuurd.

Ja, nee dan beginnen we bij een foto 1. Dat is die foto van die kustlijn die jij hebt gestuurd. Met aan de linker- en de rechterkant een kunstlijn en in het midden een stuk grond met een paar huizen daarop.

Ja, klopt dat is een heel sterk beeld dat in een drone zat, hé een dronebeeld. 90 graden loodrecht naar beneden en met dat beeld toon ik op een visueel aangename en symbolische manier hoe smal en laag gelegen, want dat is een noodzakelijk gevolg dat je ziet. Dat hoe smaller iets is, dan kan het ook geen hoogte hebben, hé. Hoe smal dat sommige van die eilanden en atollen en eilandengroepen zijn, vooral in de Stille Oceaan. Dus dat is mijn- dat die foto's dan hebben wat ik noem: 'The Pacific Project'. En dat project spits ik eigenlijk toe op de impact op lokale gemeenschappen van de stijging van zeeniveau en verzilting van grondwater; dus allemaal eigenlijk directe effecten van de klimaatwijziging. En wat je dus ziet is de lagune aan de ene zijde. De lagune die wordt gebroken door koraalriffen, de golfslag wordt gebroken maar het water blijft dreigend bij storm. En aan de andere kant heb je open oceaan. En ik ben dus de die mensen thuis geweest, zowel op Kiribas als Tuvalu. En 'Kiribas': dat is de manier die je het uitspreekt want dat eiland dat schrijf je als 'Kiribati', hé, 'Kiribati'. En dat is een heel goed voorbeeld van één van dan die eilanden die sowieso gedoemd zijn te verdwijnen want het hoogste punt dat is drie meter dus dat is, ja, zo goed als niks. Dat is zo beangstigend. En je merkt nu dat die mensen sowieso in de Pacific- Je hebt drie eilandengroepen, hé, met Micronesië, Melanesië en Polynesië. Nu,

deze foto's heb ik gemaakt in Polynesië, hoewel Tuvalu denkt dat het mogelijk nog Micronesië is, maar maakt eigenlijk niet uit.

Maar sowieso die drie eilandengroepen, vooral Polynesië dan wel, die mensen die hebben geen meubilair. Die hebben dus hun dagelijkse sociale activiteiten gewoon al zittend hebben. Dus die hebben shelters, hé, ze hebben een dak boven hun hoofd maar die hebben niet echt een bed dat op hoogte staat. Maximum een hangmat, zeg maar, en dus alles- hele sociale gebeuren, het gezinsleven, drinken, activiteiten in het algemeen gebeuren gewoon op de grond. Ze zitten [in] kleermakerszit, ze liggen op hun zij, ze slapen gewoon op hun rug. En dat zijn dat meestal van die plastic... Ja, hoe heten die dingen dan... Ik ben nu de hele tijd Engels aan het spreken. Ja, zo van die, zeg maar een soort cheap tafellaken.

Ja, ja, een soort matje-achtig.

Dat is een tapijt eigenlijk. Ze worden opgebouwd uit zand en mogelijk een beetje versterking, want ze hebben amper hout, want ze hebben zo goed als geen bomen. Ik kan me ook niet herinneren- ik heb daar niet heel veel hout gezien. Dat zijn voornamelijk golfplaten en dode koraalstenen die ze daar elk jaar gebruiken als bouwmiddel. En dus ze maken daar muurtjes van. Of ze dan mortel maken dat weet ik ook niet, maar dus... Allee, ik ben beetje aan het verdwalen in mijn verhaal, of juist niet? Ik weet niet in hoeverre dit allemaal relevant is voor jou?

Ik had inderdaad bij één van mijn vragen wat de context [was] van deze foto en dat komt hierbij mooi aan het licht.

Ja, dus ik ben nu de context aan het vertellen. Dus dat het in eerste instantie die foto die vertelt- visueel, is dat een prachtig beeld. Je ziet een ritmiek, je ziet een lijnenspel. De drie grote, allee ik haal wat voor mijn geestesoog nu, de drie grote tanden zeg maar. Je hebt die verhouding tussen zee, land en terug zee en dus visueel oogt dat mooi. En als je dan goed kijkt, dan zie je daar die weg en je ziet daar stukjes wat dan duidelijk huizen zijn dus. Dus als we één van die foto eigenlijk in series maakt- en dat is dan de kracht van visuele communicatie en de manier hoe ik vaker elk een betekenis wil geven. Dus wat ik doe door die foto is een mens laten kijken naar die foto en denken, in eerste instantie: 'wat zie ik?'. Dus iemand wordt getriggerd door die kleuren en het lijnenspel en dan gaat hij dus denken van 'tja, dat zijn misschien huizen- ah, dat zijn huizen, oké dus dat is een stuk land'. En zo kan je heel die foto construeren in je hersenen en krijgt die foto ook een betekenis want je kan al snel afleiden dat dit een dreigend beeld is.

Ja. En waarom visualiseert deze foto klimaatverandering voor jou?

Omdat je ziet dat die gemeenschappen dus- Het is eigenlijk een logische afleiding, vind ik. Dit is de manier hoe ik redeneer, dit lijkt me een logische afleiding: je gaat niet op die plek bouwen als je

nergens anders kan bouwen want ik zou niet willen wonen met een zee dat tien á twintig meter telkens zowel links als rechts van mij is. Ik bedoel bij elke storm gaat die zee gewoon over dat land. En dan heb je ook natte voeten in huis en kan je ook niet slapen. Dus alles loopt gewoon onder, laat staan dat je dingen kan telen. Wat daar sowieso het geval niet is. Je begroeit eigenlijk zo goed als niks, ze zijn zo afhankelijk van de import. **Dus dat beeld van allemaal beton tussen een biotoop, een omgeving, waar mens zich integreert in natuur- want die natuur is in dreiging door een toedoen van de mens.** Het sterke van al dit is dat zij hier niks aan toe hebben bijgedragen want het zijn die mensen die het minst bijdragen aan klimaatwijziging en opwarming van de aarde die het meeste last ervan ondervinden. Dat is het probleem. Die eiland gemeenschappen die hebben geen voetafdruk want die hebben überhaupt geen consumptiemaatschappij. Ze hebben daar geen beelden, en geen materie. Dat is daar echt overleven op zo'n eiland. Dus om op uw vraag te antwoorden nogmaals: **het is een dreigend beeld, op gevoel kan je afleiden dat daar sowieso geen heuvel of zoiets is.** Als je ziet hoe weinig hoe weinig land daar is, dan kan je moeilijk gaan afleiden dat je daar echt op hoogte ligt. Dus je ziet een dreiging langs 2 kanten van die foto, links en rechts. Of dat nu boven of onder is, je ziet gewoon een sandwich. Het is eigenlijk een broodje sandwich dat je daar ziet. Ik ben m'n woorden aan het zoeken, want ik ben heel moe. Ik heb anderhalf uur een soort videocall gehad waar ik moest luisteren naar 25 wetenschappers die allemaal dingen zeiden waar ik nooit van hebt gehoord. Ik ga binnenkort op een wetenschappelijk onderzoekschip mee, dus zo kan dat allemaal. Maar ik ben nog altijd een beetje kunstenaar zie je, kunstenaar met een boodschap.

Dan komt de vraag, welke gevoelens komen er bij je op als je die foto ziet? Ook toen je de foto's hebt gemaakt en als je er nu aan denkt?

Die vraag die heb je nog eens gesteld herinner ik me nu. **Voor mij is het een gevoel van, ja letterlijk, benauwd. Het eerste het eerste woord dat bij mij opkomt is benauwd, dus dat is: je voelt je echt vastzitten, letterlijk. Een kleine kamer, verdrinking, dat zijn allemaal associaties bij dat woord benauwd. Geen lucht, geen ruimte, geen vrijheid, dus een vrijheidsbeperking op zee, in zekere zin.** Want ze hebben geen land. Er is zo weinig land daar. Ik weet even niet meer wat de andere twee beelden zijn, maar misschien is er nog een van de Pacific? Dat weet ik even niet.

Dan gaan we door naar de tweede foto. Dat een foto van pinguïn in sneeuw. Eenzaam in zijn eentje staat hij daar en het sneeuwt ook nog tijdens het maken van deze foto.

Ja klopt, dat heb je goed gezien. **Dat is het beeld dat ik ook op m'n kaartje hebt, m'n businesscard. Dus dat is de entree naar heel m'n netwerk. En waarom dat beeld? Wel, voor mij is dat beeld heel belangrijk. Ik heb een emotionele associatie in die zin dat het voor mij de eerste keizer pinguïn was die ik ooit gezien heb.** Maar oké, ja dat een persoonlijke. Dat is niet in wezen dat iedereen deelt met mij. De keizer pinguïn, die zit op een gebied dat heel zuidelijk is, dat zijn eigenlijk toch wel moeilijker vindbare pinguïns. Je hebt de meerderheid van pinguïnsoorten zit eigenlijk op sub antarctische

breedtegraden. Deze zit echt op het antarctisch continenten en redelijk zuidelijk. Voor mij is dit beeld een symbool, het symbool voor iets wat ik op dat moment ook voelde, los van mijn persoonlijke gevoel van wow de eerste keizer. **Dat dier staat daar helemaal in zijn eentje, helemaal alleen en dat reflecteert en ademt daarna in poëtische zin een puurheid.** Bij alles wat ik daar zag en op weg met zo'n zodiac, met zo'n ribbootje, dat ken je wel, naar een ijsschots waar die pinguïn opstond. **Alles rondom is zo puur en onaangetast en dan toch had ik het gevoel, vooral bij het maken van die foto en dat aanschouwen van dat dier, dat het dier dat zo ver weg is van de mens, ondervindt ook al last van de impact van wat wij eigenlijk op drie à vier generaties eigenlijk teweeg hebben gebracht.** Want die klimaatverandering is eigenlijk al gaande vanaf de industriële revolutie, maar is vooral in 20ste eeuw en vooral vanaf de jaren 50 enorm gaan stijgen en zeker vanaf de jaren 80, dan schiet het omhoog. Dus we hebben het over drie a vierde generaties waar onze voetafdruk zo groot is en vooral ook kijkend naar het uitsterven van diersoorten. Want ik weet niet wat de status is van de keizer, maar ja ik denk dat er een aantal pinguïnsoorten wel bedreigd zijn. **Voor mij toont dat beeld dat dubbele en dat dubbele is wat ik probeer te brengen in mijn werk. Ik toon een kwetsbaarheid, een puurheid, een fragiliteit en een soort nostalgisch gevoel. Ik probeer ook te tonen hoe die ecosystemen, dat ecologische natuurpracht, hoe dat dan eigenlijk toch ook al aangetast wordt telkens. Dat is wat dat beeld voor mij symboliseert.**

Ja. Je benoemde dat al enigszins: Hoe visualiseert deze foto klimaatverandering?

Dit beeld toont dat niet op een rechtstreekse manier. Want je ziet een pinguïn in sneeuw staan en het sneeuwt en meer zie je niet. **Maar op een meer poëtisch, kunstzinnige manier hebben heel veel mensen aan wie ik dat kaartje geeft, dus voor mij is dat een soort bevestiging wat ik nu wil zeggen, zeggen van tja, wat een pracht, een schitterende natuurfoto niets op aan te merken.** **Maar je ziet een droefheid, die pinguïn straalt iets uit, wellicht door zijn pose ook. Maar het toont ook een soort nostalgisch gegeven en voor mij is dat heel mijn verhaal op een indirecte manier. Dat zijn gewoon lagen van betekening die je in een beeld steekt en daar speel ik graag mee. Voor mij is dat een diepere laag van betekenis in dat beeld.** Dat mag je echt wel zo citeren, want zo zie ik het ook. **Dat is de kracht van fotografie, dat je op een directe manier iets kan weergeven, dus denk aan alle foto's die ik maak.** Dus de volgende foto, nu weet ik het weer, dat is waarschijnlijk die persoon die in de zee staat. Ik denk dat ik die foto heb gestuurd aan jou. Ja dat is ook zoiets, dus je ziet oké, die persoon kan rustig even aan het zwemmen zijn.

Dan door naar de derde foto, dat is die persoon in het water. We zien een lichaam van water, daarin staat een persoon tot en met ongeveer de borstkas. Die houdt volg mij ook een autoband vast en als ik het goed zie, in de achtergrond zien we een boot. Wat is een beetje de context van deze foto?

De context is dat het een op een eenduidige manier het effect van klimaatverandering weergeeft op die mensen hun woongebied. Die dame die is niet aan het zwemmen, die heeft een band vast. Dus op een eenduidige manier toon ik wat er gaande is in de Pacific. Want je ziet ook al heel snel dat het wellicht de Pacific is, dat is ook de foto die door dat project wordt ingezet. Dus ja, wat gebeurt daar? Je hebt de stijging van het zeeniveau, dat is de belangrijkste en grootste bedreiging daar en alles wat eraan vast hangt, dat is het uitsterven van soorten, biodiversiteit, het uitsterven van koraal, wat ook weer meebrengt dat er heel veel vispopulaties en populaties dieren in het algemeen, fauna, die de koralen nodig hebben. Dus ja, men heeft daar het ene probleem achter het andere. En kusterosie is daar ook een probleem, dat niveau stijgt altijd. Met als gevolg dat die kust telkens afneemt, verminder. Dus dat land wordt lekker weggenomen door de oceaan, kusterosie heet dat. Een ander groot probleem is verzilting van grondwater, dus het zouter worden van het weinig aanwezige grondwater, waardoor ze meer afhankelijk worden van landen zoals bijvoorbeeld Nieuw-Zeeland om dus echt grondwater aan te brengen. Dus ik herinner mij dat ik mij douchte en dat ik een emmer kreeg, dat is al luxe daar. En naar het toilet gaan is gewoon in de zee. Op die momenten beseft je zelf als westerling dat het niet 'for granted' is, dat het niet vanzelfsprekend is.

Als je aan deze foto denkt, welke gevoelens komen er bij je op toen je de foto maakte en als je er nu op terugkijkt?

Het gevoel van empathie, compassie eigenlijk. Compassie dat klinkt zoals medelijden, maar eigenlijk meer empathie. Ik zit daar heel erg mee, dat zijn bijzonder gastvrije, best wel vrolijker en aangename mensen. En sowieso, dat zijn mensen te cour(?), ook altijd zijn ze niet aangenaam. En nogmaals, ze hebben dat niet veroorzaakt, zij dragen de consequenties van westerse landen die eigenlijk echt wel die klimaatwijziging hebben veroorzaakt. Waar wij nu de vruchten van plukken eigenlijk en zij eigenlijk, hoe zeg je het dan, de tegensteller van vruchten. De consequenties van dragen.

Zij zijn daarbij eigenlijk een soort van slachtoffers?

Eigenlijk wel ja. Dat is ook weer een zwaar woord, maar eigenlijk zijn het victims, het zijn effectief slachtoffer. Dat is ook effectief, je neemt me de woorden uit de mond, dat is de associatie van dat beeld. Dat meisje is een slachtoffer, zonder dat je er iets aan kan doen. Tenzij je in karma gelooft. Die wordt geboren op zo'n eiland, die probeert zorgzaam om te gaan met alles en nog wat, want ja, als je weinig hebt, leer je automatisch om spaarzaam te zijn. Ze draagt zelf niet bij tot de vernietiging van onze planeet, maar ondervindt wel als slachtoffer elk gevolg daarvan. En ik heb dus meegemaakt dat ik van het ene eiland naar het andere ging om familieleden van mijn gastheer te ontmoeten en dat het dus echt nu al met natte voeten is. En vroeger was het drooglegging, dus echt passage mogelijk. En nu is het een duidelijk signaal voor hen van de stijging van het zeeniveau als je tussen twee landen bij eb ook al water hebt. Waar vroeger drooglegging was. Elke centimeter of 3 meter een verschil maakt. Als het hoogste punt van je land 3 meter is... Als ik dat zo tijdens een presentatie voor mensen geef, gaan

mensen nadenken. Het is allemaal relatief. Het hoogste punt in België is 660 meter, ja dan is een centimeter oké. Maar als het hoogste punt, uw hoogste heuvel van een land 3 centimeter is, dan is elke centimeter echt wel schrijnend.

Respondent 2

Hoeveel fotografen vraag je voor dit onderzoek?

Ik was op zoek naar ongeveer 10, maar dat ging nog best wel moeilijk, het zoeken. Dus u bent nu nummer 7.

Oké. Wie heb je in godsnaam nog meer allemaal?

Ik een enig rijtje. Ik heb nog een paar mensen ook uit buitenland kunnen spreken. Ik heb mensen in het buitenland kunnen spreken. En hier in Nederland ook nog paar. Bijvoorbeeld _____ heb ik gesproken, van hem heb ik ook jouw naam gekregen.

Dus op die manier. Dan begin ik met een introductie vraag: kunt u wat over uzelf vertellen. Wie bent u en wat voor werk doet u?

Nou, ik ben begonnen als documentaire fotograaf, of eigenlijk journalistiek fotograaf. Echt fotojournalistiek. En daar is een omslag ingekomen naar documentaire werk, omdat ik in de journalistiek de tijd en de gelaagdheid ontbrak om echt een verhaal te kunnen vertellen. Daar is sinds, nou wat zal het zijn, een jaar of vijf is dat veel multimediale geworden en veel meer komt er geluid bij en maak ik animaties, is het veel breder dan alleen het fotograferen.

En hoe speelt klimaatverandering een rol in uw werk?

Als fotograaf focus ik me meer op onderwerpen die invloed hebben op mensen en dat kunnen zijn politieke, economische of omgevingsfactoren. En klimaat gaat een steeds grotere rol spelen op het leven van mensen, dus komt het ook vaker voor in mijn onderwerpen. Wanneer je ergens mee begint, dan rol je ook van het ene in het ander en dan blijf je erger bij. Ik zal niet ineens een overslag gaan maken naar documentaires over sport om maar iets in dwarsstraat te noemen.

Op welke manier brengt u klimaatverandering in beeld? Want het is natuurlijk een wat moeilijk thema soms. Op welke manier speelt het een rol binnen uw werk?

Eh ja, wat ik dus eigenlijk juist probeer is om mijn niet te focussen op klimaatverandering, maar ik wil het veel liever hebben over een dalende bodem, waarvan de dreiging groter is dan een veranderend klimaat. Dat is helemaal lastig om in beeld te brengen, want hoe breng je een daling in beeld? Dat is bijna niet te doen. En klimaatverandering heeft daarop invloed, omdat de gevolgen van een bodemdaling versterkt worden door een veranderend klimaat. En daardoor merk je ook vaak wat de gevolgen van die bodemdaling zijn. Dus bij mij is het, nou ik wil niet zeggen dat het een hoofdzaak is, want het gaat niet over de zeespiegel, de rijzende zeespiegel of de extreme droogte, alleen het versterkt vaak wel de gevolgen van de bodemdaling.

U geeft aan dat u ook animaties doet: speelt het daar ook een rol in? Maakt ook animaties waarin het een thema is?

Ja dat ligt eraan. Toen ik in Indonesië werkte aan een project over bodemdaling, was dat een bewustwording en een informatiecampagne gericht op de jongeren in Jakarta. En om dan iets in beeld te kunnen brengen en te communiceren waar het over gaat, wanneer dat niet lukt in foto's, dan kun je dat wel laten zien in een animatie van een minuut of een paar seconden. Dus het heeft, om een verhaal te vertellen en om iets te bereiken, wanneer dat niet lukt in foto of in video op een korte manier, maar je kan dat wel vrij eenvoudig in een animatie doen. Want bodemdaling in Jakarta is een complex probleem wat zich zonder uitleg niet in beeld laat vatten, maar dat kan wel heel goed in een animatie.

Dus u brengt bodemdaling in beeld en daarin spelen een aantal thema's, waaronder klimaatverandering, die dan inspeelt op de bodemdaling? Als in door klimaatverandering is die bodemdaling versterkt?

Nee. Je moet je voorstellen: wanneer een bodem, nou bijvoorbeeld in Jakarta, die bodem die daalt. Het ligt aan zee, de zeespiegel stijgt, de bodem daalt met 25 centimeter, de zeespiegel stijgt met een paar millimeter. Is niet heel veel, maar de combinatie is niet ideaal. Daarbij komt ook, wanneer je grotere periode heftige regenbuien krijgt, die heb je daar altijd, want het is ieder jaar regenseizoen. Alleen omdat het nu intenser wordt en die stad een soort omgekeerd aquarium is geworden, worden die overstromingen erger. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld in Mexico-stad, waar ernstig bodemdaling is. Nou daar hebben ze wel regen, maar hebben ze tekort aan water. Dat water dat moet opgepompt worden en door het oppompen van het water daalt die bodem. Dus hoe droger en warmer het wordt, hoe meer water er opgepompt moet worden. Is ook met een veranderend klimaat, dus an sich is het een complex geheel en het een staat niet los van het ander.

Is het een belangrijk thema binnen dit verhaal? Is klimaatverandering een belangrijk thema binnen het verhaal van de bodemdaling?

Nou ja zeker, want zeker de delta steden waar bodemdaling extra voorkomt, ja dat is eigenlijk een voorbode of een proeftuin van hoe het eruit komt te zien als de zeespiegel echt enorm gaat stijgen. Het is een omgekeerd effect, dus je kan nu al zien wat de toekomst gaat worden voor andere steden. Dus in die zin is het een voorbode van wat er nog gaat komen.

Is het visualiseren ervan en het vertellen van het verhaal daarmee ook een bepaalde manier om een soort van waarschuwing te geven voor andere gebieden? Dat wij ook moeten gaan opletten, want het kan ons ook overkomen?

Het is niet zozeer een waarschuwing geven, maar ik denk dat veel mensen zich daar niet bewust van zijn. Het staat ook heel laag op politieke agenda's, ook in Nederland. Ja dat vind ik eigenlijk onbegrijpelijk, want wanneer je gaat kijken naar de gevolgen dan denk ik ja, bijna het grootste

gedeelte van de wereld woont in delta steden! En in het geval van Indonesië, wanneer daar niks aan gedaan wordt aan de bodemdaling, staat die stad in 20 tot 30 jaar een derde onder water, daar wonen 35 miljoen mensen! Lijkt me redelijk urgent.

Op welke gebieden richt u zich voornamelijk? Want ik heb Indonesië gehoord en Mexico.

Ik ben in dit project begonnen in 2014. Ik heb toen in samenspraak met Deltares, dat is mijn kennispartner, een aantal gebieden geïdentificeerd. En ja, het is als freelancer heel simpel: wanneer er ergens financiering voor is, dan kan je wat gaan doen. Dus ik ga me nu de komende tijd richten op Nederland. En ik ben daar nu financiering voor aan het aantrekken. En kruislings komen er dan wel dingen op je pad. Veel wetenschappers zijn daar mee bezig en ingenieursbureaus voor de oplossingen, dus ik spreek daarin veel mensen. En zo komen er ook wel andere gebieden of steden waar iets anders aan de hand is, zoals bijvoorbeeld Beira, dat geen last heeft van bodemdaling in Mozambique, maar wel erge last heeft van veranderend klimaat. Vandaar van de gevolgen. Dat laat ik dan niet... Zo komen eigenlijk de dingen op m'n pad.

Want bent u toen ook bij die cycloon geweest in Beira?

Nee.

Okay. Voor het geval, ik heb toevallig al twee mensen gesproken die wel bij die cycloon waren in Beira toentertijd, dus ik vond het een interessante naam om weer langs te horen komen.

Dan ga ik door naar een volgend thema, dat gaat over de impact van de beelden. Wanneer je deze beelden maakt, wat voor gevoelens komen erop in je, tijdens het werk?

Ja, dat klinkt gek, maar niet zo niet zo ex... Wanneer het gaat over die overstromingen, dat zijn dingen die zijn daar aan de orde van de dag, dus daar verbaas je ook niet over. Want je weet dat het heel erg is en je weet dat het er zo is. En om je heen schreeuwt niemand moord en brand, maar hoort dat erbij. Hoort er natuurlijk helemaal niet bij, want het wordt steeds erger, maar ja... Het is geen ramp, ik ga niet naar rampgebieden toe. Dus er is niet een cycloon of extreme bosbranden...

Ja het is niet een abrupte ramp in dat opzicht.

Nee. Ik heb wel eens gehoord, die wetenschappers die noemen het een silent killer. Heel weinig aandacht voor, niemand weet het, maar heel langzaam gebeurt het. Heel langzaam, het gaat steeds sneller.

En als u de mensen daar spreekt die de gevolgen daarvan ervaren, hoe komt dat binnen?

Nou die zijn zich er niet van bewust waardoor dingen komen. Dus die merken wel dat het vaker regent of harder regent. Maar of dat nu door klimaatverandering, een dalende bodem of wat dan ook komen.

Die zijn gewoon, ja het is zo. En het heeft ook niet zoveel om je af te vragen waardoor het komt. Die zijn met hun dagelijkse dingen bezig, dus de mensen die het daar concreet treft, ja. Een enkeling

heeft dat wel, maar de bodemdaling daar, het feit is niet bekend.

En als u nu terugkijkt naar de beelden, als u de beelden nu voor u zou nemen: welke gevoelens komen nu op, met wat tijd er overheen?

Ja, het is een... Overlast is een subjectief begrip. En ik geef wel eens in Nederland lezingen en dan laat ik beelden zien en dan wordt er geoekt en gaaht bij bepaalde foto's. En wanneer ik die daar zien, ja, die kan iedereen met zijn smartphone bij wijs van spreken 6 keer per maand op de hoek van elke straat komt dat voorbij. En die zien dat niet als... Ja die vinden het wel vervelend, maar die gaan er niet bij... Want niemand houdt ervan wanneer de auto ermee stopt of je brommer of je krijgt natte voeten of je doet er uren over om naar huis te komen, maar er zit wel een verschil in. En dat is misschien dan wel het meest, nou ja schokkerende, zoals, ik loop even vooruit: die vrouw die met de voeten in het water zit. Ik had aan haar gevraagd van "Bel me wanneer het hier overstromd." Ja dat is goed. Nou, het had dagen geregend en de hele stad stond blank. Maar zij belde niet. Ik denk, kan niet! Dus ik belde haar op en ik vraag of er overstromingen zijn. "Nee, waren er niet." Nou schots onmogelijk, dat moet. Ik ernaartoe en ja hoor, die wijk stond helemaal blank. Ik stond echt tot mijn nek in het water, door waden om er te komen. Dus ik kom bij dat huisje en ik zie haar met de voeten op die stoel zitten en de rest van de meubels was naar boven gebracht. En ik kijk haar aan en ik vraag "Banjir?" wat dus overstroming betekent. "No, ___." Dat is dus eigenlijk het schokkende. Dat zei dat dus niet vindt, maar dat is het natuurlijk wel. En dat is dan het gene waar ik mijn eigenlijk over verbaas.

Het normaliseert dan enigszins.

Dus overlast is subjectief.

Heb je wel eens gehad dat je in een situatie was die heel impactvol was, die wat emotioneel zwaarder was?

Nou, ik weet niet of het emotioneel zwaarder was, ik weet wel dat ik bij ernstige overstromingen in een wijk liep aan de rand van de rivier, op de rivier bank. En het stroomde daar heel erg, want die oevers die waren veel breder geworden. En wat je dan, wat ik me eigenlijk niet had gerealiseerd, is dat door die stroming en er stroomt van alles door dat water heen. Kunnen plastic zakken zijn, het kunnen takken zijn, het kunnen leguanen zijn, het kunnen ratten zijn, slangen zijn. En toen dacht ik wel van "Oh, ja..." Dat vond ik niet zo heel prettig, maar ook dat al het ongedierte houdt ook niet van water. Dus alles gaat omhoog. Op het moment dat jij ergens loopt, dan zijn die hele muren zwart van al het ongedierte dat weg probeert te komen en wat dan naar beneden valt. En op het moment dat jij daar met

een camera tas of met een camera loopt en jezelf staande probeert te houden door de stroming, is het niet een fijne ervaring. Dan realiseer je dus “oh, dit had ik mij even niet zo ervaren.”

Dat is iets wat je normaal gesproken een beetje over het hoofd zou zien, maar waar je nu mee geconfronteerd wordt.

Precies ja. Nou ja goed, wat je daarvan krijgt is dat je... Kijk, ik ga 's avonds terug naar mijn appartement en ik douche me met 1000 liter Dethol en de mensen die daar wonen, ja die hebben geen douche en die hebben geen droog stuk. Dat is het gewoon, die zitten weken in die smerige bende.

Want hoe ervaar je die relatie met de mensen die je fotografeert? Hoe is die band daarmee?

Nou die vrouw... **Ja ik volg altijd vanuit het perspectief van die mensen, dus de mensen die zijn mijn gids in het verhaal.** En meestal is er dan een hoofdpersoon, in dit geval waren dat er meerdere. Voor de corona was de laatste keer dat ik daar geweest bent, maar ja ik kwam daar drie à vier keer per jaar. En ik zag regelmatig, ik zocht ze nog op. En er zijn nu nog mensen met wie ik contact heb.

En hoe ervaarde je het om die mensen te fotograferen, wat je aangaf dat jij kan daarna naar je hotelkamer toe en zij blijven erin zitten, hoe ervaar je dat?

Ja, nou ja, nee ja dingen zijn zoals ze zijn. De mensen wonen daar en ze zijn niet zielig. De man die ik daar ontmoette, die was docent. En die kon verder geen woning vinden en die ging samenwonen of hij ging trouwen was het geloof ik. Sprak heel goed Engels, had een motor. Dus het is niet zo dat de mensen die op die plekken wonen, die overstromen, dat het echt in en in hulpeloos mensen zijn. Ze kunnen misschien niets anders, maar het zijn trotse en normale mensen die op een andere plek wonen waar dat regelmatig gebeurt.

Even kijken, dan ga ik door naar het volgende thema. Dat gaat er iets verder op in. Dat is een soort van dezelfde vraag als die ik eerder vroeg, maar net iets anders. Welke emoties ervaar je tijdens je werk. Niet alleen qua impact, maar ook hoe ervaar je het werk wat je doet?

Als ik op pad ben, aan het fotograferen, en dat is het kleinste gedeelte van mijn werk, dat vind ik echt een verrijking. Om met andere mensen te kunnen omgaan, te spreken en te leren kennen, dat is echt, dat is waarom ik het doe. Omdat ik er zelf blij van word. Je bent eigenlijk altijd, nou ja het is geen vakantie, want je maakte lange dagen, maar het is wel, het is echt een verrijking dat je zoveel mensen kan zien, spreken en ook opgenomen wordt. Die je toelaten om de dingen te laten zien en geïnteresseerd zijn en waar je dingen mee kan delen. Ja, ik vind dat heel leuk. Ja het leuke eraan is dat je eigenlijk, nou ja het onverwachte. Je weet 's ochtends nooit wat er gaat gebeuren.

Is het soms zwaar werk, emotioneel?

Nou, op het gebied van de klimaatverandering, niet. Wat het voor mij moeilijk maakt, dat is wanneer je denkt, wanneer je het een belangrijk onderwerp vindt, om daar concreet financiering voor te krijgen.

Dat vind ik soms wel verbazend. Dan denk ik ja, hoe belangrijk wil je het hebben? Of hoe relevant en urgent. En dan ik ja, dat vind ik nog wel eens lastig.

Ja, dat kenbaar maken aan financiers waarom het ertoe doet in dat geval?

Nee dat zien ze wel in. Maar het belangrijk genoeg vinden om er financieel aan te willen bijdragen.

Wat zijn uw gevoelens over klimaatverandering en zijn die veranderd door het werk?

Zijn ze anders? Nou, ik denk wel dat er in de laatste, hoe lang ben ik hier nu mee bezig, dat er wel de laatste jaren veel meer aandacht voor is dan in 2013/2014. Daar zit echt een enorm verschil in.

Is dat op positieve manier of op een negatieve manier?

Nou mensen zien het veel meer, de gevolgen zijn veel extremer.

Heeft u een specifiek voorbeeld wat, die heb ik eigenlijk al gehad, met een specifiek voorbeeld van wat heel erg, een grote impact had tijdens het werk? Heeft u een specifiek voorbeeld van dat u bezig was met uw werk en dat het als een zwaar moment voelde?

Nou, ik vond de realisatie van het ongedierte, dat was wel een moment dat ik dacht ja...Daar had ik eigenlijk nooit over nagedacht en bij stilgestaan. Heel logisch, maar ja.

Dan terug naar huis. Hoe gaat u om met de emoties die u ervaart tijdens uw werk? Als in, moet dat verwerkt worden of gaat het vrij makkelijk?

Nee. Kijk, als het conflictgebieden zijn of het gaat echt... extreme confrontaties op leven en dood, dan is dat anders. Maar met klimaatverandering in dit onderwerp heb ik dat niet.

En tijdens het werk, wanneer u dus op de grond bent?

Nee, nee.

Dan gaan we door naar de foto's. Even kijken, die haal ik er voor mijzelf even bij. Dan begin ik met inderdaad een vrouw die op een stoel zit met haar voeten in het water (foto 1). Wat is de context bij deze foto?

Die heb ik je net al grotendeels verteld: deze vrouw woont in een van de laaggelegen delen van Jakarta, vrij dicht bij zee. De stad is een omgekeerd aquarium geworden. Dus normaal is de zee het laagste punt, dan vloeit het water naar de zee. Alleen nu is de zee niet meer het laagste punt, maar haar wijk is het laagste punt.

Dus we het vloeit allemaal haar wijk in?

Ja, het blijft langer staan.

Hoe visualiseert dit klimaatverandering voor jou?

Doordat zij, zij vindt dat dit niet ernstig is, terwijl dat het eigenlijk wel is. En het feit dat zij dat niet vindt, ja dat vind ik storend. Kijk, het had net zo goed een foto kunnen zijn die een paar jaar geleden gemaakt zou kunnen zijn. En ja om te zeggen, concreet, dit is de het gevolg van een veranderend klimaat, dat is natuurlijk heel moeilijk te zeggen. Alleen het feit dat het gebeurt, het gebeurt vaker, laat ik het zo zeggen.

Welke gevoelens komen er bij je op als je deze foto ziet?

Ja ik word hier eigenlijk, ja het klinkt heel gek, maar ik word hier eigenlijk wel vrolijk van. Want deze dame, die ziet zichzelf al bijna als ambassadeur van het hele zinkende steden project. Die is ook op kaarten, op boeken, in de allerlei dingen verschenen, bij tentoonstellingen. Dus het is een soort van poster dame geworden die beroemd is geworden met die foto. En ik neem ook vaak, ik neem de boeken en de dingen en de toestanden mee en ze is er bij openingen, bij exposities. Ze trekt ook vaak dezelfde jurk aan. Dus wanneer ik deze foto zie, ja dan denk ik vaak daaraan. Hoe zij daar ook op dat stoeltje op haar man zit te wachten en nog zitten te tutten of ik nog wat wil drinken of dat ze nog wat te eten uit de keuken moet halen. En dan denk ik ja, kijk d'r zitten.

Dan ga ik door naar de tweede foto. Dat is de bus die door het water rijdt, waar mensen ook aan het duwen zijn zo te zien. Allereerst weer, wat is de context van deze foto?

Dit is in Kotatua(?), dit is het oude gedeelte van de stad. Dus het vroegere Batavia. Hetzelfde verhaal: regen, een kuil. Voor mij is dit de manier hoe mensen met de overlast omgaan. En dat is niet dat er hysterisch moeilijk gedaan wordt, om het water te vermijden of uit te kijken voor een brommer. Maar dat mensen, ja, die gaan heel gemoedelijk, zonder dat er agressie vormt, getoeterd wordt, die zorgen daar een soort alternatieve manier om ermee om te gaan.

Het antwoord zit er ook wel enigszins in verwerkt, maar hoe visualiseert dit klimaatverandering?

Nou, hoe de mensen zich aanpassen aan de situatie.

En welk gevoel brengt het op als je deze beelden ziet?

Dit is voor mij een heel herkenbaar straatbeeld in Jakarta.

Dus eigenlijk een soort van gevoel van herkenning?

Ja.

Dan gaan we door naast de laatste foto. Dat is de foto van de baby die in benen ligt. Dan opnieuw, wat is de context van deze foto?

Dit is bij een consultatiebureau. En het consultatiebureau merkt op dat, in de droge periode is het een stuk rustiger qua baby's die daar gebracht worden. En in de natte periode zijn het meer baby's, maar ze

merken daar een verhoging van het aantal baby's in de laatste jaren in de natte perioden. Dat betekent dus ook dat, behalve het water, dat het veel meer met zich meebrengt en dat er daar dus een verandering gaande is laatste jaren. Ik kan niet zeggen, ik heb dat niet onderzocht, ik kan niet zeggen dat dat toe te schrijven is aan een veranderend klimaat of iets, alleen het is wel opvallend, op zijn minst.

En op elke manier visualiseert dit dan klimaatverandering?

Nou niet, want je kan niks aan de foto zien. Dus daar heb je echt het bijschrift voor, het voorbeeld en het bijschrift voor nodig

En als laatst, wat zijn de gevoelens die bij jou opkomen als je deze foto ziet?

Nou, ik ben daar wel benieuwd naar, wat daar dan achter licht. Of daar een gemene deler in zit, in wat daar dan mis is. Komt dat door de hoeveelheid bacteriën in het water omdat er overstromingen zijn, of heeft dat te maken met weet ik veel wat. Dus wat zijn dan nog meer de gevolgen, met schoon water of heeft het met sanitatie... Dus ik ben daar benieuwd naar, ik ben benieuwd of dat verder onderzocht wordt. Het kan een verhoging zijn van bepaalde ongedierte, van muggen, van weet ik veel wat. Wat er allemaal door kan... Het is een bijeffect, wat dit tot gevolg heeft

Dan heb ik nog een laatste vraag, want dit waren de vragen die ik had over de over de beelden. Kent u toevallig nog collega's of andere fotografen die zich bezighouden met klimaatverandering, die ik zou kunnen spreken?

Er is een fotograaf, ik weet niet, ik vind het wel opvallend, het is een Australische fotograaf. Die heeft dit jaar een WorldPress gewonnen over de Aboriginals en hoe die met bosbranden omgaan en diezelfde fotograaf die heeft meen ik vorig jaar ook gewonnen, maar met een serie over bosbranden. Dus hij heeft nu, heeft hij gekeken naar hoe Aboriginals er op een verantwoorde manier mee omgaan, terwijl vorig jaar het van aan ander perspectief gedaan is. En die heet... Ik weet het niet, maar je kan z'n naam zo vinden. Even op WorldPress kijken en het is mij even ontschoten. Ja, een veranderend klimaat, ja. Ja, ik denk dat je de Nederlandse zoals Kadir en _____ wel gehad hebt.

Ja, _____ wel. Kadir jammer genoeg nog niet, daar had ik nog niks van terug gehoord, maar daar ben ik nog achteraan aan het gaan.

Misschien is het interessant, wie ik ook zou vragen als ik jou was, dat is... Er zijn wel Nederlandse fotografen die in Afrika wonen en werken. Zoals _____ geloof ik?

Ja die heb ik toevallig ook nog gesproken.

Die ziet dat van een van een hele andere kant. Ik weet, even denken hoor, misschien heb je ze... Er zijn ook, volgens mij heeft Nederland ook een aantal goede onderwater fotografen. Je zou eens kunnen kijken, want dat is ook interessant, zijn er onderwaterfotografen die verandering zien in rif en dat soort dingen.

Respondent 3

How would you capture climate change as a photographer? How do you try to visualize the impact?

I think in many ways, especially in our African context where there's a lot of belief systems that even challenge science sometimes, but climate change many times is an abstract until we get to be confronted by the actual impacts. So, if someone talks about climate change in a video documentary: yes I can have an interview, but when you have a natural disaster that can be attributed to a changing climate then climate change begins to speak for itself and the least that I do as a photographer is just to be a witness. I just relay that message across, and I think that for me was for the most part what was happening in Mozambique it was more of their climate change is speaking. I mean the climate is changing and these are the effects. It's plain to see there was nothing, there wasn't much for me to do but just relay the story. That's the way I want to look at it.

First of all, about impactful photography. You make some impactful work, like the work about the cyclone Idai. How do you feel about capturing such impactful moments?

I think I like to look at myself as two things. One, I'm an artist that finds himself in a position of a witness and so I just seem to be the first-hand witness and my role is to relay a message to the public, so I do not take my position lightly. I take it as an honour, being able to see first-hand and package whatever I'm seeing for different audiences.

So, you kind of see it as your role as a photographer to show these moments?

Exactly. Maybe with specific reference to cyclone Idai: it's not every day that I get to have a story that I become a part of, because most of the stories that we do is documenting something that has happened or forecasting something that is about to happen. But in the case of cyclone Idai, I happen to be there, so in many ways it was also my story, because I was there before during and after the storm. That gave me a much deeper insight, not only into photography, but into the events of that time, because I could relate at a deeper level than I would typically have on a on another project or assignment.

So, you were both capturing the moments of this cyclone but also experiencing the effects of it.

Can you slightly elaborate on that, on how it is as a photographer to both try to capture the impact of this on other people and the impact on yourself?

I think I'll start with the people. You know, very often an assignment just gets broken down to a list of deliverables and what I have to output that is my contractual obligation. In the case of cyclone Idai, it was a bit different I must say, even the brief changed, and the severity of the storm meant that the level, the extent of destruction that I saw, was beyond what I also expected to see. So, the humanitarian need became very emphasized at the time. I mean, going beyond my editorial objectives of whatever story angle I was looking for, because I was trying to do a story on the resilience of

communities and seeing how they have been prepared before the storm and see how those resilience efforts have helped them weather the storm. But the scale of this disaster meant that my little story never counted anymore, and it was a matter of saving lives now. There was a new urgency to everything. And for me I think the peculiarity about cyclone Idai I think I was probably one of the very few photographers that got trapped that was not one of the locals that got trapped in in the city of Beira, which allowed me to one get a very fast hand first-hand impressions of what had happened in the immediacy of the disaster. But number two, and for me I think this is my comfort, that I want to believe that my images in going viral played a huge part in raising awareness. Now for me that becomes my consolation as a photographer. So, I'm not just creating art out of people's unfortunate circumstances, but that I'm actually making a difference. So, I want to believe that I had a bit of an impact and that lives were actually saved through this effort, however small that was.

Secondly, on myself as the photographer, I think that is very hard to define, because I think there's a little bit of trauma associated with documenting such occurrences, especially when it involves the loss of human life or unprecedented destruction to property. So, there's a trauma that is hard to package and for me that's something I think I'm still processing. I have done a couple of projects and I've had more harrowing stories I've recorded and done, but I think it's an ongoing thing. And in many ways, I think it begins to shape not only your world view but to continue challenging you as a human being, beyond the photographer. I think for me the effect transcends photography or whatever assignment I was there to do.

You see your work as relaying a story and therefore indeed raising awareness. With capturing climate change, you said about the cyclone Idai that it does bring a certain trauma. Is that different than capturing a different or other sorts of trauma like human inflicted trauma?

I don't know, but I want to believe it's a bit the same, because when we are dealing with human tragedies, because it looks, it might be yes [quote unquote] "climate change", but at the end of the day we are talking about human beings and if there is this level of disruption to human life, if there's loss of human life, disruption to livelihoods, I think for me without even going into individual stories I think that the trauma is the same, because we're dealing with human beings. To this day when I look at some of the photos, for example that I took on that beach at the port of Beira, a part of me wants to know what emotions, what was going on in the lives of some of these people, because I feel like I connect with the subjects as I look through these images (which I do quite a bit). But I cannot seem to get over what some of these people went through. It is just unimaginable. So, for as long as it is human beings going through tragedy, I think a part of me will always share in that and I think that's where the trauma comes from.

Do you, after experiencing such things, take any precautions to set boundaries against the trauma? Do you try to save yourself from gathering more trauma by any means?

I think the reality of our world is that human suffering is part and parcel of this life in my thinking. I think for me we cannot entirely block our human suffering from our hearts or our minds because every time you turn on the television there is one form or another of human suffering, whether afflicted by nature or inflicted by human beings. There is always going to be a story that's going to dampen your mood. So, for me it's not so much an effort to shout out or protect myself because I don't think that is within my power. I think for me mine is: one, to know that to the extent that I am involved in an assignment: I try to focus on what contribution I am making. But number two in dealing with the trauma, of course every time I am confronted with a story that I feel I cannot take in as easily I always make it a point to time out, especially when I'm done. Just take some time out and reflect on these things and see how to make sense of them. Yeah, and for me that becomes my therapy.

Foto 1

Let's start with the image of the river in Kenya. That's the first picture that you send me. What is the context of this image?

The context of this image is this image is set in the lowest Sanyara river basin [red: name of basin not sure]. And this is in a community that's predominantly cattle keepers and so this community experiences severe drought, I think about every year, but I think that particular image was taken in 2017, when I think the drought was probably its worst and so what you see in the image is a well that has been dug out from... They are on the riverbed: that is the river, that's where the river is supposed to be. And so, they've dug up a well in the riverbed and that's where they're getting water: not only for the animals, but also for the community. And this was in the midst of one of the worst droughts that areas have seen in years.

You kind of already said as well, but why does this picture visualize climate change for you?

I think for me, climate change has got to move from being just a theme or a topic to the point where it actually begins to impact on people's livelihoods. And so, for me looking at this image I see a lot of conflicts, I see a place where from one point of view it's simply "yes this is the global theme right now, this is what's happening around the world." The problem of our world, but this for me puts a face to it and I'm seeing at a direct, place where livelihoods and communities are actually on the front lines of this. They are facing it first hand and that's what I feel this image brings out.

And what kind of feelings come up in you when you see this image? What kind of emotions do you feel when you see this image?

Maybe just to help to give more context: This place has a drought almost every year, about the same time of the year. But in this particular image, actually when we went out to document this, we expected to see animals that were dirty & dying, which was happening in some areas farther afield. But in this particular area the animals seemed to be healthy, that was the contrast here. That even if the drought was at its worst, still the communities seem to be coping somehow. So, for me the feeling that it brings to me, I feel a sense of resilience, the human spirit. That even in the context of something that feels very advanced, people are still getting along somehow. And I don't think they understand or would even know what... when you talk about climate change, that would be something foreign to them, at least for the locals on the ground. But I believe that for them they know that they're experiencing something that has happened every other year, probably on a higher scale. So, I get a feeling of resilience, I feel like there's a celebration of the human spirit, if you would say. I don't know how, almost that sounds a bit sarcastic, but I feel like there's a huge contrast to this image and that's what speaks to me.

Foto 2

Let's go to the second picture from Uganda, also from 2017. Again, what is the context of the picture: where was it taken and what are we seeing?

The context of this image is that it was taken somewhere near Soroti in Uganda. Also, I think at the peak of the dry season. In that period the swamp shrinks in size, so the areas that you're looking at in the middle ground of the image are probably part of the swamp in a normal season. In the dry season as the strength shrinks, so does the quantity of fish and so does the water source. And then for both animals and humans, and then you find that also because of maybe it's not a time when people are going to have a lot of food, then you find humans fishing in the same waters, animals drinking water in the same water and humans fetching water from the same water. So it was that complexity around an already sensitive ecosystem. Ultimately this image brings out.

Also, for this image, why does this image visualize climate change for you?

Again, for me this image puts a human face, because when I imagine this image without the humans and only the cows, it could pass for a beautiful image. Or remove the cows and just a beautiful landscape. But I think for me the activity in this image speaks to again likelihood. I see a community, without pushing it or successionalizing it so much, but I feel like with the community still trying to cope in the context of diminishing resources. Which I think could be attributed to climate change, because in many of these communities they've been experiencing extended drought. The droughts

have been longer, much like in the case of the western afro river in Kenya. Even in this community, the droughts have been longer and harsher. And so, seeing this speaks volumes and entire communities, I see women, I see children, I see... Everyone is in one place here, still trying to cope, still trying to survive. Somewhere in the middle ground I think there's women either washing clothes or something and... just human beings striving even though the circumstances are changing.

And what kind of feelings and emotions come up when you see this image?

In one sense it's one of worry, because I get to think "how many fish can you catch if you're a thousand people fishing in the same pond?" It seems to be a swamp or anything, but it's just a little puddle. So, I get a feeling of scarcity, I get a feeling of challenge, I get a feeling, a sense of struggle, in spite of the smiles on their faces. And also, a bit of worry for the ecosystem, because this, like I said, remains a very delicate ecosystem. Many of these trumps have shrunk in size, due to human activity, so seeing the last remaining bit in a dry season, but still human activity is depending on that for their survival. So, it's a bit worrisome.

Foto 3

What is the context of this picture? What are we seeing?

This picture was taken I think the day or two after cyclone Idai. Actually, the morning after, not a day or two. It was the very morning after in a neighbourhood of Beira city which had semi-permanent structures and just the destruction, the utter destruction in that neighbourhood and then these people trying. Everyone is trying to pick up what was left of their belongings and whatever they can salvage.

Why does this visualize climate change for you?

When I look at these pictures, this particular picture, it is depressing, because sometimes as a photographer there's work that I look at and just gives me these negative vibes. I feel it's depressing just, there's a sense of hopelessness. And you can feel that these are people faced with a force that is catastrophic and immense force that in whose face they stand no chance really. I can feel a sense of powerlessness when you look at the utter destruction considering these are people already on the edge of the city struggling to make a living you know. I could say it was a bit of a slum, the area in in this image. And then whatever litter they had left is destroyed to nothing, but then again, they are still salvaging. That's what you think which will mean nothing, there is still value in there. So, there's a lot of conflict for me in this image and I feel it speaks a lot. I mean even seeing the trees the palm trees still with their fronts facing one side is just a testament to what happened the night before.

In this case in this answer, it's already clear also how you feel about the image, so that's great. That way we can go to the fourth image.

Foto 4:

Which is the last image, The Praia Nova from march with people walking with one of the persons having a suitcase over his head. What is the context of this picture, I believe also the cyclone?

It is. It is also the very morning after, but this picture... For me, it looks like an image just after a cyclone, but it also shows migration. In one image I'm able to see a natural catastrophe, but at the same time I am seeing a human response to it. In one frame, because there I see people who are clearly moving from one area to another okay. Whichever direction they're heading. On the right there's a woman carrying iron sheets and right above in there on the right upper background you see a house that lost iron sheets. There's a lot of complexities for me about this image as iron sheets were being moved from houses in the upper scale parts of the city, people in the Praia nova area are gathering these very iron sheets to rebuild and this is happening right the next morning after the cyclone, you know. So, in a bizarre sort of way there seem to be a redistribution of resources. But the bigger picture for me seeing these people with their luggage of their heads is how extreme climate events force people to move and even in the context of a city like Beira I can see the migration happening in this one image.

And how does this visualize climate change for you?

Again, I see impact, because for me and also maybe artistically, it's like the image speaks to me of a sense of there is nowhere that we can go away from the effects of climate change. And I think part of it is symbolizing... When I look at this image time and time again I get to see that there's people heading in every direction: there's people walking towards the camera, there's people walking away from the camera with luggage, there's people walking from the left and to the right and everyone seems to either going about their business or using it figuratively. Everyone is heading to where they think it's better.

What kind of feelings and emotions do you experience when you see this image?

Nowhere to run. They cannot go anywhere. Also, a sense of empathy. Empathy for the people in this image. You see, they are victims of the changing climate. This force of nature [the cyclone] effects everyone there.

Respondent 4

We beginnen met een hele introducerende vraag om dat om papier te hebben: kunt u wat over uzelf vertellen en over het werk dat u doet?

Ja. Nou ja, ik ben een **gepensioneerde filmmaakster** nu, maar ik werk nog steeds en met volle overgave aan een nieuwe film die ik wil afmaken. Ik ben eigenlijk na mijn middelbare school meteen op de filmacademie gegaan en heb daarna in praktijkervaring opgedaan bij documentairemakers. Dat was toen nog helemaal niet in: documentairemakers, eigenlijk collega's die keken er allemaal een beetje op neer, van de studiegenoten zeg maar toen. Want je ging speelfilm doen, daarom ging je dat naar de nou ik ging naar niet voor naar de filmacademie. Maar ik had heel goed contact met koolhaas, de destijds directeur van de filmacademie, en die heeft nu een leuk boek geschreven, ook fantasieboeken. En dat raakt mij wel heel erg, de fantasie, een bijna poëtische kant. Maar ik wilde gewoon documentaires leren maken en dat heb ik ook gedaan. Dus daarna, ja ik geloof dat ik een aantal stages heb gelopen: Von Grasveld was er ook eentje in Amsterdam. En ook montage stages gedaan. En daarna ben ik ook in het onderwijs gegaan, dus om les te geven: audiovisuele lessen dus video, film band, dia en geluid. Dat was toen nog heel anders dan nu natuurlijk: je had 8mm cameraatjes een 16mm camera die had ik dan, maar op school had ik altijd op 35 natuurlijk leren draaien. Ik was opgeleid als cameravrouw/regisseuse, maar ik vond het lesgeven niet echt leuk, maar ik moet ook m'n geld verdienen en het vast nog een eigenlijk een nieuwe opzet die bedacht had om vier verschillende dingen (video, filmband, dia en geluid) in een grote ruimte aan 4 groepen tegelijk, met na zes weken of zoiets of afweten een voorstelling te geven van alles wat ze gemaakt hadden. Ik zat destijds in een gekraakt pand, dat hadden we het viertjes gekraakt: mijn man en ik er nog wel een echtpaar waar ik ook fotografie voor deed en dansstudio en die ging boven zitten en wij gingen mijn eerder zitten. En dus iets van 9.000 vierkante meter, een enorm pand, het Veen, dat ken je misschien wel in Amsterdam (Oranje-Nassau Veen) en dat hebben omgebouwd tot ja bedrijfsverzamelgebouw. En ik had er machtige voor mijn gevoel de beste plek.

Ja dat geloof ik graag. Veel ruimte, dus daarmee kan je mooi aan de slag.

Ja, dus dat was heel goed. En daar had ik ook de ruimte om die lessen te geven. Het gebouw was toen nog helemaal leeg, dus dat was ontzettend spannend. Ik had geloof ik een opdrachtgever over huishoudelijke apparatuur of zo en dan moet je dan allemaal video en films en dia's en fotografie en programmatjes mee maken en geluid/hoorspel programmaatjes. En dat vertoonden we dan op die hele vlakte zeg maar: het was echt 360 gietijzeren pilaren, zo'n vlakte van hier tot aan naar de overkant zo daar.

Dat is inderdaad een flink pand.

Ongelooflijk. En dat sprak mensen natuurlijk heel veel aan, aan het IJ. Dus we hadden een microfoon naar beneden in een aquarium en daar maakten we geluiden mee waarmee we de films, of dat hadden

we hadden wij dan bedacht, maar de cursus mensen die hadden andere dingen weer bedacht. Maar daar projecteerde we ook op. Met grote 35mm projectoren projecteerden we op ... daar lagen allemaal van die binnenvaartschepen en dan hadden we gevraagd of ze daar een groot wit doek wouden neerleggen. En daar projecteerden we dan films op. Het was echt, weet je wel, in een havengebied wat eigenlijk een beetje een vreemde sfeer had van 'niemand kwam daar eigenlijk'.

Een beetje ook dat industriële gevoel daar eigenlijk?

Exact. Wij hebben dus een paar van die grote hekken daar weggezaagd weet je wel. En ja dat was, er gebeurde ook nog van alles daar. Moertjes die je met een schip daar in de weer waren en wapens die gedropt werden vlak voor je. En je denkt 'Hey, die jongen zit toch in de bak?', maar nee. Allemaal hele wonderlijke dingen, eigenlijk kunt je daar boeken over vol schrijven over die tijd. Maar goed, dat is iets van 40 jaar geleden. Dus daar ben ik eigenlijk toen begonnen zelfstandig dingetjes te gaan doen en ook voor bedrijven te gaan werken. Ja, voor van alles. Heb je op de website gekeken?

Ja.

Oké, dan weet je al een hele hoop natuurlijk. Dus nadat eigen cursussen opzetten en lesgeven in Bergen op de (hoe heet dat daar?) gaf ik les aan kadercursus, dus een kader over audiovisueel. En ik maakte daar het leerplan ook voor. Dat is ook zo'n soort onderwijsperiode geweest. En ook in Friesland heb ik daarna, ik heb een tijdje Friesland gewoond in Harlingen, heb ik ook nog op de kunstacademie lesgegeven, audiovisueel. En alles, alle apparatuur aangeschaft en kijken naar dat soort dingen. Nou ja, daarna ben ik weer terug naar Amsterdam, een eigen bedrijfje en kleine opdrachten, van alles geproduceerd en ja daar zit ik eigenlijk nu nog. En ja dat gaat heel goed eigenlijk, dus ik maak steeds meer eigen producties. Ik doe nog wel kleine dingetjes ernaast en ik begeleid ook nog mensen, maar het eigen werk heeft nu toch wel mijn voorkeur zeg maar.

Dan over de over het eigen werk, kunt u wat vertellen over de films die u maakt, zoals de eigen film over de vlinders?

Voor de Butterflies heb ik 'The war of the ants' gemaakt en daar heb ik een award voor gewonnen. En daar heb ik ook verschillende versies van gemaakt, dus voor kinderen, hele korte versie en zelfs drie minuten versie. Heel leuk om gewoon om te experimenteren met geluid en muziek. Ik heb altijd veel aandacht besteed aan effecten, muziek en geluiden. Altijd een eigen componist die ja eigenlijk op een gegeven moment ook wel begreep wat ik wilde hebben. Daarna heb ik dus de 'butterfly go' gemaakt. De eerste film (ants at war) gaat dus over de oorlog tussen rode bosmieren. **Dat is best ze best een heftige film[?], met een tekst er onder die ik zelf geschreven heb en ja daar leg ik toch, of ik maak eigenlijk de vergelijking met mensen oorlog.** Zowel in geluid als in beeld, maar in beeld zie je het niet. Je ziet wel oorlog, maar dat is dan de oorlog van de mieren, dus je ziet niet mensen met geweren lopen, maar je hoort bommen en granaten. En je hebt op teksten, ik heb tekst gemaakt die daar wel aan

refereren en dat was ook naar aanleiding van de oorlog in Slowakije en in het Oosten zeg maar, waar de burens elkaar neerschoten, om het zo maar te zeggen, dat je je zo onveilig voelde. En ook, wat mij ook inspireerde, is dat die insecten, de mieren maar blijven werken weet je wel. Ik had ook zoiets van 'ik zie mezelf alleen maar werken.' Ik vind eigenlijk werken alleen maar leuk. Dus dat was ook een eigen drang. Te minste, daar keek ik dan later zo tegen aan. Ik moet ook wel bewondering hebben voor mijn onderwerp zeg maar, dat je zegt van 'goh, kan ik er ook iets van leren of onderzoeken?' Ik ben erg op onderzoek ingesteld: eigenlijk vind ik de vragen die ik mezelf stel soms belangrijker dan de antwoorden. De antwoorden die liet ik meer aan wetenschappers over, ook met de mieren film met mensen uit Leiden gewerkt en die waren echt gespecialiseerd in die mieren oorlog, maar er waren ook heel veel amateur mieren mensen die echt koppie koppie heel goed bij waren, maar daar nooit echt met wetenschappers over konden praten. En dat vond ik dan leuk om uit te lussen: dus de ene had vragen en opmerkingen ander had vragen en die speelde ik dan tegen elkaar uit. Dat vond ik dan erg leuk, want dat leverde weer heel nieuwe gegevens op. En ik wilde toch met mijn film iets neerzetten wat blijvend is, wat een toekomst rijkt of wat iets naar de toekomst laat zien. Dus dat vond ik een leuke film om te maken, was ook hele uitdaging met animaties en zo. Daar zie je een animatie van een mier van 10 seconden hoe die zijn pop, dus onder de grond, overeind houdt en waar de pop zich in spint, maar die mier moet die pop, of eigenlijk dan nog een larve, overeind houden. Dus die zie je af en toe zo zijn poten optillen, want dan komt die pop langs als die zo aan het spinnen is. Maar hij moet hem wel overeind houden, anders kan die larf zich niet in spinnen. Nou ja dat vind ik dus heel interessant, zulke ingenieuze ... Daar leer ik ontzettend van, hoe is mogelijk dat ingenieuze, hoe zit dat? Dan ben ik met allerlei mensen met infrarood nesten en weet ik het allemaal, allemaal heel erg leuk. Ook op locatie met mensen, wetenschappers uit Leiden, Gert-Jan de Bruin onder andere, die is nu wat ouder. Die heeft me ontzettend veel rondgeleid. En Mabelis is ook van wetenschapper die echt gespecialiseerd was in de oorlog en ja daar deden we veel onderzoek eigenlijk. Maar ik heb dat zelfstandig gefilmd, je ziet dus geen mens. Ik heb wel later leuke interviews gedaan met Gert-Jan en met andere wetenschappers over mieren, maar het ging echt hoe ik zelf die mieren film met mieren in beeld, alleen maar mieren in beeld, dat wat ik wilde laten zien tot kwam, met een kleine vleugje humor aan het eind. Dat heeft ook, toen ik dacht van ja mieren zo dicht bij de grond allemaal en onder je voeten, laat ik nou toch eens en beetje gaan vliegen, een beetje rondfladderen. En meer ook de poëtische kant van mezelf en ook in de wereld van migratie. Mensen zijn toch ontzettend aan het bewegen he, dat viel mij toen ook al op. En grenzen, ja die zijn er voor vlinders niet. En die migreren zo van, ten minste de vlinders die ik dan gefilmd heb: twee vlinders, een dagvlinder en een zeg maar schemervlinder, een autographa gamma [Latijnse naam] heet dat vlindertje, een gamma-uiltje kun je ook zeggen en een Vanessa atalanta [Latijnse naam], dus een dagvlinder die overdag vliegt. Maar 's nachts misschien ook wel, maar het is echt wel een van de zon gebruikmakende vlinder of van gepolariseerd licht dan als het bewolkt is. Maar die vliegt van Sint-Petersburg over Engeland over het kanaal langs Nederland, België, Frankrijk, Spanje en steekt dan ook nog even over naar Marokko en

verblijft dan in Casablanca bij wijze van spreken, van Sint-Petersburg naar Casablanca, en gaat dan weer in het vroege voorjaar terug. Nou, de wetenschappers die waar daar helemaal niet zeker over dat het nou werkelijk gebeurde dat konden ze niet voorstellen. Maar ja, dat vind ik dus leuke onderwerpen. Ook omdat het dus iets met de natuur laat zien en de verschillen in landschappen, van vooral aan de kust, want die vlinder, de Atlanta, vliegt langs de kust. Je hebt ook nog een andere migrerende vlinder, maar die doet meer een binnen route, een distel vlinder. Maar deze vlinder, ook in muziek, geef je dat dan aan. Zigeunermuziek die overal eigenlijk een eigen stempel, tenminste eigen instrumenten die mensen in die landen van de kust zeg maar gebruiken. Ik heb ook een speciale viool opname. Nou ja, dat was een hele inspirerende tocht eigenlijk, want ik kon natuurlijk niet die vlinder in een keer volgen. Hij doet dat ook in etappes, dus elke keer als hij weer eitjes legt en onderweg is bijvoorbeeld van Marokko naar het noorden, dan moet er dan weer eerste rupsjes komen. Een stuk of vier vijf in verschillende maten en dan een pop en dan moet daaruit de vlinder komen. Dan weet die dat die bijvoorbeeld onderweg is naar het noorden.

Die rups die weet dat dan?

Nee die rupsen vliegen niet.

Nee die rupsen niet, maar de vlinders die weer uit de rupsen komen, die weten dat ze verder door moeten?

Ja, maar de vlinder weet ook waar die bijvoorbeeld die eitjes moet neerleggen, dat zijn dan de brandnetels, de waardplant, welke interessant zijn om eitjes neer te leggen. Ze ruiken dat met hun poten. Ze kunnen heel goed zien. Ze hebben verschillende plekken waar ze een oriëntatie uit halen. En zo weten ook de rupsen op een gegeven moment waar ze moeten hangen, want je vindt die poppen bijvoorbeeld heel moeilijk. Die hebben wel prachtige gouden kantjes en die flikkeren, dus als een vogel ze ontdekten dan schrikt hij daarvan. Maar zo zijn maar ontzettend veel slimmigheidjes he. Zo'n pop komt dan uit en die vlinder warmt zich dan op en die weet dat hij naar het noorden moet vliegen in dit geval. En dan steekt hij het kanaal over of hij blijft een tijdje in Nederland, maar hij moet vooral niet te laat zijn, want dan zijn alle brandnetels hier bijvoorbeeld in beslag genomen door de dagpauwogen, alle soorten vosjes: kleine en grote vos. Alle soorten vlinders die ook op brandnetels eitjes leggen. Dus ze weten waar ze die moeten leggen, maar ze hebben ook haast. Dat is ook heel interessant om waar te nemen. Maar ook aan de terugweg heb ik heel veel plezier beleefd. Toen liep ik langs de noordwest kust van Frankrijk, bij het kanaal. En toen zag ik dus echt die atalanta's uit Engeland, op de terugweg naar Marokko, zeg maar naar het zuiden, oversteken. Dus ik rende langs het strand, maakte vakken en dan gaven we met streepjes aan hoeveel ik in dat vak al gevonden had. En dan was ik niet ver van la hoc [? Stad ergens] en daar heb ik toen ook zeg maar heel veel Atlanta bij elkaar gezien, terwijl het een individueel vliegende migrerende vlinder is. Dus dat is heel wonderlijk en wetenschappers snappen er ook niks van. "Nee ____", dat hebben nog niet beleefd, dat atalanta's in

een groep...” Maar ze komen natuurlijk gewoon uit Engeland en zoeken dan ook de meest gunstige plek om snel voedsel te krijgen en dat waren die lekkende bomen. En daar heb ik ze dus heel fantastisch kunnen filmen, maar ze gaan allemaal weer op ongelijke momenten verder naar het zuiden. Maar soms zie je ze ook hier op lekkende eiken. Heb ik ze nog pasgeleden gezien, dat ze snel verbranding stof nodig hebben, dus dan gaan ze verder naar het noorden tot in Sint-Petersburg, waar ze dus ook weer eitjes leggen en dan weten ze “nou hier kunnen we nog even blijven, maar dan moeten we dus ook weer, misschien drie of vier generaties, maar dan moeten we dus ook weer snel naar het zuiden.” Dat is een overlevingsdrang en daar zijn ze heel goed in. **Je ziet wel veranderingen nu, want heel veel Atlanta die krijg je het voor elkaar hier te overwinteren. Terwijl zij dus eigenlijk een truc hebben bedacht omdat migreren te doen door naar het zuiden naar een warm land te gaan, terwijl de vosjes en de dagpauwogen die blijven hier.** Heel veel vlinders blijven hier, die overwinteren als pop of als eitje of als rups of als vlinder. De dagpauwoog die vliegt in het najaar tegen je ramen of die gaat dan in een garage of in de keuken of op zolder zitten, want die overwintert als vlinder. Maar een Atlanta die zie je echt zo'n 30 kilometer per uur, ze kunnen heel hard vliegen. Langs de Pettemer zeedijk hebben we ze met de fiets kunnen achterhalen hoe snel ze reden. Daar zat zo'n club die dat destijds, dus die zaten op die dijken waarvan het binnenland en langs de kust een soort kruising van... en daar zaten ze dan tellen. Maar we zagen ze ook, dus weer op de fiets er achteraan en kijken hoe hard ze vlogen. Tussen de zwaluwen die ook naar het zuiden gaan.

Die zwaluwen zitten misschien nog wel achter die vlinders aan?

Ja ja, tenminste ik weet niet of dat dan gebeurt, maar het zal wellicht, want ja je zag die zwaluwen echt scheren, heel laag. Ook natuurlijk iets met de wind te maken en dat doen de vlinders in feite ook. Maar ze zijn heel vel, die Atlanta's. Die kunnen echt een territorium gebied verdedigen, die jagen dan mussen weg en zo. Dus die hebben echt zoiets van “Hee dit is mijn plek, hier wacht ik op een vrouwtje, wegwezen.” Dat heb ik echt meegemaakt, want **ik moest natuurlijk voor die film ook verschillende vlinders hebben en ik had een methode bedacht, ook voor onderweg, om opnames te kunnen maken. Dus ik had natuurlijk ook binnen in de studio terrariums waar ik een opstelling had gemaakt met een camera die rond kon om die pop te filmen.** Heel mooi omdat hij zo met grauwe vlekken heeft en dat kon je heel mooi zo ronddraaien, dan zie je die gouden vlekken ook. En dan komt hij dus uit, wat betekent dat je een paar nachten in de studio moet slapen. En op het knopje moet drukken als het aan de hand is. En ik werkte ook voor de vlinder film met wetenschappers samen en ja dat was natuurlijk ook heel interessant. Maar ook met uitvinder bijvoorbeeld, want het was toen nog helemaal niet zo gebruikelijk om een opname te maken die opneemt en een camera die dan rond het onderwerp draait. Dus dat vergt toch ook veel techniek. Het heeft dus op een bepaalde manier, ik probeer wel de ruimere kant van zo'n natuur productie te omhelzen zeg maar, dat ik daar included alle technieken op een speelse manier laat zien, om aan te geven hoeveel ik eigenlijk aan informatie uit de natuur kan halen. Maar ook, ik had zo ontwikkeld, dat ik bijvoorbeeld over de Veluwe, het ging dan

over pimperlblauwtje of weet ik veel wat en wat vlinders, dan moest ik daar een stukje trein en wat opnames maken, maar ik hoefde dus niet te weten waar die vlinders zaten, want ik had er gewoon een soort derde zintuig voor. Als je de waardplant weet, je moet het ook op de grondsoort weten, want dan weet je ook de plant en het moment, het jaargetijde. En dan kan je zo de vlinder vinden die je zoekt voor opnames. Dus dat was helemaal niet zo'n probleem. Dus we stapte daar op de fiets en ja hoor. En dat gebeurt dus ook in de auto, zo helemaal van Noord naar Zuid-Europa, maar eigenlijk ook in Marokko. Dat ik heel snel vlinders op vlucht zag, maar ook de poppen vond en de rupsen. Terwijl dat dus echt een staaltje is, want het is niet eenvoudig. Rupsen is niet zo moeilijk, want je ziet het aan de brandnetel waar ze zitten, doordat ze zich heel mooi dicht spinnen in een brandnetelblad. Je herkent ze doordat ze dan half opgegeten, ze eten dan half op, en gaat weer naar nieuw blad. Dus je herkent te sporen en uiteindelijk kom je dan wel bij...

Als ik mag vragen, waar gaat de nieuwe film over?

Mijn nieuwe film gaat over vogelzang en mensenpraat, zullen we maar zeggen. Dus ik ben heel erg bezig met vier wetenschappers, echt een hele goede ornitholoog bijvoorbeeld. En verschillende mensen ook uit Leiden over de oorsprong van de taal en een schrijver van een boek die er uitermate veel over weet (Slagter). Verschillende mensen uit verschillende oogpunten die naar dat onderwerp, naar het ontstaan van taal kijken. En daaruit probeer ik een zinnige aanleiding en zinnige conclusie... Dat zijn eigenlijk nu nog de ontbrekende, terwijl ik daar wel heel veel over heb geïnformeerd. Maar ik heb dan nog niet een duidelijke, voor mij dan, nog niet een duidelijke lijn in. Ik heb eigenlijk de body van de film al af, waar ik dus heel veel vogelzang in heb verwerkt, dit keer ook met een actrice. Dus het is eigenlijk een beetje fictie achtig. Het is fictie, maar ook tenminste ik heb de vogels natuurlijk levende lijve echt op het moment daar gefilmd, maar haar daar neerzetten in andere situaties. En dat wel tegen elkaar gesneden, maar ook soms in life gesneden, met geluid dat je echt kan zien dat je op de locatie contact heeft met vogels, maar ook met een zangvogel. Ekster bijvoorbeeld is een zangvogel. Tenminste die noemen wij dan een zangvogel, maar die kan ook heel veel geluiden voortbrengen. Vogels brengen op een hele interessante manier geluiden voort, met een iets ander mechanisme dan mensen. Maar ze doen het ook om te communiceren en dat doen wij dus ook. Ik zoek dus naar de oorsprong en de dwingende aanleiding voor mensen ook om ooit tot praten gekomen te zijn.

Heel interessant. Qua mijn vragen: U had het er ook al heel even over dat de vlinders wat vaker overwinteren hier in Nederland. Speelt klimaatverandering een rol in de films die u maakt?

Nou in dit geval is het heel duidelijk, dat het zo is. Maar dat is niet... **kijk ik ben niet iemand die tegen de schenen wil schoppen of heel duidelijk dat gaat benoemen, want dan vind ik al...** **Je moet bewondering in de eerste plaats hebben of het moet je aanspreken, het onderwerp.** Dus ik ben eigenlijk een fictie mens, kan je wel zeggen. Het spannende in de natuur moet je aanspreken en waarom je dat

aanspreekt, dat vind ik, in mijn geval is dat mijn drive. Maar in andere moet dat ook overkomen zeg maar, op een andere manier, om dat het misschien iets raakt in hun leven ofzo. Maar dat vind ik belangrijker dan het werkelijk te benoemen. Terwijl ik denk dat het nu wel heel dwingend is.

Dus minder directe focus erop leggen, maar meer gewoon inderdaad proberen aan te spreken als dat eventueel op een manier zou overkomen dan, dat is aan het individu zelf dat kijkt?

Ja ik onderbouw de waarden van de kijkers. In hoeverre zij aanleiding kunnen vinden in mijn film om daar bewondering, dus bescherming. En ook belang van hunzelf, van mensen zelf. Ook in die vlinder film hoor je heel veel in de teksten vooral, met connecties met ons menselijk leven. Hoe wij mensen een tube tandpasta leegknijpen ofzo. Van die van die dingen waar men denkt “het is net of ik hier naar een documentaire over mensen kijk.”

De beelden die u maakt, hoe ervaart u het om dat te maken? Bijvoorbeeld de mieren en de vlinders en de vogels, hoe ervaart u het om dat op beeld te zetten?

Nou dat is een hele belangrijke fase van alles wat bij film tevoorschijn komt en wat je moet doen en wat je moet weten hoe het werkt. De opnames daar is het van afhankelijk de sfeer van het licht, het zijn vaak dingen die bijna niet kunt benoemen, maar je kunt ook heel veel veranderen wat ik ook heel vaak doe, zoals animaties of door het verbouwen van de kleur van het licht. Je kunt heel veel aanbrengen, maar je moet toch de lijn van de film in je hoofd hebben wil je de goede opnames kunnen maken. Dus het werkelijke standpunt van je camera, hoe hoog, hoe laag, met welk weerstype, is er vocht, welke tijd van de dag, noem maar op. Je kunt alles bewerken hoor; je kunt daglicht nacht en nacht daglicht maken en allemaal geen punt. Maar het is wel, je ziet toch dat eraan gewerkt is dan. Dus het is heel belangrijk vind ik ook. Maar ook als ik in de natuur ben, dan gebeurt er iets. Waarschijnlijk ook iets met mij, maar er gebeurt ook iets met de vogels in dit geval. Want ik komt natuurlijk op heel veel plekken en ik maak plekken geschikt voor mij om te filmen en ik voel me op een bepaalde manier. En je merkte dan dat is echt het web zeg maar aan normaal dag gedrag zich weer dicht pint en dat je daar gewoon zit en dat je kunt doen wat je moet doen. Omdat ze dan niet bang zijn, omdat ze al aan je gewend. Is dat ongeveer waar je naar zoekt?

Waar ik eigenlijk naar opzoek ben is meer naar uzelf. Wat is het effect van het werk dat u doet op uzelf? Eigenlijk een heel persoonlijk verhaal.

Ja mijn... Zeg maar... Ja hoe moet ik dat nou uitdrukken. Mijn ouders is de natuur, is de maan en de zon zeg maar. Die zijn voor mij het allerbelangrijkst. Gisteren was het volle maan, dus ik heb niet goed geslapen. Maar ik merk dat ik daar heel erg mee bezig ben. Dat is mijn achtergrond, ik ben heel erg me bewust van de situatie waar wij in leven. Ik zie hoe kwetsbaar de natuur is, hoe kwetsbaar ik zelf ben.

En ervaart u dat ook als u de beelden schiet? Wanneer u aan het filmen bent, ervaart u dan een dichtere relatie met de natuur?

Ja! Ja, dat is waarom je het kunt doen. Dat heeft zo'n impact op mij, daarmee krijg je inzichten. Ik vertaal vaak wat ik zie in de natuur, in hoe ik zelf functioneer of hoe ik zelf denk. Er zijn hele grote verschillen, maar ook een aantal overeenkomsten. Daar gaat het om. De vragen die ik mezelf stel: ik kan helemaal in mijn eentje werken, maar dat kan niet met film. Vaak met z'n tweeën of z'n drieën en je werkt daarna met een grotere groep om het af te maken. Maar uiteindelijk ben ik degene die moet beslissen hoe het eruit gaat zien.

Dit een voorbeeld vraag: kunt u een voorbeeld geven van een specifiek moment tijdens het filmen dat een grote impact op u heeft gehad?

Oh ja er zijn denk ik wel van dat soort... Ja eigenlijk elke elk moment dat ik... Leuks is natuurlijk, het mislukt eigenlijk heel vaak. En het grappige is dat als ik met m'n actrice werk, dan kan ik wel eens boos worden. Dan zeg ik "Nee Rein, doe dit even over. Of doe het een andere dag, zeg het maar, maar het moet wel over." Terwijl als je in de natuur zit, dan is het zo duidelijk dat je niet even kan zeggen "Kun je even opnieuw aankomen vliegen, van links naar rechts en dan ietsjes langzamer." En dat is eigenlijk een ontzettende uitdaging. Ik heb altijd heel veel plezier, omdat het dus eigenlijk heel vaak niet lukt. En dat is inclusief en misschien is het daarom ook dat ik er zo lang over doen om iets te schieten wat lukt, maar ook waar ik ook echt over tevreden ben. Ik ben wel een vakvrouw, ik moet wachten tot het werkelijk... [Telefoon gaat over]

Ervaart u het soms als emotioneel zwaar om de beelden vast te leggen? Heeft het soms een impact op uzelf die u als zwaarder ervaart?

Nou ja je vraagt je af "Heeft dit wel zin, wat ik doe?" Dat is zeker speelt dat een rol. Omdat ik er ook zo lang mee bezig ben. En er gebeurt van alles onderweg, van leuke banden tot sterven tot vervelende dingen, tot mooie dingen. Dat weet ik nog wel: ergens in België vlinders had gevangen en ik had in de auto zo ingericht, met een cardanische opgestelde zeg maar (dat het dus alle kanten op kan bewegen). En die vlinders, ik had een uitvinding gedaan om te kijken, ik moest dus ook die vlinder voor de camera hebben. Wij hebben dus mechanisme uitgedokterd zodat ik hem voor de camera kon laten vliegen. En dan was ik in Spanje geweest en reden we terug en dan konden hem niet loslaten. Ik had wel verschillende vlinders in verschillende stadia nodig, maar ik had dan een heel fijn gevoel daarover. En als ik nu een atalanta tegenkom... Gisteravond! Ik heb de foto's hier nog! Ik zit er heel vaak, of we zitten daar, en dan achter die een treurwilg, dat is de avondzon. Die vlinders willen zich dan opwarmen, nou ja ik ook. Dus ik zit daar vaak, ik kwam terug uit het veld en ik had er wel alles bij me, m'n camera, maar ik denk "Dat ga ik niet doen, die film is over." Ik maak wel wat kleine dingetjes. En ik weet ook hoe die reageert, maar die zit dus op de stoel waar ik altijd zit. En het territoriumgedrag uit te dragen, dus elke andere vlinder die daar ook wil zitten, zelfs hommels, want

het zit vlak bij een hommelnest, hop wordt even uit de buurt gejaagd. En het is dan zo leuk dat hij op mijn stoel zit, weet je wel. Ik heb ook altijd het gevoel, maar dat is zo persoonlijk ook, dat als ik een atalanta zie, dan krijgt een gevoel van geluk. Want het is zo wonderbaarlijk hoe die migreert, van helemaal naar noord naar zuid, over twee werelden, twee continenten. En ja hoe met al zijn vermogens aan boord toch nog weet te overleven, want de vlinders zijn in hoofdzaak voedsel voor andere dieren. Je ziet heel vaak uitgehapte vleugels en zo. Net misgelopen ofzo. Of hij vliegt een rondje of heeft alleen maar een vleugel. Het zit in de voedselketen gewoon een beetje laag.

Alleen een laatste nog, dat is eigenlijk een vraag die op negatieve ervaringen voorziet. Wanneer u een ervaring heeft die bijvoorbeeld wat zwaarder is, emotioneel. Hoe gaat u daarmee op?

Tijdens het filmen en in de nasleep daarvan?

Ja tijdens het filmen, omdat ik uiteindelijk doe wat mij het meeste aantrekt. Wat mijn doel eigenlijk, wat mijn passie, wat mijn leven is, is in de natuur zijn. Hoe dan ook, zelfs zonder camera. Want dan kijk ik en dan zie ik een dan neem ik waar. Ik ben heel vaak aan het waarnemen. Maar als er iets gebeurt, dan zoek ik ook troost of rust en dat zijn hele belangrijke dingen in je leven. Vooral als je ouder wordt. Ja ik weet dat ik dit af moet maken. Ik weet dat ik niet alleen deze film, ik heb ook mijn buurvrouw gefilmd die overleed. Daar had ik opeens een band mee, weet je wel. Op de een of andere manier met haar koeien en met de andere dingetjes. Met planten, heel veel planten. En dat heb ik ook. Er zijn altijd dingen, ook vrienden. Ik heb de vlinder film opgedragen aan vriendin die overleed. Die was vaak bij opnames en die zei wel eens dingetjes die ik heel belangrijk vond. Zo kan het wel. Maar goed, ik heb natuurlijk in het begin van mijn leven wel veel commerciële werk gedaan en onderwijs dingen om geld te verdienen, maar later kon ik gewoon meer vrijheid doen. Dan is het heel belangrijk dat je iets hebt waardoor je ook in de moeilijke tijden zeg maar weet dat je het goede hebt gekozen. Ja ik ben niet iemand die “Go, ga nou kippen en leuke dieren allemaal, nee want je houdt er van dieren? Ga met planten enz.” Nee dat kan ik niet zomaar. Ik moet er altijd iets van maken. Ik ben zo gefocust op mijn vak uiteindelijk, daar ben ik voor opgeleid en dat dat moet ik ook gewoon doen, anders dan zit ik toch te rommelen en te prutsen. Ik wil ook een eindpunt van een kort project, Dat kan heel lang duren, maar dat maakte tot een stap. Die mieren film waar ik ontzettend veel profijt van, maar ook heel veel succes mee heb gehad. En volgende stap was de vlinder film. Die liggen in een lijn en nu is er de vogelzang, gaat meer over het menselijk menselijke achtergrond, menselijke waarden, waarom communiceren we eigenlijk? Dat is eigenlijk mijn achtergrond vraag. Dat heeft de allemaal met een ontwikkeling te maken, maar ik moet daar een duidelijkheid voor mezelf in hebben. En dan mag je pas dood. Als ik er genoeg heb gemaakt waarmee ik zeg maar in een stapjes naar een rijker en amoureuze leven heb gemaakt. Met veel plezier uiteindelijk.

Foto-elicatie

Maar dat is eigenlijk een betere vorm van formulering dan dat je echt een fragment laat zien. “Nou kijk dit is het nou. Zie je, zie je dat bedoel ik nou.”

Ja, dat begrijp ik heel goed.

Dat is een beetje moeilijk. Zeg maar, in die tijd was het voor mij, mijn belangrijkste ding was eigenlijk überhaupt de keuze van het onderwerp al.

Ja.

Kijk, ik heb net iets opgestuurd en dat staat open dus dat is misschien wel handig. Wat ik dus belangrijk vind, hé, dat je ziet... het geheel, bijvoorbeeld de Vanessa atalanta. De keuze om zo'n vlinder te volgen door Europa, dat is natuurlijk merkwaardig. Ik bedoel, dat kan je niet zomaar doen.

Nee, dat klopt.

Dan moet je toch een soort drone hebben die je nu niet bestaat. En toen al helemaal niet. Zet hem maar even stop want ik moet de kippen voeren.

[Pauze en fragment 1]

Nou, zullen we het even hierbij laten?

Ja!

Heb je het opgenomen stukje?

Ik heb het inderdaad opgenomen, ja.

Kijk, door de keuze van mijn onderwerp, spreekt al dat... ja, hoe moet ik dat ook alweer zeggen. Ja, **kijk, nou, dat weet natuurlijk niet iedereen die niet met vlinders bezig is maar de Vanessa atalanta is dus een trekvlinder die op dit moment eigenlijk niet meer trekt, kun je zeggen.**

En op dit moment, als in, het tijdstip van het jaar?

Nee, **doordat de klimaatverandering heeft plaatsgevonden.**

Dus die trok vroeger door Europa heen maar tegenwoordig doet hij dat niet meer, hij blijft wat meer stationair?

Ja, precies. Dat is natuurlijk opvallend. Het was toen al een beetje aan de hand. Maar ik wilde dit verhaal vertellen omdat ik ook andere redenen heb om het te vertellen. Hoe ik het verteld heb: je ziet het is het standpunt van op dezelfde hoogte als de vlinder, dus zeg maar respect voor het contact wat ik dan met jou heb, hé, op gelijke voet. Omdat ik heel veel van dieren en van insecten en van planten leer. Dus zeg maar alle niet-menselijke dieren hebben voor mij een betekenis. Daar kan ik iets mee in

mijn ontwikkeling teweegbrengen. En respect, bijvoorbeeld, daar moet je gewoon mee beginnen. Dat zei die mier tegen die koning ook al: “Gaat uw even door de knieën, ja, als koning. Dan kunnen we op gelijke voet even praten.” Nou ja, dat dat is voor mij een heel sterk uitgangspunt.

Welke gevoelens heeft als u dit fragment ziet?

Ik ga daar helemaal in mee meteen. Jij ook?

Ik vind het interessant gefilmd inderdaad. Ook inderdaad het begin zo van onderen en het volgen door Sint-Petersburg ook.

Ja, het is echt wel vanuit de vlinder gedacht. Dus het wonder of de mystiek voor ons in feite, maar voor die vlinder gewoon normaal overlevingsgedrag want het zijn heel veel vlinders. Hé, er zijn vosjes, er zijn dagpauwogen hier in Nederland maar die blijven in Nederland. Die leggen hier hun eitjes en atlanten ook maar onderweg, zullen we maar zeggen, en ze houden al rekening mee. Een bepaald gedeelte vliegt al nu, zeg maar, naar Sint-Petersburg, dus die zijn nu in Zuid-Zweden, in Noord-Duitsland. Misschien zijn ze al in augustus, eind augustus zijn ze in Rusland. Daar is het dan net lekker warm, maar dan nog geen maand later vliegen ze alweer terug.

Ja, dan wordt het alweer koud denk ik.

Ja, en dan gaan ze over Engeland, Nederland, België, Frankrijk, Spanje en dan steken ze over en dan brengen ze de winter door in Noord-Afrika. Bij Casablanca zo op die hoogte ongeveer. Maar onderwijl hebben ze een hele hoop generaties afgeleverd en die jonge vlindertjes, zullen we maar zeggen, die uit de rupsen komen die weten welke kant ze zullen moeten vliegen.

Ja, want vliegen die op dat moment dan zuidwaarts of noordwaarts?

Nee, die weten dus: “we zijn onderweg naar het zuiden”

Oh, oké, ja.

Die weten dus: “we zijn onderweg naar het noorden.”

Oh, echt op die fiets, ja. Dat is wel heel interessant hoe ze dat zo weten.

Ja, nou, ze hebben alles aan boord. In hun voorpoten, geuren hier, volsprietten, op hun vleugels. Ze hebben een veel betere apparatuur dan wij in straaljagers of misschien raketten hebben.

Ja, dat zit diep in, dat gevoel.

Ja, niet alleen diep maar ze hebben dat gereedschap om te weten: “wij vliegen nu of we waren onderweg naar het zuiden want...” temperatuur, vocht, zonnestand, misschien de sterren. Kijk, ik heb die film gemaakt over twee vlinders. Dus een schemer vlinder, autographa gamma, dan is er vaak al geen zon meer, maar die vliegt ook hoger dus die had met sterren te maken- of heeft met sterren te

maken. Maar ook die heeft van alles aan boord en weten in hogere luchtlagen: “Die windrichting, nu gaan we”. En dat weet de Vanessa atalanta ook. Maar die andere vlinders niet, die blijven hier. Dus dat is wel interessant.

Ja, die zijn er daar niet zo op afgestemd.

Nee, ze hebben wel een hele hoop spullen aan boord maar niet genoeg om te weten welke kant ze moeten opvliegen als trekvlinders, zeg maar. Maar nu doen ze dat heel vaak niet meer. Je ziet al door die één graad of anderhalf, weten ze al: “Nou, we kunnen hier blijven”. Kijk als die winters hier in Nederland twee weken zeven graden onder nul zijn of tien graden onder nul, dan weten ze het wel. Dan blijven ze hier. Dan is het veel makkelijker. Nee, ze zijn dus niet per se: “huppakee, we zetten die apparatuur aan en *belts on* en ‘nou, jongens, deze kant op’”.

Nee, nee. Ze zoeken een bepaalde plek op natuurlijk en als ze dat hier in Nederland kunnen vinden dan blijven ze hier.

Ja. Nou ja, goed, die keus dat kan je heel veel over vertellen, in feite. Naar aanleiding van klimaatverandering. Het is ook zo interessant dat die vlinder dat min of meer op eigen kracht doet, hé. Ik bedoel, ze liften niet met een vogel mee ofzo als een vlo of weet ik veel wat. Nee, ze doen dat dus op eigen kracht. Als wij toch nog even naar Griekenland willen of toch nog eventjes naar het noorden of weet ik veel waar heen met een leuk vliegtuigje... Maar nee, zij doen dat gewoon op eigen kracht. Nou, alleen dat hoop dat vind ik al zo- zo’n klein rot vlindertje, nog niet de breedte van je hand...

En die vliegt al zo’n groot afstand.

Nou ja, dus een beperkte aantal kilometers omdat hij dus dan eitjes legt en dan komen dus vier generaties, vier rupsen. Die grote die zijn aan het groeien, ze moeten ook goede plek waar ze genoeg brandnetels [zien]. En dan om die hele cyclus te doen zeg maar. En dan de pop, dus de laatste rups, die kruipt nog ergens in de struiken in plaats van een brandnetel want dat is dan veiliger. Die moet er blijven hangen, heeft van die gouden flanken om vogels een beetje af te schrikken als het beweegt en waait, of flikkering van de zon via de bladeren op zo’n pop. Nou, daar begin ik mee in de film dus ik vind dat ook alleen als er al van die gouwe flanken want het zijn hun oorbellen, zo mooi. Alsof ze gebeeldhouwd zijn, zeg maar. Maar goed, je ziet daar de flanken van de vleugel en die zitten er nog niet in de als je zo’n pop schudt., dan is het gewoon vocht.

Ja, dat is heel apart hoe dat ook werkt. In zo’n pop wordt het echt als een soort gelei.

Ja, dat is helemaal drab in het begin en het wordt helemaal die vleugels en alles is gevormd en [krrt-geluid], de voorklep open. En dan die roltong; dat zijn twee helften en die wordt dan één. En dan hij drinken en zich volzuigen. Maar goed, dus dat is, vind ik, ook een ongelooflijk wonder. Maar ik heb ook respect, zeg maar, en daarmee ga je een gesprek aan en kijk je wat er te observeren is. En ja, ik

vraag me altijd af van hoe het toch mogelijk is dat heel veel mensen, dus in Europa zelfs, in Rusland, die kiezen voor de oorlog. Dat is dus gewoon uitmoorden, killen en gebruiken hun grond om te dreigen en huppakee, dat is dan van mij. Ja nou, dat zie ik niet heel vaak bij vlinders terug. Nou, wel bij mieren. Want daar gaat die oorlogsfilm over, de oorlog tussen de rode bosmier. Maar, die hebben op een gegeven moment genoeg, hé. Dus die gaan in het vroege voorjaar, dan heeft de koningin behoefte, dan moeten ze eieren leggen, want het er moeten er heel veel zijn. Dus die beginnen vroeg voordat er nog een laagje sneeuw ligt. Dan moeten dus die gemeenschap, zullen we maar zeggen, die moeten zorgen dat ze de koningin tevreden krijgen. Dus dan gaan ze al naar boven kruipen en kijken: “wat kunnen we snaaien?”, en dan gaan ze op zoek naar een ander nest. Maar het nest in de buurt, zeg maar die doet hetzelfde. Dus die komen elkaar tegen! Nou, en daar vindt, op het slagveld, vindt het kannibalisme daar plaats. Dus dooie wegslepen, leegzuigen en naar de koning brengen. En die anderen doen hetzelfde. Maar op een gegeven moment dan komen er allerlei vliegjes; die komen ook door het voorjaar naar buiten of uit luizen of wat dan ook wat mieren eten of leegzuigen. En dan hoeft ze het niet meer. Nou, dat is voor mij wel een ongelooflijk voorbeeld. Daardoor leer ik dus eigenlijk van dieren. Gewoon voor in mijn eigen leven. Ik ben er ontvankelijk voor, ik word er gelukkig van. Dat is fantastisch, dat is ook nog eens je werk en daar verdien je ook nog eens geld mee; het kan allemaal niet beter. Ja, nou ja, dat zijn toch aantal aspecten waarvan ik denk... Zullen we nog een klein stukje zien?

Ja, klinkt goed.

Heb je nog een vraag ofzo?

Nee, dat niet. Eigenlijk waarop het neerkomt is de vraag naar de context achter de fragmenten. Hoe dat dan inderdaad samenvalt in het thema van klimaatverandering en de gevoelens erbij die u dan heeft als u de fragmenten ziet. Maar waar het eigenlijk om draait is dat deze interview door middel van het zien van fragmenten weer gevoelens ophaalt van tijdens het maken van het fragment. Dat is eigenlijk de techniek die erachter zit. Het werkt met een film inderdaad iets anders. Ik heb met een fotograaf gesproken en heb je gewoon een stilstaande foto en dan is vaak de vraag: “wat was de context van de foto toen die werd gemaakt?” en inderdaad de klimaatverandering en de gevoelens die de fotograaf heeft bij een bepaalde foto. In dit geval werkt het iets anders want film is een wat groter samenhangend geheel maar dan met een geïmproviseerde vragenlijst gericht op wat fragmenten. En dan inderdaad als we drie stukjes bekijken, dus hierbij dan de eerste stukje en dan misschien nog twee stukjes en dan kunnen we daarop de vragen spelen.

Ja, dit is een tweede stukje... Hier is hij dan in Engeland aangekomen.

[Fragment twee]

Je hebt dus plekken waar ze elkaar ontmoetten. Nou dat is volkomen merkwaardig; en vlinder die in zijn eentje migreert die een plek heeft waar meerdere vlinders samenkomen en paren. En dat is dus bij die Normandische kust plekkjes. Ik heb het ontdekt, de wetenschappers die hebben dat helemaal niet verteld. Ik heb eerst een reis gemaakt, helemaal langs de kust van Frankrijk en een stukje [van] Spanje om te kijken: “hoe zit dat nou?”. En toen ik langs de middellandse zee terugkwam, kwam ik de andere vlinders tegen. Dus ik heb eerst een, zeg maar, ‘voorreis’ gemaakt en toen ben ik mijn locaties gaan uitzetten en toen ben ik gaan reizen om te filmen. Maar dus die plek, die vond ik. Nou, dat vertelde ik aan de aan de wetenschappers. “Oh? Interessant.” Dus nou ja, onder andere de vlinderstichting dat was Van der Maden des tijd, dus dat was heel leuk om te melden. Want ik zag dat vanuit alle hoeken zeg maar een beetje. Dus wel de noord, als je daar bent, is het noordwest waar ze uit Engeland oversteken en dan Normandië, Britannië, zo die hele kust neerstrijken. Nou, dus ik langs het strand rennen en allemaal vakken maken. Dan zag ik daar weer één aankomen, hop, streepje. En gauw hup terug, want ik er zag er daar ook nog eentje, hup daar een streepje. Op een gegeven moment bij vijf, huppakee, naar de volgende. Dus, toen zag ik echt met goede wind en goede temper, uit Engeland komen. Maar er waren ook vlinders die kwamen gewoon langs de kust van België naar Frankrijk toe ook. Maar die kwamen dus ook oversteken. Dat was zo geweldig en die kwamen bij elkaar. En dan echt nou ja, je ziet dus met lijnen in het landschap- daar hebben ze oude bomenrijen, en allemaal landschap gegevens. Die zijn allemaal heel belangrijk voor die vlinders want daar vliegen ze in de luwte of een dijk, kunnen ze lekker snel door crossen. En daar was dus een ontmoetingsplek, het was niet zo groot maar dat is toch wel interessant. En dan allemaal sap van bomen en er was voedsel. Nou en dat was geweldig. Maar zoiets onvoorstelbaar, onvoorspelbaar ook.

Ja, alsof ze naar elkaar hebben geschreven van ‘hey, we ontmoeten elkaar hier.’

Ik heb net geappt dan en dan ben ik er. Ja. Dat vind ik dus een groot wonder gewoon. Als je dat ontdekt dan ben je daar zo warm en hoopvol en nou dan... Voor mij is dat gewoon een enorme sturende kracht.

Als u dit weer terug ziet, is dat ook het gevoel wat u erbij heeft? Of andere gevoelens?

Ja, heel veel blijdschap, zeg maar toch. In het begin natuurlijk, ik heb die twee een beetje naast elkaar gezet... Dus de plek van dood waar ze aankomen, want er sterven natuurlijk ontzettend veel, er gaan heel veel dood omdat ze door meeuwen worden opgegeten, wat je ook ziet, of ze spoelen weer aan omdat ze niet een olieboer of een schip hebben kunnen treffen in opstekende wind, dus dan zijn ze gewoon kassiewijlen. En dan daarna die ontmoetingsplek waar ze dus als een scheet eitjes leggen en dan kan de volgende generatie weer doorvliegen naar het zuiden. Nou dat is een mooie tegenstelling, dus mooi gegeven dat voor iets wat in de werkelijkheid ook gewoon zo gebeurt.

Ja, heel interessant.

Zullen nog een fragmentje doen?

Ja, dan doen we inderdaad nog een derde. Ik hoef er maar drie.

Ja, maar dan hebben de dingen nog niet gehad- dan ga ik nu over naar de mieren film.

Is helemaal goed.

Dit is een korte versie... Het is wel geestig om even te zien.

[Fragment drie]

En dit is dus een compilatie van de langere film. Die kan ik je beter dan ... daar zie je dan meer drama of voel je meer drama in.

[Fragment vier]

Nou ja, dat gaat dus dag en nacht door. En ja, tot er dus op een gegeven moment... Dan is één nest geplunderd of zoals je hier ziet dan hebben ze ander voedsel gevonden en dan stopt het gewoon.

Ja, interessant hoe dat nou loopt eigenlijk. Ook hierbij als u dit ziet, wat voor gevoelens komen er dan op?

Nou ja, het is natuurlijk gewoon een te gekke situatie. Want vindt maar een oorlog tussen rode bos mieren- Ik had dus een aantal wetenschappers en die zeggen "Ja, dat gebeurt", dus ik zei "Ja, ik heb dat nog nooit gezien, waar kan ik dat vinden?", "Ja, dat gebeurt altijd op een verschillende plekken.". Ja nou, dat moet ik dan zelf maar even uitzoeken dan. Dus, nou ja, daar ga je dan. En dan zoeken, zoeken, zoeken en dan vind je op een gegeven moment een oorlogsplek. En dan zie je dus een hele boom van een paar meter: knokkende mieren. En dan volg je de achterban en die achterban en dan zie je dat er twee nesten zijn. En die ene die staat te winnen, of niet winnen, en zo gaat dat dan. En dat vind ik nou iets... dat neem je maar heel zelden waar in de natuur als je er geen oog voor hebt.

Ja, dat is heel interessant inderdaad om te zien en dan om op beeld te leggen ook.

Ja, ik vind het aan de ene kant ontroerend en de andere kant is het verwonderlijk, is het zo ongelooflijk. Het systeem wat daarin zit van hoe die beestjes leven, hoe ze hele volken eigenlijk- dankzij dat kannibalisme zijn er nog rode bosmieren, anders zouden ze gewoon afsterven. Want dan hebben ze geen voedsel meer, klaar, uit. Maar dankzij dat kannibalisme overleven ze dus.

Ja! En dan als laatste vraag nog bij deze film: hoe speelt klimaatverandering een rol in deze film, in dit stuk?

Nou ja, in dit stuk... Ik weet niet of ik iets in kan vinden... Ik laat natuurlijk van alles en niet- de oorlog is natuurlijk, maar één aspect maar ik laat ik hier aan het eind nog meerdere dingen zien. Ze ventileren hun gaten, hè door heel hard heen en weer te rennen. Dus daardoor krijgen de net geboren

die uit het ei komen, zeg maar, de larfjes eigenlijk die krijgen zuurstof. Nou ja, dat is natuurlijk een voor hen een heel efficiënt systeem, blijkbaar, Misschien niet te vergelijken met wat wij dan doen met airconditioning maar het komt wel op hetzelfde neer. Dan hebben ze nog een truc met een valkuil... Ja, kijk.

[Fragment vijf]

Snap je? Mijn respect spreekt eruit. De manier waarop je dus dingen kunt bekijken gewoon door je hooghartige je respectloze manier zeg maar, van je eigen leven alleen maar lijden in een sociale gemeenschap kun je ook kijken naar dieren om te leren. Vind ik zelf dus echt een heel mooi stukje. Maar je ziet hoe ik met een enorme animatie destijds, het was niet zo eenvoudig... Die larf, die wordt overeind gehouden door een mier en die larf die spint zo'n cocon terwijl die rechtop staat, overeind gehouden door een mier. Dus die spint zichzelf zo in. En dan laat die mier hem weer vallen en dan de volgende... Nou ja, ik vind dat soort dingen gewoon... Dat is gewoon scientific. Ik bedoel dat is gewoon, bijna niet voorspelbaar, voorstelbaar ook.

Respondent 5

Allereerste een introductie, kan je wat over jezelf vertellen: wie je bent en wat voor werk je doet?

Ja, mijn naam is _____. Ik ben fotograaf, voornamelijk werkzaam voor National Geographic. Ik heb een achtergrond in systeem ecologie, wat ik heb afgerond in 2007. Waarbij mijn studie onderzoek ook ging naar de effecten van klimaatverandering op toendra vegetaties, dus ik heb een achtergrond in het werkveld waar jij het over hebben. Ik kwam er toen achter dat wetenschappelijk onderzoek heel belangrijk is, maar ook heel lastig om uiteindelijk je verhaal te vertellen, omdat het echt een ding is van de lange adem. En op het moment dat je uiteindelijk publicatie doet, dan is er altijd wel weer een publicatie die het tegendeel bewijst. En ik had het gevoel dat ik op die manier te weinig invloed kon hebben op het publiek debat en de conversaties rondom dit thema. Ik fotografeerde op dat moment al en dacht dat fotografie dan misschien wel juist het juiste medium zou kunnen zijn, omdat de impact wat directer is en dat ik met behulp van mijn achtergrondkennis rondom dit thema en andere thema's rondom natuur en mens relaties ik wel een belangrijke rol zou kunnen spelen in de vertaalslag van wetenschap naar het grote publiek.

Hoe breng je klimaatverandering in beeld?

Nou, dat is een heel lastig iets natuurlijk, omdat klimaatsverandering een heel groot thema is en voor velen van ons bijvoorbeeld in Nederland nog echt wel een ver van je bed show is. Ik denk dat op het moment dat klimaatverandering voor het eerst een beetje in beeld kwam, dan ging het over smeltende poolkappen en dergelijke. En voor het merendeel van de Nederlandse bevolking die nog nooit op de op de polen is geweest en dus geen idee heeft hoe dat er oorspronkelijk uit heeft gezien en hoe dat er enkele decennia geleden uitzag, zijn dat eigenlijk ja een soort waarschuwingssignalen die die gek genoeg dan ook weer verdwijnen van je netvlies. Want je hoort het, van ja de poolkappen smelten en het gaat slecht met de ijsbeer, maar ja ik merk hier zelf eigenlijk vrij weinig van. Sterker nog, we hebben een hele koude winter [winter '21- '22] dus ja waar hebben we het over. Die tendens die eerste een beetje voor lange tijd en toen kwam tot mijn beseft dat je om dit te communiceren, je of heel langdurig deze materie moet fotograferen, zodat je echt gevolg een consequentie in beeld kan brengen, of dat je verhalen moet maken waarbij je een thema als klimaatverandering dichterbij de mensen kan brengen. En ik denk dat ik de laatste route heb gekozen, omdat het verhalen vertellen mij goed licht, om het persoonlijk te maken. En we hebben dat nu natuurlijk in Nederland hebben we dat recent gezien met die overstromingen en dergelijke: dat zijn consequenties van het veranderen van het klimaat, waarbij je verhalen kan vertellen waardoor mensen in je omgeving direct geraakt worden door wat er gaande is en dat het allemaal wat duidelijker binnen komt nu bij mensen. Maar ook verhalen over ontbossing bijvoorbeeld in Afrika: wat voor consequenties dat heeft op een menselijk niveau, zodat je uiteindelijk ook verhalen kan maken waarbij mensen zich kunnen relateren aan andere

mensen elders op de wereld. Ik denk dat die menselijke factor in dat verhaal van klimaatverandering heel belangrijk is, want we verliezen dagelijks soorten en ik heb gemerkt dat je wel kan zeggen van ja de ijsbeer heeft het slecht, maar ja daar liggen mensen niet echt wakker van. Maar op het moment dan je kan laten zien van ja dit is een familie die moeite heeft om in hun levensonderhoud te voorzien, omwille van klimaatverandering en mede ook door wat wij doen met de planeet, dan opeens wordt een heel ander verhaal. En dan zijn mensen wel bereid wat te doen, omdat het dichterbij komt. Dus ik probeer dat soort verhalen dus menselijk te maken. En ook behapbaar.

Wat zijn belangrijke aspecten om klimaatverandering op beeld vast te leggen?

Oeh, dat is een moeilijke vraag. Het worden natuurlijk al heel snel hele traumatische situaties, denk aan overstromingen en denk aan situaties na ontbossing en dat soort dingen. En ik merk ook op dat een overkill daaraan ook niet echt bijdraagt, je merkt dat nu ook met de oorlog in Oekraïne, dat op een gegeven moment mensen moe zijn van de beelden of eigenlijk gaan weg te kijken. En dat is juist niet het doel natuurlijk. Ik wil mensen de aandacht blijven vestigen, dus ik denk dat het heel belangrijk is om in die verhalen die ik maak, oog te hebben voor het grotere plaatje. Dus niet alleen maar iemand tot aan zijn nek in het water te zien staan, maar dan ook in relatie tot een stukje oorzaak, tot een stukje wat kunnen we daaraan doen en dat die context steeds heel erg belangrijk is. En daarnaast dat er ook oog moet zijn voor verhalen die hoop bieden, dat het niet alleen maar kommer en kwel is, maar je ook kan laten zien van ja, je kan verhalen vertellen over klimaatverandering en wat voor mogelijkheden dat biedt of hoe mensen zich hebben aangepast of hoe mensen zich inzetten om verandering teweeg te brengen. Dat zijn zeker ook verhalen die gehoord moeten worden, omdat die een nieuwe generatie maar ook de huidige generatie kunnen aanzetten tot actie.

Op welke gebieden richt je voornamelijk qua fotografie, geografische gebieden. Is dat voornamelijk Nederland of Europa of daarbuiten?

De beelden die ik ga sturen die zijn voornamelijk daarbuiten. Ja qua regio maakt het me eigenlijk niet zo heel erg veel uit, ik kies m'n verhalen echt gebaseerd op hetgeen wat mij raakt of wat op mijn pad komt en dat ik op dat moment belangrijk vindt. Maar als je dan kijkt naar geografische gebieden in relatie tot klimaatverandering, want ik doe ook dingen die buiten dat thema vallen, dan denk ik dat het met name Europa en Afrika is, waarbij Nederland ook gewoon een rol speelt in en binnen Europa. Hoewel ik ben begonnen in de noordpoolregio, blijf ik daar eigenlijk een beetje weg. Mede omdat er minder mensen wonen en het op die plekken moeilijker is om de verhalen menselijk te maken. Dus dan krijg je ook heel snel foto's van gletsjers die smelten, ijsberen die van strategie moeten veranderen. Maar wat ik er eerder al zei, ja daarvan heb ik gemerkt dat mensen daar, hoe erg ze het ook vinden, ze lezen dat graag, ze geven daar wel om, maar vervolgens gaan ze heel snel weer door tot de orde van de dag. Eigenlijk omdat die menselijke relatie ontbreekt. Die is wat lastiger aan te brengen in dunbevolkte gebieden.

Dan door naar in een ander onderwerp. Die beelden van klimaatverandering: welke gevoelens komen daar bij jou op als je die beelden ziet?

Ook dat hangt weer af van insteek natuurlijk. Ik denk dat de angst overheerst, omdat het ongrijpbaar is. Het zijn ongrijpbare thema's, waarbij je vaak te maken met een kettingreactie die onomkeerbaar lijkt op een gegeven moment. En dat boezemt angst in, ook omdat... Nou bijvoorbeeld net met zo'n overstroming: dat komt ook echt dichtbij en dat vinden mensen eng. Dus ik denk dat mensen over het algemeen best geïntimideerd zijn door die beelden, maar daardoor is juist ook zo belangrijk om ook andere dingen te laten zien zoals ik net al zei. Van dingen die hoop geven en mensen aan kunnen zetten tot actie en dat kunnen hele kleine dingen zijn. En ik hoop dat die beelden dat teweegbrengen, dat mensen zich geïnspireerd voelen om te kunnen gaan doen en dat ze niet hopeloos hoeven toe te kijken hoe het alsmat slechter gaat.

En als jij bezig bent met een project waarbij je klimaatverandering wilt vastleggen, wanneer je een verhaal maakt over klimaatverandering. Welke gevoelens komen er dan bij jou op, welke impact heeft op jou?

Nou misschien ook wel angst. Ik was vorig jaar in Gabon en moest ik een verhaal maken voor NatGeo. Dat komt in het meinumner van National Geographic magazine, de internationale editie, die ik heb gemaakt in Gabon over de effecten van klimaatverandering op fruitproductie, bomen in het Centraal Afrikaans regenwoud en wat daarvan de gevolgen zijn voor olifanten en de olifantenpopulatie. Dan loop je in zo'n bos en dan ben je die beelden aan het maken, twee maanden lang, en dan begin je het systeem, ook met mijn achtergrond begin je het systeem te begrijpen en hoe complex alles in elkaar zit en hoe mooi die puzzelstukjes allemaal in elkaar zitten. En je beseft je dan ook dat dat kapot is, dat systeem. En dat het iets heel groots is wat kapot is, dat het niet iets is van we zetten morgen een knop om of we zetten er een stelletje engineers op en het is morgen gerepareerd. Zo werkt het niet. Wat ik net al liet vallen, dat woord kettingreactie: je krijgt op gegeven moment een kettingreactie die een bepaalde richting op gaat en die richting, die eindigt een beetje in het ongewisse. En dat zorgt er wel voor dat af en toe de moed je in je schoenen zinkt. Maar tegelijkertijd, omdat je die schoonheid dan zo ervaart en ook ervaart hoe mooi het dan allemaal in elkaar zit, heb je ook wel zoiets dat je daarvoor wilt vechten. En dat het dan juist ook belangrijk is om dit soort verhalen onder de aandacht te brengen, omdat als we niet weten, dan kunnen we ook zo moeilijk iets doen. Dus het is in die zin wel belangrijk denk ik voor mij om die vertaalslag van wetenschap naar beeld en naar een groter publiek te blijven maken. Maar soms word je best moedeloos van dat soort dingen. En zeker als je dan ook nog ziet dat, als je mij zou vragen van ja wat zijn de grote vraagstukken voor de komende decennia, dan is dat klimaatverandering, dat is er één van en we worden continu afgeleid door allemaal bijzaken. En dan heb je het over zo'n pandemie die dan voorbijkomt en dat is geen bijzaak in de zin

van dat ik het niet belangrijk vindt, maar we worden we worden continu afgeleid en de politiek die houdt zich continu met andere zaken bezig, waardoor zo'n groot issue als dit, wat juist zo ongrijpbaar lijkt en waar we met z'n allen ons voor in moeten zetten, dan naar de achtergrond lijkt te verdwijnen.

Heb jij een voorbeeld van een verhaal dat heel veel impact op je had? Wat misschien heel zwaar was om te maken bijvoorbeeld?

Het gaat over een beeld waarbij je een dode olifant langs een treinspoor ziet liggen. De olifant is aangereden door een trein. Heel dramatisch verhaal van wat er daarna plaatsvond, maar eigenlijk niet zo heel belangrijk, want wat ik daar mee aan wil geven is dat... We denken aan klimaatverandering, zoals ik al zei, aan smeltende polen, aan overstromingen en droogte, dat soort dingen. Maar heel veel van dit soort dingen zijn ook indirecte impact. En die zijn eigenlijk misschien nog wel, als je daarnaar gaat kijken, dan wordt pas duidelijk hoe schrijnend de zaak eigenlijk is. Die olifant is aangereden door een trein, ja dat is zielig, maar de grote vraag is waarom loopt die olifant eigenlijk daar langs het spoor? Die olifant die loopt langs het spoor omdat er in dat bos geen vrucht te vinden is of minder vruchten te vinden zijn en hij dus zijn natuurlijk habitat moet verlaten en dan in aanraking komt met ons. En daar ontstaan dus mens-dier conflictsituaties. Op het moment dat je daar oog voor krijgt, voor die indirecte impact van klimaatverandering, dat zijn juist het moment dat de moed je in de schoenen zakt, omdat je dan al ziet hoever zo'n systeem naar de knoppen is op een of andere manier. Als mensen die foto's zouden zien, dan zouden ze gewoon zeggen "ja olifant aangereden door een trein, domme pech, ja jammer zonde zo'n mooi dier." Maar op het moment dat je dus beseft, doordat wij hardhouten kozijnen willen hebben en er de dus gekapt wordt in zo'n bos en dat daardoor de regendynamiek is veranderd in het regenwoud en dat je daardoor een hele cascade aan verandering krijgt in zo'n habitat. In dit geval ook temperatuurstijgingen, waardoor uiteindelijk die bomen geen fruit meer lijken te gaan produceren of niet worden aangezet tot fruit productie, ja dan is die olifant die aangereden wordt door de trein, die was al om hulp aan schreeuwen zeg maar. Die was als z'n natuurlijke gedrag of z'n natuurlijke habitat aan het verlaten. In feite was hij een 'climate change refugee' en hij was op weg naar een ander gebied, op zoek naar eten. En ja daar wordt ie dan uiteindelijk aangereden door een trein. Uiteindelijk, als je dat dus gaat zien, dat zijn hele heftige dingen die wel even op je netvlies blijven zitten.

Leg je mensen ook op beeld vast?

Ja, zeker ja.

Hoe ga je om met die mensen die je fotografeert? Hoe is dat om met die mensen samen te werken?

Oh ja heel prettig. Ja, hoe ga je daarmee om? Eigenlijk gewoon zoals je met iedereen omgaat. Ik ben niet iemand die graag eventjes langskomt om een foto te nemen, snap je? We gebruiken echt de expres

het woord nemen, omdat ik ook geloof in het stukje geven en dat **het allerbelangrijkste is wat ik die mensen moet duidelijk maken, is dat ik er ben om te helpen en om een bijdrage te kunnen leveren. Om en een verhaal uiteindelijk een podium te geven.** Vaak zijn mensen daar heel erg toe bereid en juist blij om gehoord te worden, zeker in wat afgelegen en kleinere gemeenschappen ze mensen blij een verhaal te kunnen doen, dat uiteindelijk dan een weg vindt buiten de gemeenschap. Dus over het algemeen gaat dat heel goed, alleen ja je beseft je ook dat je soms geen oplossing kan bieden. **Dus het enige dat je soms kan doen is het kenbaar maken en kenbaar maken tot aan het punt dat het onderdeel gaat uitmaken van een politiek debat wat misschien kan aan leiden tot de verandering.** Maar ik heb zelf niet de oplossing in pacht. **Je ziet soms mensen heel hoopvol reageren, dat je er dan bent. Dat ze denken dat dat het begin is van een nieuwe start of van een mooie toekomst en ja dat kan ik helaas niet een-twee-drie bewerkstelligen. Maar over het algemeen is het heel prettig werken omdat de mensen gewoon heel graag hun verhaal willen doen.**

Welke emoties ervaar jij tijdens je werk als fotograaf?

Alles denk ik, van pure blijdschap tot diepe bedroefdheid, kwaadheid, frustratie: het passeert allemaal de revue, afhankelijk van wat het onderwerp is, maar ook afhankelijk van wat je zelf hebt meegemaakt denk ik daarvoor. Ja ik schoot plaats vol bij iets, ik was bij iemand op bezoek (Ik kan er verder nog niet al te veel over zeggen, omdat het onderdeel uitmaakt van televisieproductie). Maar ik was bij iemand op bezoek en uiteindelijk schoot ik vol en barst ik echt in tranen uit bij iets wat ja eigenlijk heel klein en mooi was. En dat je dan denkt van ja waarom staat dan zo'n iemand te janken daarbij. Maar het was juist omdat ik zo geraakt werd door de liefde die iemand gaf, of hoe bereidt iemand zich voelde om zich in te zetten voor onze wereld of voor anderen, terwijl je dus daarvoor het absolute tegenovergestelde hebt gezien. Dus ja alle emoties die passeren de revue op die manier.

Is het soms ook emotioneel zwaar om deze beelden vast te leggen?

Ja, dat is wel pittig af en toe. En dat blijft wel hangen. Maar de tegelijkertijd ben ik altijd heel dankbaar dat ik dat soort dingen mag meemaken, omdat het me ook sterkt in m'n missie, want ik geloof er niet zo in om met een wijzend vingertje of van alarmerend vingertje verhalen te gaan vertellen over dingen die ik niet zelf hebt meegemaakt. Dus ik kan wel zeggen van "ja jongens het gaat slecht met de wereld, kijk uit, zet je nou toch die manier in." Maar op het moment dat je dat niet kan backen met goede verhalen die mensen raken, dan vind ik het een beetje een loze boodschap. Want ja, een van de dingen die kenmerkend denk ik is voor de mensen in zijn algemeenheid is dat we redelijk hypocriet zijn en dat we ergens iets vinden, maar tegelijkertijd net zo hard meedoen aan een beweging of juist niet meedoen waar we wel mee zouden moeten doen. **Dus ja, ik denk dat het heel belangrijk is om die verhalen mee te maken en dan is het soms moeilijk, maar het is dat is dan maar zo. Het hoort erbij en tegelijkertijd heb ik hele mooie dingen mogen meemaken en maak ik ook minder leuke dingen mee die ik niemand zou toewensen. Maar ja, dat hoort erbij en ik vind het wel belangrijk om dat te**

doen. En zolang ik dat aan mezelf op die manier kan verkopen, dan kan ik het ook aan zeg maar. Het is niet dat ik zielig ben en met allemaal psychologen rond de tafel zit van “hoe kom ik hier nou weer uit.” Dat absoluut niet, maar het is af en toe wel pittig.

Heb je een specifiek voorbeeld van een verhaal dat heel emotioneel was? Je had het net over dat verhaal voor dat programma, maar dat is nog in aanloop. Maar misschien van verhaal wat eerder terug?

Nou, dan moet ik wel even denken. Weet je wat ook grappig is: als ik nou ook zo met jou gesprek ben en we hebben het ook over klimaatverandering, het zijn vaak ook zwaar thema's he. Vaak denken we aan kommer en kwel, dus als je nu ook vraagt aan ja heb je een verhaal, dan zijn dat de verhalen die als eerste naar boven komen. Van een vrouw die de plantage heeft moeten verplaatsen naar de rivierbedding, omdat het land gewoon zo droog is geworden dat een drooggevalen rivierbedding het enige nog is wat water biedt waar zij haar gezin van levensonderhoud kan voorzien. Het zijn allemaal best wel zware dingen, terwijl er ook heel veel mooie en hoopvolle verhalen zijn van gemeenschappen in landen met veel armoede die zich volledig inzetten tot het herplanten van een volksbos, waardoor ze niet meer hoeven te kappen. Dus dan hoeven ze niet meer in het in het oorspronkelijke bos te gaan kappen, omdat ze eens in de zoveel tijd gewoon een oogst kunnen halen uit het volksbos dat ze zelf hebben aangeplant. Dat is prachtig mooi om daar deel van uit te maken en de blijdschap die er dan is in gemeenschap, dat zij iets voor elkaar kunnen betekenen door middel van samenwerking. Ja dat inspireert en dat maakt blij en dat zijn vaak de dingen die we vergeten en dat zijn wel dingen die ook op de op het, voor wat mij betreft, ook op de dezelfde lijn vallen als de verhalen over klimaatverandering, want dit zijn mensen die veerkracht tonen. En op die manier klimaatverandering bestrijden door en zich aan te passen. En dat is ook heel belangrijk denk ik.

Wat zijn jouw gevoelens over klimaatverandering en is dat door jouw werk heen verandert?

Oeh dat vind ik een iets wat abstracte vraag, kun je dat iets meer duiden?

Ja. Voordat jij begonnen met fotograferen of eigenlijk gewoon voordat je begon met klimaatverandering in beeld brengen: hoe keek je er toen naar en is dat door je werk heen, door ervaringen die je hebt opgedaan en verhalen die je hebt gemaakt, anders worden?

Ik denk dat ik in het begin keek ik echt... Ik kom uit die natuur fotografie hoek zeg maar, ik ben in het begin eigenlijk alleen maar wildlife gaan fotograferen. En ik maakte me in de gesprekken die ik had met vrienden en kennissen op verjaardagen en dergelijk wat druk over klimaatverandering en dergelijke, maar ik merkte dat mijn werk zelf dat niet echt raakte. Ik fotografeerde poolvossen, ik fotografeerde ijsberen. Ja dan kon ik in het bijschrift wel wat zeggen over het feit dat de ijsbeer geraakt werd door het veranderende klimaat en dat de poolvos het moeilijke kreeg omdat de rode vos aan het optrekken was in die gebieden door klimaatverandering, maar beelden lieten dat verder niet

zien. Ik vierde vooral schoonheid en ik denk dat dat wel veranderd is. Dat m'n beelden meer in het verlengstuk zijn gekomen van mijn persoonlijke interesses en de dingen waar ik me druk over maakt. Ik vier misschien in de gehele breedte iets minder schoonheid, dat doe ik in mijn vrije tijd al genoeg. En ik denk dat mijn werk zich meer heeft verlegd naar het vertellen van dit soort verhalen, terwijl dat voorheen, voordat ik die urgentie zelf zag, dat het gewoon meer bijzaak was: meer bijschrift, meer bijzaak. En dat in die zin mijn werk zeker wel is veranderd door die inzichten.

Laatste thema voordat we naar foto's gaan kijken. Soms kan het zwaar werk zijn, maar hoe ga je om met die gevoelens als je die foto's maakt?

Als het goed is worden die onderdeel van de foto. Want ik denk dat een goede foto of een goede fotograaf in ieder geval het moment dat hij het beeld maakt, vastlegt wat hij voelt in plaats van wat hij ziet. En dat het idealiter is het een combinatie daarvan. Want je gebruikt kennis die je hebt, je ziet feitelijk zie je iets, maar je probeert er ook je gevoel in te leggen en in die zin kan je kan je daar ook mee sturen natuurlijk. Op het moment dat je heel blij wordt van iets, dan leg je iets op een andere manier vast dan dat je heel somber wordt. Dus je persoonlijke gevoel... Kijkt het is fotojournalistiek, maar je kan nooit helemaal loskomen van je persoonlijke gevoel. En ik denk uiteindelijk dat het gevoel essentieel is bij overdragen naar andere. Dus ja het speelt een hele belangrijke rol.

En buiten je werk om: hoe ga je buiten je werk om met de verhalen en beelden die je tijdens je werk ziet en de verhalen die je hoort maakt?

Ja ik denk dat er in die zin niet zozeer buiten je werk bestaat. Ik noemde net al het woord missie, zo zie ik het ook. Die verhalen, daar besteed je vaak langere tijd aan en zeker omdat ze zo in het verlengstuk liggen van wat ik belangrijk vind, worden die verhalen onderdeel van wie je bent. En dus ook onderdeel van het uitdragen. Wat je ook in het dagelijks leven gewoon doet, in de gesprekken die je hebt met andere mensen, maar het houdt niet op bij het maken van foto's. Dus je maakt die foto's, dat is misschien mijn werk, maar mijn werk is net zo goed het overbrengen van die boodschap. En het ondersteunen van iemand anders z'n boodschap. Maar dat betekent dus ook dat ik op een podium voor twee en half duizend mensen een verhaal sta te doen over deze thema's. En dat gaat van groot publiek, zoals bijvoorbeeld zo'n televisieprogramma of een volle zaal, tot aan de gesprekken die je gewoon hebt op de hoek van de straat met iemand. Dat zit gewoon in wie je bent, denk ik. En zonder dat belerende vingertje, want ik denk dat dat echt niet helpt. Meer door gewoon onderdeel te zijn van het verhaal. En ook onderdeel van de mensheid en gewoon vragen op tafel te leggen die je bij mensen neerlegt en op die manier met elkaar in gesprek gaat. Dus dat naast je werk, hoe ga je daar naast je werkt mee om, dat hele naast je werk bestaat eigenlijk niet zo denk ik. Die twee, privé en werk, zijn daarmee verweven.

Dan wil ik doorgaan naar de foto-eliciterende vragen. We gaan drie foto's bespreken, per de foto heb ik drie vragen. Die vragen zijn telkens hetzelfde, dus mijn excuses als het repetitief klinkt.

Oké nee dat geeft helemaal niet. Ik begin dan met die olifant, even kijken. Als het goed is, zie je nu een dode olifant.

Dat klopt ja. Wat is de context van deze foto?

Je ziet een dode olifant die is aangereden door een trein die manganes vervoert van ergens zuid-Gabon terug naar de hoofdstad. Die olifant was op weg langs het spoor, mede omdat het bos, wat zijn natuurlijke thuis is, niet langer voldoende fruit produceert om de olifanten daar te ondersteunen. Dat spoor, dat loopt door het nationaal park en doorkruist de natuurlijke corridor van die olifanten, waardoor er meerdere olifanten per jaar slachtoffer worden van de trein. En wat ik net al tegen je zei, van ja dit is typisch zo'n foto die in eerste instantie zou zeggen "ja de olifant is aangereden door trein, wat vreselijk, wat een gruwelijk beeld: nou ja dat is het." Maar ja, het is wel degelijk een beeld wat dus gerelateerd is aan klimaatverandering. Als je die bijschrift informatie gaat bekijken, in die zin zijn beeld en bijschrift voor mij ook wel essentieel, die gaan hand in hand.

We hebben het daarnet ook al over deze foto gehad, over hoe dit klimaatverandering afspiegelt. Kan je nog een keer beschrijven hoe deze foto klimaatverandering laat zien?

Het Centraal Afrikaanse regenwoud is op het moment die rol van de longen van de aarde aan het overnemen van het Amazonegebied en is ook het moment eigenlijk het enige bos ter wereld, zeg maar de enige regio ter wereld, waar netto gezien ze een negatieve co2 productie hebben over het geheel. Die bossen zijn dus van enorm belang en mede door de toename in temperatuur is de productie van fruit in het bos afgenomen. Onlangs zijn ze daarachter gekomen, in een publicatie in Science twee jaar geleden dat dus een temperatuurstijging van ongeveer 1 graad ervoor heeft gezorgd dat 80% minder fruit wordt geproduceerd. Dat is een langdurig studie geweest die de afgelopen decennia heeft plaatsgevonden, de langstlopende plantenstudie op Afrikaans grondgebied. Dat bos produceert dus minder fruit en fruit is het hoofdbestanddeel van het dieet van olifanten, van de bosolifant in Centraal Afrika. Die heeft dus steeds minder eten en die zie je fysiek achteruitgaan, die dieren zijn zwaar vermagerd en die moeten dus op zoek naar andere mogelijkheden. Die verlaten daarmee hun natuurlijke habitat en die komen aan de grenzen van het nationaal park, komen ze in aanraking met de mens. Waarbij de trein dan een van de doodsoorzaken is. En ja op die manier wordt het toch een klimaatverandering verhaal in plaats van alleen maar een aanrijding door een trein.

Welke gevoelens komen bij jou op als je deze foto ziet?

Ja ik denk dat je dat wel kan inbeelden dat ik dat ik deze foto niet graag zie. Dat komt ook mede omdat de olifant niet dood was op het moment dat die aangereden werd door de trein. Hij geraakt en z'n heup was verbrijzeld en toe moest hij worden afgeschoten en dat ging niet helemaal goed. Uiteindelijk hebben ze hem dus om het leven moeten helpen met machetes en een hakbijl en daar ben ik al die tijd bij geweest. Dus die foto brengt herinneringen op, dat is een van de eigenschappen van fotografie dat

je herinneringen vastlegt. Die zijn nog heel levendig verbonden met dit beeld. Dus ja ik kijk niet graag naar dit beeld, maar ik vind het wel belangrijk en hij is ook bijvoorbeeld niet meegenomen in de publicatie van National Geographic, gewoon omdat het een foto is waardoor mensen heel snel weg kijken en we hebben een alternatief gevonden die makkelijker is om naar te kijken, maar nog steeds zo'n verhaal verteld. Ik vind het heel belangrijk dat het wel verteld kan worden.

Dan gaan we door naar foto 2. Allereerst, wat is de context van de foto? Wat en wie zien we hier?

Ja hier zie je Lubinda Lubinda, station manager van een waterpomp station in het centrum van de Barotse flood plains in Zambia. Deze meneer die woont in het huis aan de rechterkant en woonde voorheen in het huis aan de linkerkant, maar heeft het huisje aan de rechterkant moeten laten bouwen omdat het huis steeds volstroomde met water. Het huis aan de rechterkant ligt net ietsjes hoger en daardoor houdt hij droge voeten zeg maar. Maar we staan er dus nu net na de regentijd en eigenlijk zou het water dus ja tot aan de rand van dat van het huis moeten staan, maar dat staat het niet. Dat gewoon met drie à vier meter lager en ja dit is een beeld wat de droogte laat zien in het gebied. Zambia had op dat moment, het was 2019, last van de ergste droogte in afgelopen 30 jaar. En in die Barotse floodplains die zijn eigenlijk enorme uiterwaarde gebieden, uiterwaarde gebieden met een enorme schaal, enorm belangrijk voor niet alleen Zambia, maar ook de omringende landen, omdat de Zambezi die daar doorheen stroomt en die floodplains voorziet van water, dan vervolgens doorstroomt. Er blijft heel veel water op die floodplains hangen, wat dan langzamerhand downstream wordt gestuurd later, waardoor ze eigenlijk gedurende de droge periode nog steeds water in de Zambezi hebben. Als die floodplains in water verliezen en watercapaciteit verliezen, dan uiteindelijk valt gewoon het land in de droge periode compleet droog en dan zijn er vele honderdduizenden mensen die afhankelijk zijn van water, die zijn daar slachtoffer van. Dit is dus ook zo'n foto die eigenlijk meer de menselijke kant laat zien van wat klimaatverandering uiteindelijk is. En als je dan vraagt van hoe komt het dan dat die flood plains minder water hebben, dan is dat dus ontbossing in de headwaters van de Zambezi en van andere grote rivieren. Daar vindt veel ontbossing plaatst, daardoor wordt er minder regen geproduceerd en vindt er ook meer erosie in de rivieren plaats en uiteindelijk komt er minder water naar beneden zetten en dat verandert eigenlijk alles downstream. Dus ook dat is weer die kettingreactie waar ik het eerder over had.

In dit geval heb je al beschreven hoe klimaatverandering hierin een rol speelt. Welke gevoelens krijg je als je naar deze foto's kijkt?

Aan de ene kant gewoon herinneringen aan die man: het was een hele aardige man, maar wel een man die de wanhoop nabij was en die ook naar de toekomst keek en die zoiets had van "Ja we staan nu nog in de regenperiode, we hebben nu nog water, dat wordt straks heel moeilijk." Dus dit is een foto die

me doet kijken naar de toekomst, die me laat nadenken over de toekomst. En dat is wel heel zorgwekkend denk ik. Dus het is een foto die me zorgen baart.

Dan door naar een derde foto, de laatste foto.

Ja daar moet ik even over denken. Ik wist natuurlijk niet welke kan het vraaggesprek op zou gaan en ik wil je ook niet alleen maar Afrika laat zien. Ik had in principe foto's van het arctisch gebied, ik moet even kijken of ik die hebt.

Dan ga ik even terug naar waar ik begonnen ben met mijn studie. Ik heb mijn stage gelopen op Spitsbergen, daar werd toen vertelt van dit is een Polar desert. Toen ik daar aankwam in juni 2004, toen lag heel de baai rondom de hoofdstad die lag daar vol met ijs. En in 2018 is dit volgens mij, ja 2018, ben ik teruggegaan aan boord van een cruise ship als begeleiding en hebben we gevaren en gevaren en gevaren, de kapitein die is al tot 40 jaar op dat schip en hij was nog nooit in mei zo ver noordelijk gekomen, want we kwamen maar geen ijs tegen. En het ijs dat we tegenkwamen zag er zo uit als dit. Dus dat is wat je ziet.

Dit is wat ik zei, "Ja we kunnen foto's laat zien van ijs en van ijsberen." Ja dit is wat het is. In dit soort foto's, daar kunnen we zo weinig aan doen in de zin van "ja wat moeten jij en ik nu gaan doen om te zorgen dat dit verandert?" Dit is zo groot, dat je op een gegeven moment misschien ook moet zeggen van "Ja, het is wat het is." En ik heb het dus inmiddels losgelaten, het is wat het is en ik moet gewoon verhalen vertellen die mensen hier nog net een beetje hoop geven of in ieder geval verhalen maken die mensen kunnen aanzetten tot actie, maar ik denk dat dat het maken van dit soort beelden, van "Ja hier was ooit ijs jongens." Ja dat maakt mensen alleen maar verdrietig of hopeloos.

Ik wil je nog een keuze geven voor een andere, omdat het de breedte laat zien van wat het allemaal is. Het is dit jaar geweest.

Oké ik zal je geen vervelende foto laten zien, die heb ik ook. Ik heb deze ook in een vervelende uitvoering, maar we maken er een blij moment van, gewoon om af te sluiten.

[Introduceert foto 4]

Hoe schattig is dit? Het ziet er heel lief uit, maar helaas is dit ook weer een verhaal van klimaatverandering en eigenlijk ook heel direct. Dit was Spitsbergen in 2012. Spitsbergen is een van de droogste gebieden op aarde, er valt vrij weinig neerslag en de hoeveelheid sneeuw die er dus valt is ook niet heel erg veel. Het is wel heel koud in de winter. Het had die winter veel gesneeuwd, maar helaas in januari kwam er een enorme dooi periode waardoor eigenlijk al de sneeuw dat boven op de ijslaag lag, kwam te verdwijnen. Deze zeehonden die geven het leven aan pups, waarbij zijn een soort sneeuw grotten bouwen zeg maar. Het gat in het ijs dat komt normaal gesproken uit in een laag sneeuw en daar bouwen ze een soort een iglo-achtige structuur en daar worden uiteindelijk de jonge zeehonden in geboren. Die laag sneeuw die was er niet dat jaar, want die gesmolten. Dus tegen de tijd

dat die zeehonden uiteindelijk een jongen baarden, was er geen sneeuw voor die ouders om een jongen in verstopen. Maar je kan je voorstellen wat er dan uiteindelijk gebeurt in een plek waar meer ijsberen leven dan dat de mensen wonen. Uiteindelijk is dus deze zeehond slachtoffer worden van een ijsbeer. Dat hebben we ook gezien een paar dagen later, daarom zei ik van ik heb hem ook in een andere, minder schattige variant. Het bloed wat je hier ziet liggen, dat is nog van de geboorte, dus dat dier was echt nog superjong, echt een paar dagen oud. Ja het ziet er prachtig mooi uit, die foto die ik net liet zien. En dit is super schattig, want ja zo'n jong: ja hoe mooi wil het hebben. Maar helaas zijn dit dus verhalen... Het feit ik deze foto kon maken überhaupt, is een verhaal van klimaatverandering. Normaal gesproken had dit jong gewoon in een sneeuw dome gelegen en had ik hem helemaal niet kunnen zien.

Als je daaraan terugdenkt en deze foto ziet, welke gevoelens komen er dan in je op?

Nou ja het was heel leuk om dat dier te kunnen zien natuurlijk, dat was fantastisch. Maar we vonden het heel moeilijk om een paar dagen later dat dode zeehondje te vinden die half opgegeten door die ijsbeer en op dat moment slaat klimaatverandering je met een klap in je gezicht. Je hebt net die warme deken gehad, je hebt dat dier gezien. Ik realiseerde me ook helemaal niet dat klimaatverandering de reden was dat ik überhaupt die foto's kon maken van dat prachtige dier. Daar stond ik helemaal niet bij stil. Ik was daar, ik zag een zeehond en ik kon dichtbij komen. Fantastisch, foto's gemaakt en een paar dagen later vind je hem opgegeten door een ijsbeer en begin je met de locals daarover te praten. Die zeggen van ja normaal gesproken worden ze geboren in de sneeuw en nu is het eigenlijk een drive-thru voor ijsberen geworden, omdat ze overal gewoon zo in een keer die beesten kunnen plukken. Dus je krijgt echt een klap in je gezicht en ja we hebben toen wel staan huilen, maar of dat nu, of die foto... Deze foto roept dat niet op. Daarom zeg ik ook van ja foto en bijschrift zijn in die zin ook heel belangrijk, want als ik de half opgegeten zeehond had laten zien, dan heb jij meteen zoiets van "oh wat is hier aan de hand?" en je gaat het bijschrift lezen, dan is je gevoel al bezig met een soort negatieve tendens. Terwijl als je deze nu ziet dan is je gevoel heel happy van zo schattig en dan lees je vervolgens het bijschrift en dan is het een enorme domper. Soms is juist dat contrast dus heel belangrijk, daar kan je gebruik van maken om te spelen met die emoties en mensen een bepaalde richting in te krijgen.

Respondent 6

Dan beginnen we met een introductie vraag: kan je wat over jezelf vertellen, wie je bent en wat voor werk je doet?

Ja, ik ben ____, ik ben 33 jaar. **Ik ben journalist**, ik heb hiervoor altijd voor de radio gewerkt eigenlijk, in allerlei verschillende rollen. Dat was dan vooral voor NPO Radio 1, voorheen heette dat gewoon Radio 1, maar nu heet dat NPO Radio 1. En ik heb daar eigenlijk voor allerlei verschillende programma's en omroepen gewerkt en ik heb nooit echt als radiomaker gewerkt. Of eigenlijk maar heel weinig, omdat ik mij altijd veel bezighield met de online kant van de radio, namelijk hoe je dingen op de website krijgt en hoe je dat soort dingen ook makkelijker deelbaar krijgt met een groot publiek. Dus ik ben eigenlijk altijd heel erg audiovisueel met fotografie en met tekst bezig geweest rondom radio om te kijken naar hoe je stukken audio of teksten of video aantrekkelijker maken voor het grote publiek. Dus dat was een beetje mijn achtergrond en op een gegeven moment is Saskia Houttuin, mijn vriendin, met het plan gekomen om naar Afrika te verhuizen, naar Senegal om precies te zijn, naar Dakar. Dat was in 2016. En daar hebben we op een gegeven moment ja op gezegd, na een tijdje daarover te hebben getwijfeld. Het plan was om naar Dakar te gaan in december 2017, maar toen werd ze aangenomen bij RTL Nieuws. Toen zijn we in plaats daarvan naar Nairobi verhuisd, omdat je vanuit Nairobi makkelijk naar de rest van het continent kan vliegen. Zij zou Afrika correspondent worden voor RTL Nieuws. Inmiddels werkt ze voor de NOS als West-Afrika correspondent. Dat betekent dat we alsnog naar Dakar gaan verhuizen, maar dan later dit jaar of begin volgend jaar. En in de tussentijd heb ik eigenlijk met haar heel veel, tot we een dochtertje kregen, heel veel rondgereisd hier, heb ik heel veel gefotografeerd, gefilmd en geschreven voor allerlei verschillende media, want ik ben freelancejournalist, dus dat betekent dat ik eigenlijk voor iedereen die me wil hebben foto's en video's en teksten maakt. En ja dat is een beetje wat ik doe.

En hoe speelt klimaatverandering een rol in je werk?

Ja, **eigenlijk merk ik dat klimaatverandering in zo ongeveer elk verhaal dat ik hier maak wel een rol speelt. Dat komt eigenlijk vooral doordat klimaatverandering overal in Afrika merkbaar is. Dus of je nou een verhaal maakt over Al-Shabaab, een jihadistische organisatie die hier aanslagen pleegt in Nairobi, of dat je een verhaal maakt over een conflict tussen herders en boeren in Nigeria: eigenlijk kom je er altijd wel achter dat klimaatverandering een factor is in het verhaal. Dus die jihadi's hebben bijvoorbeeld een goede voedingsbodem om jonge jongens te werven voor hun organisatie, omdat er bijvoorbeeld heel erg veel droogte is in Somalia en het noordoosten van Kenia. Nu is er ook weer een enorme droogte gaande die ook weer voor een groot deel veroorzaakt wordt door klimaatverandering, zo niet helemaal wordt veroorzaakt door klimaatverandering.** Dus ja, ik heb eigenlijk bij elk verhaal wel een klimaatsverandering link.

Dan naar inderdaad het in beeld brengen ervan: op welke manier breng je klimaatverandering in beeld? Op film en foto.

Ja, dat is toch best wel eens lastig. Omdat je ervoor wilt zorgen dat je impact maakt met je beelden wil je ook impactvolle beelden hebben en wilt een soort van het verhaal in beelden kunnen vangen. Ik merk zelf, aan mezelf, dat als ik een verhaal maak over iets waar klimaatverandering een factor is, dan noem ik het als een van de factoren, net zoals ik het ook net tegen jou zei. En dat komt eigenlijk omdat ik ook wel merkt dat er in Nederland wel vaak een beetje een moeheid is als het over klimaatverandering gaat, omdat er gewoon al veel over is geschreven en omdat het niet een heel sexy onderwerp is. Het is een soort van heel groot, alles omvattend onderwerp, want de wereld gaat naar zijn grootje. Dus het is niet een heel luchtig of vlot onderwerp waar je als krant of als tijdschrift of als televisiezender makkelijk mee om kan springen. Dus we proberen altijd eigenlijk, m'n vriendin probeert dat ook, nu dan voor de NOS, we proberen eigenlijk altijd in onze verhalen klimaatverandering wat kleiner te maken, om het wat behapbaarder te maken. Dus als er een sprinkhanenplaag door Oost-Afrika trekt, of door Kenia trekt, dan proberen we niet alleen maar foto's te maken van die sprinkhanen en alleen maar experts te spreken die vertellen hoe erg het is en wat voor ravages er allemaal aanrichten. Maar ook juist te beginnen en vaak ook te eindigen met een boer die z'n gewassen verliest. Of als we naar Nigeria gaan, waar je een heel groot conflict hebt over het gebrek aan land, dan proberen we daar aan beide kanten iemand te spreken die kan vertellen wat nou die effecten zijn geweest van het conflict en hoe dat volgens hem of haar met klimaatverandering zit. Dan kan je altijd nog daaromheen wel andere bronnen spreken, maar het is heel goed om het menselijke verhaal in beeld te brengen. Dus ik denk ook dat als ik klimaatverandering in beeld breng, dat ik dat eigenlijk vooral toe op een menselijke manier. Ik probeer altijd op zoek te gaan naar een menselijk, klein verhaal, waar mensen in Nederland zich ook mee zouden kunnen identificeren. Mensen zijn niet heel erg anders in de basis, niet heel erg anders in de rest van de... Mensen in Afrika zijn niet heel erg anders in de basis dan mensen in Nederland. Die hebben ook gewoon gezinnen, die hebben ook gewoon boerderijen, die hebben ook gewoon dromen en een dagelijkse levens. Dus daar proberen we dan een beetje op te focussen en dan kun je later altijd nog een beetje uitzoeken. Dus ja, een keer in de zoveel tijd wil je dan ook alsnog foto's en video's hebben van de ravage die droogte aanricht, dus die beelden maak je ook heus wel, maar ik denk dat we ook heel erg willen focussen op wat die droogte of wat die conflicten nou voor invloed hebben op mensen.

Wat is essentieel, wat is belangrijk om klimaatverandering op beeld vast te leggen? Wat zijn belangrijke punten daarbij?

Nou, je hebt eigenlijk altijd wel beelden nodig, ook als je een menselijk verhaal vastlegt, van de omgeving. Dus je moet altijd goed letten op dat je daar ook wel beeld van maakt. Dus ja, ik ben net terug uit Somalië, daar is nu een hele grote droogte gaande. Daar heb ik foto's gemaakt in

vluchtelingenkampen, waar mensen in zitten, waar niet genoeg eten is en te weinig water is. Die verhalen probeer je dan in beeld te vangen, dus dan probeer je laten zien van “Ah, mensen hebben honger, mensen zijn verdrietig, het gaat niet goed.” Mensen wonen in krakkemikkige huisjes, die wil je ook foto’s hebben, want daar wordt ook over geklaagd, dat zijn gewoon erbarmelijke omstandigheden. En je wilt ook hun problemen laten zien, dus veel gezinnen hebben kinderen die ernstig ondervoed zijn, die heb ik gefotografeerd, uiteraard met toestemming van de mensen die de ouders zijn of de verzorgers zijn van de kinderen. Maar daar tussendoor moet je ook wel foto's hebben van die droogte en dat is best wel lastig om goed in beeld te krijgen. Dus soms heb je hele droge aarde, wat altijd wel goed kan werken is een opgedroogde rivierbedding of zoiets. Omdat mensen altijd wel snappen dat het een rivierbedding is en dat daar ooit water doorheen stroomde, maar dat die nu helemaal is opgedroogd. Een groot veld wat heel droog is, ja dat ziet er niet heel spannend uit. Daar kan je ook misschien niet helemaal goed de schaal van het probleem zien ofzo. Dus daar ben je dan een beetje naar op zoek, naar dat soort dingen, omdat tussen die menselijke verhalen en de visualisatie van die menselijke verhalen ook die beelden te laten zien. En wat is Somalië heel fijn was, dat klinkt een beetje raar misschien, maar was heel het was heel fijn dat daar ook heel veel dode dieren langs de kant van de weg lagen die ik ook op kunnen fotograferen. Dus dan kan je ook... Er zijn echt honderd duizenden kamelen, geiten, koeien en andere beesten doodgegaan doordat er gewoon geen gras of iets anders groens meer te vinden was in veel gebieden in Somalië. Dus die beesten liggen daar gewoon langs de kant van de weg te ontbinden, in verschillende vormen van ontbinding of stadia van ontbinding. Dus sommige zijn skelet en andere die staan op ontploffen zeg maar, die knappen bijna uit hun vel omdat ze gewoon helemaal aan het ontbinden zijn. Dus dat was ook wel ergens wel prettig om de ernst van de situatie te laten zien en om te laten zien dat in een land waar heel veel mensen afhankelijk zijn van dat vee en heel veel mensen afhankelijk zijn van de inkomsten die ze krijgen door het verkopen van melk of door het verkopen van vlees of door het verkopen van die beesten zelf, dat ze nu in de problemen komen. Dus je bent eigenlijk de hele tijd een beetje aan het kijken naar “Oké, wat is het verhaal in tekst, wat is het verhaal in video, of een audio, en hoe kunnen we dat ook visueel maken?”

Jij zit natuurlijk nu in Afrika waar je verhalen maakt. Heb hiervoor ook in andere gebieden gefotografeerd of film gemaakt met klimaatverandering als thema?

Nee, daar ben ik echt mee begonnen hier in Afrika. Ik ben nu, even kijken, volgens mij in 19 landen geweest en in heel veel van die landen zie je wel de gevolgen van klimaatverandering, die zijn daar echt wel zichtbaar.

Welke gevoelens komen er bij jou op als jij die beelden ziet van klimaatverandering?

Ja dat verschilt heel erg. Als je het hebt over de beelden van klimaatverandering: ik merkte zelf ook wel toen ik nog in Nederland woonde, maar ook toen ik naar Kenia kwam, dat beeldredacteur,

omroepen, kranten vaak opmerkelijke beelden kiezen als het gaat om klimaatverandering. En ook, op een gegeven moment, omdat ze niet zo goed wisten hoe ze klimaatverandering in beeld moest brengen, ook heel vaak voor dezelfde beelden kozen, waardoor je eigenlijk dezelfde foto ziet. Dus ik heb heel vaak de foto's gezien van de ijsbeer op een schots, op een ijsschots die die heel klein is. Of een ijsbeer die zwemt in de zee waar eigenlijk het ijs zou moeten zijn. Ja en de eerste keer dat ik dat zag, had het nog wel wat impact. Toen dacht ik wel van "Shit, dit is een probleem en." Maar later werden die foto's en die beelden zo vaak gebruikt, dat het bij mij eigenlijk niet zo heel veel meer opriep. En dat is dan nog een soort van goed voorbeeld, want dat is nog wel een impactvolle foto, maar ik heb ook nog wel gezien dat krantennieuws brachten waarin het dan ging over de warmste zomer ooit, de warmste mei ooit, de warmste maand april ooit, weet ik veel, december ooit. En dat daar nog foto's bij kwamen te staan van kinderen die dan speelde in een fontein ofzo. Of de foto's van een zonnetje in de tuin of weet ik veel wat. Mensen die in de zon zitten. Ja en dan denk ik van ja, we hebben het over klimaatverandering. Wat ik eerder ook al zei, het is het grootste probleem van onze tijd. Daar horen betere foto's bij, daar horen verhalen bij, daar horen foto's bij die verhalen vertellen. Toch zie ik steeds weer die oude foto's zag ik steeds weer voorbijkomen. Ik merk wel dat er een beetje verandering in aan het komen is, maar naar mijn smaak mag er echt nog wel meer aandacht gaan naar klimaatverandering wereldwijd en dan bijvoorbeeld ook in Afrika, waar je echt een beetje op de frontlinie zit als het gaat over klimaatverandering. Ik zie hier hele schrijnende gevolgen van klimaatverandering en dan is klimaatverandering ook nog iets wat voor een groot gedeelte niet in deze regio is veroorzaakt. Deze mensen hebben daar eigenlijk niet echt een bijgedragen. Afrika is maar voor een heel klein percentage verantwoordelijk voor die klimaatverandering en dat komt toch echt vooral uit China, uit Europa, uit de Verenigde Staten, uit ontwikkelde landen zoals mensen dat noemen. Ja dat is dan heel erg schrijnend hoor. Ik vind dat er echt wel meer impactvolle klimaat foto's geplaatst zouden moeten worden.

Als je zelf bezig bent met klimaatverandering, je bent die beelden aan het maken: hoe ervaar je dat zelf?

Ja, dat kan best wel heftig zijn. We gaan het er zo ook nog wel over hebben, maar ik heb in Nigeria verhalen gemaakt in een conflict regio waar boeren en herders elkaar aanvallen en op grote schaal vermoorden ook, omdat er te weinig land is waar ze op kunnen verbouwen en waar het vee op moet lopen. En dan krijg je wel echt hele schrijnende verhalen te horen van kinderen die per ongeluk zijn neergeschoten, of expres zijn neergeschoten. Van jonge jongens die wraak wilde nemen, maar zelf zijn vermoord. Ja dat is soort van constante cyclus van geweld heb je daar, van wraak, van mensen die elkaar uitmoorden, omdat er gewoon te weinig land is. Dat is één van de grootste drijfveren achter dat conflict. Dat zijn wel pittige verhalen, dan moet je wel... Ja, dan krab je jezelf wel achter je oren. Dat je denkt van ja shit, hoe kan dit nou zo ver zijn gekomen, hoe kan dit nou zo uit hand zijn gelopen. En hetzelfde denk je natuurlijk ook als je gaat kijken naar Somalië, waar je kinderen met ernstige

ondervoeding ziet. Ja, dat gaat je niet in je koude kleren zitten, helemaal niet als je zelf vader bent geworden onlangs, wat ik dan ben. Die beeld komen wel binnen.

Als je daar die foto's staat te maken, wat gaat er dan door je heen?

Nou, ik denk dat ik eigenlijk, dat je heel vaak... Je hebt heel vaak niet heel veel tijd in het veld om de foto's te maken. En helemaal bijvoorbeeld laatst in Somalië, daar heb je een groot probleem als het aankomt op veiligheid. Dus we reden rond in gepantserde voertuigen, we werden de hele tijd bewaakt door 12 mannen met Kalasjnikovs, we hadden in die kampen waar die klimaatvluchtelingen zitten, daar zit die terroristische organisatie vlakbij. Die kunnen heel veel geld verdienen als ze je te pakken krijgen en daar zijn dan die gewapende auto's en mannen voor om te zorgen dat dat niet gebeurt. Maar als gevolg daarvan heb je ook maar weinig tijd om je werk te doen. Dus we hadden maar 40 minuten per kamp om je werk te doen en ook toen we bijvoorbeeld in Nigeria waren, waar ik het daarnet overhad, is het slim om niet al te lang op een plek te blijven, omdat je dan gewoon, je loopt gevaar doordat je jezelf in de kijker speelt. Dus mensen weten dat je er bent en kunnen als je iets aan willen doen, kunnen ze dan iets plannen. Dus het is beter om zo snel mogelijk weg te zijn. Dus als je dan hele nare dingen ziet of hoort of, nou ja, in situaties terechtkomt die heftig zijn, ben je toch uiteindelijk heel erg aan het werk en bewaar je heel erg die afstand als journalist. Dus je laat het niet echt binnenkomen. Maar dan misschien 's avonds, of wat ik wel vaak merk, als je dan weer terug bent in je veilige huis en je bent weer naar de foto's aan het kijken of je bent aan die verhalen aan het werken, dan is het altijd wel verstandig om wat tijd te nemen om dat allemaal te verwerken. En ook als je het gevoel hebt dat het je niet zo heel veel doet, is het toch wel slim om niet meteen weer een andere klus aan te nemen, omdat je toch ook in je onderbewustzijn tijd moet nemen om dat soort dingen te verwerken.

Kan je een voorbeeld geven van een specifiek moment dat heel impactvol was?

Nou ik denk dat in het meest recente voorbeeld, was er een meisje in Somalië van vier jaar die ernstig ondervoed was. Nou ja, dat werkt wel raar, want je bent dan aan het werk, je bent aan het fotograferen. Ik ben natuurlijk een verschijning, want ik ben een best wel lange, Nederlandse man met een camera die uit een auto stapt met allemaal gewapende mannen er omheen. Dus er komen heel snel allemaal mensen op je af en een van die mensen die dan op ons af kwamen, was een vrouw die haar kind liet zien. En dat kind was ernstig ondervoed, was vier jaar oud maar zag eruit als een baby. Hele dunne armen, ribbenkast kon je heel goed zien. Ja, dat is wel een heftig moment. En dat zijn wel van die momenten waar je later nog eventjes aan denkt als je dus inderdaad weer thuis bent. En wat nog heftiger was, is dat het meisje de volgende dag is overleden. Dus toen we de volgende dag terugkwamen om te kijken of we met dat meisje en die moeder naar het ziekenhuis konden gaan zodat we daar ook nog dat gedeelte van het verhaal konden vangen, want die vrouw kwam dus naar een soort van mobiele kliniek om haar vierjarige kindje te laten opmeten en te laten wegen en te laten checken door doctoren. En die zeiden je moet zo snel mogelijk naar het ziekenhuis, dat zou de

volgende dag zijn, maar dat kind heeft dat niet gehaald. Dus ja, dat was wel een impactvol moment dat ik niet zo heel snel zal vergeten.

Je hebt, in Somalië is dat onder andere ook het geval, zijn het ook heel vaak natuurrampen die het geval zijn. Hoe ervaar je dat om te werken bij dit soort natuurrampen?

Ja, dat is eigenlijk een beetje hetzelfde als bij die andere, dus eigenlijk is die droogte natuurlijk ook een natuurverschijnsel, ook natuurramp. Maar dan gaat het veel langzamer en daar spelen nog veel meer factoren mee waardoor het zo'n ramp is, dus er wordt laat gehandeld, er is te weinig geld, er is te weinig aandacht vanuit de overheid. Weer dat conflict met die jihadistische organisatie, dus daar zit meer omheen, maar het is alsnog ook voor een heel groot gedeelte een natuurramp, omdat het daar gewoon veel te lang, veel te droog. Het heeft daar drie regenseizoenen lang niet geregend. Dus dat is wel echt een soort van weer van klimaat verhaal. Als je kijkt naar de ramp in Beira, waar ik ben geweest, in Mozambique, waarin je een orkaan hebt gehad die over het land raasde. En ja, dan ga je toch uiteindelijk ook weer beetje hetzelfde te werk. Dus dan ga je toch weer kijken naar: hoe zorg je ervoor dat je een menselijk kan opschrijven, kan vangen, om het grotere verhaal te vertellen.

Hoe ga je om met die gevoelens tijdens je werk, terwijl je die foto's aan het maken bent, of de beelden aan het vastleggen bent?

Ik denk dat je dat en een beetje weggestopt. Ik denk dat je dan zo gefocust bent om het uiterste, het onderste uit de kan te halen om de best mogelijke foto op dat moment te maken, dat je je daarvoor afsluit. Door wat je allemaal ziet en hoort en dat je dat eigenlijk later pas binnen laatst komen.

En hoe ga je ermee om na je werk, als je weer thuis bent, wanneer je weer uit het veld bent?

Ja, ik heb nooit echt het gevoel gehad dat ik professionele hulp nodig had, zo erg heb ik er nooit mee in de maag gezeten. Ik denk dat er mensen zijn die wel ergere dingen zien, dus ik denk echt wel dat er ook wel mensen zijn die... Zoals bijvoorbeeld toen in Mozambique heb ik mezelf ook wel een beetje in bescherming genomen, om bijvoorbeeld niet naar de plek te gaan waar nog allemaal dode mensen in het water lagen of op daken lagen of in bomen hingen. Maar er zijn wel fotografen geweest die dat wel hebben gedaan en ik kan me voorstellen dat die misschien meer last hebben gehad, ook daarna. Ik denk dat als je lijken hebt gezien of, ja er zaten ook krokodillen in het water. Ja, de kans dat zij daar dingen hebben gezien waar je psychologisch last van kan krijgen is best wel groot. Bij mij is dat altijd nog wel meegevallen, maar ook omdat dus zelf wel soort van voorzorgsmaatregelen daarin neem. Ik ga bijvoorbeeld ook niet naar oorlogen toe. Ik ga dan naar conflictregio's, dus dat zijn dan gebieden waar mogelijk iets zou kunnen gebeuren, maar ik ga niet naar een frontlinie hier in Ethiopië nu. Of ik ga niet naar Oekraïne om daar foto's te maken tussen de schietende mensen.

Wat zijn, om terugkomen op het thema klimaatverandering voordat we naar de foto's gaan. Wat waren jouw gedachten over klimaatverandering voordat je met dit welk begon en is dit verandert tijdens je werk?

Ja, ik denk dat ik wel veel meer interesse heb gekregen in klimaatverandering door wat ik hier heb gezien. En ik heb heel erg gemerkt dat klimaatverandering in heel veel vormen en maten komt. Weet je, heel veel mensen die denken toch, en ik denk dat ik daar eentje van was, toch als je aan klimaatverandering denkt, denk je aan droogte en aan hongersnoden zoals in Somalië nu het geval is als gevolg van een droogte. Maar ook dat extreme weer, dus hele harde regenbuien waardoor er in een keer heel veel regen valt waardoor je een flash flood krijgt, die dus in een keer heel veel regen met zich meebrengt waardoor mensen verdrinken en huizen instorten. Of kust erosie, waardoor hele delen van de kust afbrokkelen en in de zee verdwijnen. Of als je denkt aan erosie door regen, dat is ook nog wel echt een probleem. Er zijn dus gewoon heel veel verschillende vormen van de gevolgen van klimaatverandering die meespelen hier in Afrika. Dus het is zeker, wat dat betreft, wel mijn ogen geopend voor wat klimaatverandering is. En ik denk dat ik een veel beter beeld hebt dan toen ik nog in Nederland woonde.

Dan heb ik de vragen zonder de foto's ongeveer doorgelopen. Dan ga ik even kijken naar foto's die je hebt doorstuurt. Dan beginnen we bij de eerste foto, dat is van een vrouw die in een huis staat.

Ja, die foto heb ik genomen in Nigeria en dit vind ik een goed voorbeeld van een foto waar je de gevolgen van klimaatverandering kan zien in een menselijk verhaal waar je misschien meer mee kan vereenzelvigen als je in Nederland bent, dan een foto van een droog gebied of gewoon droge bomen bij elkaar of zoiets. Deze foto heb ik genomen in Nigeria, in het midden van Nigeria, voor de VPRO, voor een onlineproductie voor Bureau Buitenland, een VPRO-programma van Radio 1 waar jij volgens mij wel bekend mee bent. En wat je op de foto ziet, is de vrouw die in haar woning staat en haar woning is voor groot gedeelte verwoest, omdat er ook bijvoorbeeld geen dak meer op zit. Je ziet dat er aan de muur allerlei dingen hingen. Ze had allemaal platen van gebedsheren en dat soort dingen allemaal aan de muur hangen. Die zijn allemaal verbrand. Op de grond zie je dat er allemaal as ligt en eigenlijk het enige wat die brand heeft overleefd, zijn muren van het gebouw. Voor de rest is alles in huis is weggebrand en opgefikt. De golfplaten die op het dak lagen, die liggen nu in het huis. En zo waren er heel veel verschillende huizen die er zo aan toe waren. En dan is de link met klimaatverandering iets verder weg, want die brand is niet veroorzaakt door klimaatverandering, maar doordat er dus te weinig, ik had het er net ook al eventjes over, doordat er dus te weinig land is voor herders die met hun vee rondtrekken, komen die herders met hun vee in de gebieden van boeren die op een plateau wonen, dat gebied heet ook plateau, plateau state. Daar komen die twee groepen ook elkaar tegen: de boeren zijn vaak christelijk en de herders zijn vaak Fulani, zijn vaak islamieten of

moslims. En die twee groepen staan elkaar dus naar het leven. Dat is een conflict dat al sinds 2001 gaande is en nu door klimaatverandering steeds meer uit hand loopt. Dus het was altijd al een probleem, er was altijd al gedoe tussen die twee groepen. Maar doordat er steeds meer gebied rondom dat plateau opdroogt door klimaatverandering, krijg je steeds meer conflicten en dan komen ze dus uiteindelijk, komen ze dan dus elkaar opzoeken en elkaars dorpen in de fik zetten en dat is iets wat hier ook is gebeurd.

En als je hiernaar kijkt, wat voor gevoelens komen er in je op?

Ik kan me nog goed herinneren dat we daar waren. Die mevrouw was heel verdrietig. Dus ik weet niet, ik denk ik haar emoties nog wel heel erg voor me kan halen, ik kan me nog goed voorstellen van hoe dat was om daar in het dorp te zijn. Ja, wat voor gevoelens heb ik verder als ik naar de foto kijk? Ik weet nog dat we daar ook redelijk snel weg moesten en dat er ook op een van die dorpen waar we zijn geweest dat daar ook een aanslag op is geweest, een aantal op is geweest. En dat wij niet wisten of dat wij niet wisten of dat door ons kwam of niet. Dus je voelt je ergens ook, als je daaraan terugdenkt, het is nog wel een tijd geweest dat ik dacht van misschien hebben wij daar wel schuld aan gehad, dat daar misschien mensen gewond zijn geraakt. Ik heb nooit gehoord of daar nou uiteindelijk iets is gebeurd en of er mensen zijn overleden. Maar ja, je bent natuurlijk een target als je daar rondloopt en je brengt ook mensen in gevaar door je aanwezigheid. En we hebben dat geprobeerd om zo veel mogelijk te minimaliseren, maar ja je weet het nooit helemaal zeker, omdat het een gebied waar veel wordt gevochten, dus dat is ook nog wel een gevoel dat ergens ook nog wel zit.

Dat begrijp ik heel goed. Dan gaan we door naar foto nummer 2. Voor alle foto's heb ik trouwens dezelfde vragen om ze dan naast elkaar te leggen, dus excuses als het soms wat repetitief wordt. Foto 2 is volgens mij ook van een kamp, waarin we een aantal mensen zien zitten met hun kinderen op schoot.

Ja, deze foto heb ik gemaakt in Beira. Het is een gymzaaltje waar je inderdaad allemaal verschillende mensen ziet zitten, mannen en vrouwen en kinderen, die net zijn gered uit een ondergelopen gebied in de buurt van die stad. Je moet je voorstellen dat er een cycloon overheen is geraasd, heel veel gebouwen kapot heeft gemaakt, daaromheen liggen heel veel boerderijen, daar wonen mensen in best wel afgelegen gebieden die niet heel goed toegankelijk zijn en daar is die cycloon ook overeengekomen. Die huizen zijn allemaal stuk gaan. Vervolgens is die cycloon helemaal doorgetrokken tot Malawi en Zimbabwe en daar heeft het nog een hele tijd gestormd en al het regenwater wat daar is gevallen is vervolgens weer terugkomen via de rivieren naar Mozambique, naar Beira. Daardoor zijn, nadat alles daar was verwoest, ook nog eens de gebieden helemaal ondergelopen met water. Dat komt door klimaatverandering, is een voorbeeld van extreem weer, van een extremere weer omstandigheid, die nu veel vaker en steeds heftiger terugkomt. Dus die regio bij Madagaskar en Mozambique heeft nu veel vaker te maken met dit soort extreme weersomstandigheden. Deze mensen

zijn dus net gevlucht of net gered door een boot uit het ondergelopen gebied en die mevrouw, die kan ik me nog goed herinneren, die zit daar met haar kinderen, met drie kinderen, die heeft een week vastgezeten op een dak en heeft niks kunnen eten. Alleen maar regenwater kunnen koken. En wat ik net ook al zei is dat het best wel gevaarlijk was in dat gebied, omdat ze dus niet kunnen zwemmen. Er waren geen bootjes ofzo die ze konden gebruiken, want dat zijn mensen die op een boerderij leven, geen vissers ofzo. Geen bootjes die ze konden gebruiken om uit dat gebied weg te komen en er was ook geen eten, dus ik heb ook mensen gesproken die bijvoorbeeld een week in een mangoboom hebben gezeten en dat daaronder krokodillen zaten te wachten tot ze uit vermoeidheid uit die boom zouden lazeren zodat ze opgegeten komen worden. Deze mevrouw en haar drie kinderen hebben boven op een gebouw gezeten samen met een grotere groep mensen en die zijn dus gered, naar dit zaaltje gebracht waar ze wat rijst en wat water kregen. Vanuit daaruit gingen ze dan door naar bekende, naar familieleden of naar een opvang ergens in de buurt.

Als je naar deze foto kijkt en terugdenkt aan het maken van die foto, welke gevoelens komen er in je op?

Ik kan me nog wel goed herinneren dat toen ik deze foto maakte, dat iedereen heel vermoeid was. Dat het best wel een beetje een smerige zaal was, omdat daar allemaal mensen bij elkaar liggen, er waren geen toiletten dus mensen gingen in de gang hun behoeftes doen. Dus dat was wel een beetje onhygiënisch en ranzig. Ik kan me ook nog goed herinneren dat alle mensen die we spraken, bang waren. Dus als ik een emotie aan die foto zou moeten koppelen, is het toch wel de angst die ik niet perse zelf voelde, maar heel erg voelde vanuit de mensen die wij daar hebben gesproken, omdat ze gewoon helemaal niet wisten wat er met hun dierbare is gebeurd. Deze vrouw had haar kinderen meegenomen, maar we hebben nog iemand anders gesproken die haar negenjarig zoontje kwijt was. Die ook daar ergens nog in die ondergelopen gebieden zit. Zij kon er dus al een week niet bij, al een week niet zoeken naar dat jongetje. En ja, dat zijn dan wel schrijnende verhalen. Dat je denkt jeetje, hoe zou je daarmee omgaan en hoe zou dat zijn als je dat zelf zou meemaken. Toen had ik nog geen kinderen, dus dat is gedachte die ik nu hebt, van wat zou je doen als je je kind opeens kwijt bent. Maar ja, die angst van al die mensen daar, de omvang van die ramp niet kennen en niet weten wat er met je familie en dierbaren is gebeurd, die kan ik nog wel goed voor de geest halen. En alle telefoonmasten en internetnetwerken lagen er allemaal uit, dus niemand kon ook even bellen, dus iedereen zat helemaal in de onzekerheid.

Dan hebben we nog de laatste foto, van volgens mij drie vrouwen. Allereerst, wat is de context van deze foto?

Deze foto is genomen in Somalië, een paar weken geleden. Je kan het net niet zien, maar die vrouw in het midden, die houdt een jerrycan vast, een gele jerrycan waarmee ze water gaat halen. Daarachter kan je de watertruck zien die net is aangekomen. Dat is een watertruck van een NGO die daar water

komt brengen and als zo'n watertruck komt, dan moet je je voorstellen dat er echt een paar honderd van die jerrycans op de grond staan. Al die jerrycans die hebben een soort van lintje met een soort van stukje doek aan het handvat zitten zodat eigenaren kunnen herkennen van wie die is. Dus ze staan eigenlijk niet zelf in de rij, maar die jerrycans staan voor ze in de rij. Elke keer als het water op is, dan verschuiven die jerrycans ook weer iets dichterbij het waterpunt zodat er een soort van rij is die doorloopt. Ook al heb je de ene keer geen water gekregen, dan hoop je dat je dan misschien de volgende keer wel water krijgt. Dit hele scenario speelt zich af in Luglow, dat is een dorpje waarbij een heel groot kamp voor IDP's is ingericht, Internally Displaced Persons. Dat betekent dat mensen die daar zitten weliswaar vluchteling zijn, klimaatvluchtelingen in dit geval zijn, want ze zijn gevlucht voor de droogte die nu heel erg bezig is en huishoudt en aanhoudt in Somalië, maar dat ze nog wel binnen Somalië blijven. Dus je hoort heel vaak dingen over opvang in de regio: dit is dus nog een soort van extremere versie van opvang in de regio, want ze worden opgevangen in het land zelf. Daar zijn al deze vrouwen, die vrouwen komen dus allemaal naar die jerrycans toe, want die watertruck is net aangekomen. Waarom ik deze foto heb uitgekozen om te laten zien, is dat die foto eigenlijk al laat zien hoe die vrouw eraan toe is. Ze kijkt verdrietig, er zit een soort op verslagenheid in haar blik, die ik heel sterk vond toen ik die foto maakte, dat kan ik me nog goed herinneren. Nou ja, het is niet zo lang geleden, dus dat scheelt. Ik had die foto genomen en toen heb ik gevraagd wie ze was en waarom ze in het kamp was en hoe haar leven er eerder uit zag en toen vertelde ze ook precies wat ik eigenlijk al kon zien aan die blik die ze in de ogen had, namelijk dat ze hiervoor heel rijk was geweest, heel veel koeien en geiten had gehad, dat zij en haar familie zorgde voor allemaal andere families, dat ze het gewoon best wel breed hadden en dat ze zich nooit zorgen hoefde te maken. Totdat die droogte kwam en dus al die beesten heeft toen laten doodgaan, waardoor ze uiteindelijk geen andere kans zag om naar het kamp te gaan om daar te kijken of ze hulp kon krijgen van Ngo's of andere mensen. Wat je ook ziet, wat ze ook zei maar wat je ook heel duidelijke in die foto kan zien, is dat het best wel moeilijk is voor haar om haar hand op te houden, om te bedelen. En ik weet niet, zowel dat citaat als dat verhaal als die emoties die in dat verhaal zitten, zit volgens mij ook allemaal wel redelijk in deze foto. Ook al zie je de droogte niet, zie je wel de moeilijkheid van de situatie heel erg uit de foto's spreken of heel erg van de foto afstralen. Dus daarom vond ik het een foto die ik je graag wilde sturen.

Dan hier bij de laatste vraag, welke gevoelens komen bij jou op, welke emoties, als je hiernaar kijkt en hieraan terugdenkt?

Ja ik heb wel heel erg met die vrouw te doen, omdat ik me heel goed kan voorstellen dat het... Daarom is het denk ik ook een sterk foto en daarom is het ook een foto die gebruikt is door alle media waarvoor ik heb gewerkt: De Guardian en Trouw bijvoorbeeld hebben die foto groot afgedrukt, omdat het heel erg duidelijk laat zien dat zij in zo'n moeilijke situatie zit. En ik denk dat het bij heel veel mensen en bij mij heel erg dat gevoel oproept van onmacht. Ze kan gewoon niet anders dan in de rij gaan staan om water te krijgen en dat valt haar heel zwaar. Dus ik heb medelijden met haar, dat is ook

wel echt een gevoel dat ik wel kan uitdrukken. Als je die foto ziet, dan denk je van jeetje, die vrouw heeft gewoon echt wel dikke pech gehad en het zijn echte omstandigheden die haar hebben gedwongen om naar het kamp te komen. En ja, wat ik net ook al een beetje zei, je kan je dus ook heel goed in haar verplaatsen en ik denk dat dat ook heel sterk is in die foto en ik denk dat als je het hebt over klimaatverandering en waarom beelden van klimaatverandering zo belangrijk zijn, is dat je het menselijk moet maken. Je moet die verhalen klein proberen te maken, zodat mensen snappen waarom het zo erg is. Afrika is een continent dat heel dicht bij Europa ligt, het ligt naast Europa, maar mensen hebben altijd over een ver van je bed show en die voelen, ook omdat mensen er anders uitzien, geen empathie en weet ik veel wat allemaal. Maar als je haar hoofd ziet en haar gezicht ziet en die gezichtsuitdrukking ziet en je hoort dat zij heeft moeten vluchten terwijl ze dat helemaal niet wilde, dat haar hele hebben en houden haar is afgenomen door die droogte en ze daar nu staat te bedelen terwijl ze al drie dagen niet heeft gegeten voor een beetje water. En dat ze dat gewoon een kut situatie vindt waar ze helemaal niet in wil zitten, dat kan je ook zien. Ja dan denk ik dat heel veel mensen wel snappen hoe dat zou moeten zijn. Mensen kunnen zich dat wel een beetje voorstellen van hoe ellendig dat zou moeten zijn, ook al woont ze in een ander land en ook al is het zo ver weg en ook al is het iets wat in Nederland misschien niet heel snel zal gebeuren, zo'n enorme droogte. Merk ik wel dat mensen die vertaalslag wel kunnen maken ofzo. Dus ik denk dat het daarom wel een goede foto is.

Respondent 7

Allereerst een korte introductie: kan je wat over jezelf vertellen, wie je bent en wat voor werk je doet?

___, ik ben 35 en ik heb social management gestudeerd met de verdieping in de culturele antropologie en ontwikkelingssamenwerking. Daar ben ik voor naar het buitenland gegaan, voor mijn afstuderen, naar Guatemala. En daar ben ik uiteindelijk aan het werk gekomen als fotograaf voor een ontwikkelingsorganisatie die zich bezighield met het verminderen van kinderarbeid. En daar kreeg ik door dat ik het onderzoek doen vanuit antropologie door middel van fotografie naar buiten kon brengen. En dat vond ik zo interessant, dat ik uiteindelijk terug in Nederland afgestudeerd, mezelf heb ingeschreven als fotograaf en sindsdien ben ik werkzaam als documentaire fotograaf. Dus ik werk voornamelijk aan langlopende projecten en onderzoeken over onderwerpen die ik zelf interessant vind. Daar werk ik dan langere tijd aan om verhalen over te maken. En dat zijn hele uiteenlopende stukken: heel veel in het buitenland gewerkt, heel veel in begin in Guatemala gewerkt, over mensenrechtenschendingen en milieuproblematiek. In de laatste jaren steeds meer over klimaatverandering. Nu in Nederland een heel groot project over de mogelijke impact van klimaatverandering in Nederland en dan met name de zeespiegelstijging en dat heet “De nieuwe kust” waar jij mij mee hebt gevonden.

Dit is een manier waarop klimaatverandering een rol speelt in uw werk. In hoeverre speelt klimaatverandering in andere exposities een rol in uw werk?

Nou ik heb een verhaal gemaakt in Bangladesh dat op twee pilaren stoelde. Dat was enerzijds, was ik al even bezig met de impact van verzilting: het wordt een steeds groter probleem wereldwijd door aanhoudende droogte en ook zeespiegelstijging. Er is op Texel een groep wetenschappers die bezig is met gewassen vinden die beter tegen droogte en verzilting kunnen, waarmee je op heel veel plekken op de wereld families kan helpen om gewoon eten op tafel te brengen. Dus die wetenschappers volgde ik en die gingen naar Bangladesh toe om daar de testen die ze op Texel doen, in het veld in Bangladesh te gaan testen. Je hebt gewoon met andere aarde te maken, met andere klimatologische omstandigheden. En daar was het een groot probleem, omdat het delta is, er daar heel veel intrusie van zeewater hebt in bepaalde seizoenen, dus heel veel mensen hebben daar last van verzilting. Dus dat was een goede case voor hen om dat daar te onderzoeken. Ik kon mee met die wetenschappers, dat was een verhaal wat duidelijker klimatologische klimaatverandering tak had, zeg maar. En ik ga dan naar Bangladesh toe, ik weet dat ik daarheen ga, dan denk ik oké ik kan misschien nog wel meer gaan maken. Dus ik ben toen onderzoek gaan doen en stuitte toen op een onderzoek van human right watch dat onder invloed van klimaatverandering er steeds meer kind huwelijken weer plaatsvonden. Een land dat er al heel lang mee te maken heeft, maar zichzelf ten doel had gesteld in de jaren begin 2010 ergens geloof ik, omdat binnen een x aantal decennia uit te roeien, maar door klimaatverandering is

dat juist weer meer aan de hand. En waarom? Omdat mensen ook grond kwijtraken en land kwijtraken door overstromingen. Zeewater binnenkomt, waardoor ze geen eten meer kunnen verbouwen. Dus simpelweg minder voedsel hebben en dus eerder geneigd zijn om hun dochters uit te huwelijken. Dat was voor mij ook een interessant verhaal om te maken. Dat kwam wel ergens bij elkaar natuurlijk, dus dat ben ik ook gaan doen en uiteindelijk zover dat ik met een fixer, ergens in het zuiden, bij een kind huwelijk kon zijn ook. Heel interessant en dat was lang zoeken en ook omdat het verhaal best wel duidelijke kenmerken had, moest het ook aan heel veel randvoorwaarden voldoende. Het mocht niet zomaar een huwelijk zijn, het moest ook een huwelijk zijn waarbij dus de vader of het familieland verloren was door dat soort oorzaken, omdat verband te kunnen leggen. Dus dat was lang zoeken en uiteindelijk waren we dus op een eiland waar de dag erna of twee dagen daarna bij een familie dus de dochter uitgehuwelijkt ging worden. Toen was het de vraag of we daar ook nog bij mochten zijn, als westerlingen. Het was toen in eerste instantie zo dat ik daar niet bij mocht zijn, omdat ik geen moslim was. Ik heb een afspraak moeten maken met de lokale burgemeester, een heel gedoe, maar uiteindelijk is dat wel gelukt. Dat is ook best wel wijd gepubliceerd in allerlei magazine en kranten.

Over klimaatverandering: op welke manier breng je klimaatverandering in beeld? Op welke manier probeer je dat op beeld te krijgen?

Ja, dat is een goede vraag. In een land als Bangladesh was dat... Het is altijd zoeken, want als er een overstroming is... Kijk, wanneer is iets echt iets van klimaatverandering? Het is zo'n groot thema, dat dat het ergens heel moeilijk is om dat in beeld te brengen. Je kent hoogstwaarschijnlijk de serie van Kadir van Lohuizen, Rising seas volgens mij. Hij kampte ook met die problemen en voor mij ook. Bangladesh was het... Ik kwam daaraan, ik wist dat ik verhalen wilde maken over klimaatverandering. Dat was voor mij de eerste keer dat ik daar was, een nieuw land. Ik had via een contact dat ik had in Nepal, waar ik gewerkt had, een goede fixer kunnen vinden in Dhaka. Dus daar had ik mee afgesproken in m'n hotel en het regende heel hard, dus die jongen kwam echt anderhalf tot twee uur te laat. Dus hij verontschuldigde zich en een van de eerste dingen die hij zei was "dit is niet normaal." Ik zeg hoezo, hij zegt "dit regent nooit en al helemaal niet zo hard in deze tijd." Het is gewoon niet normaal. Oké, dat is dus een verschijnsel van klimaatverandering. Dus hij zegt "We kunnen dus niet werken." Dus ik zei "Maar juist wel! We moeten nu naar buiten! Dit wil ik dus vastleggen." Dat was voor mij een heel duidelijk verschijnsel om dat vast te leggen en dit is ook een van de foto's die ik jou heb opgestuurd, dat is eerste. Dat is een foto in Bangladesh op een kruispunt wat gewoon, je ziet mensen tot bijna hun middel door het water heen lopen. Dat was voor mij toe een hele duidelijke aanwijzing en iedereen op straat ook aangesproken en iedereen zei hetzelfde: het was niet normaal, dit komt niet voor in deze tijd van het jaar. Maar dat kan je niet plannen, dat zoiets gebeurt. Dus in die zin is het heel lastig om dat in beeld te brengen. En dit soort dingen heb je dan geluk mee. Voor mij is het onderzoek doen, je moet heel goed weten: waar ga je heen, wat speelt er lokaal en wat zijn dan dingen

die afwijken en dus in lijn kunnen liggen met wat klimaatverandering is of gaat doen. Het is natuurlijk wat ik al eerder zei, het is zo'n groot, ergens abstract thema, dat het niet makkelijk is.

Wat is belangrijk om het goed op beeld vast te leggen?

Nou ik denk dus het verhaal. Je moet een bepaald concept hebben of verhaal hebben wat je kan brengen. Dat verhaal met enerzijds was dat dus dat verzilting verhaal, dus je moet ergens op inzoomen om het ook voor een publiek toegankelijk te maken en begrijpbaar te maken. Dus dat was dus enerzijds verzilting, nou dat zijn mensen die doen onderzoek naar plantjes en hoe die reageren op zout. Daar kun je dat grotere verhaal weer mee vertellen. Dat is hoe ik in ieder geval dit probeer in beeld te vangen en daar een verhaal mee te maken en dat was met kind huwelijken ook zo. Je kan dan heel simpel dat kind huwelijk, dat sprak, iedereen heeft daar gelijk een gevoel en een idee bij. Een meisje van vijftien die uitgehuwelijkt wordt. En daar kun je dan achteraan het verhaal van klimaatverandering vertellen. En hier in Nederland heb ik dat dus met de nieuwe kust gedaan. Dat is ook hetzelfde: weer een bepaald concept vangen in een verhaal. Dat verbeelden was de grootste uitdaging daarmee. Dat is hier in Nederland ook niet heel duidelijk ergens. Maar we hebben natuurlijk die droge zomers gehad. Afgelopen jaar de overstromingen. Dus ja...

Het is heel moeilijk, nee dat klopt inderdaad. Je hebt zowel in Bangladesh als in Nederland en in Guatemala beelden gemaakt. Heb je nog in andere plekken op de wereld verhaal gemaakt, of zijn het deze drie landen?

Klimaatverandering bedoel je dan specifiek?

Ja inderdaad.

Ja, ik denk dat qua klimaatverandering zijn dat denk ik wel de landen. Ik heb in heel veel andere plekken gezeten, maar ik zit even snel te denken.... Ja, ik denk dat dat wel de landen zijn. Ik zou met een heel groot project beginnen, maar toen kwam corona.

Een welbekend probleem. Even kijken, dan gaan we over op het volgende puntje. Als je die beelden maakt, van klimaatverandering, het op beeld probeert vast te leggen, welke gevoelens komen er dan op als je die beelden vastlegt?

Nou ja... Ik denk dat ik eerder.... Ja dat vind ik moeilijk man. Ergens denk ik dat ik eerder mezelf bijna buiten beschouwing laat en meer probeer te voelen wat het voor sfeer, wat voor gevoel het oproept ofzo. De situatie, wat ik zie. Ik heb nu natuurlijk lang aan de nieuwe kust gewerkt, daarin ben ik heel erg op zoek gegaan naar van wat vervreemd ergens een beetje en wat roept vragen op ook juist. Ik denk dat jij meer op zoek bent naar wat het voor mij doet als persoon. Ik denk dat meer is naar waar jij op zoek bent.

Ook, want dit geeft nog steeds een antwoord.

Ja, weet je, overstroming ofzo, wat er natuurlijk afgelopen jaar was, het hoge water. **Je wil, tenminste voor dit project, je wil beelden maken waar mensen een idee bij krijgen wat voor impact het kan gaan hebben in Nederland, dus het moet toch ergens...** Ja, het moet vragen oproepen denk ik. Dat is voor mij wel belangrijk.

Als je, daar komen we zometeen met wat concrete voorbeelden op terug, als je de foto's terugkijkt, welk gevoel roept het bij jou op? Als je nu de foto's terugziet?

Nou ja, Bangladesh is wat meer directe, misschien in die water foto's wat meer van overwelming, een soort shock ofzo. En het project in Nederland ben ik ook anders aangegaan. Daarmee probeer ik mensen op een wat poëtische manier dat verhaal in te brengen. **Ik kom langzaam tot de overtuiging dat je alleen met shockeren niet iets... Dat je eerder een soort afstand creëert dan dat je mensen ergens in meeneemt waarmee ze zelf vragen gaan stellen over bijvoorbeeld een eigen gedrag of over wat voor een functie of wat het systeem doet.** Dat vind ik interessanter nu denk ik. Dus ik hoop dat dat het doet.

Ja, dat het iets oproept. Kan je een voorbeeld geven van een moment in je werk dat heel veel impact had? Dat tijdens het visualiseren van klimaatverandering, inderdaad die verhalen, dat heel erg tot je sprak?

Nou dat was die overstroming in Bangladesh wel ja. Een ontzettende regenval. Dat in eerste instantie die fixer zegt "Nou we kunnen niet werken, want het is zo'n hoog water in de stad en zoveel regen." Dat ik toen zei "Laten we de zwembroeken aantrekken en de slippers."

En hoe ervaarde je dat dan, dat je de straat op moest in zwembroek bijna en daar stond om foto's te maken?

Ja, dat is bijzonder, dat je daarin zit. Het is ook heftig weet je, hier is het moeilijk voor te stellen. Dat is natuurlijk afgelopen zomer gewoon gebeurt in Limburg. **Water is gewoon een hele verwoestende kracht. Het is overweldigd ook. En ergens ook wel beangstigend.** Als je de rapporten leest nu, moeten we ons best wel wapenen ergens voor wat er eventueel kan gaan komen. Die geluiden worden steeds eenduidiger en sterker, ook na het laatste rapport weer van het IPCC. Dus ja, ergens wel beangstigend ja.

Een beangstigend gevoel, ervaar je dat vaker tijdens je werk als je deze beelden vastlegt?

Ik ben me meer bewust van het idee dat er dus veel kan gaan komen en dat het een enorme impact kan gaan hebben op heel veel mensen hun leven, dat vind ik wel beangstigend ja. Dat vind ik wel zorgwekkend. En als je kijkt naar hoe wij in Nederland leven, hebben we het heel goed voor elkaar. Leven we in een paradijs erger. Maar ja, er zijn heel veel plekken op de wereld waar je gewoon heel snel veel meer in een veel kwetsbare positie terecht komt. Dus dat is wel zorgwekkend ja. En dat kan

heel veel dingen op gang brengen, heel veel migratie op gang brengen. Dat kan uiteindelijk ook hier weer zijn weerslag hebben.

Ja we zitten hier natuurlijk nog steeds in een delta. We hebben onszelf wel goed ingebouwd, maar dat is ook net voor hoelang.

Daar gaat de nieuwe kust ook over. Hoelang is het houdbaar op hoe we nu wonen, hoelang kunnen we de kust waar die nu zit behouden? Als we het hebben over twee meter, ja oké dat kunnen we aan, maar over nu of 100 jaar. Maar als dat 8 of twaalf of vijftien of twintig wordt, wat voor getallen je soms wel eens hoort of nog meer, ja dan moet je in een badkuip gaan wonen. Ik denk niet dat het heel verstandig is.

Dat worden hoge terpen in dat geval. De mensen die op beeld vastlegt, die bijvoorbeeld het slachtoffer zijn van overstromingen, hoe kijk je daarnaar? Wat voor een indruk maken die mensen op jou?

Ja weet je, dat ligt aan de situatie, maar hoe ik daarnaar kijk? Ja, met empathie, met inlevingsvermogen.

Is het soms emotioneel zwaar om die beelden vast te leggen?

Ja, ja zeker. Je vraagt toch ook weer wat van mensen. Je vraagt soms van mensen om een heel belangrijk deel van hun leven te delen of de ellende die ze op dat moment meemaken. Dus daar moet je met heel veel respect en met menselijke waardigheid mee om gaan denk ik. Dat is onze rol als journalist, om daar met een juiste manier mee om te gaan. En dat kan wel zwaar zijn ja. Wat ze delen, het vertrouwen wat ze in je geven.

Wat zijn jouw gevoelens over klimaatverandering en is dat ook veranderd door het werk dat je doet?

Nou, ik denk dat ik paar jaar geleden nog wat activistische was ergens. Dat zit er nog wel een beetje in, maar ik ben wel doordrongen van de ernst van de zaak. Dus die zorgelijk zit er zeker nog in. Een soort zorg die ik heb over wat er komen gaat en wat voor 'n invloed het kan gaan hebben op ons leven, op het leven van kinderen en kleinkinderen. Wij zien de eerste tekenen ook al en het wordt waarschijnlijk alleen nog maar heftiger als we niet grootschalig dingen gaan veranderen. Dat is wel zorgwekkend ergens.

Het sluit een beetje aan op een eerdere vragen over een specifiek voorbeeld, maar in dit geval: heb je een specifiek voorbeeld dat meer dan impactvol was? Een heel zwaar moment tijdens je werk? Heb je een voorbeeld van een moment tijdens je werk dat als heel emotioneel zwaar ervaren werd?

Binnen klimaatverandering context neem ik aan? Ja **het concreetste voorbeeld was dat kind huwelijk waarin Sonja uitgehuwelijkt werd en weggegeven werd door haar vader. Die vader moest enorm huilen, Sonja moest enorm huilen. Dat je daarbij mag zijn en dat ik dat mocht vastleggen. Die situatie was gewoon heftig. Je voelde gewoon de emoties bij de familie.**

In dat soort momenten die wat zwaarder zijn, hoe ga je daarmee om? In dit geval, hoe ga je om met die gevoelens tijdens je werk?

Nou ja, dat onderga je. Je kunt niet anders. Ik denk dat het ook de enige manier is om dit werk te kunnen doen. Want ik wil dat verhaal vertellen, dus je moet naar dat soort plekken toe, dus daar moet je doorheen. Ik kan niet dat soort beelden maken als ik daar niet doorheen gaan. Ik moet dat ook allemaal voelen, omdat ik daarmee ook dat verhaal kan vertellen. Dat is ook tegelijkertijd denk ik ergens je schild of ergens je... Weet je, je bent niet als toerist ergens dat je iets meemaakt. Het is voor je werk, je gebruikt het uiteindelijk om je stuk mee te maken. In die zin heeft het ergens een doel en betekenis en dat maakt dat je daarmee overweg kan. Het neemt niet weg dat je soms thuiskomt en in zak en as zit ofzo, maar veel praten met vrienden en met mensen die je goed kent.

Dat is inderdaad mijn volgende vraag, want eerst was het tijdens het werk, maar hoe ga je daarmee om na je werk? Dus een periode nadat je die beelden hebt gemaakt? Dat je weer thuis bent.

Nog even terug, ik denk dat het... Voor mij is het ook wel belangrijk, tenminste dat vind ik in ieder geval belangrijk, is dat er een bepaalde uitwisseling is met de mensen waar je mee werkt. Het gaat om respect en ik vind het altijd zo dat het niet een eenrichtingsverkeer hoeft te zijn. Je gaat toch een bepaalde vertrouwensband aan ofzo. Ik ben iemand die dan vaak wat langer ergens is, om mensen ook meer te leren kennen en de situatie en de context beter te leren kennen. En dat maakt het soms ook moeilijker, maar op het moment dat je dan dus die dingen ervaart, ben je ook gewoon daar en hoort dat erbij. En dan bij thuiskomst, om daarop terug te komen, heb ik wel geleerd om daar ook over te praten met mensen, niet alleen maar bij je te houden. En nogmaals is het een onderdeel van je werk, je kunt ook wat met wat je hebt ervaren. Dat kun je in je verhaal kwijt.

Praten met mensen, is dat voornamelijk met vrienden of ook professionele hulp daarin?

Nee, vrienden. Vrienden en familie.

Dan komen we bij het foto-elicitering deel. Hier hebben we foto nummer één. Wat is de context van deze foto?

Nou wat ik net zei: Ik kwam aan in Bangladesh, dit is een van de eerste dagen dat ik daar was in Dhaka, de hoofdstad, en ik wist dat ik verhalen ging maken over verzilting de impact van

klimaatverandering op kind huwelijken, dus ik wilde beeld maken over de impact van klimaatverandering, wat het was. Dus nou, wat ik net zei: met die fixer afgesproken en het kwam met bakken uit de hemel. Hij zegt “We kunnen niet werken, het regent te hard, sorry dat ik te laat ben, het is niet normaal dat dit gebeurde.” Dus ik zei “Dit is dus iets wat van klimaatverandering is, we moeten de straat op.” En al vrij snel kwamen we op dit drukke kruispunt waar iedereen tot de kniehoog, middelhoog door het water heen waadde met hun riksja's. En wij ook, met zwembroeken aan. Dus toen hebben we een tijd op dit kruispunt gestaan om wat beelden te maken. Je ziet donker water. Wat me ook nog bijstaat is dat hij echt zei “Je moet echt oppassen waar je loopt, want er zitten echt gaten in de weg, putten, en dan kun je gewoon pfoem, dan zak je weg.” Dan kun je verdwijnen.

Bij deze foto hebben we het al over het verhaal gehad. Hoe visualiseer je klimaatverandering in deze foto?

Ja dat dit dus een moment is waarop het normaal niet zo hard regent. Overstromingen zijn in Bangladesh veel voorkomend, in ieder geval niet ongewoon, maar met klimaatverandering, ik denk dat je altijd een bepaalde context of onderschrift nodig hebt om het helemaal te vatten wat het is. Als je dit ziet, kan je ook denken “Het is een gewone regenbui.” Maar dat dit dus voor die tijd van het jaar ongewoon is, maakt dat het onderdeel is van klimaatverandering. Zonder dat te weten, hoef je dat niet te zien. En dat is denk ik ook het probleem met het visualiseren van klimaatverandering: die context heb je ergens wel nodig.

En dan, welke gevoelens komen er bij je op als je dit beeld weer ziet?

Ja dit is nog steeds heftig. Heftig, bizar.

Wat maakt het zo heftig?

Zoveel water in zo'n korte tijd: het was, ik weet het niet meer precies, een aantal uur en dan staan gewoon de straten blank.

Dan gaan we naar foto nummer twee. Dat is deze foto. Opnieuw, wat is de context van deze foto?

Dit is onderdeel van het project de nieuwe kust, waarin ik de denkbeeldige nieuwe kustlijn van Nederland volg om aandacht te vragen voor de mogelijke impact van de zeespiegelstijging. En ja nogmaals, in Nederland is het gewoon: Wat is de impact, wat gaat die impact van zeespiegelstijging doen? Dat gaan we over 100-200 jaar misschien meemaken, dus hoe ga je dat visualiseren? Dat was het aller moeilijkste punt voor mij om te doen. Dus mijn idee was toen al vrij snel van ik ga dan beginnen met hoog water, hier in de IJssel. Er was een wetenschapper die mij vertelde dat de mogelijke nieuwe kustlijn hier in de IJsselvallei kan komen te liggen. Nou daar woon ik zelf, in Deventer, dat is onderdeel van de IJsselvallei. In maart, wat al vrij laat was toen, was het heel hoog water. En dat was natuurlijk een onderdeel van de visualisatie, het water wat dat gaat doen. En hier zie

je een pondje wat buiten gebruik is en zie je een NAP stok van het waterpeil. Zoals je deze foto ziet, zie je dat er een overstroming is: dat zie je gelijk, en zie je iets met een meetlat, dus iedereen kan daar iets in zien van stijging, van een overstroming en een stijging. Die bomen die daar half onder water staan, het bordje waar je niet meer bij kan komen, dit pondje is buiten gebruik, dat zie je heel duidelijk. Het is vies. Dus het roept iets op van onheil ofzo. Dus ik vond het heel erg passen, dus heb ik op mijn sluiters druk. Deze heb ik wel analoog gedaan, wat maakt dat je nog maar heel weinig foto's op een rolletje hebt, dit is een midden formaat. Dus dat, wat roept het bij jou?

Bij mij dus inderdaad hetzelfde. Wat mij dus heel erg aanspreekt zijn die punten in het water, wat een heel duidelijk gevoel geeft van 'dat hoort inderdaad niet onder water te staan, zo'n bord hoort niet onder water te staan, daar hoor je gewoon te kunnen staan.' Dat soort gevoelens.

Ja precies. Dit is een van de eerdere beelden die ik geschoten voor dit project.

Roept het ook dat soort gevoelens bij jou op?

Ja. En dat is ook waar je naar op zoek bent inderdaad.

En dan de laatste foto, foto drie. Wat is de context bij deze foto?

Het komt uit hetzelfde project, maar klimaatverandering gaat natuurlijk niet alleen over water of zeespiegelstijging. In Nederland hebben we heel veel droogte gehad ook. Dit is een stofwolk wat over een zandvlakte zegt maar heen waait. Dus voor mij was dit heel duidelijk van "Hey, het is heel droog en het zand waait op, dus droogte." Dus dit spreekt over de droogte in Nederland en over de aanhoudende droogte, de impact die dat mogelijk kan hebben. Dus in één woord: droogte.

En welke gevoelens komen er bij deze foto in je op?

Dit heeft ergens met een soort verstikking misschien ergens wel te maken als je die wolk zo ziet. Maar tegelijkertijd ook, het heeft iets zomers ook, iets warmes. Dus ik lees deze foto altijd wel in 2 of 3 lagen. Er zit een soort wat diepere, er zit ergens een onheil in, er zit ook een weidsheid in wat heel fijn is. Er zit ook, zoals in die andere foto, zit er een bepaalde laag in die ongemakkelijk is. Dat vind ik heel goed passen in het project en ik wil niet een hele harde schreeuwende ongemakkelijkheid brengen, of schokken wat ik daarstraks ook zei. Mensen moeten er, ik denk wel iets voor doen als kijker om ook de essentie ervan te voelen. En dat vind ik juist wel fijn ook aan deze foto. Je ziet, het is een soort van aangeharkt he, het is heel schoon ergens. En je ziet het groene daarachter. En tegelijkertijd komt die wolk op je af ofzo. Dus ja, dat heeft iets verstikkends, iets wat om je heen grijpt.

Dan heb ik nog een laatste vraag, een snowball vraag: ken jij toevallig nog andere journalisten die ook klimaatverandering visualiseren waar je contact mee hebt? Ik moet nog een aantal

mensen contacteren en interviewen, dus ik vraag bij iedereen of ze nog collega's kennen die eenzelfde soort werk doen.

Ja Kadir van Lohuizen zei ik net. Theo Bosboom, die heeft de zilveren camera gewonnen met de overstromingsfoto's op de Waal geloof ik. Echt een natuurfotoğraf.